

วารสารวิชาการมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏธนบุรี
“Academic Journal for the Humanities and Social Sciences
Dhonburi Rajabhat University”

วัตถุประสงค์	1. เพื่อส่งเสริมให้คณาจารย์ นักวิชาการ และนักวิจัย ใช้เป็นสื่อกลางในการเผยแพร่ความรู้ทางวิชาการและผลงานวิจัย โดยมุ่งเน้นในสาขามนุษยศาสตร์ ภาษาและวรรณคดี ศิลปกรรม นาฏศิลป์และการแสดง และสาขาสังคมศาสตร์ นิติศาสตร์ รัฐศาสตร์ รัฐประศาสนศาสตร์ และการจัดการชุมชน 2. เพื่อพัฒนาศักยภาพทางวิชาการและส่งเสริมให้มีการแลกเปลี่ยน เรียนรู้ในด้านวิชาการและงานวิจัยของบุคลากรทั้งภายในและภายนอกของมหาวิทยาลัย
กำหนดเผยแพร่	3 ฉบับ ต่อปี ฉบับที่ 1 มกราคม – เมษายน ฉบับที่ 2 พฤษภาคม – สิงหาคม ฉบับที่ 3 กันยายน – ธันวาคม
การเผยแพร่	มอบให้ห้องสมุดการศึกษาระดับอุดมศึกษาในประเทศและต่างประเทศที่เป็นเครือข่ายของมหาวิทยาลัยราชภัฏธนบุรี ห้องสมุดหน่วยงานของรัฐที่เกี่ยวข้องกับการศึกษา ห้องสมุดของสื่อมวลชน และโรงเรียนเครือข่าย
สถานที่ติดต่อ	สำนักงานกองบรรณาธิการ คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏธนบุรี ถนนอิสรภาพ เขตธนบุรี กรุงเทพมหานคร 10600 โทรศัพท์ 0 2890 1801 ต่อ 21460 โทรสาร 0 2890 2294 e-mail: journal.human@dru.ac.th https://so02.tci-thaijo.org/index.php/human_dru
จัดพิมพ์โดย	ห้างหุ้นส่วนจำกัด พิมพ์ทันใจ 1053/20 ถนนเอกชัย แขวงบางบอน เขตบางบอน กรุงเทพมหานคร 10150 โทร. 0 2415 4944-5

- บทความในวารสารวิชาการมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏธนบุรี เป็นความคิดของผู้เขียน ไม่ใช่ความคิดของกองบรรณาธิการ และไม่ใช่ความรับผิดชอบของกองบรรณาธิการและ/หรือของคณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏธนบุรี
- กองบรรณาธิการไม่สงวนสิทธิ์ในการคัดลอก แต่ให้อ้างอิงแสดงที่มา
- บทความที่ได้รับตีพิมพ์จะมีการตรวจความถูกต้องเหมาะสมจากกองบรรณาธิการและผู้ทรงคุณวุฒิในสาขาที่เกี่ยวข้อง (peer review) จำนวน 3 คน โดยผู้ทรงคุณวุฒิจะไม่ทราบผู้นิพนธ์ และผู้นิพนธ์ไม่ทราบชื่อผู้ทรงคุณวุฒิ (double-blind peer review)

บทบรรณาธิการ

วารสารวิชาการมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏธนบุรีฉบับนี้เป็นปีที่ 6 ฉบับที่ 2 พุทธศักราช 2566 ซึ่งได้รวบรวมบทความทางสังคมวิทยา ศิลปศาสตร์ และสหวิทยาการ ด้านมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ จำนวน 10 บทความ แบ่งเป็นบทความวิจัย 8 บทความ และบทความวิชาการ 2 บทความ ซึ่งเป็นบทความที่ทรงคุณค่า นำเสนอทฤษฎีและการวิเคราะห์ทางสังคมศาสตร์ ภาษาและวาทกรรมไว้อย่างน่าสนใจ บทความวิจัย ได้แก่ บทความเรื่อง การจัดหาแรงงานเข้าสู่ธุรกิจรักษาความปลอดภัย ตามพระราชบัญญัติธุรกิจรักษาความปลอดภัย พ.ศ. 2558 ของ วรกฤต ธาณิวรรณ บทความเรื่อง ความขัดแย้งคอกหอย: การศึกษาตามแนววาทกรรมวิเคราะห์เชิงวิพากษ์ เพื่อขับเคลื่อนความยุติธรรมทรัพยากรทางทะเลอ่าวบ้านดอน ของ สุทธาทิพย์ อร่ามศักดิ์ บทความเรื่อง การศึกษาและพัฒนาอัตลักษณ์ผลิตภัณฑ์ไข่เบี๊ต สายพันธุ์ปากน้ำ จังหวัดสมุทรปราการ ของ อรณัฐ สมคะเน และนิศากร เพ็ญสมบุรณ์ บทความเรื่อง อุปัักษณ์เชิงมโนทัศน์ “การสวรรคต” ในเพลงถวายความอาลัยแด่การสวรรคต พระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศร มหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตร ของ อนุสรณ์ ศรีวิระ และสิริวรรณ นันทจันทุล บทความเรื่อง การออกแบบตราสัญลักษณ์ และกราฟิกบนบรรจุภัณฑ์ประเภทกระเป๋าสานใส่แก้วน้ำแข็ง ของกลุ่มอาชีพจักสานจากเส้นพลาสติก ชุมชนวัดบุปผาราม เขตธนบุรี กรุงเทพมหานคร ของ อามินะห์ เบ็ญสะอาด และณัฐกาญจน์ อธิวรรกุล บทความเรื่อง การสร้างอัตลักษณ์ชุมชนเมืองเก่าฝั่งธนบุรีผ่านเพลงออกภาษาเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม ของ ชนิตา จันทรงาม บทความเรื่อง แนวทางการจัดบริการสำหรับผู้สูงอายุที่ใช้บริการขนส่งสาธารณะ กรณีรถไฟฟ้ามหานคร สายเฉลิมรัชมงคล ของ อรอาภา รุจิวรรณกุล และนุชนาฏ ยูอันเงาะ บทความเรื่อง ความพึงพอใจของราษฎรต่อการวางแผนการใช้ประโยชน์ที่ดินของโครงการธรรมชาติปลอดภัยแม่แจ่ม จังหวัดเชียงใหม่ ของ รุ่งนภา เนตรสว่าง, นิตยา เมี้ยนมิตร และลัดดาวรรณ เจริญตระกูล ส่วนบทความวิชาการจำนวน 2 เรื่องนั้น นำเสนอประเด็นการบริหารทรัพยากรมนุษย์ และการจัดรูปแบบและเนื้อหาของนิทรรศการ ในบทความเรื่อง การบริหารทรัพยากรมนุษย์เพื่อความสามารถทางการแข่งขัน ของ สุพิชญา ลี และเพ็ญศรี ฉิรินัง และบทความเรื่อง การจัดการรูปแบบและเนื้อหาของนิทรรศการ ที่สัมพันธ์กับการรับรู้ด้วยพหุสัมผัส ของ นิทรรศการในพิพิธภัณฑ์แก้วเชียงใหม่ ของ หลี หลินหลิน, สุริยะ ฉายเจริญ และสุชาติ เกาทอง

กองบรรณาธิการฯ ขอขอบคุณคณาจารย์ นักวิชาการ และนักวิจัยทุกท่านที่สร้างสรรค์ผลงานในรูปแบบบทความวิจัยและบทความวิชาการ ทั้ง 10 เรื่องนี้ขึ้น อันจะเป็นประโยชน์ต่อวงวิชาการ ผู้อ่านทั้งนักวิชาการ นักศึกษา และผู้สนใจ วารสารวิชาการมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ยินดีรับบทความของท่านเข้าสู่กระบวนการพิจารณาลงตีพิมพ์ในวารสารฯ หากมีข้อเสนอแนะใดอันเป็นประโยชน์ต่อการพัฒนาวารสารวิชาการมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ กองบรรณาธิการฯ ขอน้อมรับด้วยความยินดี และขอบคุณยิ่ง

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.รสริน ดิษฐบรรจง

บรรณาธิการบริหาร

คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์
Faculty of Humanities and Social Sciences

วารสารวิชาการมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏธนบุรี

เจ้าของ

สำนักงานกองบรรณาธิการ

คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏธนบุรี

คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏธนบุรี

ที่ปรึกษาคณะที่ปรึกษา

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ยุวลักษณ์

รองศาสตราจารย์ ดร.ปนัดดา

รองศาสตราจารย์ ดร.ธัญวรรณ

เวชวิทยาลัง

ยิ้มสกุล

กำคำ

ที่ปรึกษากองบรรณาธิการ

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.พิมพ์ภา

อาจารย์กฤติญา

อาจารย์ศรัณย์

เพ็ญนาเรนทร์

ภักสิทธิ์จินดา

สรรพศิริ

บรรณาธิการบริหาร

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.รสริน

ดิษฐบรรจง

คณะดำเนินงาน

อาจารย์จิรดา

อาจารย์พฤกษา

อาจารย์ชมพูนุท

อาจารย์กมลชนก

อาจารย์ ดร. จักรพันธ์

อาจารย์ธณณภัทร

เอื้อศิริวัฒนาชัย

ดอกกุหลาบ

ถาวรวงศ์

ธรรมมีเก

พรหมฉาย

เพียรช่าง

กองบรรณาธิการ

ศาสตราจารย์เกียรติคุณ ดร.อมรา

ศาสตราจารย์ ดร.ณัฐชา

ศาสตราจารย์ ดร.อรุณ

รองศาสตราจารย์ ดร.วิไลวรรณ

รองศาสตราจารย์ ดร.จิรศักดิ์

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.นริศ

รองศาสตราจารย์ ดร.ชลลดา

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ผดุง

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.อัศวิน

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สมบัติ

รองศาสตราจารย์ ดร.ทองเจือ

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.วงศกร

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.พัฒนา

ประสิทธิ์รัฐสินธุ์

เฉลิมทรัพย์

รักธรรม

ชนิษฐานันท์

รอตจันทร์

วศินานนท์

พงศ์พัฒน์โยธิน

พรหมมูล

เรืองรอง

เวชกามา

เชิดทอง

เพิ่มผล

ศรีสุรักษ์

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

สถาบันพัฒนาบริหารศาสตร์

มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิต

(เกษียณอายุ)

มหาวิทยาลัยหัวเฉียว

เฉลิมพระเกียรติ

มหาวิทยาลัยราชภัฏ

บ้านสมเด็จพระเจ้าพระยา

มหาวิทยาลัยสวนดุสิต

มหาวิทยาลัยราชภัฏ

บ้านสมเด็จพระเจ้าพระยา

มหาวิทยาลัยราชภัฏอุดรดิตถ์

มหาวิทยาลัยราชภัฏธนบุรี

มหาวิทยาลัยราชภัฏธนบุรี

มหาวิทยาลัยราชภัฏธนบุรี

ปกและรูปเล่ม

อาจารย์วีเชียร

เทียนแพร่มิตร

ฝ่ายเผยแพร่ทางอิเล็กทรอนิกส์

นางสาวอลิสสา

อรุณธนทิพย์

ฝ่ายประสานงาน

นางสาวจิตติมา

สรวยโชค

คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์
Faculty of Humanities and Social Sciences

Academic Journal for the Humanities and Social Sciences Dhonburi Rajabhat University

Owner Faculty of Humanities and Social Sciences Dhonburi Rajabhat University
Editorial Office Faculty of Humanities and Social Sciences Dhonburi Rajabhat University

Honorary advisors

Asst.Prof.Dr. Yuwalak Vejwitayaklung
Assoc.Prof.Dr. Panadda Yimsakul
Assoc.Prof.Dr. Tayawan Kakham

Editorial Advisors

Asst.Prof.Dr. Pimpanga Phangnaren
Miss Krittya Paksirijinda
Mr. Sarun Sanpasiri

Editorial Editor

Asst.Prof.Dr. Rodsarin Dittabanjong

Editorial Board

Emeritus Prof.Dr. Amara	Prasithrathsint	Chulalongkorn University
Prof.Dr. Natchaya	Chalaysap	National Institute of Development Administration
Prof.Dr. Arun	Raktham	Thammasat University
Assoc.Prof.Dr. Wilaiwan	Khanittanan	Thammasat University
Assoc.Prof.Dr. Jirasak	Rodchan	Dhurakij Pundit University (Retried)
Asst.Prof.Dr. Naris	Wasinanon	Huachiew Chalermprakiet University
Assoc.Prof.Dr. Chollada	Pongpattanyothin	Bansomdejchaopraya Rajabhat University
Asst.Prof.Dr. Phadung	Prommoon	SuanDusit University
Asst.Prof.Dr. Akhawit	Ruengrong	Bansomdejchaopraya Rajabhat University
Asst.Prof.Dr. Sombat	Watchkama	Uttaradit Rajabhat University
Assoc.Prof.Dr. Thongchue	Khiatthong	DhonburiRajabhat University
Asst.Prof.Dr. Wongsakorn	Poempol	DhonburiRajabhat University
Asst.Prof.Dr. Patana	Srisuruk	Dhonburi Rajabhat University

Managing Committee

Miss Jirada	Ueasiriwatthanachai
Miss Prueksa	Dokkularb
Miss Chompoonut	Thawornwong
Miss Kamonchanok	Thammika
Dr. Jakkapan	Promchaluy
Miss Thanahnaphatt	Phieanchang

Designer

Mr. Wichian	Tienpraenimit
-------------	---------------

Electronic Distribution

Miss Alisa	Aloontanahirun
------------	----------------

Coordinator

Miss Jittima	Sruayphok
--------------	-----------

สารบัญ

บทความวิจัย

การจัดหาแรงงานเข้าสู่ธุรกิจรักษาความปลอดภัย ตามพระราชบัญญัติธุรกิจรักษาความปลอดภัย พ.ศ. 2558

Recruitment Approach for the Security Business Conforming to the Security Guard Business ACT 2015

วรกฤต ธานีวรรณ

(Worakrit Thaneewan) A1

ความขัดแย้งคอกหอย: การศึกษาตามแนวทฤษฎีวิเคราะห์เชิงวิพากษ์เพื่อขับเคลื่อนความยุติธรรมทรัพยากรทางทะเลอ่าวบ้านดอน

Clam Farm Conflicts: A Critical Discourse Analysis to Propel Marine Resources Justice of Bandon Bay

สุทธาทิพย์ อร่ามศักดิ์

(Sutatip Aramsuge) A14

การศึกษาและพัฒนาอัตลักษณ์ผลิตภัณฑ์ไข่เป็ด สายพันธุ์ปากน้ำ จังหวัดสมุทรปราการ
Development Studies of Duck Egg Product Identity from Pak Nam Egg Duck Samut Prakan Province

อรนุช สมคะเน และนิศากร เพ็ญสมบูรณ์

(Oranooch Somkanae and Nisakorn Pensomboon) A30

**อุปลักษณ์เชิงมโนทัศน์ “การสวรรคต” ในเพลงถวายความอาลัยแด่การสวรรคต
พระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศร มหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตร**

Conceptual Metaphors “Death” in Mourningth Song His Majesty King Bhumibol Adulyadej Maha Bhumibol Adulyadej the Great Borommanatbophit

อนุดร่า ศรีวิระ และสิริวรรณ นันทจันทูล

(Anoodsara Sreewira and Siriwan Nantachantoon) A46

บทความวิจัย (ต่อ)

**การออกแบบตราสัญลักษณ์ และกราฟิกบนบรรจุภัณฑ์ผลิตภัณฑ์ ประเภทกระเป๋าสาน
ใส่แก้วน้ำ ของกลุ่มอาชีพจักสานจากเส้นพลาสติก ชุมชนวัดบุปผาราม เขตธนบุรี
กรุงเทพมหานคร**

Logo Design and Packaging for the Plastic Lines Weaving Occupational Group, Wat
Bupparam Communication, Thonburi District, Bangkok

อามีนะฮ์ เบ็ญสะอาด และนัฐกาญจน์ ธีรบรรณกุล

(Aminah Bensaad and Nattakarn Teerabavornrakul) A62

**การสร้างอัตลักษณ์ชุมชนเมืองเก่าฝั่งธนบุรีผ่านเพลงออกภาษา เพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิง
วัฒนธรรม**

Creation of Old Town Identities through Multi-language Song for Promoting
Cultural Tourism

ชนิดา จันทรงาม

(Chanida Janngam) A77

**แนวทางการจัดบริการสำหรับผู้สูงอายุที่ใช้บริการขนส่งสาธารณะ กรณีรถไฟฟ้ามหานคร
สายเฉลิมรัชมงคล**

Public Service Management for Elderly who Use Public Transport in Case of Mass
Rapid Transit Chaloe Ratchamongkhon Line

อรอาภา รุจิวรรณกุล และนุชนาฏ ยูฮันเงาะ

(Onarpar Rujiwattanakul and Nutchanat Yuhannogh) A91

**ความพึงพอใจของราษฎรต่อการวางแผนการใช้ประโยชน์ที่ดินของโครงการธรรมชาติ
ปลอดภัยแม่แจ่ม จังหวัดเชียงใหม่**

People Satisfaction Toward Land Use Planning of the Project of Natural Safety
Mae Chaem in Chiang Mai Province

รุ่งนภา เนตรสว่าง, นิตยา เมียนมิตร และลัดดาวรรณ เจริญตระกูล

(Rungnapa Natesawang, Nittaya Mianmit and Laddawan Rianthakool) A105

บทความวิชาการ

การบริหารทรัพยากรมนุษย์เพื่อความสามารถทางการแข่งขัน

Human Resource Management for Competitive Capability

สุพิชญา ลี และเพ็ญศรี ฉิรินัง

(Supitchaya Lee and Pensri Chirinang) B1

การจัดการรูปแบบและเนื้อหาของนิทรรศการที่สัมพันธ์กับการรับรู้ด้วยพหุสัมผัสของ นิทรรศการในพิพิธภัณฑ์แก้วเชียงใหม่

The Arrangement of the Form and Content of the Exhibition in Relation to the
Multisensory Perception of the Exhibition in the Shanghai Museum of Glass

หลี่ หลินหลิน, สุริยะ ฉายเจริญ และสุชาติ เกาทอง

(Li Linlin, Suriya Chayacharoen and Suchat Thaothong) B14

การจัดหาแรงงานเข้าสู่ธุรกิจรักษาความปลอดภัย
ตามพระราชบัญญัติธุรกิจรักษาความปลอดภัย พ.ศ. 2558
Recruitment Approach for the Security Business
Conforming to the Security Guard Business ACT 2015

วันที่รับบทความ: 29 มีนาคม 2566

วรกฤต ธานีวรรณ¹

วันที่แก้ไขบทความ: 25 เมษายน 2566

วันที่ตอบรับบทความ: 26 เมษายน 2566

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษา 1) สภาพปัญหาปัจจุบันและอุปสรรคการจัดหาแรงงานเข้าสู่ธุรกิจรักษาความปลอดภัย (การสรรหาและคัดเลือก) ตามพระราชบัญญัติธุรกิจรักษาความปลอดภัย พ.ศ. 2558 และ 2) แนวทางการจัดหาแรงงานเข้าสู่ธุรกิจรักษาความปลอดภัย (การสรรหาและคัดเลือก) ตามพระราชบัญญัติธุรกิจรักษาความปลอดภัย พ.ศ. 2558 เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ กลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญประกอบด้วย กรรมการผู้จัดการบริษัทรักษาความปลอดภัย พนักงานรักษาความปลอดภัย และ ผู้ใช้บริการบริษัทขนาดใหญ่ กลาง และเล็ก จำนวน 16 คน เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยคือ แบบสัมภาษณ์เชิงลึก การวิเคราะห์ข้อมูลใช้วิเคราะห์ข้อมูลเชิงพรรณนา การวิเคราะห์เนื้อหา ผลการวิจัยพบว่า 1) สภาพปัญหาปัจจุบันและอุปสรรคการจัดหา (การสรรหาและคัดเลือก) แรงงานคือบุคลากรที่จะเข้ามาทำอาชีพ รปภ. ที่เข้ามาสมัครงานใหม่ พ.ร.บ. กำหนดไว้ว่าต้องจบการศึกษาภาคบังคับ รปภ. ไม่มีวุฒิการศึกษาจึงมีผลกระทบต่อการขอใบอนุญาต การสมัครงานมีภาระค่าใช้จ่ายมาก เช่น ค่าฝึกอบรม ค่าสอบประวัติ อาชญากรรม ค่าขึ้นทะเบียนขอใบอนุญาต บริษัทกำหนดคุณสมบัติให้เป็นไปตามที่ พ.ร.บ. กำหนด และ 2) แนวทางการจัดหาแรงงานเข้าสู่ธุรกิจการรักษาความปลอดภัย (การสรรหาและคัดเลือก) บริษัท รปภ. ขนาดใหญ่ กลางและเล็ก มีแนวทางการจัดหาแรงงานคล้ายกันคือมีทีมสรรหาพนักงาน ติดต่อสำนักจัดงานภาครัฐและเอกชน เปิดเพจรับสมัคร ประกาศรับสมัคร การคัดเลือกแรงงานมีกำหนดคุณสมบัติตาม พ.ร.บ. กำหนด เช่น วุฒิการศึกษา การฝึกอบรม สอบประวัติอาชญากรรม ประวัติพนักงาน มีใบอนุญาตพนักงานรักษาความปลอดภัยรับอนุญาต ตรวจสอบสุขภาพ เป็นคนไทย สัญชาติไทย อายุ 18 ปีบริบูรณ์ ข้อเสนอแนะที่สำคัญคือรัฐต้องมีแผนเชิงรุกรองรับการเปลี่ยนแปลงตาม พ.ร.บ. ธุรกิจรักษาความปลอดภัย พ.ศ. 2558

คำสำคัญ: การจัดหาแรงงาน ธุรกิจรักษาความปลอดภัย พระราชบัญญัติธุรกิจรักษาความปลอดภัย พ.ศ. 2558

¹ นักศึกษาปริญญารัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการความปลอดภัย คณะตำรวจศาสตร์ โรงเรียนนายร้อยตำรวจ
e-mail: worakrit_t@hotmail.com

Recruitment Approach for the Security Business Conforming to the Security Guard Business ACT 2015

Received: March 29, 2023

Worakrit Thaneewan ¹

Revised: April 25, 2023

Accepted: April 26, 2023

Abstract

The objectives of this research were to study 1) present problems and threats of recruitment approach for the security business conforming to the security business Act 2015 and 2) recruitment guidelines of recruitment approach for the security business conforming to the security business Act 2015. This was qualitative research. Sixteen people were selected for the in-depth interviews including executives, security staff, and clients from large, medium and small security companies. In-depth interview was used for the study and data were analyzed using descriptive and content analysis. The research findings were as follows: 1) The present problems and threats of recruitment approach for the security business conforming to the security business Act 2015 was that the new applicant must have completed the 3rd year of high school. Security staff without education certification affected the permission. Job application requires a lot of expense such as security training course fee, criminal record fee, license registration fee which the company requires to fulfill the security guard qualifications in the Act. 2) Recruitment guidelines of all large, medium, small security companies were similar, i.e., there were recruitment team, employment office, company page, and branch company signboards. The qualifications needed were as in the Act such as educational qualification, training, criminal records, background, security guard license and health checkup, with Thai nationality and be 18 years old. An important suggestion is that the government should provide proactive plan supporting the changes in the security business Act 2015.

Keywords: recruitment, security business, the security guard business Act 2015

¹ Master of Public Administration Program (Security Management) Faculty of Police Science, Royal Police Cadet Academy.

e-mail: worakrit_t@hotmail.com

บทนำ

พระราชบัญญัติธุรกิจรักษาความปลอดภัย พ.ศ. 2558 ได้ประกาศในราชกิจจานุเบกษาเล่มที่ 132 ตอนที่ 104 ก หน้า 24 เมื่อวันที่ 5 พฤศจิกายน พ.ศ. 2558 โดยให้มีผลเมื่อพ้น 120 วันนับแต่วันประกาศในราชกิจจานุเบกษาเป็นต้นไป กล่าวคือมีผลบังคับใช้ตั้งแต่วันที่ 3 มีนาคม พ.ศ. 2559 เป็นต้นไป เว้นแต่บทบัญญัติในหมวด 1 มาตรา 72 ให้ใช้บังคับตั้งแต่วันประกาศในราชกิจจานุเบกษาเป็นต้นไป คือ มีผลบังคับใช้ตั้งแต่วันที่ 6 พฤศจิกายน พ.ศ. 2558 ซึ่งเหตุผลในการประกาศใช้พระราชบัญญัติฉบับนี้ คือ ธุรกิจการให้บริการรักษาความปลอดภัยมีความเกี่ยวข้องใกล้ชิดกับความปลอดภัยในชีวิต ร่างกาย และทรัพย์สินของประชาชนและส่งผลต่อความสงบเรียบร้อยของสังคมและในปัจจุบันนี้ มีผู้ประกอบการธุรกิจการให้บริการรักษาความปลอดภัยเป็นจำนวนมาก จึงจำเป็นต้องร่างพระราชบัญญัติธุรกิจรักษาความปลอดภัย พ.ศ. 2558 ขึ้น ซึ่งต่อไปนี้งานวิจัยชิ้นนี้ขอใช้คำย่อเป็น “พ.ร.บ. ธุรกิจรักษาความปลอดภัยฯ”

ก่อนที่จะมี พ.ร.บ. ธุรกิจรักษาความปลอดภัยฯ นั้น การรักษาความปลอดภัยเป็นสิ่งที่อยู่ในสังคมไทยมาเป็นระยะเวลานาน การทำหน้าที่เป็นผู้รักษาความปลอดภัยให้แก่ชีวิต ร่างกาย ทรัพย์สินของประชาชนในส่วนของสายงานราชการก็คือ เจ้าหน้าที่ตำรวจ หากแต่ในสายงานของธุรกิจ ซึ่งดูแลความปลอดภัยของธุรกิจ ห้างร้าน บริษัท หรือไม่ว่าแม้แต่หน่วยงานราชการก็ต้องอาศัยการรักษาความปลอดภัย ธุรกิจการรักษาความปลอดภัยของภาคเอกชน ซึ่งเข้ามามีบทบาทสำคัญ และมีการพัฒนางานด้านการรักษาความปลอดภัยมากขึ้นกว่าเดิม อาทิ บริการรักษาความปลอดภัย การสืบสวน บริการอารักขาบุคคล บริการวางระบบและติดตั้งระบบรักษาความปลอดภัย ระบบควบคุมการผ่านเข้าออก ระบบสัญญาณเตือนภัย ในปี พ.ศ. 2557 (กนกภรณ์ มนูญพร, 2560, หน้า 1) ในประเทศไทยมีธุรกิจรักษาความปลอดภัยเกิดขึ้นเป็นจำนวนมาก มีการแข่งขันทางการตลาดสูง เนื่องจากปัจจุบันมีอาคารสำนักงาน บ้าน คอนโด และธุรกิจ อสังหาริมทรัพย์ต่าง ๆ ที่เจริญเติบโตสูงขึ้นพร้อมกับบริษัทดูแลรักษาความปลอดภัย มีแนวโน้มการว่าจ้างบริษัทรักษาความปลอดภัยเพื่อให้บริการรักษาความปลอดภัยเพิ่มขึ้น ทำให้เกิดบริษัทรักษาความปลอดภัยเกิดใหม่เพิ่มมากขึ้น มีการแย่งลูกค้า บางบริษัทหันไปใช้แรงงานต่างด้าวมากขึ้นเพราะค่าจ้างถูกกว่าคนไทย จะเห็นได้ว่าธุรกิจรักษาความปลอดภัยในประเทศไทยนั้น เป็นธุรกิจที่มีความสำคัญและยังเป็นที่ต้องการของกลุ่มผู้ใช้บริการอีกเป็นจำนวนมาก อีกทั้งในปัจจุบันพนักงานรักษาความปลอดภัยมีหน้าที่ความรับผิดชอบสูงมาก ต้องทำหน้าที่ดูแลรักษาความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน ทำหน้าที่ตรวจสอบ ตรวจสอบ รวมทั้งการอำนวยความสะดวกในด้านอื่น ๆ ที่ได้รับมอบหมายจากหน่วยงานหรือภาครัฐต้องอยู่ในกรอบที่เข้มงวดและมีระเบียบวินัยในการปฏิบัติงาน

ในอดีตที่ผ่านมา บุคคลทั่วไปสามารถประกอบอาชีพนี้ได้ โดยไม่มีการกำหนดคุณสมบัติหรือลักษณะต้องห้ามเฉพาะ สำหรับผู้จะเป็นพนักงานรักษาความปลอดภัย บริษัทสามารถกำหนดคุณสมบัติได้เอง ในช่วงปี พ.ศ. 2550 เกิดกรณีที่มีผู้มีอิทธิพลเปิดบริษัทรักษาความปลอดภัยบังหน้าโดยเบื้องหลังกลับรับงานนอกกฎหมาย (ทิพย์อาภา เสฐจินตนิน, 2551, หน้า 3) และพนักงานรักษาความปลอดภัยบางรายมีความประพฤติไม่เหมาะสม หรือทำผิดกฎหมายในระหว่างปฏิบัติหน้าที่ ส่งผลต่อคุณภาพการให้บริการรักษาความปลอดภัย การขาดการตรวจสอบประวัติอาชญากรรม ค่าจ้างแรงงานต่ำ

ไม่เหมาะสมกับสภาพการทำงาน จึงเป็นเหตุให้อดีตอาชญากรที่ทำงานเป็นพนักงานรักษาความปลอดภัย บางรายอาศัยอาชีพนี้ประกอบอาชญากรรม (ปานจินต์ สุทธิกิจ, 2561, หน้า 6)

จากเหตุผลดังกล่าวมาข้างต้น รัฐบาลจึงได้ออกกฎหมายมาควบคุมและจัดการมาตรฐาน ของธุรกิจรักษาความปลอดภัย ซึ่งก็คือ พ.ร.บ. ธุรกิจรักษาความปลอดภัย พ.ศ. 2558 นั้นเอง ใน พ.ร.บ. ธุรกิจรักษาความปลอดภัย ฉบับดังกล่าว ได้กำหนดไว้ในหมวด 1 ว่าด้วยเรื่อง คณะกรรมการกำกับธุรกิจ รักษาความปลอดภัย หมวด 2 ว่าด้วยเรื่องของธุรกิจรักษาความปลอดภัย ซึ่งจะเกี่ยวข้องกับผู้ที่ จะประกอบธุรกิจรักษาความปลอดภัย ต้องเป็นบริษัทและได้รับใบอนุญาตและรายละเอียดต่าง ๆ เกี่ยวกับการ ออกใบอนุญาต หมวด 3 ว่าด้วยเรื่องของพนักงานรักษาความปลอดภัยรับอนุญาต ซึ่งจะเกี่ยวกับ คุณสมบัติ การขอรับใบอนุญาต และหน้าที่ของพนักงานรักษาความปลอดภัย หมวด 4 ว่าด้วยเรื่อง การพักใช้และเพิกถอนใบอนุญาต หมวด 5 ว่าด้วยเรื่องการอุทธรณ์ หมวด 6 ว่าด้วยเรื่องนายทะเบียนและ พนักงานเจ้าหน้าที่ และหมวด 7 ว่าด้วยเรื่องของบทกำหนดโทษ และในบทเฉพาะกาล ได้กำหนดเงื่อนไขต่าง ๆ กรณีการประกอบธุรกิจก่อนที่กฎหมายบังคับใช้

ปัจจุบันพระราชบัญญัติธุรกิจรักษาความปลอดภัย พ.ศ. 2558 เป็นกฎหมายเกี่ยวกับธุรกิจรักษา ความปลอดภัยของประเทศไทยฉบับแรก ได้กำหนดคุณสมบัติของพนักงานรักษาความปลอดภัยจะต้องมี คุณสมบัติตามที่กำหนดไว้จึงจะสามารถขอรับใบอนุญาตได้ ซึ่งในหมวด 3 มาตรา 34 กฎหมายได้บัญญัติไว้ว่าผู้ขอรับใบอนุญาตเป็นพนักงานรักษาความปลอดภัยรับอนุญาตต้องมีคุณสมบัติและไม่มีลักษณะ ต้องห้าม ดังนี้ มีสัญชาติไทย มีอายุไม่ต่ำกว่าสิบแปดปีบริบูรณ์ สำเร็จการศึกษาภาคบังคับ ได้รับหนังสือ รับรองว่าได้ผ่านการฝึกอบรมหลักสูตรการรักษาความปลอดภัยจากสถานฝึกอบรมที่นายทะเบียนกลาง รับรอง ไม่เป็นโรคพิษสุราเรื้อรังหรือติดยาเสพติดให้โทษหรือเป็นโรคติดต่อที่คณะกรรมการกำหนด ไม่เป็นคนวิกลจริตหรือจิตฟั่นเฟือน ไม่สมประกอบ คนไร้ความสามารถหรือคนเสมือนไร้ความสามารถ ไม่เป็นผู้เคยได้รับโทษจำคุกโดยคำพิพากษาถึงที่สุดให้จำคุก ไม่เคยถูกเพิกถอนใบอนุญาตเป็นพนักงาน รักษาความปลอดภัยรับอนุญาต (สำนักนายกรัฐมนตรี, 2558, หน้า 30-31) ซึ่งสอดคล้องกับงาน ผลการวิจัยของ ปฏิเวศน์ อิศเรศโยธิน และคณะ (2556, หน้า 96) พบว่า มาตรการทางกฎหมายเกี่ยวกับการ ควบคุมผู้ประกอบธุรกิจรักษาความปลอดภัยของประเทศไทยในปัจจุบันไม่มีกฎหมายควบคุม โดยเฉพาะ ก่อให้เกิดปัญหาการไม่ปฏิบัติหรือปฏิบัติไม่ได้ตามสัญญาว่าจ้างการจัดหาคนไม่เหมาะสมหรือมี บุคลิกภาพที่ไม่เหมาะสมกับหน้าที่หรือไม่มีการฝึกอบรม อันอาจเป็นอันตรายต่อผู้ใช้บริการ มีเพียง บทบัญญัติแห่งกฎหมายพื้นฐานได้แก่ ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ว่าด้วยละเมิดผิดสัญญาหรือ มาตรการทางอาญาตามประมวลกฎหมายอาญาซึ่งกฎหมายดังกล่าวมีมาตรการในการลงโทษทางอาญา และชดเชยความเสียหายในทางแพ่งเท่านั้น ไม่มีมาตรการอื่นใดเข้ามาเสริมเพื่อให้บริษัทรักษา ความปลอดภัย เกรงกลัว หรือไม่ไปกระทำความผิดอื่นอันส่งผลกระทบต่อประชาชนผู้ใช้บริการโดยตรง

อย่างไรก็ตาม พบว่า การกำหนดคุณสมบัติของพนักงานรักษาความปลอดภัยที่จะต้องเป็นบุคคลที่ มีสัญชาติไทยเท่านั้น ส่งผลกระทบต่อผู้ประกอบการ เพราะเนื่องจากแรงงานในด้านรักษาความปลอดภัย ในปัจจุบันยังคงขาดแคลนและปัญหาสำคัญอีกอย่างหนึ่ง คือการเข้าออกหมุนเวียนของพนักงานรักษา ความปลอดภัยจำนวนมาก จึงทำให้บัญชีรายชื่อของพนักงานรักษาความปลอดภัยซึ่งยื่นขึ้นทะเบียนก่อน

วันที่ 26 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2559 เหลือจำนวนไม่ถึง 30% ของจำนวนที่ยื่นครั้งแรก ซึ่งได้รับการผ่อนผัน โดยบริษัทจะต้องส่งบัญชีรายชื่อนักงานรักษาความปลอดภัยใหม่ ซึ่งจะต้องมีคุณสมบัติครบถ้วนทุกอย่าง ทำให้พนักงานรักษาความปลอดภัยเสี่ยงไม่ได้รับใบอนุญาตและตงงานจำนวนมาก ซึ่งมีอยู่ร้อยละ 7-8 หายไปจากภาคธุรกิจรักษาความปลอดภัย (ดวงกมล เจนจบ, 2559) ซึ่งจะเป็นปัญหาของสังคมตามมา จึงทำให้เกิดการจ้างแรงงานต่างด้าวที่เป็นพนักงานรักษาความปลอดภัยในปัจจุบัน โดยวิธีการศึกษากรณี การทำงานด้านการรักษาความปลอดภัยมาสิบห้าปี ผู้วิจัยในฐานะ ผู้อำนวยการ บริษัท รักษาความปลอดภัย ทีทีพี กรุ๊ป จำกัด และมีประสบการณ์อยู่ในธุรกิจรักษาความปลอดภัย พบว่า ปัญหาการขาด แรงงานพนักงานรักษาความปลอดภัย เข้าสู่ธุรกิจรักษาความปลอดภัย ของบริษัทมีจำนวนมาก ถึงแม้ว่า บริษัทมีค่าตอบแทนและสวัสดิการตามกำหนดค่าแรงขั้นต่ำและจัดหาสวัสดิการที่พึงมีให้แก่พนักงานตาม กฎหมายกำหนด แต่จำนวนพนักงานรักษาความปลอดภัยของบริษัทยังสมัครเข้า-ออกทำงานบ่อยครั้ง อีกทั้งบริษัทยังมีจำนวนพนักงานรักษาความปลอดภัยไม่เพียงพอต่อการเปิดหน่วยงานใหม่ (บริษัท รักษาความปลอดภัยทีทีพีกรุ๊ป จำกัด, 2561, หน้า 8) เพื่อแก้ปัญหาดังกล่าวผู้วิจัยจึงมีความสนใจที่จะ ศึกษา เรื่องการจัดหาแรงงานเข้าสู่ธุรกิจรักษาความปลอดภัยตามพระราชบัญญัติธุรกิจรักษาความปลอดภัย พ.ศ. 2558 ขึ้น

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษาสภาพปัญหาปัจจุบันและอุปสรรคการจัดหาแรงงานเข้าสู่ธุรกิจรักษาความปลอดภัย (การสรรหาและคัดเลือก) ตามพระราชบัญญัติธุรกิจรักษาความปลอดภัย พ.ศ. 2558
2. เพื่อศึกษาแนวทางการจัดหาแรงงานเข้าสู่ธุรกิจรักษาความปลอดภัย (การสรรหาและคัดเลือก) ตามพระราชบัญญัติธุรกิจรักษาความปลอดภัย พ.ศ. 2558

วิธีดำเนินการวิจัย

การศึกษาวิจัยในครั้งนี้ เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (qualitative research) โดยผู้วิจัยได้ดำเนินการ วิจัยตามลักษณะของการเก็บรวบรวมข้อมูล โดยแบ่งออกเป็น 2 ขั้นตอน ดังต่อไปนี้ 1) การวิจัยเอกสาร (documentary research) โดยศึกษาจากพระราชบัญญัติธุรกิจรักษาความปลอดภัย พ.ศ. 2558 และ แนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับการสรรหาและคัดเลือกบุคลากร และ 2) การวิจัย ภาคนาม (field research) ใช้วิธีการเก็บข้อมูล คือ การสัมภาษณ์เชิงลึก (in-depth interview) ประชากรผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง คือ กรรมการผู้จัดการบริษัทรักษาความปลอดภัย พนักงานรักษาความปลอดภัย และผู้ให้บริการของบริษัท รักษาความปลอดภัย

1. ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (key informants) ได้แก่ กรรมการผู้จัดการบริษัทรักษาความปลอดภัย พนักงานรักษาความปลอดภัย ผู้ให้บริการของบริษัทรักษาความปลอดภัย ขนาดใหญ่ ขนาดกลาง และ ขนาดเล็ก ซึ่งสมาคมผู้ประกอบการรักษาความปลอดภัยแห่งประเทศไทย (2552, หน้า 7) ได้กำหนดขนาด ของสถานประกอบการของธุรกิจบริการรักษาความปลอดภัย โดยจัดแบ่งตามขนาดความสามารถในการ รับรองลูกค้า ขนาดของการลงทุนและจำนวนของพนักงานในบริษัทไว้ 3 ขนาด คือ 1) บริษัทขนาดเล็ก

มีจำนวนพนักงานรักษาความปลอดภัย 1-500 คน 2) บริษัทขนาดกลางมีจำนวนพนักงานรักษาความปลอดภัย 500-1,000 คน และ 3) บริษัทขนาดใหญ่ มีจำนวนพนักงานรักษาความปลอดภัย 1,000 คน ขึ้นไป เพื่อให้ได้ข้อมูลครบถ้วน ผู้วิจัยจึงได้เลือกผู้ให้ข้อมูลสำคัญจาก 3 กลุ่ม คือ 1) กรรมการผู้จัดการบริษัทรักษาความปลอดภัยขนาดใหญ่ 3 คน ขนาดกลาง 2 คน ขนาดเล็ก 3 คน รวม 8 คน 2) พนักงานรักษาความปลอดภัยของบริษัทขนาดใหญ่ 1 คน ขนาดกลาง 3 คน ขนาดเล็ก 1 คน รวม 5 คน และ 3) ผู้ใช้บริการของบริษัทขนาดใหญ่ 1 คน ขนาดกลาง 1 คน และขนาดเล็ก 1 คน รวม 3 คน รวมทั้งหมด 16 คน ตามเกณฑ์เป้าหมายของการวิจัย

2. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยเชิงคุณภาพ คือ แบบสัมภาษณ์ (interview) เป็นแบบสัมภาษณ์แบบกึ่งโครงสร้าง (semi-structured interview) จำนวน 3 ชุด ได้แก่ แบบสัมภาษณ์กรรมการผู้จัดการบริษัทรักษาความปลอดภัย แบบสัมภาษณ์พนักงานรักษาความปลอดภัยและแบบสัมภาษณ์ผู้ให้บริการประเด็นสำคัญที่ใช้ในการสัมภาษณ์แบ่งเป็น 3 ประเด็น ได้แก่ นโยบายด้านการสรรหาและคัดเลือกแรงงาน คุณสมบัติของพนักงานรักษาความปลอดภัย (การสรรหาและคัดเลือก) และวิธีการสรรหาและคัดเลือกพนักงานรักษาความปลอดภัย

3. การเก็บรวบรวมข้อมูล

ในการเก็บรวบรวมข้อมูลเชิงคุณภาพด้วยแบบสัมภาษณ์ มีวิธีการ ดังนี้

- 1) ทำการประสานขออนุญาตกลุ่มบริษัทผู้ให้ข้อมูลสำคัญ
- 2) ดำเนินการจัดทำบันทึกเพื่อขอความอนุเคราะห์ข้อมูลผ่านการรับรองของหัวหน้าภาควิชาที่ดูแลหลักสูตร เพื่อบอกแก่ผู้ให้ข้อมูลเพื่อขอความอนุเคราะห์ในการให้สัมภาษณ์
- 3) นัดหมายวัน เวลาและสถานที่สัมภาษณ์
- 4) ทำการสัมภาษณ์โดยมีรูปแบบเป็นการสัมภาษณ์เชิงลึก (in-depth interview) และแบบเผชิญหน้า (face to face) คือ การพูดคุย สัมภาษณ์ ชักถามเพื่อให้ได้คำตอบ
- 5) ผู้สัมภาษณ์ทำการจดประเด็นคำตอบที่สำคัญ ขออนุญาตบันทึกเทปการสนทนา เพื่อนำข้อมูลไปวิเคราะห์สรุป

การดำเนินการวิจัย ผู้วิจัยได้สร้างสัมพันธภาพที่ดีกับผู้ให้ข้อมูลสำคัญ จนกระทั่งผู้วิจัยได้รับอนุมัติให้ดำเนินการเก็บข้อมูลได้ โดยผ่านการรับรองจากคณะกรรมการพิจารณาจริยธรรมงานวิจัยในมนุษย์ โรงเรียนนายร้อยตำรวจ เมื่อวันที่ 22 เมษายน พ.ศ. 2562 การดำเนินการสัมภาษณ์เชิงลึกโดยใช้แบบสัมภาษณ์แบบกึ่งมีโครงสร้าง (semi-structured interview) คำถามที่ตั้งขึ้น ผู้วิจัยไม่รู้คำตอบ ใช้การสนทนา และเล่าเรื่อง เตรียมคำถามที่เป็นคำถามปลายเปิด ผู้วิจัยกระตุ้นให้ผู้ถูกสัมภาษณ์อธิบายหรือขยายความ

4. การวิเคราะห์ข้อมูล

ข้อมูลเชิงคุณภาพ ข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์ ผู้วิจัย นำมาวิเคราะห์ด้วยเทคนิคการวิเคราะห์เนื้อหา (content analysis) นำมาแยกแยะและจัดหมวดหมู่ของข้อมูล นำข้อมูลที่ได้มาวิเคราะห์ ตีความเรียบเรียงและอภิปรายตามกรอบแนวคิดและทฤษฎีที่ใช้ในการศึกษาวิจัย และนำเสนอข้อมูลในรูปแบบของ

ร้อยแก้ว เน้นนำเสนอปรากฏการณ์สำคัญที่ค้นพบ (quotations) โดยการตีความ (interpretation) จากข้อมูลที่ได้จากการสังเกต การตอบคำถามและการสัมภาษณ์ หลังจากเก็บข้อมูลเรียบร้อยแล้ว ผู้วิจัยทำการตรวจสอบข้อมูลก่อนการวิเคราะห์ข้อมูล โดยทำการตรวจสอบแบบสามเส้า (triangulation technique) หลังจากตรวจสอบข้อมูลแบบสามเส้าแล้ว ผู้วิจัยสร้างข้อสรุปเพื่อตอบปัญหาของการวิจัย

สรุปและอภิปรายผลการวิจัย

สรุปผลการวิจัยเชิงคุณภาพ

การศึกษาเรื่อง การจัดหาแรงงานเข้าสู่ธุรกิจรักษาความปลอดภัย ตามพระราชบัญญัติธุรกิจรักษาความปลอดภัย พ.ศ. 2558 ได้นำเสนอตามระเบียบวิธีวิจัยที่ได้กำหนดไว้ โดยการวิเคราะห์ข้อมูลให้ตรงตามวัตถุประสงค์ของการวิจัย ดังนี้

1. สภาพปัญหาปัจจุบันและอุปสรรคการจัดหา (การสรรหาและคัดเลือก) แรงงานเข้าสู่ธุรกิจการรักษาความปลอดภัยตามพระราชบัญญัติธุรกิจรักษาความปลอดภัย พ.ศ. 2558 ผู้วิจัยสรุปได้ดังนี้

1.1 ปัญหาปัจจุบันของบุคลากรที่เข้ามาทำอาชีพ รปภ. จากมุมมองของ รปภ. ผู้วิจัยสรุปได้ว่า บุคลากรที่เข้ามาทำอาชีพ รปภ. มีปัญหาที่สอดคล้องกันว่า เมื่อมี พ.ร.บ. บังคับใช้มีผลกระทบต่อ รปภ. โดยเฉพาะบุคคลที่เข้ามาสมัครงาน รปภ. ใหม่ ซึ่ง พ.ร.บ. กำหนดว่า ต้องสำเร็จการศึกษาชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 รปภ. ที่เรียนต่างจังหวัดหรือเรียนไม่ถึงชั้น ม.3 จบแค่ชั้น ป.6 จบชั้น ป.4 มีปัญหาเรื่องวุฒิการศึกษา บางคนจบการศึกษา แต่ไม่มีเอกสารวุฒิการศึกษาามาแสดง บางคนอาจจะเรียนจบมานานหาหลักฐานการศึกษา ไม่พบหรือสูญหาย ไม่มีวุฒิการศึกษาการขอใบอนุญาตจึงมีผลกระทบ มีภาระค่าใช้จ่ายมาก เช่น ค่าฝึกอบรมหลักสูตร รปภ. ค่าสอบประวัติ ค่าขึ้นทะเบียนขอใบอนุญาตไปฝึกอบรม 40 ชั่วโมง เวลาอบรมมากไป เพราะ รปภ. ทำงานรายวัน ต้องทำงานทุกวัน สังคมให้เกียรติ รปภ. น้อยมาก มอง รปภ. เกียรติต่ำ รปภ. มีความเสี่ยงสูง มีอันตรายต่อชีวิต หากได้รับบาดเจ็บ หรือถึงแก่ชีวิต ดังประโยคที่ว่า “กรณีคนร้ายหรือเกิดเหตุอะไรต่าง ๆ ผู้กระทำความผิดมีอาวุธหรืออะไร คนทำงานเป็น รปภ. ไม่มีอาวุธ มีเพียงกระบอง จะไปจับกุมได้หรือไม่ รปภ. ไม่ใช่เจ้าหน้าที่ กำหนดเป็นผู้ช่วยเจ้าพนักงาน แต่ไม่มีกฎหมายรองรับในการเกิดเหตุฉุกเฉิน หาก รปภ. โดนแทง โดนรุมตี รปภ. มีความเสี่ยง มีอันตรายต่อชีวิต ได้รับบาดเจ็บหรือถึงแก่ชีวิต ใครจะรับผิดชอบดูแลทั้งตัว รปภ. และครอบครัว”

1.2 ปัญหาอุปสรรคการคัดเลือกแรงงานเข้าสู่ธุรกิจการรักษาความปลอดภัย ตามพระราชบัญญัติธุรกิจรักษาความปลอดภัย พ.ศ. 2558 ผู้วิจัยสรุปเป็น 2 ประเด็น ได้แก่

1) นโยบายด้านการสรรหาและคัดเลือกแรงงาน พบว่า บริษัท รปภ. มีการสรรหาบุคคลเข้ามาเป็น รปภ. โดยบริษัทมีทีมสรรหาพนักงานของบริษัทและติดต่อสำนักจัดหางานการโฆษณา ประกาศรับสมัครงานกับองค์กรที่เกี่ยวข้องในการจัดหางาน ใช้สื่อสังคมออนไลน์ในการรับสมัครงาน เช่น เฟซบุ๊ก ไลน์ของโซเชียล เช่น แจกใบปลิว ประกาศขึ้นป้ายรับสมัครตามสาขา เปิดเพจรับสมัครงานของบริษัท พนักงาน รปภ. ด้วยกันแนะนำชักชวนต่อ ๆ กันมา เมื่อสรรหา รปภ. ที่ได้คุณสมบัติตาม พ.ร.บ. กำหนดไว้ บริษัทมีการฝึกอบรม รปภ. ตามหลักสูตรกำหนดไว้ 40 ชั่วโมง มีการขึ้นทะเบียนเพื่อขอรับใบอนุญาต

พิมพ์ลายนิ้วมือพนักงาน สอบประวัติตรวจสอบประวัติอาชญากรรม ตรวจสอบสุขภาพ แนะนำพนักงานและบริษัท มีค่าสรรหาสำหรับผู้แนะนำให้มาสมัครงานกับบริษัทอีกด้วย

2) คุณสมบัติของ รปภ. (การสรรหาและคัดเลือก) พบว่าในการคัดเลือกแรงงาน บริษัทได้กำหนดคุณสมบัติของ รปภ. ตาม พ.ร.บ.กำหนดไว้ เช่น กำหนดวุฒิการศึกษา กำหนดการฝึกอบรมและระหว่างฝึกอบรม รปภ. ต้องผ่านการเข้าอบรม 40 ชั่วโมงทุกคน รปภ.ต้องปลอดจากประวัติอาชญากรรม และมีการสอบประวัติพนักงาน มีใบอนุญาตประกอบวิชาชีพพนักงานรักษาความปลอดภัยรับอนุญาต มีการตรวจสอบสุขภาพ เป็นคนไทย สัญชาติไทย อายุ 18 ปีบริบูรณ์ขึ้นไป

2. แนวทางการจัดหาแรงงาน (การสรรหาและคัดเลือก) เข้าสู่ธุรกิจการรักษาความปลอดภัยตามพระราชบัญญัติธุรกิจรักษาความปลอดภัย พ.ศ. 2558

2.1 นโยบายด้านการสรรหาและคัดเลือก ในการวิเคราะห์แนวทางการจัดหาแรงงาน (การสรรหาและคัดเลือก) เข้าสู่ธุรกิจการรักษาความปลอดภัยตามพระราชบัญญัติธุรกิจรักษาความปลอดภัย พ.ศ. 2558 ผู้วิจัยค้นพบว่า บริษัทมีนโยบายด้านการสรรหา 2 ประเด็น ดังนี้

1) นโยบายด้านการสรรหาและคัดเลือก พบว่า บริษัทมีทีมสรรหาพนักงานของบริษัท บริษัทติดต่อกับสำนักงานทั้งภาครัฐและเอกชน เปิดเพจรับสมัครงานของบริษัท และบริษัทประกาศขึ้นป้ายรับสมัครตามสาขา

2) นโยบายด้านคัดเลือกแรงงาน พบว่าบริษัทได้กำหนดคุณสมบัติตาม พ.ร.บ. กำหนดไว้ เช่น กำหนดวุฒิการศึกษาของ รปภ. รปภ. ต้องผ่านการฝึกอบรมหลักสูตร รปภ.และระหว่างฝึกอบรม ต้องผ่านการเข้าอบรม 40 ชั่วโมงทุกคน รปภ.ต้องปลอดจากประวัติอาชญากรรม มีการสอบประวัติพนักงาน มีใบอนุญาตประกอบวิชาชีพพนักงานรักษาความปลอดภัยรับอนุญาต มีการตรวจสอบสุขภาพ ต้องเป็นคนไทย สัญชาติไทย อายุ 18 ปีบริบูรณ์ขึ้นไป

2.2 คุณสมบัติของ รปภ. (การสรรหาและคัดเลือก) พบว่า บริษัท รปภ. กำหนดคุณสมบัติของ รปภ. ให้เป็นไปตามคุณสมบัติที่ พ.ร.บ. กำหนดไว้ คือ เป็นคนไทยอายุ 18 ปีบริบูรณ์ จบการศึกษามัธยมศึกษา (ม.3) ผ่านการฝึกอบรมหลักสูตรรักษาความปลอดภัยตาม พ.ร.บ. มีการสอบประวัติอาชญากรรม มีการตรวจสอบสุขภาพ มีเอกสารประกอบการสมัครงาน และมีการขึ้นทะเบียนขอรับใบอนุญาต

2.3 วิธีการสรรหาและคัดเลือก รปภ. พบว่า บริษัท รปภ. มีวิธีการสรรหาและคัดเลือก รปภ. หลากหลายวิธี ได้แก่ รปภ. แนะนำหรือบอกต่อกันเอง การติดป้าย ใบปลิว การโฆษณาตามจุดต่าง ๆ มีทีมสรรหากำลังพล มีฝ่ายการตลาด มีเจ้าหน้าที่สรรหา ประกาศลงสื่อสังคมออนไลน์ เพจรับสมัครงานทางสื่อสังคมออนไลน์ เช่น เฟซบุ๊ก แอปพลิเคชันไลน์ กลุ่มไลน์ของสายอาชีพ รปภ. อีเมล (e-mail) โทรศัพท์ ป้ายรับสมัคร ป้ายประกาศตามสาขาของบริษัท/ประชาสัมพันธ์ในชุมชนออกไปตามชุมชน/หมู่บ้าน ลงประกาศในองค์กรจัดหางาน สำนักงานจัดหางาน สื่อนั่งพิมพ์ หรือทางโทรทัศน์ ส่วนผู้ใช้บริการได้ให้ข้อคิดเห็นหรือข้อเสนอแนะในการสรรหาพนักงาน รปภ. ว่าบริษัทควรสร้างทีมงานที่จะมาสนับสนุนให้หน่วยงานที่ รปภ. ทำงานอยู่เข้มแข็ง มีการคัดเลือก รปภ. ใส่ใจในการใช้ชีวิต สวัสดิการ โบนัส เงินพิเศษให้มีแรงจูงใจ และพัฒนาศักยภาพของ รปภ. ดูแลเรื่องค่าบริการ ให้เกิดความ

เป็นธรรมชาติ มีรายได้สวัสดิการที่ดีให้กับผู้ปฏิบัติหน้าที่ให้เหมาะสมจัดหาคนดี มีบุคลิกดี อายุไม่มาก มีความเข้มแข็ง ไม่ติดยาเสพติด บริษัท รปภ. ควรปฏิบัติตามกฎหมายทุกข้อเพราะ รปภ. มีความสำคัญ

อภิปรายผลการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ ในการอภิปรายผลการศึกษา ผู้วิจัยวิเคราะห์เป็น 3 ประเด็น ดังต่อไปนี้

1. นโยบายด้านการสรรหาและคัดเลือก ในการวิเคราะห์แนวทางการจัดหาแรงงาน (การสรรหาและคัดเลือก) เข้าสู่ธุรกิจการรักษาความปลอดภัยตามพระราชบัญญัติธุรกิจรักษาความปลอดภัย พ.ศ. 2558 ผู้วิจัยค้นพบว่า บริษัทมีนโยบายด้านการสรรหา 2 ประเด็น ดังนี้

1.1 เมื่อพิจารณาด้านนโยบาย ด้านการสรรหาและคัดเลือก ผู้วิจัยค้นพบว่า บริษัท รปภ. มีทีมสรรหาพนักงานของบริษัท บริษัทติดต่อกับสำนักจัดหางานทั้งภาครัฐและเอกชน เปิดเพจรับสมัครงานของบริษัท และบริษัทประกาศขึ้นป้ายรับสมัครตามสาขา พนักงานปฏิบัติงานและดำเนินงานของบริษัทเป็นไปตามนโยบายและแผนงานของบริษัท ด้านการสรรหาและคัดเลือกแรงงานเข้าทำงาน รปภ. ดังที่กรณีการ สุวรรณศรี (2562, หน้า 5-7) ได้กล่าวไว้ว่า การสรรหาบุคลากรเป็นขั้นตอนที่มีความหมายอย่างยิ่งและเป็นหน้าที่พื้นฐานที่สำคัญของหน่วยงานที่รับผิดชอบงานด้านทรัพยากรบุคคล เนื่องจากการสรรหาและการคัดเลือกบุคลากรเข้าทำงานเป็นงานที่มีความสำคัญต่อความสำเร็จหรือล้มเหลวในการดำเนินงานขององค์กร

ส่วนปัญหาที่พบ คือ ในขั้นตอนการดำเนินงานสรรหาแรงงาน การคัดเลือกบุคลากรหรือการจัดหา รปภ. ให้กับลูกค้า (ผู้ใช้บริการ) ลำบากหรือค่อนข้างยาก พนักงาน รปภ. หายากขึ้น เนื่องจากมี พ.ร.บ. พ.ศ. 2558 เป็นกฎหมายกำหนดคุณสมบัติของ รปภ. และบริษัทต้องสร้างพนักงาน/รปภ. ให้เป็นไปตามระเบียบกฎหมาย พ.ร.บ. กำหนด

1.2 นโยบายด้านคัดเลือกแรงงาน ผู้วิจัยค้นพบว่า บริษัท รปภ. ได้กำหนดคุณสมบัติของ รปภ. ตาม พ.ร.บ. กำหนดไว้ เช่น กำหนดวุฒิการศึกษาของ รปภ. รปภ. ต้องผ่านการฝึกอบรมหลักสูตร รปภ. และระหว่างฝึกอบรม ต้องผ่านการเข้าอบรม 40 ชั่วโมงทุกคน ทำให้บริษัทมีภาระค่าใช้จ่าย เช่น ค่าฝึกอบรม ค่าใบอนุญาต ต่อใบอนุญาตของ รปภ. รปภ. ต้องปลอดจากประวัติอาชญากรรม มีการสอบประวัติพนักงาน มีใบอนุญาตประกอบวิชาชีพงานรักษาความปลอดภัยรับอนุญาต มีการตรวจสุขภาพ ต้องเป็นคนไทย สัญชาติไทย อายุ 18 ปีบริบูรณ์ขึ้นไป ดังที่ ไกลรุ่ง ระเบียบโอษฐ์ (2558, หน้า 81-82) ได้สรุปผลการวิจัยเรื่อง กลยุทธ์การจัดการธุรกิจรักษาความปลอดภัยตามแนวพระราชบัญญัติธุรกิจรักษาความปลอดภัย ผลการวิจัยพบว่า ปัจจัยที่จะส่งผลกระทบต่อปัจจัยที่ได้รับผลกระทบ ความคิดเห็นกลุ่มตัวอย่างอยู่ในระดับเห็นด้วย แต่กลยุทธ์การจัดการด้านประสิทธิภาพการทำงานของพนักงานรักษาความปลอดภัย ส่วนใหญ่อยู่ในระดับไม่แน่ใจ ปัจจัยที่ส่งผลกระทบต่อด้านการรักษามาตรฐาน (RRI) กับด้านการฝึกอบรมพนักงาน (RR3) มีอิทธิพลต่อปัจจัยด้านต้นทุน (SS1) และยังทำให้ด้านต้นทุน (SS1) มีอิทธิพลต่อด้านกระบวนการบริหารงาน (SS2) ในขณะที่ปัจจัยด้านกระบวนการบริหารงาน (SS2) ยังส่งผลต่อไปยังกลยุทธ์การจัดการด้านประสิทธิภาพการทำงานของพนักงาน (T) แสดงให้เห็นว่าแม้ด้านต้นทุน (SS1) จะ

ไม่มีผลโดยตรงต่อกลยุทธ์การจัดการด้านประสิทธิภาพการทำงานของพนักงาน (T) แต่ยังคงมีผลทางอ้อมผ่านทางด้านกระบวนการบริหาร (SS2)

เมื่อพิจารณาปัญหาที่พบในด้านการคัดเลือกแรงงาน พบว่า บริษัท มีผลกระทบด้านต้นทุนในการบริหารจัดการเพิ่มขึ้น เช่น ค่าธรรมเนียมใบอนุญาตที่กำหนดในการขอใบอนุญาตประกอบธุรกิจของผู้ประกอบธุรกิจรักษาความปลอดภัยและของพนักงาน รปภ. บริษัทประสบปัญหาด้านกำลังพล รปภ. มากขึ้น จัดหาแรงงานยากขึ้นและค่อนข้างลำบาก อีกทั้งยังมีแรงงานเข้ามาสมัครงาน หรือสนใจ อาชีพ รปภ. น้อยลง เนื่องจากมีข้อกำหนดตาม พ.ร.บ. พ.ศ. 2558 และการแข่งขันของบริษัท รปภ. ด้วยกัน บริษัทมีการค่าใช้จ่าย เช่น ค่าฝึกอบรม ค่าใบอนุญาต ต่อใบอนุญาตของ รปภ. เมื่อรับสมัคร รปภ. ใหม่ เข้าทำงาน รปภ. ใหม่ต้องผ่านการฝึกอบรมหลักสูตร รปภ. 40 ชั่วโมง ก่อนหลังฝึกอบรมสำเร็จ บริษัทสั่งซื้อ รปภ. ตรวจประวัติอาชญากรรม เมื่อพบว่าประวัติอาชญากรรมตามกฎหมาย รปภ. ใหม่ ทำงานไม่ได้ บริษัทสูญเสียรายจ่าย

2. คุณสมบัติของ รปภ. (การสรรหาและคัดเลือก) ผู้วิจัยได้ข้อค้นพบว่า พบว่า บริษัท รปภ. กำหนดคุณสมบัติของ รปภ. ให้เป็นไปตามคุณสมบัติที่ พ.ร.บ. กำหนดไว้ คือ เป็นคนไทยอายุ 18 ปี บริบูรณ์ จบการศึกษามัธยมศึกษา (ม.3) ผ่านการฝึกอบรมหลักสูตร รปภ. 40 ชั่วโมง ตาม พ.ร.บ. กำหนดไว้ ร่างกายสมบูรณ์แข็งแรง ผ่านการคัดกรองบุคลากรตามข้อกำหนด เช่น มีการสอบประวัติอาชญากรรม มีการตรวจสอบสุขภาพ มีเอกสารประกอบการสมัครงาน และมีการขึ้นทะเบียนขอรับใบอนุญาต ของ รปภ. ดังที่ กนกภรณ์ มนูญพร (2560, หน้า 58-59) ได้วิจัยเรื่อง ปัญหาคุณสมบัติของพนักงานรักษาความปลอดภัย ตามพระราชบัญญัติธุรกิจรักษาความปลอดภัย พ.ศ. 2558 ผลการศึกษาได้พบปัญหาดังนี้ ปัญหาเกี่ยวกับสัญญา วุฒิการศึกษา ลักษณะต้องห้าม ซึ่งพระราชบัญญัติธุรกิจรักษาความปลอดภัย พ.ศ. 2558 ได้กำหนดหลักเกณฑ์ การขอรับใบอนุญาตพนักงานรักษาความปลอดภัยไว้ กล่าวคือบุคคลที่ขอรับใบอนุญาตพนักงานรักษาความปลอดภัยจะต้องเป็นบุคคลที่มีสัญชาติไทย สำเร็จการศึกษาตามหลักสูตรการศึกษามัธยมศึกษาปีที่ 3 ให้อยู่ในขณะที่ยังสำเร็จการศึกษาและต้องไม่มีคุณสมบัติต้องห้ามตามที่กฎหมายได้กำหนดไว้ ในกรณีนี้ทำให้เกิดปัญหา กล่าวคือ ปัจจุบันธุรกิจรักษาความปลอดภัยในประเทศไทย มีอัตราการเจริญเติบโตและมีความสำคัญเป็นอย่างมากในสังคมไทย ไม่ว่าจะเป็นหมู่บ้าน ที่อยู่อาศัย อาคารหรือสถานที่ ห้างสรรพสินค้า เป็นต้น ล้วนแล้วแต่ต้องการธุรกิจรักษาความปลอดภัย สถานที่ดังกล่าวข้างต้นมีความจำเป็นต้องว่าจ้างบริษัทรักษาความปลอดภัยเพื่อจัดหาพนักงานรักษาความปลอดภัยที่มีความรู้และความเชี่ยวชาญ รวมถึงจัดหาอุปกรณ์ต่าง ๆ เข้ามาช่วยให้การรักษาความปลอดภัยมีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น ดังนั้นการที่กฎหมายจำกัดสิทธิเสรีภาพ โดยการกำหนดคุณสมบัติของพนักงานรักษาความปลอดภัยอาจส่งผลกระทบให้เกิดปัญหาการว่างงานกับกลุ่มคนที่คุณสมบัติไม่ตรงตามที่กฎหมายกำหนดไว้ อีกทั้งทำให้บริษัทรักษาความปลอดภัยขาดแคลนบุคลากรที่เข้าปฏิบัติหน้าที่ดังกล่าว ไม่เพียงพอต่อความต้องการของตลาดที่เพิ่มสูงขึ้นเรื่อย ๆ ไปพร้อมกับจำนวนตึก อาคาร หน่วยงานหมู่บ้านจัดสรรหรือห้างสรรพสินค้าที่มีความต้องการใช้บริการงานรักษาความปลอดภัย อาชีพพนักงานรักษาความปลอดภัยเป็นอาชีพที่มีอัตราค่าจ้างต่ำและสวัสดิการต่าง ๆ ที่พึงจะได้รับ ไม่ครอบคลุมและ

เพียงพอกับการเลี้ยงชีพจึงเป็นสาเหตุให้พนักงานรักษาความปลอดภัยบางคนจำเป็นต้องลาออกจากการปฏิบัติหน้าที่ดังกล่าว

เมื่อพิจารณาปัญหาที่พบในคุณสมบัติของ รปภ. (การสรรหาและคัดเลือก) พบว่า การสรรหาคัดเลือก รปภ. ตามคุณสมบัติ ตาม พ.ร.บ. มีขั้นตอนมากขึ้นบริษัท รปภ. สร้างคนตามมาตรฐาน พ.ร.บ. กำหนดไว้ค่อนข้างยากลำบาก ความต้องการของลูกค้า ความเร่งด่วนในการทำงาน รปภ. ต้องทำงานได้ทันที ผู้สมัครงาน รปภ. ส่วนใหญ่ มีข้อจำกัดเรื่องวุฒิการศึกษา ขาดวุฒิการศึกษา ไม่จบ ม.3 ไม่สามารถหาเอกสารหลักฐานวุฒิการศึกษามาแสดงเพื่อใช้สมัครงาน รปภ. ได้ รปภ. ติดขัดเรื่องฝึกอบรมก่อนปฏิบัติงานเพราะ รปภ. ต้องทำงาน 12 ชั่วโมง แต่ รปภ.ต้องผ่านการฝึกอบรมหลักสูตร รปภ. 40 ชั่วโมงก่อนตาม พ.ร.บ. กำหนด

3. วิธีการสรรหาและคัดเลือก รปภ. เมื่อวิเคราะห์วิธีการสรรหาและคัดเลือก รปภ. ของบริษัท รปภ. ผู้วิจัยค้นพบว่า บริษัท รปภ. มีวิธีการสรรหาและคัดเลือก รปภ. หลากหลายวิธี ได้แก่ รปภ. แนะนำหรือบอกต่อกันเอง การติดป้าย ใบปลิว การโฆษณาตามจุดต่าง ๆ มีทีมสรรหากำลังพล มีฝ่ายการตลาด มีเจ้าหน้าที่สรรหา ประกาศลงสื่อสังคมออนไลน์ เช่น เฟซบุ๊ก แอปพลิเคชันไลน์ กลุ่มไลน์ของสายอาชีพ รปภ. อีเมล (e-mail) โทรศัพท์ ป้ายรับสมัคร ป้ายประกาศตามสาขาของบริษัท/ประชาสัมพันธ์ในชุมชนออกไปตามชุมชน/หมู่บ้าน ลงประกาศในองค์กรจัดหางาน สำนักงานจัดหางาน สื่อนหนังสือพิมพ์ หรือทางโทรทัศน์ ส่วนผู้ใช้บริการได้ให้ข้อคิดเห็นหรือข้อเสนอแนะในการสรรหาพนักงาน รปภ. ว่า บริษัทควรสร้างทีมงานที่จะมาสนับสนุนให้หน่วยงานที่ รปภ. ทำงานอยู่เข้มแข็ง มีการคัดเลือก รปภ. ใส่ใจในการใช้ชีวิต สวัสดิการ โบนัส เงินพิเศษให้ มีแรงจูงใจ และพัฒนาศักยภาพของ รปภ. ดูแลเรื่องค่าบริการให้เกิดความเป็นธรรม มีรายได้สวัสดิการที่ดีให้กับผู้ปฏิบัติหน้าที่ให้เหมาะสม จัดหาคนดี มีบุคลิกดี อายุไม่มาก มีความเข้มแข็ง ไม่ติดยาเสพติด บริษัท รปภ. ควรปฏิบัติตามกฎหมายทุกข้อเพราะ รปภ. มีความสำคัญ

เมื่อพิจารณาวิเคราะห์ปัญหาที่พบในวิธีการสรรหาและคัดเลือก พบว่า บริษัทควรสร้างทีมงานที่จะมาสนับสนุนให้หน่วยงานที่ รปภ. ทำงานอยู่เข้มแข็ง ใส่ใจในการใช้ชีวิต สวัสดิการ โบนัส เงินพิเศษให้ มีแรงจูงใจ และพัฒนาศักยภาพของ รปภ. ค่าแรง/ค่าบริการ ให้เกิดความเป็นธรรม มีรายได้สวัสดิการที่ดีให้กับผู้ปฏิบัติหน้าที่ รปภ.

ข้อเสนอแนะจากการวิจัย

จากการวิเคราะห์การจัดหาแรงงานเข้าสู่ธุรกิจการรักษาความปลอดภัยตามพระราชบัญญัติธุรกิจรักษาความปลอดภัย พ.ศ. 2558 ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะในการทำวิจัย ดังนี้

1. ข้อเสนอแนะจากการวิจัยครั้งนี้

1.1 นโยบายของรัฐบาล

1) รัฐต้องมีแผนเชิงรุกรองรับการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในปัจจุบัน หน่วยงานหรือเจ้าหน้าที่ ความพร้อมเรื่องการติดต่อยื่นขอรับใบอนุญาตต่าง ๆ การสอบประวัติอาชญากรรมของ รปภ.

2) ปรับระเบียบกฎหมายให้มีความมาตรฐานเดียวกันและสอดคล้องกับบริษัทรักษาความปลอดภัยทั่วประเทศ

3) แก้ไขเพิ่มเติมกฎหมาย หมวดที่ 3 มาตรา 33, 34 เรื่องคุณสมบัติของพนักงานรักษาความปลอดภัยรับอนุญาต เพื่อคุ้มครองประโยชน์รองรับการเปลี่ยนแปลงตามพระราชบัญญัติธุรกิจรักษาความปลอดภัย พ.ศ.2558 ให้เกิดความเหมาะสมต่อไป

1.2 นโยบายของบริษัทรักษาความปลอดภัย

1) บริษัทรักษาความปลอดภัยกำหนดค่าจ้างแรงงานมาตรฐานให้เหมาะสมกับอาชีพ รปภ. รับอนุญาต จัดสวัสดิการพื้นฐานอันเป็นแรงจูงใจให้ รปภ. มีความสนใจเข้าสู่อาชีพ รปภ. มากขึ้น

2) บริษัทรักษาความปลอดภัยต้องรับผิดชอบค่าใช้จ่าย ตาม พ.ร.บ. เช่น ค่าฝึกอบรม ค่าธรรมเนียมยื่นขอใบอนุญาต (ขึ้นทะเบียน รปภ.) ค่าตรวจประวัติอาชญากรรม ค่าตรวจสุขภาพ ฯลฯ

3) บริษัทรักษาความปลอดภัยมีการพัฒนาบุคลากรให้ก้าวหน้าในสายอาชีพ เช่น จากตำแหน่ง รปภ. เลื่อนตำแหน่งเป็นหัวหน้าชุด รปภ. เป็นเจ้าหน้าที่ฝ่ายปฏิบัติการ เป็นครูฝึก เป็นผู้จัดการตามลำดับ

1.3 การดำเนินงานธุรกิจการรักษาความปลอดภัย

การจัดหาแรงงานเข้าสู่ธุรกิจการรักษาความปลอดภัยตามพระราชบัญญัติธุรกิจรักษาความปลอดภัย พ.ศ. 2558 ควรลดต้นทุนในการบริหารจัดการ ได้แก่ ค่าฝึกอบรม ค่าธรรมเนียมยื่นขอใบอนุญาต (ขึ้นทะเบียน รปภ.) ค่าตรวจประวัติอาชญากรรม ค่าตรวจสุขภาพ ค่าชุดเครื่องแบบ รปภ.

2. ข้อเสนอแนะในการศึกษาครั้งต่อไป

ควรการศึกษาพฤติกรรมการทำงานปฏิบัติงานของพนักงาน รปภ. ที่มีคุณสมบัติตาม พ.ร.บ. พ.ศ.2558 โดยเปรียบเทียบประสิทธิภาพในการปฏิบัติงานของผู้ใช้บริการ

บรรณานุกรม

- กนกภรณ์ มนูญพร. (2560). **ปัญหาคุณสมบัติของพนักงานรักษาความปลอดภัย**. สารนิพนธ์นิติศาสตร์
มหาบัณฑิต สาขาวิชากฎหมายธุรกิจ, มหาวิทยาลัยอัสสัมชัญ.
- กรรณิการ์ สุวรรณศรี. (2562). **เอกสารรายวิชาการบริหารทรัพยากรมนุษย์ 9011106**. สืบค้นจาก
http://pws.npru.ac.th/kannika/index.php?act=6a992d5529f459a44fee58c733255e86&Intype=editor_top&stm_id=3838
- ไกล่รุ่ง ระเบียบโอษฐ์. (2558). **กลยุทธ์การจัดการธุรกิจรักษาความปลอดภัยตามแนวพระราชบัญญัติ
ธุรกิจรักษาความปลอดภัย**. วิทยานิพนธ์ปริญญาบริหารธุรกิจมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการ
ทั่วไป, มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลธัญบุรี.
- ดวงกมล เจนจบ. (2559, มีนาคม 14). **ธุรกิจ รปภ. ไม่แฮปปี้ พ.ร.บ. ใหม่แค่จัดระเบียบแต่ไม่เท่าเทียม
สร้างภาระ-เพิ่มค่าใช้จ่าย**. ไทยพีบีเอส. สืบค้นจาก <http://news.thaipbs.or.th/content/250978>
- ทิพย์อาภา เสฐจินตนิ. (2551). **การรักษาความปลอดภัยภาคเอกชน: ศึกษาเฉพาะกรณีการกำกับ ดูแล
และการบังคับใช้กฎหมายของหน่วยงานรักษาความปลอดภัย**. วิทยานิพนธ์นิติศาสตร์
มหาบัณฑิต สาขาวิชานิติศาสตร์, จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- บริษัท รักษาความปลอดภัยทีทีพีกรุ๊ป จำกัด. (2561, เมษายน 30). **สรุปรายงานจำนวนพนักงานรักษาความ
ปลอดภัยประจำปี 2561**. กรุงเทพฯ: รักษาความปลอดภัยทีทีพีกรุ๊ป.
- ปฏิวศน์ อิศเรศโยธิน และคณะ. (2556). **มาตรการทางกฎหมายในการควบคุมอาชีพรักษาความ
ปลอดภัย**. ปริญาการศึกษานิติศาสตรมหาบัณฑิต. กลุ่มวิชากฎหมายมหาชน, มหาวิทยาลัย
ศรีปทุม วิทยาเขตชลบุรี.
- ปานจันต์ สุทธิกิจ. (2561). **ปัญหาการบังคับใช้กฎหมายตามพระราชบัญญัติธุรกิจรักษาความปลอดภัย
พ.ศ. 2558**. เชียงใหม่: มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- สมาคมผู้ประกอบการรักษาความปลอดภัยแห่งประเทศไทย. (2552). **คู่มือธุรกิจบริการรักษาความ
ปลอดภัย**. สืบค้นจาก http://thaifranchisedownload.com/dl/18_07_Manual_Security.pdf
- สำนักนายกรัฐมนตรื. (2558). **คุณสมบัติของพนักงานรักษาความปลอดภัย**. สืบค้นจาก
<http://www.ratchakitcha.soc.go.th/DATA/PDF/2560/E/229/15.PDF>

ความขัดแย้งคอกหอย: การศึกษาตามแนววาทกรรมวิเคราะห์เชิงวิพากษ์เพื่อขับเคลื่อนความยุติธรรมทรัพยากรทางทะเลอ่าวบ้านดอน

Clam Farm Conflicts: A Critical Discourse Analysis to Propel Marine Resources Justice of Bandon Bay

วันที่รับบทความ: 20 เมษายน 2566

สุทธาทิพย์ อร่ามศักดิ์¹

วันที่แก้ไขบทความ: 18 พฤษภาคม 2566

วันที่ตอบรับบทความ: 19 พฤษภาคม 2566

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาบริบทและสภาพปัญหาความขัดแย้งเรื่องนาหอยรอบอ่าวบ้านดอน ศึกษาวาทกรรมวิเคราะห์เชิงวิพากษ์ในข่าวปัญหาความขัดแย้งประเด็นการครอบครองสิทธินาหอยในพื้นที่อ่าวบ้านดอนในสื่อสารมวลชน และศึกษาความคิดเห็นของคนในชุมชนรอบอ่าวบ้านดอนที่มีต่อข่าวความขัดแย้งที่สะท้อนผ่านสื่อสารมวลชน วิจัยโดยใช้แบบผสม โดยเก็บข้อมูลข่าวและสัมภาษณ์กลุ่มตัวอย่าง ผลวิจัยพบว่า อ่าวบ้านดอน จังหวัดสุราษฎร์ธานี ได้รับการส่งเสริมให้เลี้ยงหอยแครง ตั้งแต่ พ.ศ. 2530 เมื่อเกิดโครงการ Sea Food Bank ที่อนุญาตให้นำพื้นที่ทะเลฝั่งเป็นทุนมีการบุกรุกอ่าวบ้านดอนจนเกิดความขัดแย้ง ผลการศึกษาข่าวปัญหาความขัดแย้งการครอบครองสิทธินาหอยในพื้นที่อ่าวบ้านดอนตามแนวทางของแฟร์คลาฟ (1995) พบว่า ตัวบทแสดง 3 ชุดความคิดสำคัญ คือ คอกหอยอ่าวบ้านดอนมีมูลค่าสูง ความขัดแย้งเกิดจากนายทุน กฎหมายคือการแก้ไขความขัดแย้งพบกลวิธีทางภาษา 6 กลวิธี ได้แก่ การใช้คำศัพท์ การใช้คำถามวาทศิลป์ การใช้สำนวน การใช้อุปลักษณ์ การใช้มูลบท และการอ้างถึง ซึ่งสะท้อน 2 อุดมการณ์ คือ อุดมการณ์กฎหมาย และอุดมการณ์ธุรกิจ ผลการศึกษาวิถีปฏิบัติทางวาทกรรมพบว่า ส่งผลกับคนวงกว้างเนื่องจากเผยแพร่ผ่านทางสื่อออนไลน์ ผลการวิเคราะห์วิถีปฏิบัติทางสังคมวัฒนธรรมทำให้เกิดการรับรู้ปัญหาความขัดแย้ง พฤติกรรมต่อกฎหมาย และแนวคิดทุนนิยม ผลการศึกษาคำคิดเห็นของคนในชุมชนอ่าวบ้านดอนพบว่า แตกต่าง ชุดความคิดความขัดแย้งเกิดจากนายทุน คือความขัดแย้งไม่ได้เกิดจากนายทุน แต่เกิดจากทั้งนายทุนและประมงพื้นบ้าน และสอดคล้องกับอุดมการณ์กฎหมาย และอุดมการณ์ธุรกิจ

คำสำคัญ: ความขัดแย้งคอกหอย วาทกรรม ความยุติธรรม อ่าวบ้านดอน

¹ อาจารย์ประจำสาขาวิชาภาษาไทย คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏสุราษฎร์ธานี
e-mail: sutatip_29@yahoo.com

Clam Farm Conflicts: A Critical Discourse Analysis to Propel Marine Resources Justice of Bandon Bay

Received: April 20, 2023

Sutatip Aramsuge ¹

Revised: May 18, 2023

Accepted: May 19, 2023

Abstract

The objectives of this research article are to study; the context and conditions of the clam farm controversy in Bandon Bay area, the discourse in the news and the controversial issue of clam farm ownership in Bandon Bay area in mass media, and the opinions of people in the community around Bandon Bay on the news of the conflict reflected in the media. The research method is a mixed method by collecting data from news and interviews with sample groups. The results showed that Bandon Bay, Surat Thani Province, is a cockle farming area that has been promoted since 1987. Later, when the government has a Sea Food Bank project that can turn the marine area into capital, there is an invasion and occupation of Bandon Bay until causing a conflict. The study on discourse in the news about the controversial issue of clam farm ownership in the Bandon Bay area from the approach of Critical Discourse Analysis by using Fairclough's (1995) showed that the discourse had presented three important ideas as follows: Bandon bay's clam farm had a high value, conflict arising from capitalists, and law is the resolution of conflicts. The ideology was conveyed through six language strategies as follows: Vocabulary, Rhetorical question, Idioms, Metaphor, Presuppositions and Reference. It had presented two ideologies are legal ideology and business ideology. The results of the study of discourse practice found that it affects people in the wider society because it is published through social media. The study on the analysis of sociocultural practices led to perceptions of conflict problems, behavior against the law and the concept of capitalism. A study of Bandon Bay community opinions on conflict news found that, unlike mainstream news, conflict was not caused by capitalists but rather by violations of capitalist laws and local fisheries. Therefore, if everyone respects the law and respects each other's rights, it will truly solve the problem.

Keywords: clam farm conflicts, discourse, justice, Bandon Bay

¹ Lecturer in Thai Language Program Faculty of Humanities and Social Sciences. Surat Thani Rajabhat University
e-mail: sutatip_29@yahoo.com

บทนำ

อ่าวบ้านดอน จังหวัดสุราษฎร์ธานีเป็นพื้นที่ทรัพยากรทางทะเลที่มีความสำคัญทางเศรษฐกิจของจังหวัดสุราษฎร์ธานี เนื่องจากเป็นแหล่งอาหารทะเลสร้างรายได้ให้แก่ประชากรในพื้นที่จำนวนมหาศาล โดยเฉพาะอย่างยิ่งการเลี้ยงหอยแครงซึ่งเกิดจากการส่งเสริมของภาครัฐ สร้างผลการผลิตและมูลค่าสูง จนเกิดปัญหาการครอบครองสิทธิ์เพื่อทำประโยชน์ในระยะเวลากว่า 30 ปีที่ผ่านมา

ปัญหาความขัดแย้งที่เกิดจากความต้องการที่จะแสดงสิทธิครอบครองนาหอยในพื้นที่อ่าวบ้านดอน จังหวัดสุราษฎร์ธานี เป็นปัญหาที่มีความรุนแรงและยืดเยื้อยาวนาน สะท้อนให้เห็นถึงความไม่เข้าใจกันระหว่างคนในพื้นที่ผู้ใช้ประโยชน์ทรัพยากร บุคคลภายนอกที่เข้ามาทำประโยชน์ในพื้นที่ และภาครัฐ ซึ่งภาพความขัดแย้งดังกล่าวนี้ถูกนำเสนอผ่านสื่อสารมวลชน ทำให้เกิดวาทกรรมที่สะท้อนถึงอำนาจความรุนแรงจากความขัดแย้ง

ผู้วิจัยทดลองเก็บข้อมูลเบื้องต้น พบการนำเสนอข่าวความขัดแย้งการครอบครองสิทธินาหอยบริเวณอ่าวบ้านดอนในสื่อสารมวลชนแสดงให้เห็นมุมมองเกี่ยวกับสาเหตุของปัญหา และการนำเสนอแผนพัฒนาเพื่อแก้ไขปัญหาความรุนแรงอยู่หลายประเด็น ผู้วิจัยจึงสนใจว่า วาทกรรมและวิถีปฏิบัติทางวาทกรรมที่สำคัญ ที่เกิดจากข่าวความขัดแย้งการครอบครองสิทธินาหอย บริเวณอ่าวบ้านดอนในสื่อสารมวลชน สามารถครอบงำความคิดของผู้อ่าน และสร้างพลังการขับเคลื่อนอันนำไปสู่หนทางแห่งสันติภาพและความสงบสุขได้จริงหรือไม่

ทั้งนี้ตามแนวคิดของ สจิวต์ ฮอล (Stuart Hall อ้างถึงใน กาญจนา แก้วเทพ, 2557, หน้า 55) เชื่อว่าการนำเสนอข่าวซึ่งเป็นความจริงที่ถูกสร้างขึ้น เป็นการเสนอสิ่งที่มองผ่านมุมมองหนึ่งหรือเป็นการมองด้วยกรอบความคิดของวาทกรรม ความจริงนั้นจึงเป็นความจริงที่ได้ภายใต้การกำกับของวาทกรรมรูปแบบหนึ่ง

แนวคิดเรื่องวาทกรรมนี้ เริ่มต้นมาจากนักคิดชาวฝรั่งเศส มิเชล ฟูกูต์ (Michel Foucault) ที่มองวาทกรรมเป็นเครื่องมือสำคัญในการครอบงำความคิดว่าในทุกสังคม การผลิตวาทกรรมจะถูกควบคุม คัดสรร จัดระบบ และแจกจ่ายภายใต้กฎเกณฑ์ชุดหนึ่ง ซึ่งมีหน้าที่พลิกแพลงเพื่อให้เรามองไม่เห็นถึงอำนาจและอันตราย ตลอดถึงความน่าเกลียด น่าสะพรึงกลัวของวาทกรรม เพื่อให้วาทกรรมดังกล่าวดำรงความเหนือกว่าเพื่อสร้างความเป็นเจ้าในสังคม สำหรับสังคมในปัจจุบันของเรา กฎเกณฑ์ที่รู้จักกันดี คือ การกีดกัน การปิดกั้น ในรูปแบบที่เราแสนคุ้นเคยและเคยชินอย่างมาก นั่นคือ การห้ามพูดถึง สิ่งนั้น/สิ่งนี้ (Foucault อ้างถึงใน ไชยรัตน์ เจริญสินโอฬาร, 2560, หน้า 96) และวาทกรรมที่พบในสื่อสารมวลชนก็เป็นชุดกฎเกณฑ์ที่ผ่านการคัดสรร จัดระบบ เพื่อสร้างอำนาจความครอบงำ อันนำไปสู่การกำหนดทิศทางของสังคมนั่นเอง

อย่างไรก็ตามในการรายงานข่าวของสื่อสารมวลชนที่ต้องการสร้างภาพความจริง โดยการนำเสนอว่า สิ่งที่ถูกนำเสนอเป็นสิ่งที่เกิดขึ้นจริงและมีการนำเสนอข่าวตามความจริง ทุกประการโดยปราศจากทัศนคติและอคติใด ๆ นั้น ถูกกล่าวถึงในหมู่นักวิชาการจำนวนมากที่ศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างภาษาและอุดมการณ์ ในผลงานของ วัน ไคก์ (Van Dijk) และนอร์แมน แฟร์คลาฟ (Norman Fairclough) (อ้างถึงใน กฤษดาพรรณ หงส์ดามรงค์, 2543, หน้า 6) เชื่อว่า สื่อมวลชนไม่ได้รายงานเฉพาะความจริงที่เกิดขึ้น แต่มีมุมมองและอุดมการณ์ในการเสนอข่าว และเชื่อว่า อุดมการณ์ (ideology)

จะเสนอความจริงของกลุ่มผู้บริโภคในกระบวนการสร้างและตีความวาทกรรม อุดมการณ์เป็นส่วนสำคัญที่ทำให้ผู้บริโภควาทกรรมนั้นตีความ รับรู้ เข้าใจ และสร้างเป็นระบบความเชื่อ (Van Dijk, 1996, p. 47)

ในงานวิจัยเรื่อง “ความขัดแย้งคอกหอย: การศึกษาตามแนววาทกรรมวิเคราะห์เชิงวิพากษ์เพื่อขับเคลื่อนความยุติธรรมทรัพยากรทางทะเลอ่าวบ้านดอน” ผู้วิจัยสนใจจะศึกษาบริบทและสภาพปัญหาความขัดแย้งเรื่องนาหอยรอบอ่าวบ้านดอนเพื่อเข้าใจสาเหตุของปัญหา บริบทพื้นที่ เพื่อนำไปสู่การศึกษาวาทกรรมวิเคราะห์เชิงวิพากษ์ในช่วงปัญหาความขัดแย้งประเด็นการครอบครองสิทธินาหอยในพื้นที่อ่าวบ้านดอนของสื่อสารมวลชน โดยวิเคราะห์ด้วยทฤษฎีปฏิบัติทางวาทกรรม และวิธีปฏิบัติทางสังคมวัฒนธรรม พร้อมทั้งศึกษาความคิดเห็นของคนในชุมชนรอบอ่าวบ้านดอนที่มีต่อความขัดแย้งเพื่อหาข้อเสนอแนะในการแก้ไขปัญหาความขัดแย้ง นำไปสู่ข้อเสนอการขับเคลื่อนความยุติธรรมในการจัดสรรทรัพยากรทางทะเลอ่าวบ้านดอน

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. ศึกษาบริบทและสภาพปัญหาความขัดแย้งเรื่องนาหอยรอบอ่าวบ้านดอน
2. ศึกษาวาทกรรมวิเคราะห์เชิงวิพากษ์ในช่วงปัญหาความขัดแย้งประเด็นการครอบครองสิทธินาหอยในพื้นที่อ่าวบ้านดอน ในสื่อสารมวลชน
3. ศึกษาความคิดเห็นของคนในชุมชนรอบอ่าวบ้านดอนที่มีต่อความขัดแย้งที่สะท้อนผ่านสื่อสารมวลชน

วิธีดำเนินการวิจัย

ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

1. เอกสารประเภทข่าวปัญหาความขัดแย้งประเด็นการครอบครองสิทธินาหอยในพื้นที่อ่าวบ้านดอนในสื่อสารมวลชน แบ่งเป็นข้อความข่าว 324 ข่าว และคลิปข่าว 57 คลิป
2. กลุ่มตัวอย่างในพื้นที่อ่าวบ้านดอน ผู้นำชุมชนในพื้นที่อ่าวบ้านดอน จำนวน 30 คน แบ่งเป็น 1) ตัวแทนประชากรและผู้นำชุมชนในพื้นที่อ่าวบ้านดอน จำนวน 21 คน 2) กลุ่มผู้มีอำนาจเชิงพื้นที่ บารมี ได้แก่ นักข่าว สมาชิกสภาเจ้า จำนวน 6 คน และ 3) กลุ่มผู้ผลิตวาทกรรม ได้แก่ ยูทูบเบอร์ สำนักข่าว 3 คน

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

1. คลังข้อมูล (corpus) ข้อมูลจากเอกสาร คลิปข่าว เกี่ยวกับข่าวปัญหาความขัดแย้งประเด็นการครอบครองสิทธินาหอยในพื้นที่อ่าวบ้านดอนในสื่อสารมวลชน
2. แบบสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้าง เพื่อใช้สอบถามมุมมอง ทศนคติ ของคนในพื้นที่ที่มีต่อข่าวปัญหาความขัดแย้งประเด็นการครอบครองสิทธินาหอยในพื้นที่อ่าวบ้านดอน

การเก็บรวบรวมข้อมูล

1. ผู้วิจัยเก็บข้อมูลเอกสารประเภทข่าวปัญหาความขัดแย้งประเด็นการครอบครองสิทธินาหอยในพื้นที่อ่าวบ้านดอนในสื่อสารมวลชน ได้แก่ หนังสือพิมพ์ออนไลน์ ระหว่างช่วงปี พ.ศ. 2560-2564

2. สัมภาษณ์เชิงลึก (in-depth Interview) เพื่อสอบถามมุมมอง ทักษะคติ ของคนในพื้นที่ที่มีต่อ
ข่าวปัญหาความขัดแย้งประเด็นการครอบครองสิทธินาหอยในพื้นที่อ่าวบ้านดอน ซึ่งการคัดเลือกดังกล่าว
ได้ใช้วิธีการสุ่มเลือกแบบเจาะจง (purposive sampling) โดยแบบสัมภาษณ์ที่ใช้ผ่านกระบวนการ
ตรวจสอบความเที่ยงตรงในการตั้งคำถามจากผู้ทรงคุณวุฒิ 3 ท่าน และผ่านการพิจารณาจริยธรรมการ
วิจัยในมนุษย์

การวิเคราะห์ข้อมูล

1. วิเคราะห์คลังข้อมูลที่รวบรวมเอกสาร คลิปข่าว เกี่ยวกับข่าวปัญหาความขัดแย้งประเด็นการ
ครอบครองสิทธินาหอยในพื้นที่อ่าวบ้านดอนในสื่อสารมวลชน ด้วยวิธีการวิเคราะห์เนื้อหา (contents
analysis) เพื่อค้นหาข้อสรุปและการตีความเกี่ยวกับคุณลักษณะต่าง ๆ ของข้อมูล

2. วิเคราะห์บทสัมภาษณ์ โดยการนำข้อมูลมารวมเป็นหมวดหมู่และแยกประเด็น เพื่อสร้าง
ขอบเขตที่ชัดเจนและถูกต้อง โดยนำข้อมูลจากการสัมภาษณ์มาถอดบทสัมภาษณ์แบบคำต่อคำ (word
by word) จำแนกประเภทข้อมูล (typological analysis) ให้เป็นหมวดหมู่และนำข้อมูลดังกล่าวมา
ตีความตามวัตถุประสงค์ของการวิจัย และวิเคราะห์หาความสัมพันธ์ในเชิงเหตุผลเพื่อเชื่อมโยงไปสู่แนวคิด
และทฤษฎีที่ทำการศึกษา โดยสรุปผลข้อมูลแบบการบรรยายเชิงพรรณนา

สรุปและอภิปรายผลการวิจัย

1. ผลการวิจัย

1.1 บริบทและสภาพปัญหาความขัดแย้งเรื่องนาหอยรอบอ่าวบ้านดอน

พื้นที่ชุมชนอ่าวบ้านดอน จังหวัดสุราษฎร์ธานี เป็นพื้นที่บริเวณชายฝั่งและทะเล
สาธารณะที่ครอบคลุม 7 อำเภอในจังหวัดสุราษฎร์ธานี ได้แก่ อำเภотаขนะ ไชยา ท่าฉาง พุนพิน
เมือง กาญจนดิษฐ์ และดอนสัก จำนวนประชากร 558,854 คน (สำนักงานสถิติจังหวัดสุราษฎร์ธานี,
2562) โดยมีข้อมูลภาพจากการศึกษาภูมิสารสนเทศการใช้ประโยชน์ที่ดินกว่า 400,000 ไร่ และจำนวน
ประชากรอ่าวบ้านดอน ปี พ.ศ. 2544-2554 แสดงให้เห็นการจำกัดขอบเขตพื้นที่อ่าวบ้านดอนดังนี้

ภาพที่ 1 แผนที่แสดงการจำกัดขอบเขตพื้นที่อ่าวบ้านดอน จังหวัดสุราษฎร์ธานี
ที่มา: เอพร โมพี และธนา จารุพันธุ์เศรษฐ์ (2564)

อ่าวบ้านดอนเป็นพื้นที่ที่มีความอุดมสมบูรณ์ มีประชากรในพื้นที่มีการใช้ประโยชน์จากพื้นที่ในการประกอบอาชีพประมง โดยเฉพาะอย่างยิ่งการทำฟาร์มหอยแครง หรือที่รู้จักกันในชื่อคอกหอย และเกิดการแย่งยึดทะเลสาธารณะเป็นพื้นที่ทำประโยชน์ จนเกิดเป็นข้อพิพาทระหว่างผู้ประกอบการหรือที่เรียกว่า นายทุน กับชาวประมงพื้นบ้าน

1.2 วาทกรรมในข่าวปัญหาความขัดแย้งประเด็นการครอบครองสิทธินาหอยในพื้นที่อ่าวบ้านดอนในสื่อสารมวลชน ผลการศึกษาวาทกรรมในข่าวปัญหาความขัดแย้งประเด็นการครอบครองสิทธินาหอยในพื้นที่อ่าวบ้านดอนพบ

1) ตัวบท (text)

1.1) การใช้ภาษาถ่ายทอดอุดมการณ์ผ่านชุดความคิดสำคัญ 3 ชุดความคิด คือ คอกหอยอ่าวบ้านดอนมีมูลค่าสูง ความขัดแย้งเกิดจากนายทุน กฎหมายคือการแก้ไขความขัดแย้ง การถ่ายทอดอุดมการณ์ผ่านชุดความคิดสำคัญ 3 ชุดความคิดสำคัญ คือ

1.1.1) “คอกหอยอ่าวบ้านดอนมีมูลค่าสูง” ชุดความคิด “คอกหอยอ่าวบ้านดอนมีมูลค่าสูง” เป็นชุดความคิดที่สะท้อนให้เห็นถึงผลประโยชน์ของคอกหอยในพื้นที่อ่าวบ้านดอน จังหวัดสุราษฎร์ธานี เป็นสาเหตุให้เกิดการแข่งขัน แย่งชิงเพื่อได้ครอบครอง จากการศึกษาวาทกรรมในข่าวปัญหาความขัดแย้งประเด็นการครอบครองสิทธินาหอยในอ่าวบ้านดอน

1.1.2) “ความขัดแย้งเกิดจากนายทุน” ชุดความคิด “ความขัดแย้งเกิดจากนายทุน” เป็นชุดความคิดที่สะท้อนให้เห็นถึง มุมมองที่ผู้เขียนข่าวปัญหาความขัดแย้งประเด็นการครอบครองสิทธินาหอยในอ่าวบ้านดอนมีต่อนายทุนว่า เป็นผู้ทำให้เกิดปัญหา โดยนายทุนในที่นี้ ได้แก่ ผู้ประกอบการ ผู้มีอิทธิพล ชาวประมงต่างถิ่นที่เข้ามารุกล้ำพื้นที่คอกหอย

1.1.3) “กฎหมายคือการแก้ไขความขัดแย้ง” ชุดความคิด “กฎหมายคือการแก้ไขความขัดแย้ง” มุ่งให้ความสำคัญกับแนวทางการแก้ไขปัญหาความขัดแย้งโดยยึดกฎหมายเป็นตัวขับเคลื่อนในการหาทางออก ผ่านเจ้าหน้าที่ภาครัฐ ผู้นำชุมชน และความเคารพกฎหมายของผู้ประกอบการและชาวประมงพื้นบ้าน

1.2) การใช้ภาษาถ่ายทอดอุดมการณ์ผ่านชุดความคิดสำคัญ 3 ชุดความคิด มีการนำเสนอผ่านกลวิธีทางภาษา 6 กลวิธี ได้แก่ การใช้คำศัพท์ การใช้คำถามวาทศิลป์ การใช้สำนวน การใช้อุปลักษณ์ การใช้มูลบทและการอ้างอิง ดังนี้

1.2.1) การใช้คำศัพท์ พบว่า การเลือกใช้คำศัพท์เป็นกลวิธีที่ผู้เขียนใช้สื่อและสร้างความหมายเกี่ยวกับสิ่งใดสิ่งหนึ่งที่มีอยู่ในตัวบทให้ชัดเจนยิ่งขึ้น (เกศณี คุ่มสุวรรณ และสิริวรรณ นันทจินทุล, 2559, หน้า 1046)

(1)ชุดความคิด “คอกหอยอ่าวบ้านดอนมีมูลค่าสูง” มีการเลือกใช้คำศัพท์ที่พบในตัวบทวาทกรรม ดังตัวอย่าง อ่าวบ้านดอนเป็นพื้นที่ชายฝั่งซึ่งสามารถใช้ประโยชน์ได้ในทางเศรษฐกิจ 300,000 ไร่ มีมูลค่ารวมกว่า 10,000 ล้านบาทต่อปี อ่าวบ้านดอนจึงเป็นทำเลทองและแหล่งทรัพยากรที่สำคัญหล่อเลี้ยงชีวิตของชาวประมงพื้นบ้านมาหลายชั่วอายุคน (ไทยพีบีเอส, 2560) จะเห็นได้ว่า มีการเลือกใช้คำศัพท์ “มีมูลค่า” “ทำเลทอง” “หล่อเลี้ยงชีวิต” แสดงชุดความคิดว่า

พื้นที่คอกหอยอ่าวบ้านดอน จังหวัดสุราษฎร์ธานี เป็นสิ่งมีค่า ทั้งที่เป็นรูปธรรม และนามธรรม ซึ่งอาจประเมินเป็นเงินได้หรือไม่ได้

(2) ชุดความคิด “ความขัดแย้งเกิดจากนายทุน” มีการเลือกใช้คำศัพท์ที่พบในตัวบทวรรณกรรม ดังตัวอย่าง กลุ่มนายทุนมาเพียหอยแครง รุกขยายพื้นที่เข้าไปปกไม่ไผในพื้นที่เขต 1,000 เมตรจากชายฝั่ง ทั้งที่มีการเจรจาตกลงภายในของกลุ่มกันต่าง ๆ ว่าจะไม่ไปบุกรุกปล่อยให้เป็นพื้นที่ชาวประมงพื้นบ้านได้หากิน เป็นเหตุให้เกิดความขัดแย้งรุนแรง (ทัศนีย์ ประกอบบุญ, 2563) มีการใช้คำนาม “มาเพีย” ซึ่งหมายความว่าถึง บุคคล ขบวนการอาชญากรรมประเภทหนึ่งมาสื่อความให้เกิดชุดความคิด “ความขัดแย้งเกิดจากนายทุน” และมีการใช้คำกริยา “รุก” “บุกรุก” “เป็นเหตุ” แสดงให้เห็นพฤติกรรมเป็นสาเหตุของปัญหาความขัดแย้งคอกหอยในอ่าวบ้านดอน

(3) ความคิด “กฎหมายคือการแก้ไขความขัดแย้ง” มีการเลือกใช้คำศัพท์ที่พบในตัวบทวรรณกรรม ดังตัวอย่าง ทางออกปัญหาอ่าวบ้านดอน บังคับใช้กฎหมายยึดคืนคอกหอยเป็นพื้นที่สาธารณะกำหนดกติกาใช้ร่วมกัน (MGR online, 2563) การใช้คำ “ทางออก” สื่อความหมายถึงแนวทางแก้ปัญหา และแสดงวิธีการด้วยการใช้คำกริยา “บังคับใช้” “กำหนด” สนับสนุนชุดความคิด “กฎหมายคือการแก้ไขความขัดแย้ง”

1.2.2) การใช้คำถามวาทศิลป์ (Rhetorical question) คือ คำถามที่ไม่ได้ต้องการจะมุ่งหาคำตอบแต่เป็นการถามที่ผู้เขียนข่าวมีวัตถุประสงค์เพื่อชี้แนะหรือมีความคาดหวังคำตอบจากผู้อ่านข่าวอยู่ในใจแล้ว (รัชนิษฐ์ พงศ์อุดม, 2548, หน้า 64) เป็นคำถามที่ไม่ได้ต้องการจะมุ่งหาคำตอบนี้จะชี้แนะหรือตอกย้ำชุดความคิด

(1) ชุดความคิด “คอกหอยอ่าวบ้านดอนมีมูลค่าสูง” มีการใช้คำถามวาทศิลป์ ดังตัวอย่าง ผลประโยชน์อ่าวหมื่นล้านอยู่ที่ใคร? (Bangkokbiz news, 2563) จะเห็นได้ว่าการใช้คำถามวาทศิลป์ เพื่อตอกย้ำให้ตระหนักถึงมูลค่า หรือผลประโยชน์ที่เกิดในพื้นที่อ่าวบ้านดอน จังหวัดสุราษฎร์ธานี

(2) ชุดความคิด “ความขัดแย้งเกิดจากนายทุน” มีการใช้คำถามวาทศิลป์ ดังตัวอย่าง มาเพียคอกหอยคือใคร ทำไมสามารถทำลายอำนาจรัฐในการรื้อล้างพื้นที่สาธารณะได้อย่างไม่เกรงกลัว (สำนักข่าวอิสรา, 2562) เพื่อตอกย้ำให้ผู้อ่านเชื่อว่า ผู้มีอิทธิพลหรือนายทุน เป็นสาเหตุของความขัดแย้ง

(3) ชุดความคิด “กฎหมายคือการแก้ไขความขัดแย้ง” มีการใช้คำถามวาทศิลป์ ดังตัวอย่าง กฎหมายจะศักดิ์สิทธิ์หรือไม่? จะแก้ปัญหาได้หรือไม่? ต้องอยู่ที่ความตั้งใจของผู้มีผลประโยชน์ในพื้นที่อ่าวบ้านดอนที่ต้องเคารพกฎหมาย (สำนักข่าว TNAMCOT, 2563) เพื่อตอกย้ำให้ผู้อ่านเชื่อว่า กฎหมายเป็นสิ่งที่ต้องเคารพและปฏิบัติตามเพื่อสร้างความสงบ

1.2.3) การใช้สำนวน เป็นชุดถ้อยคำพิเศษที่ช่วยสื่อความเข้าใจในสิ่งต่าง ๆ ได้อย่างชัดเจน ตรงเป้าหมายยิ่งขึ้น และเป็นเครื่องชี้ให้เห็นความสามารถในการใช้ภาษา การวางเรียงถ้อยคำ การรวบรวมความให้สั้นโดยใช้ข้อความที่เป็นสำนวน สุภาษิต หรือคำพังเพยแทน (กุสุมา รักษมณี และคณะ, 2533, หน้า 56)

(1) ชุดความคิด “คอกหอยอ่าวบ้านดอนมีมูลค่าสูง” มีการใช้สำนวนใน
ตัวบท ดังตัวอย่าง ชาวบ้านนับ 1,000 คนจากหลายอำเภอในพื้นที่จังหวัดสุราษฎร์ธานีแห่ชูดทองซึ่งเก็บ
ลูกหอยแครงที่เกิดขึ้นเองตามธรรมชาติที่ริมหาดอ่าวท่าชนะ สร้างรายได้งามช่วงวิกฤตโควิด-19 (ไทยรัฐ
ออนไลน์, 2564) จะเห็นได้ว่า มีการใช้สำนวน “ชูดทอง” มีความหมายว่า การหาผลประโยชน์จากแหล่ง
ที่คิดว่ามีประโยชน์ให้ ซึ่งทำให้เห็นการแสดงชุดความคิด “คอกหอยอ่าวบ้านดอนมีมูลค่าสูง” เป็นแหล่ง
ผลประโยชน์ของชาวบ้าน

(2) ชุดความคิด “ความขัดแย้งเกิดจากนายทุน” มีการใช้สำนวน
ดังตัวอย่าง มีการบุกรุกครอบครองโดยเอกชน มีการสร้างข่าวเพื่อแสดงสิทธิผู้ขึ้นมาเป็นดอกเห็ดใน
ระยะไม่กี่ปี (PPTV Online, 2563) จากตัวอย่างจะเห็นได้ว่า มีการใช้สำนวน “ผุดขึ้นมาเป็นดอกเห็ด”
มีความหมายว่า การกระจายอย่างรวดเร็ว การเกิดขึ้นมากมาย สนับสนุนพฤติกรรมกรรมการรุกไล่ที่นอกเขต
อนุญาตซึ่งเกิดขึ้นเป็นจำนวนมากจนเป็นสาเหตุของความขัดแย้ง เป็นการแสดงชุดความคิด “ความ
ขัดแย้งเกิดจากนายทุน”

(3) ชุดความคิด “กฎหมายคือการแก้ไขความขัดแย้ง” มีการใช้สำนวน
ดังตัวอย่าง การเปิดโต๊ะเจรจาเพื่อรับฟังปัญหาจากทุกฝ่ายอาจเป็นทางออกที่ดีที่สุดในตอนนี (สำนักข่าว
ไทย, 2563) มีการใช้สำนวน “เปิดโต๊ะเจรจา” หมายถึงการเชิญผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องในปัญหาอ่าวบ้านดอน
มาพบปะ พูดคุย แลกเปลี่ยนความคิดเห็นต่อกัน เพื่อนำทางไปสู่การแก้ปัญหา

1.2.4) การใช้อุปลักษณ์ คือ เป็นการใช้ภาษาเปรียบเทียบสิ่งหนึ่งกับอีกสิ่งหนึ่ง
เพื่อให้เข้าใจความหมายชัดเจนยิ่งขึ้น โดยสิ่งที่นำมาเปรียบมาจากต่างวงความหมายกันและ
มีกระบวนการถ่ายโยงความหมายจากวงความหมายต้นทางซึ่งเป็นแบบเปรียบ (source domain)
ไปยังวงความหมายปลายทางซึ่งเป็นสิ่งที่ถูกเปรียบ (target domain) (Lakoff & Johnson, 1980,
pp. 136-140) จากการศึกษาวาทกรรมพบการใช้อุปลักษณ์อ่าวบ้านดอนเป็นสิ่งที่แสดงชุดความคิด
“คอกหอยบ้านดอนมีมูลค่าสูง” ตัวอย่างเช่น

(1) ชุดความคิด “คอกหอยอ่าวบ้านดอนมีมูลค่าสูง” มีการใช้อุปลักษณ์
ดังตัวอย่าง ชุมทรัพย์คอกหอยอ่าวบ้านดอนเต็มไปด้วยผลประโยชน์มหาศาล (Thai PBS ศูนย์ข่าวภาคใต้,
2563) มีการนำสิ่งที่มีมูลค่าสูง คือ ชุมทรัพย์ เป็นความหมายต้นทาง (source domain) เพื่ออธิบาย
มูลค่าของคอกหอยอ่าวบ้านดอน ซึ่งเป็นความหมายปลายทาง (target domain)

(2) ชุดความคิด “ความขัดแย้งเกิดจากนายทุน” มีการใช้อุปลักษณ์ดัง
ตัวอย่าง ผู้ประกอบการยอมคายพิษยอมนรือถอนขนากลางทะเล (สำนักข่าวอิสรา, 2563) นำพฤติกรรม
“คายพิษ” ซึ่งใช้กับพฤติกรรมของสัตว์ร้ายที่มีพิษ เป็นความหมายต้นทาง (source domain) เพื่ออธิบาย
พฤติกรรมของผู้ประกอบการซึ่งเป็นความหมายปลายทาง (target domain) คือ ยอมนรือถอนขนออกจาก
ทะเลอ่าวบ้านดอน

(3) ชุดความคิด “กฎหมายคือการแก้ไขความขัดแย้ง” มีตัวอย่าง ปัญหา
ความรุนแรงที่เรื้อรังมาอย่างยาวนาน จะต้องยึดเอาความถูกต้องของกฎหมายภายใต้ความเข้าใจบริบท
อย่างแท้จริงมาเป็นหลักสำคัญ มาเยี่ยวยาให้พื้นที่อ่าวบ้านดอนฟื้นคืนสู่ความสงบ (สำนักข่าวอิสรา,

2563) แสดงให้เห็นการใช้อุปลักษณ์ ปัญหาความรุนแรงคือโรค มีการนำคำว่า “เรื้อรัง” “เยียวยา” “พื้น” ซึ่งมีความหมายเกี่ยวกับการป่วย มาเป็นความหมายต้นทาง (source domain) เพื่ออธิบายให้เห็นสภาพปัญหาที่เกิดขึ้นมายาวนาน ซึ่งเป็นความหมายปลายทาง (target domain) ซึ่งจะต้องรับการแก้ไขหรือรักษาด้วยกฎหมายและความร่วมมือจากทุกฝ่าย

1.2.5) การใช้มูลบท เป็นกลวิธีการใช้รูปภาษาเพื่อสื่อความเชื่อหรือความรู้เบื้องต้นที่มีอยู่ก่อนโดยไม่ต้องเอ่ยถึงความเชื่อหรือความรู้นั้นโดยตรง (ศิริพร ภักดีผาสุก, 2553, หน้า 58) ในวาทกรรมข่าวปัญหาความขัดแย้งประเด็นการครอบครองสิทธิินาหอยในพื้นที่อ่าวบ้านดอนปรากฏการใช้มูลบทที่มีนัยสำคัญที่แสดงชุดความคิด “คอกหอยบ้านดอนมีมูลค่าสูง” โดยเลือกใช้คำกริยาที่สื่อความเชื่อของตนเอง

(1) ชุดความคิด “คอกหอยอ่าวบ้านดอนมีมูลค่าสูง” มีการใช้มูลบทดังตัวอย่าง ทุกคนอยากครอบครองและช่วงชิงพื้นที่อ่าวบ้านดอนเพราะอยากรวยกว่าเดิม (MGR online, 2563) มีการใช้คำ “อยาก” “ช่วงชิง” “อยาก” ซึ่งเป็นคำกริยาสะท้อนความต้องการที่จะครอบครองคอกหอยเพื่อให้มีรายได้สูง

(2) ชุดความคิด “ความขัดแย้งเกิดจากนายทุน” มีการใช้มูลบทดังตัวอย่าง เร่งรื้อคอกหอยนายทุนคืนอิสรภาพทะเล (คมชัดลึกออนไลน์, 2563) ข้อความ “คืนอิสระ” สื่อให้เห็นว่า ในระยะเวลาก่อนหน้าการรื้อถอน ทะเลอ่าวบ้านดอนไม่มีอิสรภาพ คือ ถูกยึดครองโดยกลุ่มนายทุน ตอกย้ำให้เห็นชุดความคิด “ความขัดแย้งเกิดจากนายทุน”

(3) ชุดความคิด “กฎหมายคือการแก้ไขความขัดแย้ง” มีการใช้มูลบทดังตัวอย่าง การปรับกฎหมายให้ตอบสนองกับความขัดแย้งเป็นเรื่องที่ต้องพิจารณา (เดลินิวส์ออนไลน์, 2559) การใช้คำว่า “การปรับ” สื่อให้เห็นว่า กฎหมายที่บังคับใช้อยู่ยังไม่ดี ต้องมีการปรับปรุงกฎหมายให้ดีและแก้ปัญหาได้จริง

1.2.6) การอ้างถึง คือ การใช้ถ้อยคำที่เป็นข้อมูลต่าง ๆ เพื่อใช้เป็นหลักฐานในการอ้างอิงซึ่งจะทำให้ข้อมูลดังกล่าวได้รับการยอมรับและเกิดความน่าเชื่อถือด้วยข้อมูลที่นำมาใช้ในการอ้างถึงนั้นอาจเป็นข้อมูลในลักษณะต่าง ๆ ที่ผู้ส่งสารมั่นใจว่าเป็นประโยชน์ต่อการนำเสนอและทำให้บรรลุวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้ ซึ่งการอ้างถึงมีหลายประเภทด้วยกัน เช่น การอ้างถึงเชิงสถิติ การอ้างถึงผู้คนโดยรวม เป็นต้น

(1) ชุดความคิด “คอกหอยอ่าวบ้านดอนมีมูลค่าสูง” ใช้การอ้างถึงดังตัวอย่าง อ่าวบ้านดอนจึงเป็นแหล่งทรัพยากรที่สำคัญ และหล่อเลี้ยงชีวิตของ ชาวประมงพื้นบ้านมาหลายชั่วอายุคน (Way magazine, 2563) เป็นการกล่าวอ้างถึงกลุ่มคน คือ ชาวประมง ที่ใช้ประโยชน์จากแหล่งทรัพยากรอ่าวบ้านดอนมาอย่างยาวนาน ปรากฏการใช้ถ้อยคำ “มาหลายชั่วอายุคน” เพื่อตอกย้ำการยอมรับให้อ่าวบ้านดอนเป็นแหล่งทรัพยากรสำคัญ

(2) ความคิด “ความขัดแย้งเกิดจากนายทุน” ใช้การอ้างถึง ดังตัวอย่าง รายงานข่าวแจ้งว่า จากการสำรวจพื้นที่บริเวณอ่าวบ้านดอนในปี 2562 พบมีการบุกรุกพื้นที่สาธารณะที่ไม่ได้รับอนุญาต ประมาณ 110,300 ไร่ (ไทยรัฐออนไลน์, 2563) เป็นการกล่าวอ้างถึงที่มาของข้อมูล

ว่ามาจาก รายงานข่าวการสำรวจพื้นที่บริเวณอ่าวบ้านดอนในปี 2562 เพื่อแสดงความน่าเชื่อถือของข้อมูล โดยข้อมูลแสดงผลการสำรวจพื้นที่ซึ่งถูกบุกรุกตอกย้ำปัญหาที่เกิดจากนายทุน

(3) ชุดความคิด “กฎหมายคือการแก้ไขความขัดแย้ง” ใช้การอ้างถึงดังตัวอย่าง นายวิชัย สมรูป ผู้อำนวยการสำนักงานทรัพยากรทางทะเลและชายฝั่งที่ 4 กล่าวว่า การบังคับใช้กฎหมายของหน่วยงานภาครัฐปัจจุบันต่างคนต่างทำ ทำให้การแก้ปัญหาไม่เป็นรูปธรรม (คมชัดลึกออนไลน์, 2563) มีการอ้างถึงบุคคลซึ่งเป็นพนักงานรัฐที่มีความเกี่ยวข้องกับทรัพยากรทางทะเล เป็นการสร้างความน่าเชื่อถือให้กับข้อมูลที่นำเสนอขึ้น สนับสนุนแนวทางการแก้ไขปัญหาที่มีภาครัฐเข้ามามีส่วนร่วมและควบคุม บังคับใช้กฎหมาย

1.3) อุดมการณ์ จากผลการวิเคราะห์ตัวบทจะพบว่า ชุดความคิดเกี่ยวกับปัญหาความขัดแย้งประเด็นการครอบครองสิทธิในอ่าวบ้านดอนในสื่อสารมวลชนมีความสัมพันธ์กับอุดมการณ์ 2 อุดมการณ์ คือ อุดมการณ์กฎหมาย และอุดมการณ์ธุรกิจ ในสังคมไทย

1.3.1) อุดมการณ์กฎหมาย เมื่อพิจารณาจากตัวบทจะเห็นถึงชุดความคิดที่สอดคล้องและยึดโยงกับปฏิบัติทางสังคมวัฒนธรรมในเรื่อง อุดมการณ์ทางกฎหมายหลากหลายประการ ได้แก่ กฎหมายมีความเป็นกลาง กฎหมายเป็นที่มาของอำนาจ กฎหมายเป็นข้อจำกัดการใช้อำนาจ กฎหมายเป็นผลิตผลจากประชาชนเกิดจากการร่วมคิด องค์กรผู้ใช้อำนาจมหาชนต้องมีจุดเกาะเกี่ยวกับประชาชน กฎหมายต้องรับรองสิทธิเสรีภาพ ศาลคุ้มครองสิทธิเสรีภาพ และศาลตัดสินแล้วเป็นที่ยุติ ความเชื่อและสำนึกที่มีต่อกฎหมายเหล่านี้ปรากฏในสังคมไทย และยังเป็นอุดมการณ์หลักที่ใช้เพื่อรักษาความยุติธรรม

1.3.2) อุดมการณ์ธุรกิจ ชุดความคิดเกี่ยวกับปัญหาความขัดแย้งประเด็นการครอบครองสิทธิในอ่าวบ้านดอนในสื่อสารมวลชนแสดงให้เห็นถึงอุดมการณ์ทางธุรกิจที่จะต้องมีการแย่งชิงครอบครองผลประโยชน์ และมีบทบาทของนายทุนที่เป็นผู้ได้เปรียบทางธุรกิจ

2) ผลการศึกษาวิถีปฏิบัติทางวาทกรรม ใช้กระบวนการของการติดต่อสื่อสารไว้ในลักษณะรูปแบบจำลอง รูปแบบจำลอง S M C R ของเบอร์โล (Berlo, 1960) เนื่องจากเป็นแนวคิดสำคัญที่ใช้ในกระบวนการสื่อสารของสื่อสารมวลชน ประกอบด้วย 2.1) ผู้ส่ง (source) คือ นักข่าว คอลัมนิสต์ของหนังสือพิมพ์และโทรทัศน์ที่เผยแพร่ผ่านการออนไลน์ เป็นผู้ที่มีความชำนาญในการสื่อสารและมีความต้องการที่จะนำเสนอประเด็นความขัดแย้ง 2.2) ข้อมูลข่าวสาร (message) ใช้รูปแบบข่าวออนไลน์ มีเนื้อหาและภาพประกอบเรื่องทำให้เกิดความน่าสนใจ 2.3) ช่องทางในการส่ง (channel) การส่งข่าวสารผ่านสื่อออนไลน์ช่วยให้เข้าถึงผู้รับอย่างรวดเร็วและกว้างขวาง และ 2.4) ผู้รับสาร (receiver) มีพฤติกรรมการใช้สื่อออนไลน์ในชีวิตประจำวัน

เมื่อพิจารณารูปแบบการจำลองทางการสื่อสาร S M C R จะพบว่า วาทกรรมในข่าวปัญหาความขัดแย้งประเด็นการครอบครองสิทธิในอ่าวบ้านดอนในสื่อสารมวลชนสามารถครอบงำความเชื่อ ความคิด ของผู้รับสารได้อย่างกว้างขวาง ทำให้เกิดความคิดเห็นต่อปัญหาความขัดแย้งประเด็นการครอบครองสิทธิในอ่าวบ้านดอน จังหวัดสุราษฎร์ธานีตามที่ผู้ผลิตหรือสื่อมวลชนนำเสนอ

3) ผลการวิเคราะห์วิถีปฏิบัติทางสังคมวัฒนธรรม

3.1) เกิดการรับรู้ปัญหาความขัดแย้งประเด็นการครอบครองสิทธิในที่ดินที่อ่าวบ้านดอน จังหวัดสุราษฎร์ธานี พบการรับรู้ใน 2 ลักษณะ คือ 1) การรับรู้ของคนทั่วไปซึ่งรับรู้ปัญหาความขัดแย้งจากสื่อสารมวลชน มองผู้มีส่วนร่วมของปัญหาว่า นายทุนคือผู้มีอิทธิพลเป็นผู้สร้างปัญหาและเอาเปรียบ ชาวประมงพื้นบ้านเป็นผู้ถูกทำร้ายหรือได้รับผลเสีย เจ้าหน้าที่ภาครัฐคือผู้แก้ไขปัญหา 2) การรับรู้ของคนที่เกี่ยวข้องกับพื้นที่มองผู้มีส่วนร่วมของปัญหาว่า ผู้สร้างปัญหาและผู้เอาเปรียบ คือ นายทุนและชาวประมงพื้นบ้านที่ละเมิดกฎหมาย และเจ้าหน้าที่รัฐคือผู้แก้ปัญหา จะเห็นว่าสื่อสารมวลชนทำให้เกิดการรับรู้ปัญหาความขัดแย้งประเด็นการครอบครองสิทธิในที่ดินที่อ่าวบ้านดอน จังหวัดสุราษฎร์ธานีที่แตกต่างจากการรับรู้ของผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง ซึ่งเกิดจากการใช้คำว่า นายทุน ชาวประมงพื้นบ้าน ที่ไปเชื่อมโยงรับรู้แบบเหมารวม (stereotype) ทางสังคมของคนทั่วไป ซึ่งสอดคล้องกับอุดมการณ์ทางธุรกิจที่จะต้องมีการแย่งชิงครอบครองผลประโยชน์ และนายทุนเป็นผู้ได้เปรียบทางธุรกิจ

3.2) พฤติกรรมของคนต่อกฎหมาย ยึดโยงกับการนำเสนออุดมการณ์กฎหมายทำให้เกิดวิถีปฏิบัติทางสังคมวัฒนธรรม ดังนี้ 3.2.1) ผู้มีส่วนร่วมต้องเคารพกฎหมาย หากเกิดการละเมิดกฎหมาย จะนำไปสู่การเกิดปัญหา 3.2.2) ผู้มีส่วนร่วมเสนอให้ภาครัฐเข้ามาแก้ปัญหาโดยใช้ข้อกฎหมาย โดยสะท้อนความเชื่อต่อกฎหมาย 2 ลักษณะ คือ กฎหมายเดิมไม่ยุติธรรม และการแก้ไขกฎหมายให้ยุติธรรมโดยการมองสาเหตุของปัญหาอย่างแท้จริงจะทำให้เกิดความยุติธรรม

3.3) แนวคิดทุนนิยม สื่อสารมวลชนตอกย้ำให้เห็นถึงแนวคิดทุนนิยมในธุรกิจการเลี้ยงหอย คือ ระบบเศรษฐกิจที่ให้กรรมสิทธิ์ที่ดินและทรัพยากรที่เป็นทุนเพื่อแสวงหากำไรอย่างเสรี ทำให้เกิดความเหลื่อมล้ำของคนในพื้นที่ เกิดเป็นสาเหตุของการลักขโมย รุกล้ำที่ผิดกฎหมาย จนเกิดเป็นความขัดแย้งภายในพื้นที่

1.3 ความคิดเห็นของคนในชุมชนรอบอ่าวบ้านดอนที่มีต่อข่าวความขัดแย้งที่สะท้อนผ่านสื่อสารมวลชน

จากการสัมภาษณ์เชิงลึกกลุ่มตัวอย่าง พบว่า คนในชุมชนอ่าวบ้านดอนเชื่อถือการนำเสนอข่าวความขัดแย้งขององค์กรในประเด็นชุดความคิดคอกหอยอ่าวบ้านดอนมีมูลค่าสูง กฎหมาย คือ การแก้ไขความขัดแย้ง แต่ไม่เห็นด้วยกับชุดความคิดที่ว่าความขัดแย้งเกิดจากนายทุนเพียงอย่างเดียว และแสดงความคิดเห็นว่า สาเหตุความขัดแย้งเกิดจากการไม่เคารพกฎหมายและไม่เคารพสิทธิของทั้งผู้ประกอบการหรือนายทุน ชาวประมงพื้นบ้าน หรือคนนอกพื้นที่ที่เข้ามาแสวงหารายได้จากคอกหอย คนในชุมชนมีการนำเสนอแนวทางการแก้ปัญหา โดยเสนอให้มีการเปิดรับฟังข้อปัญหาของผู้มีส่วนร่วมทุกฝ่าย และใช้กฎหมายที่เป็นกลาง มีความยุติธรรม และต้องมีการคุมกฎหมายอย่างจริงจัง หากทุกคนเคารพกฎหมายและเคารพสิทธิซึ่งกันและกันจะเป็นการแก้ปัญหาอย่างแท้จริง

อภิปรายผลการวิจัย

งานวิจัยเรื่อง “ความขัดแย้งคอกหอย: การศึกษาตามแนววาทกรรมวิเคราะห์เชิงวิพากษ์ เพื่อขับเคลื่อนความยุติธรรมทรัพยากรทางทะเลอ่าวบ้านดอน พบว่า อ่าวบ้านดอน จังหวัดสุราษฎร์ธานี เป็นพื้นที่ที่มีความสมบูรณ์ทางธรรมชาติ และมีศักยภาพทางเศรษฐกิจ จนกลายเป็นพื้นที่ปัญหาเกิดการแย่งชิงครอบครองทำให้เกิดข้อขัดแย้งรุนแรง (เพ็ญญา สอนทอง และโอฬาร ถิ่นบางเตียว, 2562, หน้า 110-113) ซึ่งถูกสะท้อนผ่านในข่าวปัญหาความขัดแย้งประเด็นการครอบครองสิทธิในอ่าวบ้านดอนของสื่อมวลชน จากการศึกษาวิเคราะห์วาทกรรมข่าว แสดงให้เห็นชุดความคิดสำคัญ 3 ชุดความคิด คือ คอกหอยอ่าวบ้านดอนมีมูลค่าสูง ความขัดแย้งเกิดจากนายทุน กฎหมายคือการแก้ไขความขัดแย้ง ผ่านกลวิธีทางภาษา 6 กลวิธี ได้แก่ การใช้คำศัพท์ การใช้คำถามวาทศิลป์ การใช้สำนวน การใช้อุปลักษณ์ การใช้มูลบท และการอ้างถึง โดยพบกลวิธีการใช้คำศัพท์มากที่สุดและการอ้างถึงใช้เป็นลำดับสอง และความสัมพันธ์กับอุดมการณ์ 2 อุดมการณ์ คือ อุดมการณ์กฎหมาย และอุดมการณ์ธุรกิจ ในสังคมไทย ผลการวิเคราะห์วิถีปฏิบัติทางสังคมวัฒนธรรม พบว่า วาทกรรมข่าวทำให้เกิดการรับรู้ปัญหาความขัดแย้งประเด็นการครอบครองสิทธิในอ่าวบ้านดอน จังหวัดสุราษฎร์ธานี พบการรับรู้ที่ต่างกันของคน 2 กลุ่มคือ การรับรู้ของคนทั่วไปและคนที่เกี่ยวข้องกับพื้นที่ มองผู้สร้างปัญหาความขัดแย้งต่างกัน นอกจากนั้นวาทกรรมทำให้ผู้อ่านเกิดพฤติกรรมเคารพกฎหมาย และแสดงค่านิยมกฎหมายสร้างความยุติธรรม และแสดงให้เห็นแนวคิดทุนนิยม ซึ่งผลการวิเคราะห์วิถีปฏิบัติทางสังคมวัฒนธรรมสอดคล้องกับงานวิจัยเรื่อง นิเวศวิทยาการเมืองของการจัดการทรัพยากรชายฝั่งทะเลอ่าวบ้านดอน จังหวัดสุราษฎร์ธานี (เพ็ญญา สอนทอง และโอฬาร ถิ่นบางเตียว, 2562, หน้า 122-124) ว่า ปัญหาความขัดแย้งเกิดจากผู้เสียสิทธิการดำรงชีวิตหรือการอยู่รอดในทรัพยากรอ่าวบ้านดอน และการใช้กฎหมายจะต้องเกิดจากการเคารพกฎหมายร่วมกัน

การสัมภาษณ์เชิงลึกคนในชุมชนอ่าวบ้านดอนต่อข่าวความขัดแย้ง กลับพบว่าคนในชุมชนอ่าวบ้านดอนมีความคิดเห็นขัดแย้งกับชุดวาทกรรมในบางประเด็น คือ ในประเด็นชุดความคิดความขัดแย้งเกิดจากนายทุน มีความเห็นว่าความขัดแย้งไม่ได้เกิดจากนายทุน แต่เกิดจากทั้งนายทุนและประมงพื้นบ้าน และสอดคล้องกับอุดมการณ์กฎหมาย และอุดมการณ์ธุรกิจ ทั้งนี้คนในชุมชนมีการนำเสนอแนวทางการแก้ปัญหา โดยเสนอให้มีการเปิดรับฟังข้อปัญหาของผู้มีส่วนร่วมทุกฝ่าย สอดคล้องกับการศึกษาเรื่อง ปัจจัยที่ส่งผลต่อความสำเร็จในการจัดการทรัพยากรทางทะเลและชายฝั่ง กรณีศึกษาชุมชนประมงพื้นบ้านตำบลปะนาเระ อำเภอปะนาเระ จังหวัดปัตตานี (พรชนก ปานสวี่, 2564, หน้า 100-102) ที่ว่า ปัจจัยสำคัญที่มีผลต่อการจัดการทรัพยากรทะเลคือการกำหนดทิศทางการพัฒนาของชุมชนตามสภาพปัญหาและความต้องการของประชาชน

ข้อเสนอแนะจากการวิจัย

1. การนำเสนอภาพประเด็นของปัญหาข้อขัดแย้งในประเด็นการครอบครองคอกหอยพื้นที่อ่าวบ้านดอน จังหวัดสุราษฎร์ธานีของสื่อมวลชน ยังคงมุ่งเน้นให้นายทุน ซึ่งในที่นี้ได้แก่ ผู้ประกอบการ นักลงทุน นักธุรกิจ เป็นสาเหตุและเป็นผู้กระทำ วาทกรรมที่ยึดโยงบทบาทของผู้ทำลายทำให้เกิด

ชุดความคิดที่ไม่สอดคล้องกับสถานการณ์ความเป็นจริงคือ ปัญหาความขัดแย้งเกิดจากทุกฝ่ายที่ละเมิดกฎหมายและไม่เคารพสิทธิของผู้อื่น จึงขอเสนอแนะให้มีการระดมความต้องการจากทุกภาคส่วน ระดมความคิด และหาจุดยืนร่วมกัน การเปิดเวทีแสดงความคิดเห็นเพื่อนำไปสู่การสร้างกฎกติการ่วมกัน

2. สืบเนื่องจากข้อ 1. ควรมีการปรับปรุงกฎหมายที่ทำให้เกิดผลเสีย และจัดสรรพื้นที่สำหรับการทำประมงที่ชัดเจน และต้องมีการสร้างนโยบายกวดขันบังคับกฎหมายอย่างจริงจัง

3. การศึกษาตามแนววาทกรรมวิเคราะห์เชิงวิพากษ์ เป็นการศึกษาการเชื่อมโยง ระหว่างการใช้ภาษากับบริบททางสังคมและการเมือง ช่วยสะท้อนให้เห็นอุดมการณ์และความคิดของคนในสังคม จึงเป็นแนวคิดที่นำไปใช้ศึกษาประเด็นความขัดแย้งที่น่าสนใจอื่น ๆ ได้ต่อไป

บรรณานุกรม

- กฤษดาวรรณ หงส์ลดาธมภ์. (2543). **ปริเฉทเกี่ยวกับชนกลุ่มน้อยในประเทศไทย: การศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างภาษากับอุดมการณ์**. กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- กฤษดาวรรณ หงส์ลดาธมภ์ และจันทิมา เอี่ยมมานนท์. (2549). **มองสังคมผ่านวาทกรรม**. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- กาญจนา แก้วเทพ. (2557). **ศาสตร์แห่งสื่อและวัฒนธรรมศึกษา**. กรุงเทพฯ: ภาพพิมพ์.
- กุสุมา รัชมณีย์ และคณะ. (2533). **ทักษะสื่อสาร 2**. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์อักษรเจริญทัศน์.
- เกศินี คุ่มสุวรรณ และสิริวรรณ นันทจันทูล. (2559). กลวิธีการใช้คำศัพท์เพื่อสื่ออุดมการณ์ความเป็นรูปักษ์ณที่พึงประสงค์: กรณีศึกษาการโฆษณาของสถานเสริมความงาม. ใน **การประชุมวิชาการระดับชาติมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ ครั้งที่ 13: ตามรอยพระยุคลบาท** (หน้า 1043-1051). นครปฐม: มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ กำแพงแสน.
- คมชัดลึกออนไลน์. (2563, มิถุนายน 5). ผู้ประกอบการวอนขอเวลารัฐในการเก็บหอยแครง หลังจากนั้นพร้อมรื้อถอน. **คมชัดลึกออนไลน์**. สืบค้นจาก <https://www.komchadluek.net/news/432967>
- คมชัดลึกออนไลน์. (2563, มิถุนายน 12). ผู้ประกอบการคอกหอยเร่งรื้อถอนขนำกลางอ่าวบ้านดอน. **คมชัดลึกออนไลน์**. สืบค้นจาก <https://www.komchadluek.net/news/433335>
- ไชยรัตน์ เจริญสินโอฬาร. (2560). **วาทกรรมการพัฒนา: อำนาจ ความรู้ ความจริง เอกลักษณ์ และความเป็นอื่น**. (พิมพ์ครั้งที่ 6). กรุงเทพฯ: วิชาษา.
- ณัฐพร พานโพธิ์ทอง. (2546). **วาทกรรมวิเคราะห์เชิงวิพากย์ตามแนวภาษาศาสตร์: แนวคิดและการนำมาศึกษาวาทกรรมในภาษาไทย**. กรุงเทพฯ: โครงการเผยแพร่ผลงานวิชาการ คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- เดลินิวส์ออนไลน์. (2563, มิถุนายน 5). สึกชิงหอยแครงอ่าวบ้านดอน ส่งมาเพียชุ่มชুব้าน. **เดลินิวส์ออนไลน์**. สืบค้นจาก <https://d.dailynews.co.th/regional/400064/>
- ทัศน์ย์ ประกอบบุญ. (2563, สิงหาคม 11). จับตาแก้ปัญหาอ่าวบ้านดอน แก้อย่างไรให้ยั่งยืน. **The active**. สืบค้นจาก <https://theactive.net/read/20200811/>
- ไทยรัฐออนไลน์. (2563, มิถุนายน 10). สึกชิงลูกหอยแครงชุมทรัพย์อ่าวบ้านดอน. **ไทยรัฐออนไลน์**. สืบค้นจาก <https://www.youtube.com/watch?v=g5VZeT0Y6W0>
- พรชนก ปานสวี่. (2564). **ปัจจัยที่ส่งผลต่อความสำเร็จในการจัดการทรัพยากรทางทะเลและชายฝั่งกรณีศึกษาชมรมประมงพื้นบ้านตำบลปะนาเระ อำเภอปะนาเระ จังหวัดปัตตานี**. การศึกษาค้นคว้าอิสระ วิทยาศาสตร์มหาบัณฑิต คณะบริหารการพัฒนาสิ่งแวดล้อม, สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์.

- เพ็ญญา สวนทอง และโอฬาร ถิ่นบางเตียว. (2562). นิเวศวิทยาการเมืองของการจัดการทรัพยากรชายฝั่งทะเลอ่าวบ้านดอน จังหวัดสุราษฎร์ธานี. *วารสารเศรษฐศาสตร์การเมืองบูรพา*, 7(2), หน้า 101-130.
- รัชนิท พงศ์อุดม. (2548). *ความสัมพันธ์ระหว่างภาษากับค่านิยมเกี่ยวกับความงาม: การศึกษาวาทกรรมโฆษณาเครื่องสำอางในภาษาไทย*. วิทยานิพนธ์อักษรศาสตรมหาบัณฑิต ภาควิชาภาษาศาสตร์ คณะอักษรศาสตร์, จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- สุนทรี โชติติลิก. (2555). ความสัมพันธ์ระหว่างภาษากับอุดมการณ์ในวารสาร “อยู่ในบุญ” สุขที่พึงประสงค์สุขได้ด้วยบุญ. *วารสารมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏสุราษฎร์ธานี*, 4(2), หน้า 165–200.
- สุนทรี โชติติลิก. (2561). “เด็กดีต้องทำบุญ” ความสัมพันธ์ระหว่างภาษากับอุดมการณ์ในวาทกรรมสื่อสำหรับเด็กที่ผลิตโดยวัดพระธรรมกาย. *วารสารอักษรศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร*, 40(1), หน้า 85–123.
- สำนักข่าวอิสรา. (2562, ธันวาคม 15). ปูพรมแก้ปัญหาอ่าวบ้านดอน ค้นสาเหตุที่แท้จริง. *สำนักข่าวอิสรา*. สืบค้นจาก <https://www.isranews.org/article/south-news/other-news/118298>
- สำนักข่าวอิสรา. (2563, 12 มิถุนายน). ทร.นำทีมรื้อขน่า เคลียร์อ่าวบ้านดอน. *สำนักข่าวอิสรา*. สืบค้นจาก <https://www.isranews.org/article/south-news/other-news/1/23213>
- สำนักข่าวอิสรา. (2563, สิงหาคม 5). เปิดแผนเยียวยาอ่าวบ้านดอนสู่ความสงบ. *สำนักข่าวอิสรา*. สืบค้นจาก <https://www.isranews.org/article/south-news/other-news/1/23213>
- สำนักงานสถิติจังหวัดสุราษฎร์ธานี. (2562). *รายงานสถิติจังหวัดสุราษฎร์ธานี*. สืบค้นจาก http://surat.nso.go.th/index.php?option=com_content&view=article&id=342&Itemid=507
- สำนักข่าวไทย. (2563, มิถุนายน 12). คลื่นซัดแย่งชิงหอยแครงอ่าวบ้านดอน สุราษฎร์ธานี. *สำนักข่าวไทย*. สืบค้นจาก <https://tna.mcot.net/tna-442722>
- ศิริพร รักดีผาสุข. (2553). *โครงการวิจัยวาทกรรม “ความเป็นผู้หญิง” ในนิตยสารสุขภาพและความงามภาษาไทย: รายงานวิจัยฉบับสมบูรณ์*. กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- เอพร โมฬี และธนา จารุพันธุ์เศรษฐ์. (2564). *ระบบสารสนเทศเพื่อการจัดการธนาคารปูม้า*. กรุงเทพฯ: กองทุนส่งเสริมวิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม (กองทุน ววน.).
- อำนาจ ปักสาสุข. (2562). *วาทกรรมเกี่ยวกับ “บุญ” ในสื่อสาธารณะ*. วิทยานิพนธ์อักษรศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาภาษาไทย ภาควิชาภาษาไทย บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร.
- Bangkokbiz news. (2563, มิถุนายน 29). ตามติดสถานการณ์อ่าวบ้านดอน ผลประโยชน์หมิ่นล้านอยู่ที่ใคร. *Bangkokbiz news*. สืบค้นจาก <https://www.bangkokbiznews.com/business/887057>
- Berlo, D. (1960). *Process of Communication: An Introduction to Theory and Practice*. New York: Holt, Rinehart and Winston.

- Lakoff, G. & Johnson, M. (1980). **Metaphors We Live By**. London: The University of Chicago Press.
- MGR online. (2563, มิถุนายน 14). เปิดแผนทางออกปัญหาอ่าวบ้านดอน. **MGR online**. สืบค้นจาก <https://mgronline.com/south/detail/9640000>
- MGR online. (2563, มิถุนายน 17). คึกคัก ! ชาวบ้านแห่ตักลูกหอยแครงสร้างรายได้วันละนับหมื่นบาทต่อคน. **MGR online**. สืบค้นจาก <https://mgronline.com/south/detail/9640000>
- PPTV Online. (2563, มิถุนายน 19). เริ่มรื้อขน่า ฝัาคอกหอย ในอ่าวบ้านดอน. **PPTV Online**. สืบค้นจาก <https://www.pptvhd36.com/news>
- Thai PBS ศูนย์ข่าวภาคใต้. (2563, สิงหาคม 11). อ่าวบ้านดอนกับความขัดแย้งหมื่นล้าน. **Thai PBS ศูนย์ข่าวภาคใต้**. สืบค้นจาก <https://www.thaipbs.or.th/news/content/326143>
- Van Dijk, T.A. (2007). **Discourse as Social Interaction (Discourse Studies: A Multidisciplinary Introduction Volume 2)**. London: Sage Publications.
- Van Dijk, T.A. (1996). Discourse, Cognition and Society, **Discourse & Society**, 7(1), pp. 5-159.
- Way magazine. (2563, มิถุนายน 20). แถวนี้อ่าวบ้านดอน! ปมขัดแย้งอ่าวหมื่นล้านเริ่มจากตรงไหนทำไมจึงแก้ไม่ได้. **Way magazine**. สืบค้นจาก <https://waymagazine.org/bandon-bay-conflict/>

การศึกษาและพัฒนาอัตลักษณ์ผลิตภัณฑ์ไข่เป็ด สายพันธุ์ปากน้ำ จังหวัดสมุทรปราการ

Development Studies of Duck Egg Product Identity from Pak Nam Egg Duck Samut Prakan Province

วันที่รับบทความ: 28 เมษายน 2566

อรนุช สมคะเน¹

วันที่แก้ไขบทความ: 6 มิถุนายน 2566

นิศากร เพ็ญสมบูรณ์²

วันที่ตอบรับบทความ: 7 มิถุนายน 2566

บทคัดย่อ

การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์ คือ 1) เพื่อศึกษาแนวทางการพัฒนาสร้างอัตลักษณ์ผลิตภัณฑ์ไข่เป็ด สายพันธุ์ปากน้ำ จังหวัดสมุทรปราการ 2) เพื่อพัฒนาอัตลักษณ์ผลิตภัณฑ์ไข่เป็ด สายพันธุ์ปากน้ำ จังหวัดสมุทรปราการ และ 3) เพื่อเพิ่มมูลค่าสินค้า ให้เป็นที่ยอมรับของผู้บริโภค เพิ่มศักยภาพในการแข่งขันทางการตลาดให้กับผลิตภัณฑ์ไข่เป็ดปากน้ำ เป็นการวิจัยแบบผสมผสาน (Mix Method) ทั้งในเชิงคุณภาพและปริมาณ จากการค้นคว้าและการสัมภาษณ์ผู้เลี้ยงเป็ดปากน้ำ 6 อำเภอ ในจังหวัดสมุทรปราการ เพื่อศึกษาข้อมูลทั่วไปเกี่ยวกับการเลี้ยง ข้อมูลอัตลักษณ์ของเป็ดปากน้ำ ข้อมูลการจัดจำหน่ายและปัญหาของบรรจุภัณฑ์เดิม นำไปกำหนดแนวทางการออกแบบ และพัฒนาแบบร่าง ให้ผู้เชี่ยวชาญด้านการออกแบบ 3 ท่าน ประเมินให้ข้อเสนอแนะ คัดเลือกไปผลิตเป็นงานต้นแบบ ผลการวิจัยพบว่า 1) แนวทางการพัฒนาสร้างอัตลักษณ์ ต้องนำเอกลักษณ์ลำตัวเหลือง สีของไข่เป็ดบางฟองมีสีดำ และตราสัญลักษณ์จังหวัดสมุทรปราการ มารวมกันเพื่อใช้ในการออกแบบ 2) การพัฒนาอัตลักษณ์ผลิตภัณฑ์ การใช้ภาพเป็ดที่มีลักษณะเหมือนจริง ภาพด้านหลังตราสัญลักษณ์จังหวัดสมุทรปราการ รูปทรงภายนอกที่มีลักษณะเป็นรูปไข่ ช่วยให้ง่ายต่อการรับรู้และสื่อสารได้เป็นอย่างดี และ 3) การเพิ่มมูลค่าของสินค้าให้เป็นที่ยอมรับ พบว่าการนำอัตลักษณ์เป็ดปากน้ำและอัตลักษณ์จังหวัดสมุทรปราการมาสร้างเป็นตราสัญลักษณ์ สามารถช่วยในเรื่องการจดจำสินค้า และทำให้สินค้ามีความน่าเชื่อถือมากขึ้น

คำสำคัญ: อัตลักษณ์ ผลิตภัณฑ์ไข่เป็ด เมืองปากน้ำ เป็ดปากน้ำ

¹ อาจารย์ประจำสาขาวิชาออกแบบทัศนศิลป์ คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏธนบุรี
e-mail: oranooch.s@dru.ac.th

² อาจารย์ประจำสาขาวิชาออกแบบทัศนศิลป์ คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏธนบุรี
e-mail: nisakorn.b@dru.ac.th

Development Studies of Duck Egg Product Identity from Pak Nam Egg Duck Samut Prakan Province

Received: April 28, 2023

Revised: June 6, 2023

Accepted: June 7, 2023

Oranooch Somkanae ¹

Nisakorn Pensomboon ²

Abstract

The objectives of this research were to: 1) study the approaches for developing duck egg product identity of Pak Nam Egg Duck Samut Prakan Province; 2) develop duck egg product identity of Pak Nam Egg Duck Samut Prakan Province; 3) increase product value to be acceptable by consumers and increase market competitiveness for Paknam duck eggs. It is a mixed method research, both qualitative and quantitative. Data were collected from research and interviews with Pak Nam duck raisers in 6 districts in Samut Prakan Province to study general information about farming, identity information of Pak Nam Egg Duck, distribution information and issues with the original packaging, and use to design guidelines and develop a draft. Then, 3 design experts evaluated, recommended and selected the draft to produce a prototype. The research findings revealed that: 1) Identity development must bring the glassy green body identity, black duck eggs, and the Samut Prakan Province emblem combined in the design. 2) Product identity development should consider using realistic duck images and the logo of Samut Prakan province in the background with the external shape is oval helps make it easier to recognize and communicate well. 3) To increase the product value and acceptable product, it was found that the identity of Paknam duck and the identity of Samutprakarn province should be used to create a symbol which can help with product recognition and make the product more reliable.

Keyword: Identity, Duck egg product, Pak Nam, Pak Nam Duck egg

¹ Lecturer, Fine Arts Program in Visual Art Design, Faculty of Humanities and Social Science, Dhonburi Rajabhat University
e-mail: oranooch.s@dru.ac.th

² Lecturer, Fine Arts Program in Visual Art Design, Faculty of Humanities and Social Science, Dhonburi Rajabhat University
e-mail: nisakorn.s@dru.ac.th

บทนำ

จากพันธกิจของมหาวิทยาลัยราชภัฏธนบุรี ด้านการพัฒนาท้องถิ่นตามศักยภาพสภาพปัญหาและความต้องการที่แท้จริงของชุมชน ผู้วิจัยจึงมีความสนใจในการนำองค์ความรู้ด้านศิลปะและการออกแบบมาบูรณาการเพื่อการพัฒนาท้องถิ่น โดยการสำรวจและศึกษาปัญหาและความต้องการของชุมชนในพื้นที่จังหวัดสมุทรปราการ พบว่าจังหวัดสมุทรปราการเป็นจังหวัดปริมณฑลที่มีความสำคัญในด้านเศรษฐกิจ และประวัติศาสตร์ที่ยาวนาน ซึ่งในอดีตคือเมืองหน้าด่านทางทะเลที่สำคัญตั้งแต่สมัยอยุธยาจนถึงรัตนโกสินทร์ เพราะเป็นทางผ่านเข้าสู่เมืองหลวง จึงมีความสำคัญทางยุทธศาสตร์มาก สมุทรปราการตั้งอยู่บนที่ราบลุ่มตอนใต้สุดของแผ่นดินสามเหลี่ยมปากแม่น้ำเจ้าพระยา เป็นพื้นที่รับน้ำเหนือก่อนไหลสู่อ่าวไทย จึงอุดมไปด้วยแร่ธาตุจากดินตะกอนปากแม่น้ำเจ้าพระยาที่ไหลผ่านทำให้แบ่งจังหวัดออกเป็นฝั่งตะวันตก และตะวันออก มีลำคลองเกิดขึ้นมากมาย (จังหวัดสมุทรปราการ, 2548, หน้า 6) ชาวบ้านบริเวณปากแม่น้ำเจ้าพระยาจึงประกอบอาชีพการเลี้ยงเป็ดกันมาก โดยเฉพาะเป็ดไข่ สายพันธุ์ปากน้ำ ซึ่งต้นกำเนิดสายพันธุ์มาจากประเทศจีนแผ่นดินใหญ่ ชาวจีนอพยพได้นำเป็ดติดตัวมาด้วยเพื่อใช้เป็นแม่พันธุ์ จนเมื่อมีการผสมพันธุ์กับเป็ดพื้นเมืองไทย จึงเกิดการพัฒนากลายเป็นสายพันธุ์เป็ดซึ่งมีชื่อเรียกตามสถานที่เลี้ยง อย่างเช่นที่ปากแม่น้ำเจ้าพระยาก็มีการเลี้ยงเป็ดกันจนโด่งดัง เพราะมีลักษณะพิเศษคือมีไข่แดงใหญ่สีแดงสด สวยเหมาะแก่การทำไข่เค็ม จึงเรียกเป็ดพันธุ์นี้ว่าเป็ดปากน้ำ (สำนักงานเกษตรและสหกรณ์จังหวัดสมุทรปราการ, 2563, หน้า 21)

จากการศึกษาข้อมูลข้างต้นทำให้ผู้วิจัยพบว่าเป็ดปากน้ำมีความสำคัญกับจังหวัดสมุทรปราการ เนื่องจากพื้นที่จังหวัดสมุทรปราการมีลักษณะเหมาะสมในการเลี้ยงเป็ดอีกทั้งเป็นพื้นที่ปากอ่าวไทยที่มีความอุดมสมบูรณ์ทำให้เป็ดมีลักษณะพิเศษอันเกิดจากถิ่นที่เลี้ยง จึงนับได้ว่าเป็ดปากน้ำเป็นสัตว์พื้นถิ่นที่บ่งบอกลักษณะทางภูมิศาสตร์ของจังหวัดสมุทรปราการ แต่เมื่อมีการพัฒนาพื้นที่เมืองสมุทรปราการให้กลายเป็นเขตโรงงานอุตสาหกรรมสภาพแวดล้อมก็เปลี่ยนแปลงไป ความนิยมในการเลี้ยงเป็ดในพื้นที่ปากน้ำจึงลดน้อยลง จนถึงปัจจุบันหากเอ่ยชื่อเป็ดปากน้ำกลับไม่มีใครสมุทรปราการรู้จัก และจากการสอบถามข้อมูลปศุสัตว์จังหวัดสมุทรปราการทำให้ทราบว่า ปศุสัตว์จังหวัดสมุทรปราการมีโครงการส่งเสริมให้มีการเลี้ยงเป็ดปากน้ำตามแผนพัฒนาจังหวัดสมุทรปราการ 4 ปี (พ.ศ. 2561–2564) โดยมีวัตถุประสงค์เพื่ออนุรักษ์เป็ดพันธุ์พื้นเมืองให้คงอยู่ในจังหวัด ถึงแม้ว่าจะมีโครงการอนุรักษ์สายพันธุ์เป็ดปากน้ำเกิดขึ้นที่ศูนย์ศึกษาการพัฒนาเขาหินซ้อนอันเนื่องมาจากพระราชดำริ จังหวัดฉะเชิงเทรา ที่ทำให้เกิดกลุ่มผู้สนใจเลี้ยงเป็ดปากน้ำในจังหวัดฉะเชิงเทราและจังหวัดใกล้เคียงอยู่บ้าง แต่กรมปศุสัตว์ฯ เชื่อว่าสัตว์จะแสดงลักษณะทางสายพันธุ์อย่างเต็มที่เมื่ออยู่ในถิ่นที่อยู่ของมัน จึงมีการสนับสนุนการเลี้ยงเป็ดปากน้ำในจังหวัดสมุทรปราการ โดยการจัดอบรมศึกษาดูงาน แจกจ่ายพันธุ์เป็ดพร้อมอุปกรณ์การเลี้ยงให้แก่ศูนย์การเรียนรู้ และเกษตรกรผู้ที่มีความสนใจ ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2561-2563 กลุ่มละ 60 ตัว ซึ่งปัจจุบัน กลุ่มต่าง ๆ เหล่านี้มีผลผลิตจากไข่เป็ดปากน้ำออกมาวางจำหน่ายสร้างรายได้ให้กับเกษตรกรจำนวนหนึ่ง ผลผลิตนั้นมีทั้งไข่สด ผลผลิตที่ไข่แปรรูป เช่น ไข่เค็ม ไข่หวาน น้ำพริกไข่เค็ม แต่กลุ่มผู้เลี้ยงมีปัญหาการจำหน่ายผลผลิต เนื่องจาก

ผู้บริโภคยังไม่มีเชื่อมั่นในการซื้อผลิตภัณฑ์ อีกทั้งไม่รู้จักเปิดปากน้ำว่ามีลักษณะพิเศษมีความสำคัญ และมีความแตกต่างจากเปิดสายพันธุ์อื่น เกษตรกรจึงไม่สามารถเลี้ยงเปิดปากน้ำเป็นอาชีพอย่างยั่งยืนได้

จากปัญหาที่ศึกษาความต้องการของกลุ่มผู้เลี้ยงเปิดปากน้ำข้างต้น ทีมผู้วิจัยจึงได้แนวทางในการนำองค์ความรู้ด้านศิลปะและการออกแบบมาบูรณาการในการแก้ปัญหา ด้วยการพัฒนาอัตลักษณ์ผลิตภัณฑ์ไข่เปิด สายพันธุ์ปากน้ำ จังหวัดสมุทรปราการ เพื่อสร้างมูลค่าเพิ่มให้กับสินค้าพัฒนาภาพลักษณ์ผลิตภัณฑ์ให้เป็นที่ยอมรับของผู้บริโภค เพิ่มศักยภาพในการแข่งขันทางการตลาดทำให้ผู้บริโภคได้ตระหนักถึงคุณค่าของไข่เปิดสายพันธุ์ปากน้ำมากขึ้น และช่วยส่งเสริมการเลี้ยงเปิดปากน้ำให้มีชื่อเสียงเป็นที่รู้จัก อนุรักษ์สายพันธุ์เปิดปากน้ำให้อยู่คู่กับจังหวัดสมุทรปราการต่อไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาแนวทางการพัฒนาสร้างอัตลักษณ์ผลิตภัณฑ์ไข่เปิด สายพันธุ์ปากน้ำ จังหวัดสมุทรปราการ
2. เพื่อพัฒนาอัตลักษณ์ผลิตภัณฑ์ไข่เปิด สายพันธุ์ปากน้ำ จังหวัดสมุทรปราการ
3. เพื่อเพิ่มมูลค่าสินค้า ให้เป็นที่ยอมรับของผู้บริโภค เพิ่มศักยภาพในการแข่งขันทางการตลาดให้กับผลิตภัณฑ์ไข่เปิดปากน้ำ

วิธีการดำเนินการตามกระบวนการวิจัย

ในการดำเนินงานวิจัยเรื่อง การศึกษาและพัฒนาอัตลักษณ์ผลิตภัณฑ์ไข่เปิด สายพันธุ์ปากน้ำ จังหวัดสมุทรปราการ ผู้วิจัยได้ดำเนินการตามกระบวนการวิจัย ดังนี้

1. ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

1.1 ประชากรที่ใช้ในการวิจัยตามวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาแนวทางการพัฒนาสร้างอัตลักษณ์ผลิตภัณฑ์ไข่เปิด สายพันธุ์ปากน้ำ จังหวัดสมุทรปราการ ประชากร คือ ผู้เลี้ยงเปิดปากน้ำในจังหวัดสมุทรปราการ ผู้เชี่ยวชาญด้านการออกแบบ ประชาชนชาวบ้าน

1.2 ประชากรและกลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการสนทนากลุ่ม ได้แก่

- 1.2.1 ตัวแทนกลุ่มผู้เลี้ยงเปิดปากน้ำทั้ง 6 อำเภอ ในจังหวัดสมุทรปราการ จำนวน 6 คน
- 1.2.2 ผู้เชี่ยวชาญด้านการออกแบบอัตลักษณ์ 3 คน
- 1.2.3 ผู้เกี่ยวข้อง คือ ผู้เลี้ยงเปิด ผู้บริโภคไข่เปิดเพื่อคัดเลือกแบบ จำนวน 23 คน
- 1.2.4 ผู้เกี่ยวข้อง คือ ผู้เลี้ยงเปิด ผู้บริโภคไข่เปิด เพื่อประเมินความพึงพอใจต่อการพัฒนาอัตลักษณ์ผลิตภัณฑ์ไข่เปิด สายพันธุ์ปากน้ำ จังหวัดสมุทรปราการ จำนวน 33 คน ประกอบด้วยกลุ่มผู้เลี้ยงและกลุ่มผู้สนใจเลี้ยงเปิดสายพันธุ์ปากน้ำ 10 คน และกลุ่มผู้บริโภคสินค้าผลิตภัณฑ์เปิดปากน้ำจำนวน 10 คน และกลุ่มผู้สนใจอื่น ๆ จำนวน 13 คน

2. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

2.1 เครื่องมือที่ใช้ในการศึกษา ได้แก่ การวิเคราะห์เอกสารโดยการแยกแยะ แบบสัมภาษณ์ผู้เชี่ยวชาญการการสนทนากลุ่ม (focus group) และเครื่องมือที่ใช้ในการศึกษาภาคสนาม ได้แก่ กล้องถ่ายภาพ เครื่องบันทึกเสียง และการสังเกต

2.2 เครื่องมือสำหรับศึกษาความพึงพอใจ ได้แก่ แบบสำรวจความพึงพอใจ โดยผู้วิจัยได้จัดทำแบบสำรวจ ซึ่งแบ่งเป็น ด้านคุณภาพเนื้อหา และด้านคุณภาพการออกแบบอัตลักษณ์

3. การเก็บรวบรวมข้อมูล

3.1 การเก็บรวบรวมข้อมูลเพื่อให้ได้องค์ความรู้ด้านการออกแบบอัตลักษณ์

3.1.1 รวบรวมข้อมูลด้านเอกสาร ผู้วิจัยได้เริ่มต้นสืบค้นและรวบรวมข้อมูลด้านเอกสารเกี่ยวกับทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับเปิดสายพันธุ์ปากน้ำ ทฤษฎี ที่เกี่ยวข้องกับการออกแบบอัตลักษณ์ และทฤษฎีการสื่อสารทางการตลาด

3.1.2 ศึกษาข้อมูลภาคสนาม โดยการสัมภาษณ์ สังเกตและบันทึกภาพ ผู้วิจัยลงพื้นที่ต่าง ๆ ที่มีการบันทึกเป็นหลักฐาน จากตัวแทนกลุ่มผู้เลี้ยงเปิดปากน้ำในจังหวัดสมุทรปราการ ทั้ง 6 อำเภอ จำนวน 6 คน

3.1.3 การจัดสนทนากลุ่มโดยผู้วิจัย ผู้เกี่ยวข้อง แบบสนทนากลุ่มผู้เกี่ยวข้อง จำนวน 23 คน ประกอบด้วยเกษตรกรผู้เลี้ยงเปิดสายพันธุ์ปากน้ำ จำนวน 7 คน ตัวแทนศูนย์การเรียนรู้/ศูนย์ส่งเสริมการเลี้ยงเปิดปากน้ำจำนวน 5 คน ผู้ขายผลิตภัณฑ์ไข่เปิดปากน้ำ จำนวน 2 คน ผู้ซื้อผลิตภัณฑ์ไข่เปิดปากน้ำ จำนวน 5 คน และบุคคลทั่วไปจำนวน 5 คน

3.2 การเก็บรวบรวมข้อมูลเพื่อศึกษาความพึงพอใจ

เมื่อได้ต้นแบบตราสัญลักษณ์และอินโฟกราฟิก ผู้วิจัยนำไปสำรวจความพึงพอใจด้วยแบบสอบถามออนไลน์ จากผู้เกี่ยวข้อง จำนวน 33 คน ประกอบด้วยกลุ่มเกษตรกรผู้เลี้ยง 10 คน กลุ่มผู้บริโภค 10 คน และกลุ่มบุคคลทั่วไป 13 คน

4. การวิเคราะห์ข้อมูล

4.1 การวิเคราะห์ข้อมูลเพื่อนำมาพัฒนาสร้างอัตลักษณ์ผลิตภัณฑ์ไข่เปิด สายพันธุ์ปากน้ำ จังหวัดสมุทรปราการ

4.1.1 หลังจากผู้วิจัยได้รวบรวมข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์ สังเกต และจดบันทึกแล้ว นำมาจัดระเบียบข้อมูล ตามประเด็นที่ได้ และนำไปสู่การเชื่อมโยง โดยใช้การวิเคราะห์ความสัมพันธ์เพื่อนำไปสู่การพัฒนาอัตลักษณ์

4.1.2 นำข้อมูลที่ได้มาประกอบการจัดสนทนากลุ่มกับผู้เชี่ยวชาญที่เกี่ยวข้อง รวบรวม นำมาออกแบบอัตลักษณ์ ผลิตภัณฑ์ไข่เปิด สายพันธุ์ปากน้ำ จังหวัดสมุทรปราการ ประกอบด้วย โลโก้ และอินโฟกราฟิก

4.2 สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล

สถิติพื้นฐาน ใช้สถิติค่าเฉลี่ยของคะแนน ($\bar{X}$) และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) สถิติที่ใช้ในการตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือ (content validity) วิธีที่ใช้ตรวจสอบ คือ การหาค่าดัชนีความสอดคล้อง (index item of congruent: IOC)

สรุปและอภิปรายผลการวิจัย

1. สรุปผลการวิจัย

ศึกษาแนวทางการพัฒนาสร้างอัตลักษณ์ผลิตภัณฑ์ไข่เป็ด สายพันธุ์ปากน้ำ จังหวัดสมุทรปราการ 1) เพื่อศึกษาแนวทางการพัฒนาสร้างอัตลักษณ์ผลิตภัณฑ์ไข่เป็ด สายพันธุ์ปากน้ำ จังหวัดสมุทรปราการ 2) เพื่อพัฒนาอัตลักษณ์ผลิตภัณฑ์ไข่เป็ด สายพันธุ์ปากน้ำ จังหวัดสมุทรปราการ และ 3) เพื่อเพิ่มมูลค่าสินค้า ให้เป็นที่ยอมรับของผู้บริโภค เพิ่มศักยภาพในการแข่งขันทางการตลาดให้กับผลิตภัณฑ์ไข่เป็ดปากน้ำ โดยกำหนดขอบเขตด้านประชากร ในการศึกษาครั้งนี้คือ กลุ่มผู้เลี้ยงเป็ดสายพันธุ์ปากน้ำ และกลุ่มผู้บริโภคสินค้าผลิตภัณฑ์ไข่เป็ดปากน้ำและกลุ่มผู้สนใจอื่น ๆ ในจังหวัดสมุทรปราการ ประกอบด้วย ตัวแทนกลุ่มผู้เลี้ยงเป็ดปากน้ำ 6 อำเภอในจังหวัดสมุทรปราการ จำนวน 6 คน ผู้ที่สนใจเลี้ยงเป็ดปากน้ำ 23 คน ผู้บริโภคไข่เป็ดปากน้ำจำนวน 33 คน และผู้เชี่ยวชาญจำนวน 2 คน ขอบเขตด้านเนื้อหา ศึกษาและพัฒนาอัตลักษณ์ผลิตภัณฑ์ไข่เป็ด สายพันธุ์ปากน้ำ 1 ชุด ประกอบด้วย 1) อินโฟกราฟิก ตำนานเป็ด สายพันธุ์ปากน้ำ จังหวัดสมุทรปราการ และ 2) ตราสัญลักษณ์ผลิตภัณฑ์ไข่เป็ด สายพันธุ์ปากน้ำจังหวัดสมุทรปราการ และประเมินความพึงพอใจของกลุ่มผู้ใช้งานจากการดำเนินงานวิจัยสามารถสรุปผลการวิเคราะห์ได้ดังนี้

1.1 ผลการศึกษาแนวทางการพัฒนาสร้างอัตลักษณ์ผลิตภัณฑ์ไข่เป็ด สายพันธุ์ปากน้ำ จังหวัดสมุทรปราการ

ผู้วิจัยได้ศึกษาข้อมูลเพื่อหาแนวทางในการพัฒนาอัตลักษณ์ผลิตภัณฑ์ไข่เป็ด สายพันธุ์ปากน้ำ จังหวัดสมุทรปราการ ประกอบด้วย 1) ข้อมูลทั่วไปของกลุ่มผู้เลี้ยงเป็ดปากน้ำ ได้ศึกษาแนวทางการพัฒนาสร้างอัตลักษณ์ผลิตภัณฑ์ไข่เป็ด สายพันธุ์ปากน้ำ ผู้วิจัยใช้วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูลจากกลุ่มผู้เลี้ยงเป็ดสายพันธุ์ปากน้ำ ทั้ง 6 กลุ่มในจังหวัดสมุทรปราการโดยการสัมภาษณ์ ได้ข้อสรุปว่าผู้เลี้ยงเป็ดปากน้ำในจังหวัดสมุทรปราการ ผู้เลี้ยงรายย่อย เพื่อจำหน่ายเป็นรายได้เสริมและเก็บไว้บริโภคในครัวเรือน การเลี้ยงในระบบฟาร์ม และเลี้ยงเพื่อจัดเป็นศูนย์การเรียนรู้ให้กับชุมชน โดยกลุ่มผู้เลี้ยงส่วนใหญ่ได้รับการสนับสนุนพันธุ์เป็ดจากปศุสัตว์จังหวัดสมุทรปราการ ผู้เลี้ยงส่วนใหญ่ประสบปัญหาในการเลี้ยงอันเกิดจากการรบกวนของสัตว์ เช่น หนู สุนัข และตัวเงินตัวทอง ฯลฯ และปัญหาอาหารสำเร็จรูปมีราคาสูง ผลผลิตไข่เป็ดอยู่ที่ 50-100 ฟองต่อวัน ซึ่งสัมพันธ์กับปริมาณเป็ดที่เลี้ยง และช่วงอายุของเป็ด ผู้เลี้ยงมีการแปรรูปผลิตภัณฑ์เป็นไข่เค็ม ไข่หวาน และน้ำพริกไข่เค็ม มีการจัดจำหน่ายทั้งไข่สดและไข่เค็มมีคนมารับซื้อเพื่อไปขายที่ตลาดสด และส่งตามบ้านที่เป็นลูกค้าประจำ หรือส่งตามร้านอาหารใกล้บ้าน ส่วนไข่หวานทำขายเฉพาะลูกค้าที่สั่งทำ บรรจุภัณฑ์เดิมที่ใช้อยู่คือ ถูพลาสติก รังไข่กระดาด ะลอมและ

ถ้วยพลาสติก ข้อดีของบรรจุภัณฑ์เดิมคือ ราคาถูก สะดวก หาซื้อได้ง่าย ส่วนข้อเสียคือ ไม่ปกป้องผลิตภัณฑ์ทำให้ไข่เสียหาย ไม่สวยงาม ไม่มีตราสินค้า ทำให้สินค้าไม่น่าเชื่อถือ 2) ศึกษาข้อมูลอัตลักษณ์ไข่ไก่ สายพันธุ์ปากน้ำ ผู้วิจัยได้ใช้วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูลการศึกษาค้นคว้าจากเอกสารทางวิชาการ รวมถึงการศึกษาข้อมูลจากผู้เชี่ยวชาญ กรมปศุสัตว์ และกลุ่มผู้เลี้ยงเปิดสายพันธุ์ปากน้ำ และข้อมูลจากสื่อเทคโนโลยีสารสนเทศ เพื่อให้ได้ข้อมูลของเปิดปากน้ำ ได้ข้อสรุปว่าเปิดปากน้ำมีลักษณะพิเศษ คือ มีขนสีดำ ปากดำ ขนคอมีเหลือบสีเขียว ให้ไข่ดก ออกไข่ไวต่อเนื่อง ไข่มีสีดำ สีกระลายดำเทา สีขาวเทา ไข่แดงมีขนาดใหญ่ และมีสีเข้ม เป็นเปิดที่มีสุขภาพแข็งแรง ทนต่อโรค และ 3) ข้อมูลอัตลักษณ์เมืองปากน้ำ การศึกษาข้อมูลบริบทพื้นที่เพื่อสร้างอัตลักษณ์ให้กับผลิตภัณฑ์ผู้วิจัยได้ศึกษาข้อมูลจาก เอกสาร และแหล่งข้อมูลต่าง ๆ ได้ผลการวิเคราะห์ข้อมูลว่า อัตลักษณ์ที่บ่งบอกความเป็นเมืองปากน้ำได้ดีที่สุดคือ พระสมุทรเจดีย์ เป็นพระเจดีย์กลางน้ำ สิ่งศักดิ์สิทธิ์คู่บ้านคู่เมืองสมุทรปราการ อายุกว่า 170 ปี ปรากฏอยู่ในตราประทับจังหวัดสมุทรปราการ จึงเป็นภาพจำลำดับต้น ๆ ที่ทำให้นึกถึงจังหวัดสมุทรปราการได้เป็นอย่างดี

การศึกษาแนวทางการพัฒนาสร้างอัตลักษณ์ผลิตภัณฑ์ไข่ไก่เปิด สายพันธุ์ปากน้ำ จังหวัดสมุทรปราการ จากการศึกษาข้อมูลทั้ง 3 ด้าน ผู้วิจัยได้นำมาวิเคราะห์แล้วกำหนดแนวทางในการออกแบบ โดยผู้วิจัยนำลักษณะสำคัญของทั้ง 3 สิ่ง มาเป็นตัวแทนเพราะเนื่องจากบ่งบอกถึงอัตลักษณ์ความเป็นเปิดสายพันธุ์ปากน้ำ เพื่อนำมาสร้างตราสัญลักษณ์ให้กับผลิตภัณฑ์จากไข่ไก่เปิดปากน้ำ ได้แก่ 1) ภาพเปิดสายพันธุ์ปากน้ำ ที่มีขนสีดำเหลือบเขียว 2) ไข่ไก่เปิดปากน้ำ ซึ่งเป็นลักษณะเฉพาะ โดยไข่บางฟองจะมีสีดำ หรือสีเทา และ 3) ตราสัญลักษณ์ประจำจังหวัดสมุทรปราการ ที่เป็นรูปพระสมุทรเจดีย์ นำมาออกแบบผสมระหว่างสามสิ่งคือ รูปภาพ ตัวอักษร รูปร่าง เพื่อใช้เป็นตัวแทนของกลุ่มผู้จำหน่ายผลิตภัณฑ์ไข่ไก่เปิดปากน้ำ ในการสื่อสารกับผู้บริโภค ลูกค้านักท่องเที่ยวและทั่วไป โดยมีความต้องการให้ตราสินค้าสามารถสะท้อนตัวตนได้ตั้งแต่แรกเห็น และจดจำง่าย

ผลการวิเคราะห์ข้อมูล เพื่อพัฒนาอัตลักษณ์ผลิตภัณฑ์ไข่ไก่เปิดสายพันธุ์ปากน้ำ จังหวัดสมุทรปราการ ตามขั้นตอนต่อไปนี้

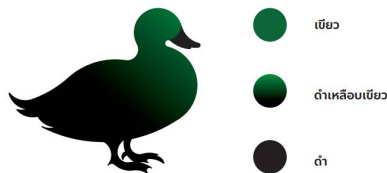
1.1.1 อัตลักษณ์ของเปิดสายพันธุ์ปากน้ำ คือ มีขนสีดำ ปากดำ ขนคอมีเหลือบสีเขียว ให้ไข่ดก ออกไข่ไวต่อเนื่อง ไข่มีสีดำ สีกระลายดำเทา สีขาวเทา เป็นเปิดที่มีสุขภาพแข็งแรง ทนต่อโรค

ภาพที่ 1 อัตลักษณ์ของเปิดสายพันธุ์ปากน้ำ
ที่มา: นิศากร เพ็ญสมบุญ (2564)

ภาพที่ 2 แสดงอัตลักษณ์ของไข่เป็ดสายพันธุ์ปากน้ำ
ที่มา: นิศากร เพ็ญสมบุรณ์ (2564)

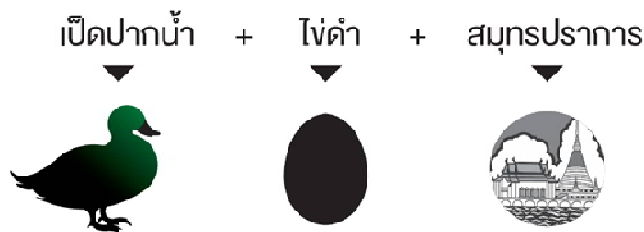

ภาพที่ 3 แสดงอัตลักษณ์สีของเป็ดสายพันธุ์ปากน้ำ
ที่มา: นิศากร เพ็ญสมบุรณ์ (2564)

1.1.2 วิเคราะห์ในเรื่องการใช้สี นอกจากลักษณะอัตลักษณ์ของเป็ดสายพันธุ์ปากน้ำ คือ สีเขียว สีเขียวเข้ม และสีดำ เป็นธีมสีหลักในการออกแบบ จิตวิทยาการใช้ “สี” เพื่อสร้างแบรนด์ ผู้ออกแบบใช้โทนสีเขียวเป็นสีที่สมองเราประมวลผลได้ง่ายที่สุด สื่อถึงสุขภาพ ความสดชื่น ธรรมชาติ ดูสงบ สบายตา เราจึงมักเห็นธุรกิจที่เกี่ยวกับสุขภาพ สิ่งแวดล้อม ธุรกิจพลังงาน และที่อยู่อาศัยเลือกใช้สีเขียวเป็นตัวแทนของแบรนด์ ในขณะเดียวกันสีเขียวยังให้ความรู้สึกผ่อนคลาย และยังมีสีเขียวเข้ม ที่แสดงถึงความสมบูรณ์ มั่งคั่ง และสีเขียวอ่อน ที่แสดงถึงความเยิบสงบ

ภาพที่ 4 ตราสัญลักษณ์ประจำจังหวัดสมุทรปราการ
ที่มา: สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดสมุทรปราการ (2556)

ภาพที่ 5 อัตลักษณ์เพื่อนำมาออกแบบเป็นตราสัญลักษณ์เปิดสายพันธุ์ปากน้ำ
ที่มา: นิศากร เพ็ญสมบูรณ์ (2564)

1.2 ผลการพัฒนาอัตลักษณ์ผลิตภัณฑ์ไข่เปิด สายพันธุ์ปากน้ำ จังหวัดสมุทรปราการ

ผลผลิตภัณฑ์ไข่เปิด สายพันธุ์ปากน้ำ จังหวัดสมุทรปราการ ผู้วิจัยได้นำแนวทางจากการวิเคราะห์ข้อมูลมาใช้ในการออกแบบ โดยใช้ภาพตัวเปิดสายพันธุ์ปากน้ำ ที่มีขนสีดำเหลือบเขียว ไข่เปิดปากน้ำ ที่มีสีดำ หรือสีเทา และตราสัญลักษณ์ประจำจังหวัดสมุทรปราการ ที่เป็นรูปพระสมุทรเจดีย์ และข้อความที่สื่อสารง่าย ตรงไปตรงมา โดยนำส่วนประกอบทั้งหมดนำมาจัดวางตามหลักการออกแบบตราสัญลักษณ์ และหลักการทางด้านศิลปะ การออกแบบได้รับข้อเสนอแนะเพื่อใช้พัฒนาแบบร่าง 2 ครั้ง หลังจากนั้นนำแบบร่างเข้าสู่กระบวนการคัดเลือกแบบ โดยใช้วิธีสนทนากลุ่มและการทำแบบสอบถามเพื่อเก็บข้อมูลจากผู้เกี่ยวข้องกับผู้ผลิตไข่เปิด สายพันธุ์ปากน้ำ จำนวน 23 คน จากผลการวิเคราะห์ข้อมูลได้แบบร่างตราสินค้าแบบภาษาไทย ตราสัญลักษณ์แบบที่ 1 แบบภาษาอังกฤษ ตราสัญลักษณ์แบบที่ 3 โดยแสดงความคิดเห็นว่าแบบทั้งสองสามารถสื่อสารความเป็นเปิดสายพันธุ์ปากน้ำได้ชัดเจนมากที่สุด มีการใช้ภาพเปิดที่มีลักษณะเหมือนจริง ภาพลายเส้นพระสมุทรเจดีย์ ที่สามารถแสดงความเป็นเอกลักษณ์ของจังหวัดสมุทรปราการที่ผู้คนรับรู้อย่างชัดเจน และรูปทรงภายนอกที่มีลักษณะเป็นรูปไข่ สามารถสื่อสารถึงอัตลักษณ์ผลิตภัณฑ์จากไข่เปิด สายพันธุ์ปากน้ำได้เป็นอย่างดี

1.2.1 ขั้นตอนการพัฒนาแบบร่าง

ในขั้นตอนการพัฒนาแบบร่าง ผู้วิจัยได้นำผลการวิเคราะห์ข้อมูลทางด้านอัตลักษณ์ของเปิด และไข่เปิดปากน้ำ ข้อมูลอัตลักษณ์จังหวัดสมุทรปราการ และหลักการออกแบบตราสัญลักษณ์มากำหนดกรอบแนวคิดในการออกแบบ มีขั้นตอนในการพัฒนาแบบร่าง 4 ขั้นตอน โดยกลุ่มผู้เชี่ยวชาญ 3 คน ที่ให้คำแนะนำปรับแก้ตราสัญลักษณ์ ประกอบด้วย 1) รองศาสตราจารย์ ดร.ทองเจือ เขียดทอง อาจารย์ประจำสาขาวิชาออกแบบนิเทศศิลป์และออกแบบดิจิทัล คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏธนบุรี 2) อาจารย์สมัชชา อภิสิทธิ์สุขสันติ อาจารย์ประจำสาขาวิชาออกแบบนิเทศศิลป์ ภาควิชาออกแบบ วิทยาลัยเพาะช่าง มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลรัตนโกสินทร์ และ 3) คุณกานาวัดน์ อนันตรักษ์ กลุ่มส่งเสริมและพัฒนาการปศุสัตว์ สำนักงานปศุสัตว์จังหวัดสมุทรปราการ

1) การพัฒนาแบบร่างครั้งที่ 1 จากการวิเคราะห์ความสำคัญที่จะแสดงออกถึงอัตลักษณ์ของเปิดสายพันธุ์ปากน้ำ ผู้วิจัยจึงนำมาพัฒนาเป็นแบบร่าง

ภาพที่ 6 การพัฒนาแบบร่างครั้งที่ 1

ที่มา: นิศากร เพ็ญสมบุรณ์ (2564)

ภาพที่ 7 การพัฒนาแบบร่างครั้งที่ 2

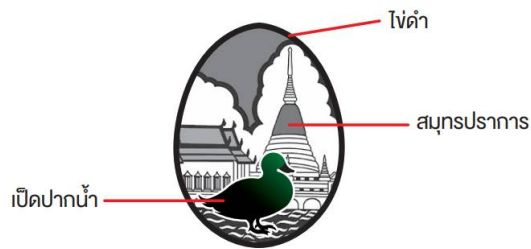
ที่มา: นิศากร เพ็ญสมบุรณ์ (2564)

ข้อเสนอแนะจากผู้เชี่ยวชาญ จากแบบร่างครั้งที่ 1 ผู้เชี่ยวชาญทางด้านการออกแบบ ได้ให้ข้อเสนอแนะว่าภาพแสดงลักษณะของเป็ด แต่ไม่แสดงออกถึงความเป็นอัตลักษณ์ของจังหวัดสมุทรปราการ และให้ข้อเสนอแนะในเรื่องของการเลือกตัวอักษร ควรมีทั้งภาษาไทยและภาษาอังกฤษ เพื่อขยายกลุ่มเป้าหมายไปสู่สากลและมีความน่าเชื่อถือในผลิตภัณฑ์มากยิ่งขึ้น

2) การพัฒนาแบบร่างครั้งที่ 2 แบบร่างครั้งที่ 2 แสดงภาพเป็ดสายพันธุ์ปากน้ำ โดยเพิ่มลักษณะอัตลักษณ์ความเป็นรูปทรงไข่ เพื่อแสดงอัตลักษณ์ไข่เป็ดสายพันธุ์ปากน้ำให้ชัดเจนขึ้น

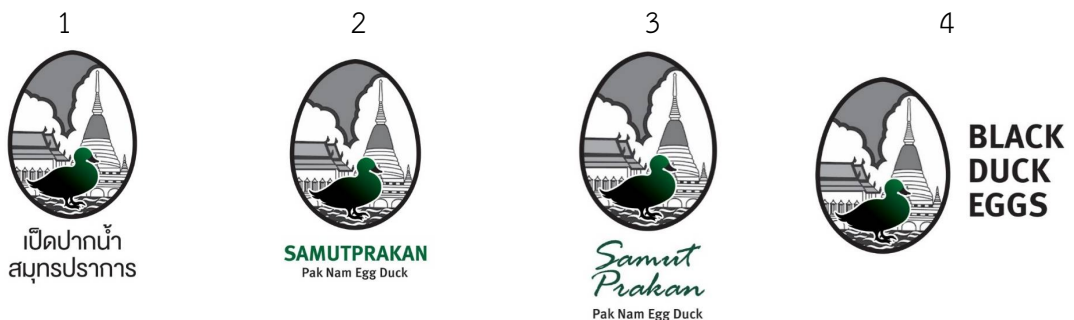
ข้อเสนอแนะ จากแบบร่างครั้งที่ 2 ผู้เชี่ยวชาญทางด้านการออกแบบ ได้ให้ข้อเสนอแนะว่าภาพแสดงลักษณะของเป็ด และไข่เป็ดแต่ไม่แสดงออกถึงความเป็นอัตลักษณ์ของจังหวัดสมุทรปราการ

3) การพัฒนาแบบร่างครั้งที่ 3 ผู้วิจัยได้ปรับเปลี่ยนแก้ไขให้มีการผสมผสานอัตลักษณ์สำคัญทั้ง 3 ประการเข้าด้วยกัน

ภาพที่ 8 การพัฒนาภาพร่างครั้งที่ 3
ที่มา: นิศากร เพ็ญสมบุญ (2564)

4) พัฒนาแบบร่างครั้งที่ 4 เมื่อได้รับคำแนะนำจากผู้เชี่ยวชาญ จึงได้ปรับแก้ไข
ตราสัญลักษณ์ ทั้งหมด 4 แบบ เพื่อนำไปสนทนากลุ่มกับมีส่วนเกี่ยวข้อง

ภาพที่ 9 การพัฒนาภาพร่างครั้งที่ 3
ที่มา: นิศากร เพ็ญสมบุญ (2564)

1.2.2 การคัดเลือกแบบเพื่อนำไปใช้ผลิตตราสัญลักษณ์

ผู้วิจัยใช้วิธีการสนทนากลุ่มผู้เกี่ยวข้อง จำนวน 23 คน ประกอบด้วย เกษตรกร
ผู้เลี้ยงเป็ดสายพันธุ์ปากน้ำ จำนวน 7 คน ตัวแทนศูนย์การเรียนรู้/ศูนย์ส่งเสริมการเลี้ยงเป็ดปากน้ำ
จำนวน 5 คน ผู้ขายผลิตภัณฑ์ไข่เป็ดปากน้ำ จำนวน 2 คน ผู้ซื้อผลิตภัณฑ์ไข่เป็ดปากน้ำ จำนวน 5 คน
และบุคคลทั่วไปจำนวน 5 คน

ผลจากการสนทนากลุ่ม จากผู้เกี่ยวข้องกับผู้ผลิตผลิตภัณฑ์ไข่เป็ด สายพันธุ์ปากน้ำ
ทั้ง 23 คนได้อภิปรายแบบร่างทั้ง 4 แบบร่วมกันจนได้ข้อสรุปในการเลือกแบบอัตลักษณ์ แบบภาษาไทย
ตราสัญลักษณ์แบบที่ 1 แบบภาษาอังกฤษ ตราสัญลักษณ์แบบที่ 3 โดยแสดงความคิดเห็นว่าแบบทั้งสอง
สามารถสื่อสารความเป็นเป็ดสายพันธุ์ปากน้ำได้ชัดเจนมากที่สุด โดยประกอบด้วย ภาพเป็ดที่มีลักษณะ
เหมือนจริง ภาพด้านหลังที่สามารถแสดงความเป็นเอกลักษณ์ของจังหวัดสมุทรปราการที่ผู้คนรับรู้อย่าง

ชัดเจน และรูปทรงภายนอกที่มีลักษณะเป็นรูปไข่ สื่อสารถึงอัตลักษณ์ผลิตภัณฑ์จากไข่เป็ดสายพันธุ์ปากน้ำได้เป็นอย่างดี

1.3 เพื่อประเมินความพึงพอใจของกลุ่มเกษตรกรและกลุ่มผู้บริโภคที่มีต่อการพัฒนาอัตลักษณ์ผลิตภัณฑ์ไข่เป็ด สายพันธุ์ปากน้ำ จังหวัดสมุทรปราการ

ผู้วิจัยได้นำแบบร่างตราสินค้า นำไปพัฒนาเป็นต้นแบบตราสัญลักษณ์ ของผลิตภัณฑ์ไข่เป็ดปากน้ำ และจัดทำต้นแบบอินโฟกราฟิก เพื่อประเมินความพึงพอใจของกลุ่มเกษตรกรและกลุ่มผู้บริโภค และผู้เกี่ยวข้องที่มีต่อการพัฒนาอัตลักษณ์ผลิตภัณฑ์ไข่เป็ด สายพันธุ์ปากน้ำ จังหวัดสมุทรปราการ จำนวน 33 คน ประกอบด้วยกลุ่มเกษตรกรผู้เลี้ยง 10 คน กลุ่มผู้บริโภค 10 คน และกลุ่มบุคคลทั่วไป 13 คน ได้ผลการวิเคราะห์ข้อมูลดังนี้

การรวบรวมผลการประเมินความพึงพอใจจากกลุ่มเกษตรกรและกลุ่มผู้บริโภค ที่มีต่อตราสัญลักษณ์และอินโฟกราฟิก ไข่เป็ดสายพันธุ์ปากน้ำ จังหวัดสมุทรปราการ มีระดับความพึงพอใจด้านคุณภาพของตราสัญลักษณ์อยู่ในระดับมาก (ระหว่างช่วงคะแนน 3.51-4.50) ตราสัญลักษณ์แบบภาษาไทย มีค่าเฉลี่ยความพึงพอใจอยู่ในระดับมาก ($\bar{X}=4.31$, S.D=0.06) และตราสัญลักษณ์แบบภาษาอังกฤษ มีค่าเฉลี่ยความพึงพอใจอยู่ในระดับมาก ($\bar{X}=4.43$, S.D=0.73) อินโฟกราฟิกมีค่าเฉลี่ยความพึงพอใจอยู่ในระดับมาก ($\bar{X}=4.42$, S.D=0.58) การออกแบบพัฒนาอัตลักษณ์ผลิตภัณฑ์ไข่เป็ดสายพันธุ์ปากน้ำจังหวัดสมุทรปราการ ได้คะแนนการประเมินความพึงพอใจโดยรวมอยู่ในระดับดี โดยแบบที่ได้รับการพัฒนาสามารถแสดงอัตลักษณ์ได้ทั้ง 3 ด้าน ได้แก่ ลักษณะของเป็ดสายพันธุ์ปากน้ำ ลักษณะของผลิตภัณฑ์ไข่เป็ดปากน้ำ และลักษณะของจังหวัดสมุทรปราการ รวมถึงมีความเหมาะสมในการนำไปใช้งาน ในส่วนอินโฟกราฟิก มีเนื้อหาครบถ้วน ตัวอักษรมีความชัดเจน ภาพประกอบสื่อสารได้ง่าย แสดงออกถึงเรื่องราวการเลี้ยงดูเป็ดสายพันธุ์ปากน้ำได้เป็นอย่างดี

ข้อเสนอแนะเพิ่มเติมจากแบบสอบถาม ผู้ตอบแบบสอบถามมีความคิดเห็นว่าอินโฟกราฟิกน่าจะช่วยให้เกิดแรงกระตุ้นต่อคนรุ่นใหม่ และผู้สนใจที่มีพื้นที่ในจังหวัดสมุทรปราการ หันมาเลี้ยงเป็ดสายพันธุ์ปากน้ำ เพื่ออนุรักษ์สายพันธุ์พื้นเมืองแท้ ๆ ให้อยู่คู่จังหวัดสมุทรปราการต่อไป

แบบที่ 1

เปิดปากน้ำ
สมุทรปราการ

แบบที่ 3

Samut
Prakan
Pak Nam Egg Duck

ภาพที่ 10 ตราสัญลักษณ์ทั้ง 2 แบบ ที่ได้รับการคัดเลือกจากการสนทนากลุ่ม
ที่มา: นิศกร เพ็ญสมบุญ (2564)

ภาพที่ 11 อินโฟกราฟฟิก การเลี้ยงเปิดสายพันธุ์ปากน้ำ
ที่มา: นิตสาร เพ็ญสมบูรณ์ (2564)

2. อภิปรายผล

จากการศึกษาแนวทางการออกแบบพัฒนาผลิตภัณฑ์ไข่เปิดสายพันธุ์ปากน้ำ จังหวัดสมุทรปราการ สามารถอภิปรายผลได้ดังนี้

2.1 ต้นแบบอัตลักษณ์ผลิตภัณฑ์ไข่เปิด สายพันธุ์ปากน้ำ จังหวัดสมุทรปราการ

จากผลการประเมินความพึงพอใจตราสัญลักษณ์ผลิตภัณฑ์ไข่เปิดปากน้ำ ทั้งแบบภาษาไทย และภาษาอังกฤษ มีระดับความพึงพอใจอยู่ในระดับมาก ทั้งหัวข้อการใช้ภาพที่มีความเหมาะสม กับผลิตภัณฑ์จากไข่เปิดปากน้ำ สีที่ใช้มีความเหมาะสม ลักษณะตราสินค้ามีความเหมาะสมกับผลิตภัณฑ์จากไข่เปิดปากน้ำ และตราสินค้าสื่อถึงอัตลักษณ์กับผลิตภัณฑ์จากไข่เปิด สายพันธุ์ปากน้ำ ผลจากการประเมินแสดงให้เห็นถึงความสอดคล้องกับแนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ที่ผู้วิจัยได้ใช้เป็นแนวทางในการศึกษาและพัฒนา

2.2 การออกแบบอินโฟกราฟฟิก การเลี้ยงเปิดสายพันธุ์ปากน้ำ จังหวัดสมุทรปราการ

จากการประเมินความพึงพอใจการออกแบบอินโฟกราฟฟิก การเลี้ยงเปิดสายพันธุ์ปากน้ำ จังหวัดสมุทรปราการ

1) ความพึงพอใจ ด้านคุณภาพของรูปแบบการนำเสนอ

- หัวข้อการออกแบบอินโฟกราฟฟิกเข้าถึงข้อมูลได้อย่างรวดเร็ว ครบถ้วน การออกแบบอินโฟกราฟฟิกเข้าใจง่ายเหมาะสม ตัวอักษรมีรูปแบบและขนาดที่ชัดเจน อ่านง่าย มีค่าคะแนนอยู่ระดับมากที่สุด

- หัวข้อการออกแบบอินโฟกราฟฟิกมีความสวยงาม สีที่ใช้ในการออกแบบมีความสวยงามเหมาะสม มีค่าคะแนนอยู่ระดับมาก

ผลจากการประเมินความพึงพอใจคุณภาพด้านการนำเสนอ ทำให้เห็นว่าการออกแบบอินโฟกราฟิก การเลี้ยงเปิดสายพันธุ์ปากน้ำ จังหวัดสมุทรปราการ มีการนำหลักการออกแบบหลักองค์ประกอบทางด้านศิลปะ และทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับการสื่อสาร มาใช้ได้เป็นอย่างดี

2) ความพึงพอใจด้านเนื้อหา

ความพึงพอใจหัวข้อเนื้อหาแสดงถึงความสำคัญของอัตลักษณ์ของเปิดประกอบด้วยสายพันธุ์ปากน้ำ สัตว์ที่มีความเหมาะสม มีเนื้อหาที่เห็นถึงประวัติความเป็นมาของเปิดสายพันธุ์ดั้งเดิม เนื้อหาที่มีความสมบูรณ์ ถูกต้อง แสดงให้เห็นถึงกระบวนการเลี้ยงเปิดสายพันธุ์ปากน้ำ มีค่าคะแนนอยู่ระดับดี

ผลการประเมินความพึงพอใจด้านเนื้อหาทำให้เห็นว่า การเก็บข้อมูลเบื้องต้นที่นำมาใช้ในการออกแบบ เป็นข้อมูลที่มีคุณภาพทั้งด้านปริมาณ และความถูกต้องของเนื้อหา

ข้อเสนอแนะในการวิจัย

การศึกษาและพัฒนาอัตลักษณ์ผลิตภัณฑ์ไข่เปิด สายพันธุ์ปากน้ำ จังหวัดสมุทรปราการผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป ดังนี้

1. การส่งเสริมการเลี้ยงเปิดปากน้ำ จังหวัดสมุทรปราการ ยังขาดการสนับสนุนอีกหลายด้านซึ่งมีประเด็นที่น่าสนใจในการพัฒนา ทั้งการผลิต การจัดจำหน่าย และพัฒนาคุณภาพผลิตภัณฑ์ ทั้งนี้หากมีความร่วมมือจากหน่วยงานทั้งภาครัฐ เอกชน และกลุ่มผู้เลี้ยง จะทำให้การเลี้ยงเปิดปากน้ำในจังหวัดสมุทรปราการ เป็นที่รู้จักในวงกว้าง มีการเลี้ยงที่สามารถสร้างรายได้เป็นอาชีพหลัก ให้กับเกษตรกรสร้างผลิตภัณฑ์ที่เป็นอัตลักษณ์ของจังหวัด เป็นสินค้าของที่ระลึก และของฝากให้กับนักท่องเที่ยว มีมูลค่าทางเศรษฐกิจที่สามารถพัฒนาได้อีกมาก

2. การทำโครงการวิจัยเพื่อส่งเสริมการเลี้ยงเปิดปากน้ำควรจัดทำเป็นโครงการวิจัยชุด เพื่อให้งานวิจัยสามารถพัฒนาในทุกด้านไปพร้อมกัน ทั้งนี้ผู้วิจัยเห็นว่าประเด็นที่เกี่ยวข้องกับการส่งเสริมการเลี้ยงเปิดปากน้ำ ยังมีสิ่งที่น่าสนใจอีกหลายประเด็น ซึ่งงานวิจัยเพียงเรื่องเดียว หรือศาสตร์สาขาวิชาเดียวไม่ครอบคลุมประเด็นทั้งหมด ในกระบวนการวิจัยจำเป็นต้องนำองค์ความรู้ด้านอื่น ๆ มาใช้ในการพัฒนาในหลากหลายมิติ ด้านวิศวกรรม เช่น การพัฒนาเครื่องกกไข่ และฟักไข่ สำหรับเกษตรกรรายย่อยด้านวิทยาศาสตร์ ในการตรวจหาลักษณะพิเศษของไข่เปิดที่มีสีดำ การคัดเลือกและพัฒนาสายพันธุ์เปิดที่มีลักษณะพิเศษ (ไข่ดำ) ด้านการตลาด เช่น การพัฒนาช่องทางการจัดจำหน่าย และการประชาสัมพันธ์เปิดปากน้ำให้เป็นที่รู้จักมากขึ้น

3. ในการวิจัยครั้งนี้คณะผู้วิจัยได้ขอเสนอแนะให้นำไข่ที่มีสีดำไปตรวจหาคุณลักษณะพิเศษด้านโภชนาการและด้านอื่น ๆ แต่ด้วยข้อจำกัดในความเชี่ยวชาญจึงไม่ได้ดำเนินการ มีการตรวจสอบว่าไข่สีดำมีคุณลักษณะพิเศษที่เป็นประโยชน์จะช่วยสร้างมูลค่าเพิ่ม และสร้างจุดขายให้กับผลิตภัณฑ์ได้ดียิ่งขึ้น

การวิจัยเกี่ยวกับเปิดสายพันธุ์ปากน้ำครั้งนี้ ผู้วิจัยหวังว่าจะทำให้ผลิตภัณฑ์ไข่เปิดปากน้ำได้รับความสนใจ กลับมาสร้างชื่อเสียงให้จังหวัดสมุทรปราการอีกครั้ง และสามารถสร้างอาชีพสร้างรายได้ให้กับประชาชนในจังหวัดสมุทรปราการได้อย่างยั่งยืน

บรรณานุกรม

- กองปศุสัตว์สัมพันธ์ กรมปศุสัตว์. (2554). คู่มือการเลี้ยงเป็ด. (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์ชุมนุมสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย.
- จังหวัดสมุทรปราการ. (2548). เรื่องเล่าเมืองปากน้ำ. กรุงเทพฯ: ดาวฤกษ์ คอมมูนิเคชั่นส์
- ทองเจือ เขียดทอง. (2548). การออกแบบสัญลักษณ์. กรุงเทพฯ: สุขภาพใจ.
- สุมิตรา ศรีวิบูลย์. (2547). การออกแบบอัตลักษณ์. นนทบุรี: เอ-บุ๊ก ดิสทริบิวชัน.
- สมชาย ชัยประดิษฐ์รักษ์. (ม.ป.ป.). ย้อนตำนานสมุทรปราการ “เปิดปากน้ำ ปลาเปิด ทราयीขี้เปิด”. สืบค้นจาก http://www.anurak-sp.in.th/legend/legend_18.pdf
- สำนักงานเกษตรและสหกรณ์จังหวัดสมุทรปราการ. (2563). การจัดทำข้อมูลเพื่อการวางแผนพัฒนาการเกษตรและสหกรณ์รายสินค้าของจังหวัดสมุทรปราการ ปี 2563 เรื่องเปิดปากน้ำ. สืบค้นจาก <https://www.opsmoac.go.th/samutprakan-dwl-files-431891791097>

อุปลักษณ์เชิงมโนทัศน์ “การสวรรคต” ในเพลงถวายความอาลัยแด่
การสวรรคต พระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศร
มหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตร
Conceptual Metaphors “Death” in Mourningth Song
His Majesty King Bhumibol Adulyadej Maha Bhumibol
Adulyadej the Great Borommanatbophit

วันที่รับบทความ: 11 เมษายน 2566

อนุสรา ศรีวิระ¹

วันที่แก้ไขบทความ: 3 มิถุนายน 2566

สิริวรรณ นันทจันทูล²

วันที่ตอบรับบทความ: 13 มิถุนายน 2566

บทคัดย่อ

บทความนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาถ้อยคำอุปลักษณ์เชิงมโนทัศน์ “การสวรรคต” ในบทเพลงถวายความอาลัยแด่พระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศร มหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตร โดยเก็บข้อมูลจากสื่อออนไลน์ตั้งแต่วันที่ 13 ตุลาคม พ.ศ. 2559 ซึ่งเป็นวันสวรรคต จนถึงวันที่ 26 ตุลาคม พ.ศ. 2560 ซึ่งเป็นวันถวายพระเพลิงพระบรมศพ จำนวน 125 เพลง การวิจัยครั้งนี้ใช้แนวคิดมโนอุปลักษณ์ 2 แนวคิด ได้แก่ มโนอุปลักษณ์ของเลคอฟและจอห์นสัน และแนวคิดมโนอุปลักษณ์ของกิบส์ และโคเวเคเซส ผลการศึกษาพบถ้อยคำอุปลักษณ์คำว่า “สวรรคต” จำนวน 353 ถ้อยคำอุปลักษณ์ ถ้อยคำอุปลักษณ์ดังกล่าวสะท้อนมโนทัศน์เกี่ยวกับการสวรรคต 5 มโนอุปลักษณ์ เรียงลำดับจากมากที่น้อยที่สุดได้ดังนี้ [การสวรรคต คือ การเดินทาง], [การสวรรคต คือ การพักผ่อน], [การสวรรคต คือ การหายไป], [การสวรรคต คือ การดับของแสง] และ [การสวรรคต คือ การสิ้นสุดของการกระทำ] อุปลักษณ์นี้สะท้อนมุมมองของผู้ใช้ภาษาไทยต่อการสวรรคตพระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศร มหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราชบรมนาถบพิตร 2 ประการ คือ คนไทยมีมุมมองเกี่ยวกับความตายในแง่บวกซึ่งสะท้อนให้เห็นจากอุปลักษณ์เชิงมโนทัศน์การสวรรคต คือ การพักผ่อน ส่วนมุมมองเกี่ยวกับความตายในแง่ลบ สะท้อนให้เห็นจากอุปลักษณ์เชิงมโนทัศน์ การสวรรคต คือ การเดินทาง การสวรรคต คือ การหายไป การสวรรคต คือ การดับของแสง และการสวรรคต คือ การสิ้นสุดของการกระทำ

คำสำคัญ: อุปลักษณ์เชิงมโนทัศน์ เพลง การสวรรคตของพระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศร
มหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตร

¹ อาจารย์ประจำสาขาวิชาภาษาไทย คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏธนบุรี

e-mail: anoodsara.s@dru.ac.th

² รองศาสตราจารย์ ดร. ประจำสาขาวิชาภาษาไทย คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

e-mail: fhumswn@ku.ac.th

Conceptual Metaphors “Death” in Mourning Song His Majesty King Bhumibol Adulyadej Maha Bhumibol Adulyadej the Great Borommanatbophit

Received: April 11, 2023

Revised: June 3, 2023

Accepted: June 13, 2023

Anoodsara Sreewira ¹

Siriwan Nantachantoon ²

Abstract

This article aims to study the conceptual metaphors of “death” in the songs that express condolences to His Majesty, King Bhumibol Adulyadej the Great Borommanat Bophit. Moreover, by collecting data from the online media from October 13, 2016, which is the day when the Great Borommanat Borphit passed away, to October 26, 2017, which is the day of cremation, the total number of aforementioned songs comes out to be 125. Furthermore, this research is qualitative research by using 2 theories, Lakoff and Johnson’s conceptual metaphors along with utilizing the idea of Gibbs metaphor and Kovecses in terms of analysis. In terms of results, the results of the study unveil that there is a total of 353 metaphorical words for the word “Death”. These metaphors reflect various concepts of death. In addition, by ranking the five metaphors from the most common ones to the least, death is a journey, death is a rest, death is a disappearance, death is the extinguishing of light, and death is the end of action. Actually, these metaphors exhibit two aspects of Thai people about death’s His Majesty, King Bhumibol Adulyadej the Great Borommanat Bophit. The first one reflects positive views about death, as it can be noticed from conceptual metaphors (death is a rest). The second one reflects negative views about death, as they can be noticed from conceptual metaphors (death is a journey, death is a disappearance, death is the extinguishing of light, and death is the end of action).

Keywords: conceptual metaphors, song, the death of His Majesty King Bhumibol
Adulyadej the Great Borommanat Bophit

¹ Lecturer, Department of Thai, Faculty of Humanities and Social Sciences, Dhonburi Rajabhat University
e-mail: anoodsara.s@dru.ac.th

² Associate Professor Dr., Department of Thai, Faculty of Humanities, Kasetsart University
e-mail: fhumswn@ku.ac.th

บทนำ

เมื่อวันที่ 13 ตุลาคม พ.ศ. 2559 สำนักพระราชวัง ได้ออกประกาศเรื่องการสวรรคตของพระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศร มหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตร ให้ประชาชนทราบสร้างความเศร้าโศกให้แก่พสกนิกรชาวไทยอย่างมาก หลังจากที่ประชาชนทราบข่าวต่างน้อมถวายความอาลัยต่อการสวรรคต และรำลึกในพระมหากรุณาธิคุณของพระองค์ เช่น การจัดพิธีลงนามถวายความอาลัย การถวายสักการะพระบรมศพ รวมทั้งการประพันธ์เพลงเพื่อถวายความอาลัย

ศิลปินและนักประพันธ์เพลงจำนวนมากประพันธ์และขับร้องเพลงเพื่อถวายความอาลัย แต่การสวรรคตของพระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศร มหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตร โดยนำเรื่องราวต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นมาร้อยเรียงผ่านตัวอักษร เรียบเรียงใส่ท่วงทำนอง จังหวะ และดนตรีถ่ายทอดอารมณ์ความรู้สึกลงไปในเพลงที่ประพันธ์ การแต่งเพลงถวายความอาลัยนี้นับว่าเป็นปรากฏการณ์ทางดนตรีที่ไม่เคยเกิดขึ้นมาก่อน และถือว่าเป็นครั้งแรกที่มีการแต่งเพลงประเภทนี้ขึ้นพร้อมกันโดยมิได้นัดหมาย โอเยเรศ บุญฤทธิ์ (2564, หน้า 22-23) ได้อธิบายปรากฏการณ์ทางดนตรีที่เกิดขึ้นนี้ว่าเป็น “ความแบ่งบานภายใต้ความศรัทธาของผู้คน” กล่าวคือ การเสด็จสวรรคตของพระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศร มหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตร สร้างความเศร้าโศกและความสะเทือนใจครั้งยิ่งใหญ่สำหรับปวงประชาชนชาวไทย เหตุการณ์ดังกล่าวกระตุ้นให้ประชาชนเกิดจิตสำนึก แสดงออกถึงความจงรักภักดี และความอาลัยต่อพระมหากษัตริย์ ดังปรากฏให้เห็นในการสร้างสรรค์บทเพลงเพื่อถวายความอาลัยผ่านสื่อออนไลน์

ในช่วงระยะเวลาสั้น ๆ หลังเหตุการณ์การสวรรคต ศิลปินและนักแต่งเพลงต่างเขียนบทเพลงถวายความอาลัยเผยแพร่สู่สาธารณชนจำนวนมาก เช่น เพลงพ่อครับ ประพันธ์และขับร้องโดย ปฏิวเรศ อุทัยเฉลิม เผยแพร่ผ่านทางช่องทางยูทูบ เมื่อวันที่ 14 ตุลาคม พ.ศ. 2559 ซึ่งแต่งขึ้นหลังจากเหตุการณ์การสวรรคตเพียง 1 วัน (MERECORDS, 2559) เพลงฉันเกิดในรัชกาลที่ 9 ประพันธ์และขับร้องโดย เสกสรรค์ สุขพิมาย เผยแพร่วันที่ 15 ตุลาคม พ.ศ. 2559 (Sekloso Channel, 2559) เพลงพ่อภูมิพล ขับร้อง และประพันธ์โดย ยืนยง โอภากุล เผยแพร่วันที่ 17 ตุลาคม พ.ศ. 2559 (Carabao Official, 2559) เพลงเล่าสู่หลานฟัง ประพันธ์และขับร้องโดย สลา คุณวุฒิ เผยแพร่วันที่ 18 ตุลาคม พ.ศ. 2559 (GRAMMY GOLD OFFICIAL, 2559)

จะเห็นได้ว่าบทเพลงถวายความอาลัยเหล่านี้มีทั้งเพลงไทยสากล เพลงลูกทุ่ง และเพลงเพื่อชีวิต แม้จะเป็นบทเพลงต่างประเภทกัน แต่ทุกเพลงก็มีเนื้อหา และวัตถุประสงค์ของเพลงคล้ายคลึงกันคือถ่ายทอดอารมณ์ความเศร้าโศกเสียใจ ความอาลัยต่อการสวรรคตของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช และน้อมสำนึกในพระมหากรุณาธิคุณที่พระองค์มีต่อปวงชนชาวไทยตลอดระยะเวลา 70 ปีที่ทรงครองราชย์ ตัวอย่างเช่นเพลงฉันเกิดในรัชกาลที่ 9 ของเสก โลโซ ที่กล่าวถึงการเกิดมาอยู่ใต้ร่มพระบรมโพธิสมภารของรัชกาลที่ 9 กษัตริย์ผู้ทรงรักและห่วงใยประชาชน และเล่าถึงเหตุการณ์ความเสียใจเมื่อทราบข่าวการสวรรคตของพระองค์ในวันที่ 13 ตุลาคม พ.ศ. 2559 ความว่า “ฉันเกิดในรัชกาลที่เก้า ฉันเกิดบนผืนแผ่นดินไทย อยู่ใต้ร่มพระโพธิสมภาร มีพ่อหลวง ยึดเหนี่ยว

หัวใจ ท่านทรงรักและห่วงใยประชาชน สิบสามตุลาที่ผันผ่าน หัวใจฉันแตกสลาย ตะวันที่เคยส่องแสง
ดับมิดมืดลงทันใด พ่อของแผ่นดินไทยจากไปแล้ว” (Sekoso Channel, 2559)

จากเนื้อเพลงพบว่า นักประพันธ์เพลงได้ใช้ “ภาษา” มาเป็นเครื่องมือสำคัญในการเล่าเหตุการณ์
การสวรรคต โดยเลือกใช้คำประณีต และสละสลวย อีกทั้งยังใช้ถ้อยคำเปรียบเทียบมาบรรยายเหตุการณ์
โดยเฉพาะการใช้ถ้อยคำเปรียบเทียบการสวรรคตของพระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศร
มหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตร กับความมืดมิด และการเดินทางมาบรรยายความหมาย
แทนคำว่า “สวรรคต” หรือ “ตาย” ซึ่งเป็นคำที่หมายถึง สิ้นใจ สิ้นชีวิต ไม่ใช่อายุต่อไป สิ้นสภาพของการ
มีชีวิต เช่น สภาวะสมองตาย (ราชบัณฑิตยสถาน, 2556, หน้า 495) ในตัวอย่างพบว่า มีการใช้ถ้อยคำ
เปรียบเทียบเกี่ยวกับ “สวรรคต” หรือ “ตาย” 2 โมโนอุปลักษณ์ คือ 1) [การสวรรคต คือ ความมืดมิด]
โดยใช้คำว่า “ตะวันที่เคยส่องแสง ดับมิดมืดลงทันใด” ซึ่งเป็นคำที่อยู่ในวงความหมายของความมืดมิดมา
ใช้กล่าวถึง ความตาย แสดงให้เห็นว่าในมุมมองความคิดของคนไทยความตายคือการดับสิ้นหรือความ
มืดมิด และ 2) [การสวรรคต คือการเดินทาง] ผู้ประพันธ์ใช้ถ้อยคำว่า “จากไปแล้ว” ซึ่งเป็นคำที่อยู่วง
ความหมายเกี่ยวกับการเดินทาง มาใช้สื่อความหมายเกี่ยวกับความตาย ถ้อยคำดังกล่าวแสดงให้เห็น
มุมมองความคิดของคนไทยว่าความตายคือการออกเดินทาง จะเห็นได้ว่านักประพันธ์เพลงได้ใช้ถ้อยคำ
เปรียบเทียบที่อยู่กันคนละวงความหมายกับคำว่า “สวรรคต” มาเปรียบเทียบเพื่อสื่อความหมายแทนคำ
ว่าตาย การใช้ถ้อยคำเปรียบเทียบเกี่ยวกับการสวรรคตเหล่านี้ไม่ได้เป็นเพียงถ้อยคำหรือรูปภาษาที่ปรากฏ
ขึ้นเพื่อใช้สื่อสารกันในชีวิตประจำวันเท่านั้น แต่ยังสะท้อนความคิดของมนุษย์ที่มีต่อการสวรรคต หรือ
ความตายได้อีกด้วย การเปรียบเทียบลักษณะดังกล่าวนี้เรียกว่า “อุปลักษณ์เชิงมโนทัศน์” (conceptual
metaphor)

เลคอฟและจอห์นสัน (Lakoff & Johnson, 1980, pp. 4-5) นักภาษาศาสตร์ปริชาน ได้อธิบาย
ความหมายของอุปลักษณ์เชิงมโนทัศน์ไว้ว่า มนุษย์มักใช้ถ้อยคำเปรียบเทียบในการสื่อสาร
ในชีวิตประจำวันอยู่ตลอด และในบางครั้งก็ไม่ได้รู้ตัวว่ากำลังใช้ถ้อยคำเปรียบเทียบเชิงอุปลักษณ์
(metaphorical expressions) การใช้อุปลักษณ์หรือถ้อยคำอุปลักษณ์ของผู้ใช้ภาษานั้นเกิดจากวิถีคิด
หรือมโนทัศน์ที่ผู้ใช้ภาษาได้เรียนรู้ผ่านประสบการณ์ วัฒนธรรม และสังคมของผู้ใช้ภาษานั้น ๆ และนำสิ่ง
ต่าง ๆ ที่มีลักษณะทางกายภาพหรือวงความหมายต่างกันมาเปรียบเทียบกัน ดังที่นักประพันธ์เพลงใช้
ถ้อยคำเปรียบเทียบที่อยู่กันคนละวงความหมายมาเปรียบเทียบกับการสวรรคตในบทเพลงถวายความ
อาลัย จึงเป็นเรื่องที่น่าสนใจศึกษาอุปลักษณ์เชิงมโนทัศน์การสวรรคตอย่างยิ่ง

จากการทบทวนวรรณกรรมพบว่า มีงานวิจัยที่ศึกษาอุปลักษณ์เชิงมโนทัศน์เกี่ยวกับความตาย คือ
ยมลภัทร ภัทรคุปต์ (2553) ศึกษาอุปลักษณ์ความตายในหนังสือธรรมะ และนันทนา วงษ์ไทย (2553)
ศึกษาอุปลักษณ์เชิงมโนทัศน์เกี่ยวกับความตายในภาษาไทยจากคำไว้อาลัยในหนังสืออนุสรณ์งานฌาปนกิจ
ศพ ส่วนงานวิจัยที่ศึกษาเกี่ยวกับบทเพลงถวายความอาลัยแด่พระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศร
มหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตร พบว่า มณฑนา สุวรรณศรี (2562) ศึกษาลักษณะของบท
เพลงแสดงความไว้อาลัยแด่พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช อภิวัฒน์ สุวรรณดี (2563)
ศึกษาภาพแทนพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดชฯ จากบทเพลงแสดงความอาลัยการ

สวรรคต ปรียาภรณ์ ถาวระระ (2563) ศึกษาวิจัยลีลาแสดงความสามารถในบทเพลงต่อพระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศร มหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตร และไอยเรศ บุญฤทธิ์ (2564) ศึกษาปรากฏการณ์ “ศิลปะศรัทธา” ในพระราชกรณียกิจ “บทเพลงจากราชกร” หลังเหตุการณ์เสด็จสวรรคต ของพระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศร มหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตร งานวิจัยทั้ง 4 เรื่องนี้มุ่งศึกษาบทเพลงถวายความอาลัยในด้านวรรณศิลป์ และกลวิธีการสร้างสรรค์บทเพลงเป็นสำคัญ

จากการศึกษาผู้วิจัยพบว่ายังไม่มีผู้ใดศึกษาอุปลักษณะการสวรรคตในบทเพลงถวายความอาลัยแด่พระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศร มหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตร ดังนั้นจึงสนใจศึกษาอุปลักษณะเชิงมนทัศน์ “การสวรรคต” ในบทเพลงถวายความอาลัยแด่พระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศร มหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตร เพื่อเข้าใจมนทัศน์ “การสวรรคต” ของพระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศร มหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตรผู้มีพระคุณยิ่งต่อพสกนิกรชาวไทย

วัตถุประสงค์

เพื่อศึกษาถ้อยคำอุปลักษณะที่สะท้อนในมนทัศน์ “การสวรรคต” ในบทเพลงถวายความอาลัยแด่พระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศร มหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตร

วิธีการวิจัย

1. ศึกษาเอกสารและงานวิจัยเกี่ยวกับอุปลักษณะเชิงมนทัศน์ตามทฤษฎีวรรณศาสตร์ปริชาน
2. รวบรวมเพลงถวายความอาลัยแด่พระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศร มหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตร ของนักประพันธ์เพลงมืออาชีพ และมีสมัครเล่น ที่เผยแพร่ผลงานผ่านสื่อออนไลน์ ตั้งแต่วันที่ 13 ตุลาคม พ.ศ. 2559 ซึ่งเป็นวันที่พระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศร มหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตรสวรรคต จนถึงวันที่ 26 ตุลาคม พ.ศ. 2560 ซึ่งเป็นวันถวายพระเพลิงพระบรมศพ จำนวน 125 เพลง
3. คัดเลือกถ้อยคำอุปลักษณะเกี่ยวกับการสวรรคตโดยพิจารณาจากการใช้ภาษาที่มีการเปรียบเทียบแสดงความเหมือนระหว่าง “การสวรรคต” กับอีกสิ่งหนึ่งที่อยู่ต่างกลุ่มความหมายกัน ซึ่งอาจจะปรากฏหรือไม่ปรากฏคำเชื่อมแสดงการเปรียบเทียบก็ได้ ทั้งนี้ ผู้วิจัยนับความถี่การปรากฏการใช้ถ้อยคำอุปลักษณะโดยนับทุกครั้ง แม้ว่าถ้อยคำอุปลักษณะนั้นปรากฏการใช้ซ้ำ
4. นำถ้อยคำอุปลักษณะเกี่ยวกับการสวรรคตมาจัดประเภทมนทัศน์การสวรรคต ซึ่งก็คือกระบวนการถ่ายทอดโยงความหมายการสวรรคตกับสิ่งต่าง ๆ โดยใช้ระบบความคิด หรือปริชานของมนุษย์ตามแนวคิดของเลคอฟและจอห์นสัน ร่วมกับแนวคิดของกิ๊บส์และ โคเวเชส โดยรวบรวมเฉพาะถ้อยคำอุปลักษณะที่มีความถี่ปรากฏไม่ต่ำกว่า 5 คำขึ้นไป ในบทความนี้ใช้สัญลักษณ์ → เป็นเครื่องหมายแสดงการถ่ายทอดโยงความหมายระหว่างวงความหมายต้นทางไปยังวงความหมายปลายทาง และใช้สัญลักษณ์ [] เป็นเครื่องหมายแสดงอุปลักษณะเชิงมนทัศน์เกี่ยวกับการสวรรคต
5. วิเคราะห์หามุมมองเกี่ยวกับการสวรรคตที่สะท้อนจากมนทัศน์เกี่ยวกับการสวรรคต

6. นำเสนอผลแบบพรรณนาวิเคราะห์ และนำเสนอตารางแสดงข้อมูลเชิงปริมาณมาประกอบ นิยามศัพท์เฉพาะ

1. มโนทัศน์ (concept) หมายถึง ความคิดที่มีต่อเรื่องใดเรื่องหนึ่งของผู้พูด
2. อุปลักษณ์เชิงมโนทัศน์ (conceptual metaphor) หมายถึง รูปภาษาที่เกิดจากการใช้ภาษาในเชิงเปรียบเทียบ โดยมีการเชื่อมโยงความคิดจากวงความหมายหนึ่งไปอีกรวงความหมายหนึ่ง ซึ่งการใช้ภาษาดังกล่าวสะท้อนให้เห็นระบบความคิดของผู้ใช้ภาษา
3. ความตาย หมายถึง การสิ้นชีวิต ไม่มีลมหายใจ
4. เพลงถวายความอาลัย หมายถึง เพลงที่ถ่ายทอดอารมณ์ระลึกถึงด้วยความห่วงหา ผูกพัน ของพสกนิกรชาวไทยที่มีต่อการสวรรคตของ พระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศร มหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตร

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1. ทำให้เข้าใจระบบมโนทัศน์การสวรรคตที่ปรากฏในบทเพลงถวายความอาลัยแด่พระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศร มหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตร
2. นำเสนอมุมมองการศึกษามโนทัศน์ตามแนวภาษาศาสตร์ปริชานให้กว้างขวางยิ่งขึ้น
3. นำความรู้ไปประยุกต์ใช้ในการศึกษาเรื่องความเชื่อเกี่ยวกับความตายของคนไทย อันจะช่วยให้เข้าใจวิถีคิดของคนไทยได้ชัดเจนยิ่งขึ้น

แนวคิดเกี่ยวกับอุปลักษณ์

การศึกษาอุปลักษณ์แบ่งออกเป็น 2 แนวคิด คือ การศึกษาอุปลักษณ์แนวเดิม เป็นการใช้ภาษาเชิงเปรียบเทียบของสองสิ่งที่มีคุณสมบัติเหมือนหรือต่างกัน โดยมีการใช้คำเปรียบในโครงสร้างภาษา เช่น “เหมือน” “เป็น” “ดัง” “ราวกับ” เป็นต้น เพื่อทำให้ผู้ฟังเกิดภาพพจน์ (ชัชวดี ศรีลัมพ์, 2548, หน้า 3) การศึกษาอุปลักษณ์แนวเดิมนี้นับเป็นหนึ่งในกลวิธีทางวรรณศิลป์ที่ผู้แต่งนำมาใช้ถ่ายทอดอารมณ์ความรู้สึกไปยังผู้อ่านให้เกิดจินตนาการ และมีอารมณ์ร่วมไปกับเนื้อเรื่อง ดังนั้นการศึกษาลักษณะอุปลักษณ์แนวเดิมจึงมุ่งศึกษาอุปลักษณ์ในฐานะเป็นเครื่องมือที่ผู้แต่งนำมาสร้างสรรค์คำประพันธ์และวรรณกรรมต่าง ๆ อันก่อให้เกิดความงามทางวรรณศิลป์

ต่อมาเลคอฟและจอห์นสัน (Lakoff & Johnson, 1980, pp. 4-5) ได้นำเสนอการศึกษาอุปลักษณ์อีกแนวทางหนึ่ง คือ การศึกษาอุปลักษณ์ตามแนวภาษาศาสตร์ปริชาน (cognitive linguistics) ไว้ในหนังสือ *Metaphors We Live By* ว่า การใช้ภาษาเปรียบเทียบในชีวิตประจำวันของมนุษย์นั้น ไม่ได้ปรากฏเฉพาะการใช้คำมาเปรียบเทียบเท่านั้น แต่อุปลักษณ์ยังสะท้อนให้เห็นจากวิถีคิด การทำความเข้าใจ และการเรียนรู้ประสบการณ์ต่าง ๆ ของมนุษย์อีกด้วย (ชัชวดี ศรีลัมพ์, 2548, หน้า 7-8) กล่าวคือ มนุษย์มักนามโนทัศน์นามธรรมที่ต้องการเรียนรู้ไปเปรียบเทียบกับอีกมโนทัศน์หนึ่งที่เป็นรูปธรรมเสมอ ลักษณะดังกล่าวนี้ปรากฏให้เห็นทั่วไปในชีวิตประจำวัน แต่ในบางครั้งก็ไม่ว่าตนเองกำลังใช้อุปลักษณ์อยู่ การใช้อุปลักษณ์ลักษณะนี้เรียกว่า มโนอุปลักษณ์

มโนอุปลักษณ์เกิดจากการเปรียบเทียบสิ่งหนึ่งเป็นอีกสิ่งหนึ่ง โดยสิ่งที่นำมาเปรียบนั้นมาจากวงความหมายที่ต่างกัน (Lakoff & Johnson, 1980, p. 8) และมีกระบวนการถ่ายทอดความหมายจากวงความหมายต้นทางซึ่งเป็นแบบเปรียบ (source domain) ไปยังวงความหมายปลายทาง คือสิ่งที่ถูกเปรียบ (target domain) สามารถแบ่งอุปลักษณ์ออกเป็น 2 ระดับ คือ

1. อุปลักษณ์ในระดับถ้อยคำ เรียกว่า ถ้อยคำอุปลักษณ์ (metaphorical expressions) หมายถึง ถ้อยคำที่แสดงการเปรียบเทียบระหว่างสิ่งที่แตกต่างกันสองสิ่ง

2. อุปลักษณ์ในระดับมโนทัศน์ เรียกว่า มโนอุปลักษณ์หรืออุปลักษณ์เชิงมโนทัศน์ (conceptual metaphor) หมายถึง ความคิดที่เป็นความเปรียบซึ่งอยู่ในระบบการรับรู้ของผู้ใช้ภาษา

อุปลักษณ์ทั้งสองระดับมีความสัมพันธ์กัน กล่าวคือ โดยพื้นฐานมนุษย์มีระบบวิธีคิดที่เป็นอุปลักษณ์ เมื่อเรามีระบบวิธีคิดเช่นนี้ การคิด การมองโลกและการแสดงออกในชีวิตประจำวันซึ่งรวมถึงการใช้ภาษาในการสื่อสารนั้นจึงมีลักษณะเป็นการเปรียบแบบอุปลักษณ์ อุปลักษณ์ที่พบส่วนใหญ่มักเป็นถ้อยคำอุปลักษณ์ที่ผู้ใช้ภาษาใช้สื่อสารกันทั่วไปในชีวิตประจำวัน อย่างไรก็ตามกิบส์ (Gibbs, 1994, p. 5) และโคเวคเซส (Kövecses, 2002, p. 10) ได้ศึกษาอุปลักษณ์ในบทกวีและมีความเห็นว่าอุปลักษณ์ในบทกวีสามารถสะท้อนมโนทัศน์ของผู้ใช้ภาษานั้น ๆ ได้เช่นกัน ไม่จำกัดเฉพาะอุปลักษณ์ที่ใช้ในการสนทนาในชีวิตประจำวันที่ไม่รู้ตัวเท่านั้น หากแต่ยังรวมไปถึงอุปลักษณ์ที่พบในกวีนิพนธ์ บทเพลง และวาทกรรมอื่น ๆ ด้วย (รัชนิยา กลิ่นน้ำหอม, 2551, หน้า 22-23)

ดังนั้นการศึกษามโนอุปลักษณ์ “การสวรรคต” ในบทเพลงถวายความอาลัยแด่การสวรรคตพระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศร มหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตร จึงนำแนวคิดเกี่ยวกับมโนอุปลักษณ์ของกิบส์ และโคเวคเซส มาใช้ร่วมกับแนวคิดมโนอุปลักษณ์ของเลคอฟและจอห์นสัน เพื่อจะได้เข้าใจระบบความคิดของคนไทยที่มีต่อการสวรรคตของพระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศร มหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตรได้อย่างชัดเจนยิ่งขึ้น

ผลการศึกษา

จากการวิเคราะห์ข้อมูลถ้อยคำอุปลักษณ์เกี่ยวกับการสวรรคตซึ่งกล่าวเปรียบเทียบการสวรรคตกับสิ่งต่าง ๆ พบถ้อยคำอุปลักษณ์ จำนวนทั้งสิ้น 353 ถ้อยคำอุปลักษณ์ ถ้อยคำอุปลักษณ์ดังกล่าวสะท้อนมโนทัศน์เกี่ยวกับการสวรรคต เรียงลำดับความถี่ในการปรากฏถ้อยคำอุปลักษณ์จากมากไปน้อยได้ดังตารางต่อไปนี้

ตารางที่ 1 ตารางแสดงความถี่การปรากฏถ้อยคำอุปลักษณ์ของมโนอุปลักษณ์การสวรรคต

มโนอุปลักษณ์การสวรรคต	การปรากฏถ้อยคำอุปลักษณ์การสวรรคต	
	ความถี่ (ถ้อยคำ)	ร้อยละ
1. [การสวรรคต คือ การเดินทาง]	250	70.8
2. [การสวรรคต คือ การพักผ่อน]	42	11.9

ตารางที่ 1 ตารางแสดงความถี่การปรากฏถ้อยคำอุปลักษณ์ของมโนอุปลักษณ์การสวรรคต (ต่อ)

มโนอุปลักษณ์การสวรรคต	การปรากฏถ้อยคำอุปลักษณ์การสวรรคต	
	ความถี่ (ถ้อยคำ)	ร้อยละ
3. [การสวรรคต คือ การหายไป]	29	8.2
4. [การสวรรคต คือ การดับของแสง]	22	6.2
5. [การสวรรคต คือ การสิ้นสุดของการกระทำ]	10	2.9
รวม	353	100

จากตารางแสดงความถี่การปรากฏถ้อยคำอุปลักษณ์ของมโนอุปลักษณ์การสวรรคตทั้ง 5 มโนอุปลักษณ์ พบว่า แต่ละมโนอุปลักษณ์มีการใช้ถ้อยคำอุปลักษณ์ คือ [การสวรรคต คือ การเดินทาง] พบ 250 ถ้อยคำ คิดเป็นร้อยละ 70.8 [การสวรรคต คือ การพักผ่อน] พบ 42 ถ้อยคำ คิดเป็นร้อยละ 11.9 [การสวรรคต คือ การหายไป] พบ 29 ถ้อยคำ คิดเป็นร้อยละ 8.2 [การสวรรคต คือ การดับของแสง] พบ 22 ถ้อยคำ คิดเป็นร้อยละ 6.2 และ [การสวรรคต คือ การสิ้นสุดของการกระทำ] พบ 10 ถ้อยคำ คิดเป็นร้อยละ 2.9 อธิบายมโนอุปลักษณ์ได้ ดังนี้

1. [การสวรรคต คือ การเดินทาง]

จากข้อมูลพบถ้อยคำอุปลักษณ์ที่สะท้อนมโนทัศน์ว่าการสวรรคตคือการเดินทาง การเดินทาง หมายถึง การไปสู่ที่ใดที่หนึ่งที่ไกลออกไป (ราชบัณฑิตยสถาน, 2556, หน้า 444) พบจำนวน 250 ถ้อยคำ อุปลักษณ์ ผู้ใช้ภาษาใช้คำเกี่ยวข้องกับการเดินทางมาใช้แทนคำว่าสวรรคต หรือตาย เช่น จาก จากไกล เสด็จสู่สวรรคาลัย ดังเพลงขอเป็นลูกพ่อ ประพันธ์โดย แก้ว กาสะลอง ขับร้องโดย นื่องผึ้ง บึงสามพัน (นื่องผึ้ง บึงสามพัน, 2559)

ตัวอย่างที่ 1 เสียงร้องก้องดังทั้งปวง ในวันพ่อหลวงจากไป สิบสามตุลา องค์ราชันย์ของเราชาวไทย เสด็จสู่สวรรคาลัย จากไกลชั่ววันรันดร์ ขอตามรอยพ่อกันทั้งแผ่นดิน สมเด็จพระปรมินทรมหาวชิราลงค์ฯ เหนือไฉไลสาน ภาคกลางร้องทั่วประเทศ น้อมส่งพระองค์เสด็จ สมเด็จพระเจ้าอยู่หัว

จากตัวอย่างแสดงให้เห็นมโนอุปลักษณ์ [การสวรรคต คือ การเดินทาง] โดยมีการใช้ถ้อยคำอุปลักษณ์ที่เกี่ยวกับการเดินทางในตัวอย่างที่ 1 ได้แก่ คำว่า จากไป เสด็จสู่สวรรคาลัย จากไกลชั่ววันรันดร์ น้อมส่งพระองค์เสด็จ เพื่อสื่อแทนความหมายคำว่า การสวรรคต หรือความตาย กล่าวคือความตายเปรียบเหมือนกับการออกเดินทาง เพราะเมื่อตายแล้วชีวิตมนุษย์ในภพนี้สิ้นสุดลง จะออกเดินทางไปสู่จุดหมายปลายทางอื่นหรือภพภูมิใหม่ต่อไป ในบทเพลงถวายความอาลัยมีการกล่าวถึงจุดหมายปลายทางของการเดินทางของพระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศร มหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตรไว้ คือ สู่สวรรคาลัย หมายถึง สู่ที่อยู่ในสวรรค์ สู่ที่พักในสวรรค์ (ราชบัณฑิตยสถาน, 2559) ซึ่งสื่อความหมายได้ว่า พระองค์เสด็จสู่สวรรคาลัย หรือ พระองค์เสด็จสู่สรวงสวรรค์ มโนทัศน์ดังกล่าวนี้สะท้อนให้เห็นความเชื่อดั้งเดิมที่เชื่อเรื่องกษัตริย์คือสมมติเทพ “สมมติเทพ” หมายถึง พระมหากษัตริย์ทรงเป็นเทพลงมาจุติเกิดเป็นมนุษย์ เพื่อประกอบคุณความดีและสะสมบารมี และเมื่อเสด็จสวรรคตก็กลับขึ้นสรวงสวรรค์

(คณะกรรมการฝ่ายประชาสัมพันธ์งานพระราชพิธีถวายพระเพลิงพระบรมศพพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช, 2559) ในบทเพลงถวายความอาลัยได้เชื่อมโยงความหมายการสวรรคตพระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศร มหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตรกับการเดินทาง ดังนี้

วงความหมายต้นทาง		วงความหมายปลายทาง
[การเดินทาง]	→	[การสวรรคต]
ผู้เดินทาง	→	ผู้ตาย
การออกเดินทาง	→	การสวรรคต
จุดหมายปลายทาง	→	สวรรคต

2. [การสวรรคต คือ การพักผ่อน]

จากข้อมูลพบถ้อยคำอุปลักษณ์ที่สะท้อนมโนทัศน์ว่าการสวรรคตคือการพักผ่อน พักผ่อน หมายถึง การหยุดทำงานชั่วคราวให้คลายเหนื่อย (ราชบัณฑิตยสถาน, 2556, หน้า 826) จำนวน 42 ถ้อยคำอุปลักษณ์ ผู้ใช้ภาษาใช้คำที่เกี่ยวกับการพักผ่อนมาใช้แทนความหมายคำว่าสวรรคต หรือตาย เช่น นอน นอนหลับ พักผ่อน ดังเพลงเพื่อพ่อ ประพันธ์โดย นิตกร สิมะลี ขับร้องโดย วงสามบาทห้าสิบ (F/8 Production, 2559)

ตัวอย่างที่ 2 ลูกจะเป็นคนดีทดแทนคุณพ่อพ่อแค่นอนหลับ เพียงพ่อพักผ่อนขอให้พ่อหลับตานอนพัก ถวายรักดีอยากบอกว่าลูกยังคิดถึงพ่อ ทุกลมหายใจจนตอนนี้

จากตัวอย่างแสดงให้เห็นมโนอุปลักษณ์ [การสวรรคต คือ การพักผ่อน] โดยมีการใช้ถ้อยคำอุปลักษณ์ที่เกี่ยวกับการพักผ่อนมาใช้แทนคำว่าสวรรคต หรือตาย ในตัวอย่างที่ 2 ได้แก่ คำว่า นอนหลับ พักผ่อน หลับตานอนพัก เพื่อแสดงให้เห็นมโนทัศน์ของผู้ใช้ภาษาที่มีต่อความตายในแง่บวก กล่าวคือการสวรรคตของพระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศร มหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตร เป็นเพียงการพักผ่อนเพียงชั่วเวลาหนึ่ง โดยช่วงเวลาพักผ่อนนี้พระองค์ได้หยุดพัก ไม่ต้องทรงงานหนัก ไต ๆ และเมื่อหมดเวลาพักผ่อนก็จะกลับมาปฏิบัติภารกิจอีกครั้ง นอกจากนี้การใช้คำอุปลักษณ์ที่เกี่ยวข้องกับการพักผ่อนมาสื่อความหมายแทนคำว่าสวรรคตนี้ยังช่วยลดอารมณ์ความเศร้าโศกเสียใจที่มีต่อการสูญเสียบุคคลอันเป็นที่รักอีกด้วย ในบทเพลงถวายความอาลัยได้เชื่อมโยงความหมายการสวรรคตพระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศร มหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตรกับการพักผ่อน ดังนี้

วงความหมายต้นทาง		วงความหมายปลายทาง
[การพักผ่อน]	→	[การสวรรคต]
ผู้พักผ่อน	→	ผู้ตาย
ความเหนื่อย	→	การดำเนินชีวิต การทำกิจกรรมต่าง ๆ
การพักผ่อน	→	การสวรรคต

3. [การสวรรคต คือ การหายไป]

จากข้อมูลพบถ้อยคำอุปลักษณ์ที่สะท้อนมโนทัศน์ว่าการสวรรคตคือการหายไป หาย หมายถึง สูญ หายไม่พบ ไม่ปรากฏ หหมด สิ้น (ราชบัณฑิตยสถาน, 2556, หน้า 1,335) พบจำนวน 29 ถ้อยคำ

อุปลักษณ์ ผู้ใช้ภาษาใช้คำว่า ไม่มี หายไป เพื่อสื่อความหมายของการสวรรคต ดังเพลง 13 ตุลาคม หนึ่งท่มตรง ประพันธ์และขับร้องโดย ธเนศ วรากุลนุเคราะห์ (ธเนศ วรากุลนุเคราะห์, 2559)

ตัวอย่างที่ 3 หนึ่งท่มตรง นั่งลงหน้าทีวี ขาวที่ไต้ยีน คือสิ้นแล้วในวันนี้ วันที่ 13 ตุลา ร.ศ. 235 พอดี ไม่มีอีกแล้ว ในวันนี้ แทบสิ้นใจ

จากตัวอย่างแสดงให้เห็นมโนอุปลักษณ์ [การสวรรคต คือ การหายไป] โดยมีการใช้ถ้อยคำอุปลักษณ์ที่เกี่ยวข้องกับการหายไปและการไม่มีอยู่มาใช้แทนคำว่าสวรรคต หรือคำว่าตาย ตัวอย่างที่ 3 ได้แก่ คำว่า ไม่มีอีกแล้ว เพื่อแสดงมุมมองของผู้ใช้ภาษาที่เปรียบชีวิตกับการมีอยู่ของสิ่งของต่าง ๆ และเปรียบเทียบการสวรรคตหรือความตายกับการทำสิ่งของบางอย่างหายไป หรือการไม่มีสิ่งของนั้น ๆ อีกแล้ว สิ่งของนั้น ๆ จะไม่ปรากฏให้เห็นอีกต่อไป ดังบทเพลง 13 ตุลาคม หนึ่งท่มตรง ที่เปรียบเทียบการสวรรคตของพระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศร มหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตรกับการไม่มีบางสิ่งอีกต่อไป ในบทเพลงถวายเป็นความอาลัยได้เชื่อมโยงความหมายการสวรรคตพระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศร มหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตรกับการหายไป ดังนี้

วงความหมายต้นทาง

[การหายไป]

การมี/การปรากฏของสิ่งของ

สิ่งของหายไป

วงความหมายปลายทาง

[การสวรรคต]

การมีชีวิต

การสวรรคต

4. [การสวรรคต คือ การดับของแสง]

จากข้อมูลพบถ้อยคำอุปลักษณ์ที่สะท้อนมโนทัศน์ว่าการสวรรคต คือการดับของแสงดับ หมายถึง สูญสิ้นไป (ราชบัณฑิตยสถาน, 2556, หน้า 428) และ แสง หมายถึง ความสว่าง หรือสิ่งที่ทำให้ดวงตาแลเห็น (ราชบัณฑิตยสถาน, 2556, หน้า 1,270) การดับของแสง หมายถึงการสูญสิ้นความสว่าง พบจำนวน 22 ถ้อยคำอุปลักษณ์ โดยผู้ใช้ภาษาใช้ถ้อยคำที่เกี่ยวข้องกับการดับแสงของสิ่งต่าง ๆ เช่น ลับ อับแสง ดับแสง มาสื่อความหมายการสวรรคต ดังเพลง เสียงในใจ ประพันธ์โดย ทิวา สาระจูทะ ขับร้องโดย คมกาคา อภิรดี และ ธรรมรัตน์ อภิรดี (Thai PBS, 2559)

ตัวอย่างที่ 4 แม้ “แสงเทียน” ทุบลับดับแสงไป จง “ยืมสู้” ด้วยใจ “ไกลกังวล”เช่น “ชะตาชีวิต” ลิขิตเขียน “ลมหนาว” เปลี่ยนร้อนกลายเป็น “สายฝน” ถึง “อาทิตย์อับแสง” ไป “เดือนใจ” ตนวันจะวน “ไกล่รุ่ง” ทุกพรงนี้

จากตัวอย่างแสดงให้เห็นมโนอุปลักษณ์ [การสวรรคต คือ การดับของแสง] โดยมีการใช้ถ้อยคำอุปลักษณ์ที่เกี่ยวข้องกับการดับของแสง ตัวอย่างที่ 4 ได้แก่ คำว่า แสงเทียนทุบลับดับแสง และอาทิตย์อับแสง เพื่อแสดงให้เห็นมโนทัศน์ของผู้ใช้ภาษาว่าการสวรรคตของพระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศร มหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตร เปรียบเสมือนการดับของแสง ผู้ใช้ภาษาเปรียบเทียบพระชนม์ชีพของพระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศร มหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตร เป็นแสงเทียน หรือพระอาทิตย์ที่ส่องแสงสว่างให้แก่ชาวไทย เพราะพระองค์เป็นผู้คิด และชี้แนะแนวทางแก้ไขปัญหาน้อยใหญ่ให้แก่พสกนิกรชาวไทย เพื่อช่วยเหลือราษฎรให้มีชีวิตความเป็นอยู่ที่ดี การที่พระองค์มีพระชนม์ชีพจึงเปรียบเหมือนกับเทียนหรือพระอาทิตย์ที่ส่องแสงนำทางให้แก่ประเทศไทย

และเมื่อแสงสว่างดับลงจึงเปรียบได้กับการสวรรคตของพระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศร มหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตร ซึ่งทำให้คนไทยขาดแสงนำทาง ขาดผู้นำแนวทางแก้ไข ปัญหา ในบทเพลงถวายความอาลัยได้เชื่อมโยงความหมายการสวรรคตพระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศร มหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตร กับการดับของแสง ดังนี้

วงความหมายต้นทาง

[การดับของแสง]

สิ่งที่มีแสง เช่น ดวงอาทิตย์ เทียน

การดับของแสงหรือ ความมืด

วงความหมายปลายทาง

[การสวรรคต]

ชีวิต

การสวรรคต

5. [การสวรรคต คือ การสิ้นสุดของการกระทำ]

จากข้อมูลพบถ้อยคำอุปลักษณ์ที่สะท้อนโน้ตทัศน์ว่าการสวรรคตคือการสิ้นสุดของการกระทำ สิ้นสุด หมายถึง จบ (ราชบัณฑิตยสถาน, 2556, หน้า 1,235) การกระทำ หมายถึง ทำ สร้างขึ้น (ราชบัณฑิตยสถาน, 2556, หน้า 42) การสิ้นสุดของการกระทำ จึงหมายถึง การสิ้นสุดการทำให้สิ่งต่าง ๆ พบจำนวน 10 ถ้อยคำอุปลักษณ์ เช่น คำว่า หมดเวลา ถึงเวลา ดังเพลง ลำภูไทด้วยหัวใจที่ฮักพ่อ ประพันธ์โดย สลา คุณวุฒิ ขับร้องโดย พิธีกรรายการไม้คันทองคำ หมอลำฝั่งเพชร (WorkpointOfficial, 2559)

ตัวอย่างที่ 5 โอ้ย...นอ..ออ....ละท่านผู้ฟังเอ๋ยคนฟัง**ยากลิขินลิขิตฟ้า เบิดเวลากะฮื้ออยู่** แต่เป็นหยักกะบ่อฮื้อ เป็นนำหยักข่อยบ่อฮื้อ คิดเห็นพ่อน้ำตาพังคินน้ำพ่อน้ำตาพัง โอ้ยหนอ...

จากตัวอย่างแสดงให้เห็นโน้ตอุปลักษณ์ [การสวรรคต คือ การสิ้นสุดของการกระทำ] โดยมีการใช้ถ้อยคำอุปลักษณ์ที่เกี่ยวกับการสิ้นสุดของเวลา ได้แก่ คำว่า เบิดเวลา (ภาษาอีสาน หมายถึง หมดเวลา) แทนความหมายคำว่าสวรรคต หรือตาย แสดงให้เห็นโน้ตทัศน์ของผู้ใช้ภาษาที่เปรียบเทียบการดำเนินชีวิตของมนุษย์เหมือนกับการกระทำของสิ่งต่าง ๆ เพราะขณะที่มนุษย์มีชีวิตอยู่ก็กระทำการสิ่งต่าง ๆ ในชีวิต และเมื่อสวรรคตหรือตายมนุษย์จะหยุดกระทำการสิ่งที่เคยทำ ในบทเพลงถวายความอาลัยได้เชื่อมโยงความหมายการสวรรคตพระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศร มหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตรกับการสิ้นสุดของการกระทำ ดังนี้

วงความหมายต้นทาง

[การสิ้นสุดของการกระทำ]

การกระทำ

การสิ้นสุดของการกระทำ

วงความหมายปลายทาง

[การสวรรคต]

การมีชีวิต

การสวรรคต

สรุปผลการศึกษา

จากการวิเคราะห์ข้อมูลถ้อยคำอุปลักษณ์ “การสวรรคต” หรือ “ความตาย” ในบทเพลงถวายความอาลัยแด่พระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศร มหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตร จำนวน 353 ถ้อยคำอุปลักษณ์ พบว่า ถ้อยคำอุปลักษณ์ที่ปรากฏสะท้อนโน้ตทัศน์เกี่ยวกับการสวรรคต จำนวน 5 มโนอุปลักษณ์ เรียงลำดับจากมากไปน้อยตามลำดับ ได้แก่ [การสวรรคต คือการเดินทาง]

[การสวรรคต คือ การพักผ่อน] [การสวรรคต คือ การหายไป] [การสวรรคต คือ การดับของแสง] และ [การสวรรคต คือ การสิ้นสุดของการกระทำ] อุปลักษณ์เชิงมนทัศน์เกี่ยวกับการสวรรคต ทั้ง 5 มโนทัศน์สะท้อนมุมมองเกี่ยวกับการสวรรคตหรือความตายของผู้ใช้ภาษาไทย 2 ลักษณะ คือ มุมมองความตายในแง่บวก และมุมมองความตายในแง่ลบ

คนไทยมีมุมมองความตายในแง่บวกซึ่งสะท้อนให้เห็นจากอุปลักษณ์เชิงมนทัศน์ความตาย คือ การพักผ่อน คนไทยคิดว่าชีวิตของมนุษย์เกิดมาต้องทำงาน หรือดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ แต่เมื่อตายแล้วจะหยุดทำงาน ไม่ต้องเหน็ดเหนื่อยอีกต่อไป ดังนั้นความตายจึงเปรียบเหมือนกับการพักผ่อน ในบทเพลงถวายความอาลัยมีการใช้ถ้อยคำอุปลักษณ์เชิงมนทัศน์การสวรรคตเปรียบเทียบกับ การพักผ่อน เพื่อแสดงมุมมองของผู้ใช้ภาษาที่มีต่อการสวรรคตของพระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศร มหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตร คือการพักผ่อน กล่าวคือ ตลอดระยะเวลา 70 ปีที่พระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศร มหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตรครองราชย์ นั้นทรงอุทิศและทุ่มเทพระวรกายทรงงานหนักเพื่อพสกนิกรชาวไทย เสด็จเยี่ยมเยียนราษฎรทุกพื้นที่ ดำริโครงการต่าง ๆ เช่น โครงการฝนหลวง โครงการแก้มลิง เพื่อช่วยเหลือพสกนิกรให้มีชีวิตความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น แม้ในวันที่พระองค์ประจวบก็ทรงงานหนักเสมอ ดังที่ศาสตราจารย์คลินิก นายแพทย์ธีรวัฒน์ กุลทนันทน์ (การสัมภาษณ์ทางโทรศัพท์, 25 ตุลาคม 2559) อดีตหัวหน้าคณะแพทย์ถวายการรักษา ในปี พ.ศ. 2550-2554 ให้สัมภาษณ์เรื่องการทรงงานของพระองค์กับทางสถานีโทรทัศน์ไทยพีบีเอส สรุปสาระสำคัญได้ว่า พระองค์ทรงงานตลอดแม้ว่าประจวบ เพื่อหาทางแก้ไขปัญหาต่าง ๆ ให้ชาวไทย ดังช่วงที่เกิดน้ำท่วมใหญ่ใน พ.ศ. 2554 ก็ให้ถวายรายงานเรื่องน้ำท่วมตั้งแต่วันที่ 2 สิงหาคม พ.ศ. 2554 ก่อนที่น้ำจะท่วมในเดือนตุลาคม พระองค์ทรงติดตามสถานการณ์ และทรงช่วยเหลือพสกนิกรในรูปแบบต่าง ๆ ตามแนวพระราชดำริ ซึ่งถือเป็นพระมหากรุณาธิคุณยิ่ง จะเห็นได้ว่าพระองค์ทรงปฏิบัติพระราชกรณียกิจเพื่อประชาชนเหลือคณานับ ตลอดระยะเวลาที่ครองราชย์พระองค์ไม่เคยหยุดทำงาน แม้แต่วันที่พระองค์ประจวบก็ทรงงานหนักเสมอ ดังนั้นคนไทยจึงเปรียบการสวรรคตคือการพักผ่อน คือ เมื่อพระองค์สวรรคตก็ไม่ต้องทรงงานหนักอีกต่อไป นอกจากนี้การใช้คำอุปลักษณ์ที่เกี่ยวข้องกับการพักผ่อนมาสื่อความหมายแทนคำว่าสวรรคต ยังช่วยบรรเทาความเศร้าโศกเสียใจของผู้ใช้ภาษาที่มีต่อเหตุการณ์การสวรรคตของกษัตริย์ผู้เป็นที่รักยิ่งของคนไทยอีกด้วย เพราะคำดังกล่าวทำให้ผู้ใช้ภาษารู้สึกว่าพระองค์แค่พักผ่อนเพียงชั่วคราวเท่านั้น

ส่วนมุมมองความตายในแง่ลบสะท้อนให้เห็นจากอุปลักษณ์เชิงมนทัศน์ 4 มโนอุปลักษณ์ คือ 1) การสวรรคต คือ การเดินทาง คนไทยคิดว่าความตายเปรียบเหมือนกับการออกเดินทาง คือผู้ตายจะต้องเดินทางไปยังภพภูมิอื่นซึ่งเป็นการพลัดพรากจากบุคคลอันเป็นที่รักตลอดกาล ในเพลงถวายความอาลัยได้มีการกล่าวถึงพระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศร มหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตร ต้องเดินทางจากพสกนิกรชาวไทยไปที่อื่น บางเพลงมีการระบุจุดหมายปลายทางคือ สู่สวรรคาลัย ซึ่งเป็นดินแดนแห่งความสุข อย่างไรก็ตาม แม้ว่าการเดินทางของพระองค์ในครั้งนี้จะมีจุดหมายปลายทางที่ดี แต่การเดินทางครั้งนี้ก็ทำให้คนไทยต้องพลัดพรากจากพระมหากษัตริย์ผู้เป็นที่รัก สร้างความเศร้าโศกเสียใจให้แก่ปวงชนชาวไทย ดังนั้นมโนทัศน์การสวรรคต คือ การเดินทางจึงสะท้อนมุมมองแง่ลบที่คนไทยมีต่อการสวรรคต 2) การสวรรคต คือ การหายไป คนไทยเปรียบการสวรรคตกับของหายไป หรือการ

ไม่ปรากฏของสิ่งต่าง ๆ เพราะสิ่งของหายไปเป็นลักษณะของการสูญเสียสิ่งของที่เคยมี หรือเคยปรากฏ ซึ่งมีลักษณะคล้ายกับความตายคือ เมื่อคนตายแล้วชีวิตสูญไปและไม่ปรากฏกายให้ผู้ใดเห็นอีก เหมือนกับการสวรรคตของพระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศรมหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตรที่พสกนิกรชาวไทยจะไม่ได้พบพระองค์อีกต่อไป 3) การสวรรคต คือ การดับของแสง ผู้ใช้ภาษาคิดว่าชีวิตมนุษย์เหมือนกับแสงสว่างของสิ่งต่าง ๆ เช่น แสงอาทิตย์ แสงเทียน ตราบใดที่มนุษย์ยังมีชีวิตอยู่ก็เหมือนสิ่งของที่มีแสง แต่เมื่อใดที่แสงดับ หรือมีความมืดมืดเกิดขึ้นก็เปรียบเหมือนกับความตาย ในที่นี้ พบว่านักประพันธ์เพลงเปรียบการสวรรคตของพระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศร มหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตรกับการดับของแสงสว่างของเทียนและพระอาทิตย์ โดยผู้ใช้ภาษาเปรียบเทียบพระชนม์ชีพของพระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศรมหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตรเป็นเหมือนแสงเทียน หรือพระอาทิตย์ที่เป็นเครื่องส่องสว่างให้แก่ชาวไทย คอยแนะแนวทางแก้ไขปัญหาแก่พสกนิกร การที่พระองค์มีพระชนม์ชีพจึงเหมือนกับแสงที่ส่องนำทางให้แก่ปวงชนชาวไทย และเมื่อใดที่แสงสว่างของเทียนและพระอาทิตย์ดับลงจึงเปรียบได้กับการสวรรคต ซึ่งทำให้คนไทยขาดผู้นำแนวทางและแก้ไขปัญหาดัง ๆ การเปรียบเทียบความตายคือการดับของแสงจึงแสดงให้เห็นมุมมองของผู้ใช้ภาษาที่มีต่อการสวรรคตในด้านลบ และ 4) การสวรรคต คือ การสิ้นสุดของการทำกิจกรรม ผู้ใช้ภาษาไทยมีมุมมองความคิดเกี่ยวกับการสวรรคตในแง่ลบว่า การสวรรคตเหมือนกับการหยุดทำกิจกรรม เพราะเมื่อมนุษย์ตายแล้วจะไม่สามารถทำงานหรือทำกิจกรรมได้ เหมือนกับพระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศร มหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตร ที่เมื่อพระองค์สวรรคตแล้วก็ไม่สามารถประกอบพระราชกรณียกิจเพื่อปวงชนชาวไทยได้อีกต่อไป

ในบทเพลงถวายเป็นความอาลัยปรากฏการใช้ถ้อยคำอุปลักษณ์เชิงมนโศกณ์การสวรรคตที่มีมุมมองความตายในแง่ลบจำนวนมาก เช่น “พอจากไปแล้ว” “ไม่มีอีกแล้ว” “แสงเทียนดับ” ถ้อยคำอุปลักษณ์เกี่ยวกับการสวรรคตเหล่านี้แสดงให้เห็นว่าผู้ใช้ภาษามีความเศร้าโศกเสียใจกับการสวรรคตของพระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศร มหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตร กล่าวคือการสวรรคตทำให้คนไทยพลัดพรากจากกษัตริย์ผู้เป็นที่รัก กษัตริย์ผู้ทรงงานหนักเพื่อปวงชนชาวไทย กษัตริย์ผู้เป็นศูนย์รวมจิตใจของไทยทั้งชาติ ตลอดระยะเวลาที่ครองราชย์ พระองค์ทรงคอยดูแลและนำพาประเทศให้ก้าวพ้นวิกฤติปัญหามานับการ พสกนิกรชาวไทยต่างสำนึกในพระมหากรุณาธิคุณ ดังนั้นการสวรรคตของพระองค์จึงเป็นการสูญเสียที่ยิ่งใหญ่ ยิ่งความเศร้าโศกให้แก่พสกนิกรชาวไทยยิ่ง

อภิปรายผล

จากการศึกษาอุปลักษณ์เชิงมนโศกณ์ที่เกี่ยวกับการสวรรคต พบว่า วงความหมายต้นทางที่ผู้ใช้ภาษานำมาใช้เปรียบเทียบเพื่อสื่อความหมายและทำความเข้าใจคำว่า “การสวรรคต” หรือ “ความตาย” นั้น ผู้ใช้ภาษานำวงความหมายต้นทางมาจากประสบการณ์พื้นฐานของมนุษย์ที่มีอยู่และรับรู้ร่วมกันในสังคม ทั้งการพักผ่อน การเดินทาง การหายไป การดับของแสง และการสิ้นสุดของการทำกิจกรรม โดยนำประสบการณ์ดังกล่าวมาสร้างระบบความคิดอุปลักษณ์เชิงมนโศกณ์โดยเปรียบเทียบกับความตายเพื่ออธิบายความหมายคำว่าสวรรคตได้ชัดเจนยิ่งขึ้น

เมื่อเปรียบเทียบผลการศึกษาอุปลักษณะการสวรรคตของพระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศร มหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตร ในบทเพลงถวายความอาลัย กับงานวิจัยที่เกี่ยวกับ อุปลักษณะความตายของ ยมลภัทร ภัทรคุปต์ (2553) ที่ศึกษาอุปลักษณะความตายในหนังสือธรรมะศึกษา และ นันทนา วงษ์ไทย (2555) ที่ศึกษาอุปลักษณะเชิงมนต์ศน์เกี่ยวกับความตายในภาษาไทยจากคำไว้อาลัยในหนังสืออนุสรณ์งานฌาปนกิจศพ พบว่า ผลงานวิจัยในบทความนี้สอดคล้องกับงานวิจัยทั้ง 2 เรื่อง แสดงให้เห็นว่า แม้ศึกษาอุปลักษณะความตายในกลุ่มข้อมูลที่แตกต่างกัน แต่ผลการศึกษา ก็แสดงให้เห็นว่า คนไทยมีมนต์ศน์ความตายที่เหมือนกัน ไม่ว่าจะเป็นการศึกษาอุปลักษณะเชิงมนต์ศน์ความตายของ สามัญชน หรือการสวรรคตของกษัตริย์ คนไทยก็มีมนต์ศน์และมุมมองความตายทั้งแง่บวกและแง่ลบ เหมือนกัน แต่มีการใช้ถ้อยคำเปรียบเทียบแตกต่างกันบ้าง เช่น การใช้ถ้อยคำเปรียบเทียบเรื่อง ความตาย คือการดับของแสง

ผู้วิจัยสังเกตว่า การเปรียบเทียบความตายของสามัญชนกับการดับของแสงนั้น ถ้อยคำเปรียบเทียบที่ใช้คือการดับของแสงไฟ ไม่ปรากฏการใช้คำว่า อาทิตย์อัสดง ซึ่งต่างกับการสวรรคตของ พระมหากษัตริย์ที่มีการเปรียบเทียบการสวรรคตกับการดับแสงของพระอาทิตย์ อนึ่งการใช้ ความเปรียบของการดับแสงพระอาทิตย์ซึ่งเป็นพลังงานธรรมชาติที่ยิ่งใหญ่ของโลกกับการสวรรคตของ พระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศร มหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตร นั้นก็เพื่อสื่อให้เห็นถึงการสูญเสียครั้งที่ยิ่งใหญ่ของคนไทย เพราะพระอาทิตย์เป็นแหล่งพลังงานธรรมชาติที่ยิ่งใหญ่ มีประโยชน์ และมีคุณค่าต่อสรรพสิ่งบนโลกอย่างมาก ซึ่งก็เหมือนกับพระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศร มหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตรที่พระองค์ทรงได้ดำริโครงการต่าง ๆ ก่อให้เกิดประโยชน์ อย่างอเนกอนันต์แก่ประเทศชาติและพสกนิกรชาวไทย

เมื่อพิจารณาความถี่ของการใช้ถ้อยคำอุปลักษณะเกี่ยวกับความตายในงานวิจัยทั้ง 3 เรื่อง ผู้วิจัย สังเกตว่า อุปลักษณะเกี่ยวกับความตายที่ปรากฏมากที่สุดคือ ความตาย คือ การเดินทาง ซึ่งสะท้อนให้เห็น ความเชื่อของคนไทยที่เชื่อว่า เมื่อคนตายแล้วย่อมออกเดินทางสู่ภพภูมิใหม่ เหตุที่มนต์ศน์ดังกล่าว ปรากฏจำนวนมากที่สุด อนึ่งเป็นเพราะความเชื่อเรื่องผีและวิญญาณเป็นความเชื่อดั้งเดิมที่ฝังราก ลึกและอยู่คู่กับสังคมไทยมาช้านาน และมีมาก่อนที่จะรับเอาพระพุทธศาสนาเข้ามา โดยคนไทยมีแนวคิด เกี่ยวกับเรื่องวิญญาณว่า เมื่อสิ้นสุดสภาวะทางร่างกายหรือตายแล้ว จะไปสู่ในรูปของวิญญาณ หรือกาย ทิพย์ที่สามารถออกจากร่างได้ (ปรีชา หวานหนู, 2560, หน้า 53-62) จึงมีการใช้ถ้อยคำอุปลักษณะเกี่ยว ข้องกับการเดินทางมาสื่อความหมายการสวรรคตหรือความตายจำนวนมาก เช่น คำว่า “จากไป” และคำว่า “สู่สวรรคาลัย” เป็นต้น

การศึกษาอุปลักษณะเชิงมนต์ศน์เกี่ยวกับการสวรรคตในครั้งนี้พบว่า ผู้ประพันธ์เพลงได้นำถ้อยคำ อุปลักษณะเกี่ยวกับสิ่งต่าง ๆ มาใช้เปรียบเทียบเมื่อกล่าวถึงการสวรรคตของพระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศร มหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตร เป็นจำนวนมาก ซึ่งอุปลักษณะดังกล่าวช่วยอธิบาย ความหมายของคำว่า “สวรรคต” ได้อย่างชัดเจนยิ่งขึ้น อีกทั้งยังสะท้อนวิถีคิด และความเชื่อเกี่ยวกับการ สวรรคตของคนไทยได้อย่างดี

บรรณานุกรม

- คณะกรรมการฝ่ายประชาสัมพันธ์งานพระราชพิธีถวายพระเพลิงพระบรมศพพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช. (2559). **คติความเชื่อเรื่องกษัตริย์คือสมมติเทพ**. สืบค้นจาก <http://kingrama9.th/Crematory/Detail/3>
- ชัชวดี ศรีลัมพ์. (2548). อุปลักษณะตามแนวคิดของทฤษฎีภาษาศาสตร์ปริชาน. **วารสารศิลปศาสตร์**, 5(1), หน้า 4-15.
- ธเนศ วรากุลนุเคราะห์. (2559, ตุลาคม 19). **เพลง 13 ตุลา หนึ่งในท่วงตรง** [Video File]. สืบค้นจาก https://www.youtube.com/watch?v=Sfo3T3ndAok&ab_channel
- นันทนา วงษ์ไทย. (2555). อุปลักษณะเชิงมโนทัศน์เกี่ยวกับความตายในภาษาไทย. **วารสารภาษาและวัฒนธรรม**, 31(1), หน้า 44-64.
- น้องผึ้ง บึงสามพัน. (2559, พฤศจิกายน 15). **เพลงขอเป็นลูกพ่อ** [Video File] สืบค้นจาก https://www.youtube.com/watch?v=fG_jUEJ6YJg&ab_channel
- ปรีชา หวานหู. (2560). วิญญานศรัทธาตามวิถีไทยในวิถีพุทธ. **วารสารปรัชญาปริทรรศน์**, 22(1), หน้า 53-62.
- ปรียาภรณ์ ถาวระ. (2563). **วังนลิตาแสดงความอาลัยในบทเพลงต่อพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช** **มหามงคลนิพนธ์** สาขาวิชาภาษาไทย, มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่.
- พระครูสุวิมลสีลบรรพต สีลสุทฺธ. (2560). **ศึกษาความเชื่อเรื่อง บุญ-บาป ที่มีอิทธิพลต่อการดำรงชีวิตของประชาชน อำเภอศรีมามะ จังหวัดสุโขทัย**. **วิทยานิพนธ์ปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา**, มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- ภัครพล แสงเงิน และอุเทน วงศ์สถิต. (2563). นรภูมิในไตรภูมิ-พระมาลัย: ความสัมพันธ์กับคัมภีร์สำคัญทางพระพุทธศาสนาธรรม. **วารสารวิชาการทางพระพุทธศาสนา**, 6(2), หน้า 62-97.
- มณฑนา สุวรรณศรี. (2562). **ลักษณะของบทเพลงแสดงความไว้อาลัยแด่พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช**. **วิทยานิพนธ์ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาภาษาไทย**, มหาวิทยาลัยมหาสารคาม.
- ยมลภัทร ภัทรคุปต์. (2553). **มโนอุปลักษณะความตายที่สะท้อนผ่านถ้อยคำอุปลักษณะในหนังสือธรรมะ**. **วิทยานิพนธ์ปริญญาอักษรศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาภาษาไทย**, จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- รัชนิยา กลิ่นน้ำหอม. (2551). **อุปลักษณะที่นักการเมืองไทยใช้: การศึกษาตามแนววรรณคดีปริชานและงานปฏิบัติศาสตร์**. **วิทยานิพนธ์ปริญญาอักษรศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาภาษาไทย**, จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ราชบัณฑิตยสถาน. (2556). **พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2554**. (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพฯ: นานมีบุ๊คส์พับลิเคชั่นส์.

- ราชบัณฑิตยสถาน. (2559). **สำนักงานราชบัณฑิตยสถานขอสงวนสิทธิ์ของประชาชน การใช้วลี “เสด็จสู่สวรรคาลัย”**. สืบค้นจาก <http://go.th/wp-content/uploads/2016/10/การใช้วลี-เสด็จสู่สวรรคาลัย.pdf>
- อภิวัฒน์ สุวรรณดี. (2563). ภาพแทนพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดชฯ จากบทเพลงแสดงความอาลัยการสวรรคต. **วารสารสถาบันวิจัยและพัฒนามหาวิทยาลัยราชภัฏบ้านสมเด็จเจ้า**, 5(1), หน้า 125-154.
- ไอยเรศ บุญฤทธิ์. (2563). ปรากฏการณ์ “ศิลปะศรัทธา” ในพระราชกรณียกิจศึกษา “บทเพลงจากราษฎร” หลังเหตุการณ์เสด็จสวรรคตของพระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศร มหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราชบรมนาถบพิตร. **วารสารดนตรีบ้านสมเด็จเจ้า**, 3(2), หน้า 21-37.
- Carabao Official. (2559, ตุลาคม 17). **เพลงพ่อภูมิพล** [Video File]. สืบค้นจาก https://www.youtube.com/watch?v=_DQco8SacbE&ab_channel=CarabaoOfficial
- F/8 Production. (2559, ตุลาคม 26). **เพลงเพื่อพ่อ**. [Video File]. สืบค้นจาก https://www.youtube.com/watch?v=5oEOZtFcl9g&ab_channel=F%2F8Production
- Gibbs. (1994). **The Poetics of Minds: Figurative Thought, Language, and Understanding**. New York: Cambridge University Press.
- GRAMMY GOLD OFFICIAL. (2559, ตุลาคม 18). **เพลงเล่าสู่หลานฟัง**. [Video File]. สืบค้นจาก <https://www.youtube.com/watch?v=N05Hr5MsnOY>
- Kövecses. (2002). **Metaphor: A Practical Introduction**. Oxford: Oxford University Press.
- Lakoff & Johnson. (1980). **Metaphors We Live By**. Chicago: The University of Chicago Press.
- MERECORDS. (2559, ตุลาคม 14). **เพลงพ่อครับ** [Video File]. สืบค้นจาก https://www.youtube.com/watch?v=aD-l9iQg9ms&ab_channel=MERECORDS
- Sekloso Channel. (2559, ตุลาคม 15) **เพลงฉันทนาในรัชกาลที่ 9**. [Video File]. สืบค้นจาก <https://www.youtube.com/watch?v=MTh5p792Pog>
- Thai PBS. (2559, พฤศจิกายน 26). **เพลงเสียงในใจ**. [Video File]. สืบค้นจาก https://www.youtube.com/watch?v=Fc_xUMP5V3g&ab_channel=ThaiPBS
- WorkpointOfficial. (2559, ตุลาคม 29). **เพลงลาภูไทด้วยหัวใจที่ยังพ่อ**. [Video File]. สืบค้นจาก <https://www.youtube.com/watch?v=zFMt9a2su-Y>

การออกแบบตราสัญลักษณ์ และกราฟิกบนบรรจุภัณฑ์ผลิตภัณฑ์
ประเภทกระเป๋าสานใส่แก้วน้ำของกลุ่มอาชีพจักสานจากเส้นพลาสติก
ชุมชนวัดบุปผาราม เขตธนบุรี กรุงเทพมหานคร
Logo Design and Packaging for the Plastic Lines
Weaving Occupational Group, Wat Bupparam
Communication, Thonburi District, Bangkok

วันที่รับบทความ: 27 เมษายน 2566

อามีนะห์ เป็ญสะอาด ¹

วันที่แก้ไขบทความ: 14 มิถุนายน 2566

ณัฐกาญจน์ ธีรบรรณกุล ²

วันที่ตอบรับบทความ: 20 มิถุนายน 2566

บทคัดย่อ

การออกแบบนำเสนออัตลักษณ์ เรื่องราว และทรัพยากรอันเป็นเอกลักษณ์เสมือนทรัพยากรวัฒนธรรมที่อยู่คู่กับชุมชนถ่ายทอดผ่านการออกแบบ โดยตราสัญลักษณ์และกราฟิกบนบรรจุภัณฑ์ กลุ่มอาชีพจักสานเลือกประติมากรรมดอกพุดตานบนหน้าบันวิหาร วัดบุปผารามอันเป็นวัฒนธรรมที่จับต้องได้เป็นเอกลักษณ์ของกลุ่มประยุกต์กับลักษณะจักสานจากเส้นพลาสติกของกลุ่มอาชีพ มุ่งเน้นการออกแบบที่เรียบง่าย แบน (flat design) เน้นลายเส้นไม่ซับซ้อน มีน้ำหนักเบา 2 น้ำหนัก 2 สี ผสานที่ว่างรอบวัตถุให้เกิดภาพซ้อนอีกภาพหนึ่ง (negative space) ในส่วนความพึงพอใจด้านการออกแบบหลากหลาย (แบบที่ 1 และแบบที่ 2) กลุ่มอาชีพ จากผู้ตอบแบบประเมิน 367 คน ด้านกราฟิกบรรจุภัณฑ์ พึงพอใจมากจากสิ่งง่ายต่อการจดจำ (ค่าเฉลี่ย 4.02) สีสันเหมาะกับผลิตภัณฑ์ (ค่าเฉลี่ย 3.98) สีสันที่ตัดกันระหว่างภาพ และตัวอักษร ข้อความอ่านง่าย (ค่าเฉลี่ย 3.87) และสีบนบรรจุภัณฑ์สวยงาม สะดุดตา (ค่าเฉลี่ย 3.85) ด้านตราสัญลักษณ์ พึงพอใจมาก ผู้ตอบแบบประเมินเห็นว่าตราสัญลักษณ์มีเอกลักษณ์ของชุมชนวัดบุปผาราม (ค่าเฉลี่ย 4.08) ตราสัญลักษณ์จดจำง่าย (ค่าเฉลี่ย 4.04) และตราสัญลักษณ์สามารถบอกถึงคุณสมบัติที่สำคัญของผลิตภัณฑ์ (ค่าเฉลี่ย 3.77) ด้านการแสดงผลบนหลากหลาย พึงพอใจมาก มีการระบุชื่อผลิตภัณฑ์ชัดเจน เข้าใจง่ายมากที่สุด (ค่าเฉลี่ย 4.01) และพึงพอใจข้อมูล รายละเอียดผลิตภัณฑ์ครบถ้วน ชัดเจนมาก (ค่าเฉลี่ย 3.91) ส่วนความพึงพอใจต่อหลากหลายผลิตภัณฑ์ของกลุ่มอาชีพจักสานจากเส้นพลาสติก แบบที่ 1 และแบบที่ 2 ผู้ประเมินพึงพอใจบรรจุภัณฑ์ แบบที่ 1 มากที่สุด (ค่าเฉลี่ย 3.98)

คำสำคัญ: ผลิตภัณฑ์กระเป๋าสานใส่แก้วน้ำ อัตลักษณ์ชุมชนวัดบุปผาราม กลุ่มอาชีพจักสานจากเส้นพลาสติก ออกแบบพัฒนาตราสัญลักษณ์

¹ อาจารย์ประจำสาขาวิชาภาษาจีนเพื่อการสื่อสาร คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏธนบุรี
e-mail: aminahcheloh@hotmail.com

² อาจารย์ประจำสาขาวิชาออกแบบนิเทศศิลป์และออกแบบดิจิทัล คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏธนบุรี
e-mail: nattakarn.t@dru.ac.th

Logo Design and Packaging for the Plastic Lines Weaving Occupational Group, Wat Bupparam Communication, Thonburi District, Bangkok

Received: April 27, 2023

Revised: June 14, 2023

Accepted: June 20, 2023

Aminah Bensaad ¹

Nattakarn Teerabavornrakul ²

Abstract

Design presents unique identity, stories and resources. They are cultural resources that live alongside the community. Through design using logos and graphics on the packaging, the weaving group chose the sculpture of Pudtan flowers on the pediment of the vihara. In Wat Buppharam, a tangible culture as the group unique identity applied to the characteristics of wickerwork made from plastic threads of professional groups. Design focuses on simple and flat design, emphasizing uncomplicated lines with 2 weights and 2 colors, merging the space around the object to create another double image (negative space). In terms of label design satisfaction between Type 1 and Type 2, 367 respondents from the group evaluated package graphics as very satisfied with the color being easy to remember ($\bar{X}=4.02$), the color suitable for the product ($\bar{X}=3.98$), the color contrast between the image and text, easy to read text ($\bar{X}=3.87$), and the colors on the packaging are beautiful and eye-catching ($\bar{X}=3.85$). The logo was assessed as very satisfied. The respondents agree that the logo shows Wat Buppharam community identity ($\bar{X}=4.08$), easy to remember logo ($\bar{X}=4.04$), and the logo shows important features of the product ($\bar{X}=3.77$). In terms of label information, they are very satisfied that the product name is clear and easy to understand ($\bar{X}=4.01$) and satisfied that the product details are complete and very clear ($\bar{X}=3.91$). As for the satisfaction with the product label of the plastic woven woven group type 1 and type 2, the assessors were most satisfied with the packaging type 1 ($\bar{X}=3.98$).

Keywords: The Plastic lines weaving Occupational, Identity Wat Bupparam community, The Plastic lines weaving Occupational group, Branding Design and Development

¹ Lecturer in Chinese Language for Communication Program, Faculty of Humanities and Social Sciences, Dhonburi Rajabhat University
e-mail: aminahcheloh@hotmail.com

² Lecturer in Visual Communication Design and Digital Design, Faculty of Humanities and Social Sciences, Dhonburi Rajabhat University
e-mail: nattakarn.t@dru.ac.th

บทนำ

กลุ่มผู้ผลิตผลิตภัณฑ์จากเส้นพลาสติก ชุมชนวัดบุปผาราม เขตธนบุรี กรุงเทพมหานคร เป็นกลุ่มอาชีพอุตสาหกรรมในครัวเรือนที่นำเอางานหัตถกรรมของชุมชนมาปรับประยุกต์ออกแบบเป็นผลิตภัณฑ์ให้เหมาะสม สอดคล้องกับวัสดุ และฝีมือของกลุ่มผู้ผลิตที่มีอยู่ในชุมชน อาทิ กระเป๋าสานกันกว้างแบบมีหูหิ้ว กระเป๋าสานสำหรับใส่แก้วนํ้า ตะกร้าสาน ซึ่งในอนาคตชุมชนยังวางแผนเพื่อผลิตเครื่องใช้ในครัวเรือนประเภทอื่น ๆ (สุตริ แก้วกัลยา, การสัมภาษณ์ส่วนบุคคล, 26 มกราคม 2564) โดยสมาชิกในกลุ่มจะผลิตงานจักสานจากเส้นพลาสติกที่มีคุณสมบัติทนทาน ทำความสะอาดง่าย รวมทั้งมีสีและลวดลายที่สวยงาม ทำให้ผลิตภัณฑ์ประเภทตะกร้า กระเป๋าประดิษฐ์ กระเป๋าใส่แก้วนํ้า เป็นที่นิยมยอมรับกันในการออกบูธ ตามงานแฟร์ และตลาด ซึ่งเป็นการช่วยสร้างรายได้และอาชีพให้กับชุมชน อย่างไรก็ตามในขณะที่เดียวกันผลิตภัณฑ์ที่ผลิตจากวัสดุเส้นพลาสติกที่ปรากฏยังขาดแนวทางในการออกแบบตราสัญลักษณ์ และฉลาก รวมถึงกราฟิกบนบรรจุภัณฑ์ที่เป็นเอกลักษณ์ของกลุ่มฯ ซึ่งตราสัญลักษณ์ และบรรจุภัณฑ์ที่ออกแบบอย่างสวยงามและเหมาะสมจะทำให้การจำหน่ายดียิ่งขึ้นเนื่องจากได้สร้างความพึงพอใจให้กับผู้บริโภคด้วยการเพิ่มคุณค่าของสินค้าและบริการ ทำให้ไม่สามารรถเข้าถึงกลุ่มผู้บริโภคเป้าหมาย และยังลดโอกาสในการขยายตลาดในอนาคต

จากที่มาของปัญหาที่ทำการวิจัยในครั้งนี้จึงมุ่งเน้นการพัฒนาตราสัญลักษณ์ ฉลากและกราฟิกบนบรรจุภัณฑ์ผลิตภัณฑ์กลุ่มอาชีพจักสานจากเส้นพลาสติก ชุมชนวัดบุปผาราม เขตธนบุรี กรุงเทพมหานคร ที่เหมาะสมกับการใช้งาน และสอดคล้องกับวัตถุประสงค์ของการใช้งานของกลุ่มผู้ผลิต รวมถึงกลุ่มผู้บริโภคเป้าหมาย และเพื่อเป็นการประชาสัมพันธ์อัตลักษณ์ของชุมชนผ่านตราสัญลักษณ์ และกราฟิกบนบรรจุภัณฑ์ ซึ่งสอดคล้องกับแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 12 พ.ศ. 2560-2564 ยุทธศาสตร์ที่ 3: การสร้างความเข้มแข็งทางเศรษฐกิจและแข่งขันได้อย่างยั่งยืน เพื่อให้กลุ่มผู้ผลิตจักสานจากเส้นพลาสติก ชุมชนวัดบุปผาราม เขตธนบุรี กรุงเทพมหานคร มีตราสัญลักษณ์ที่แสดงถึงอัตลักษณ์ของชุมชน

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อออกแบบตราสัญลักษณ์ ฉลากและกราฟิกบนบรรจุภัณฑ์ผลิตภัณฑ์ประเภทกระเป๋าใส่แก้วนํ้าของกลุ่มอาชีพจักสานจากเส้นพลาสติก ชุมชนวัดบุปผาราม โดยใช้อัตลักษณ์ของชุมชนวัดบุปผาราม เขตธนบุรีเป็นพื้นฐานในการออกแบบ
2. เพื่อศึกษาผลการใช้ตราสัญลักษณ์ ฉลากและกราฟิกบนบรรจุภัณฑ์ผลิตภัณฑ์ประเภทกระเป๋าใส่แก้วนํ้าของกลุ่มอาชีพจักสานจากเส้นพลาสติก ชุมชนวัดบุปผาราม ของกลุ่มผู้บริโภคเป้าหมาย

วิธีดำเนินการวิจัย

ประชากรและกลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัย

ในการศึกษาครั้งนี้ ผู้วิจัยได้แบ่งขอบเขตจากกระบวนการออกแบบตราสัญลักษณ์ ฉลากและกราฟิกบนบรรจุภัณฑ์ ได้แก่ กลุ่มอาชีพจักสานจากเส้นพลาสติก ชุมชนวัดบุปผาราม เขตธนบุรี

กรุงเทพมหานคร และกลุ่มตัวอย่างเป็นผู้มาซื้อของอุปโภค บริโภคในย่านการค้าถนนอิสรภาพ จำนวน 367 คน ในช่วงเดือน มีนาคม-เมษายน พ.ศ. 2565 ดังนี้

1. ก่อนการออกแบบตราสัญลักษณ์ ฉลากและกราฟิกบนบรรจุภัณฑ์ กลุ่มอาชีพจักสานจากเส้นพลาสติก ชุมชนวัดบุปผาราม เขตธนบุรี กรุงเทพมหานคร

กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการศึกษาค้างนี้ ได้แก่ กลุ่มอาชีพจักสานจากเส้นพลาสติก ชุมชนวัดบุปผาราม เขตธนบุรี กรุงเทพมหานคร จำนวน 6 คน เป็นการสุ่มกลุ่มตัวอย่างแบบเจาะจง (purposive Sampling) ซึ่งประกอบอาชีพที่เกี่ยวข้องกับผลิตภัณฑ์ประเภทกระเป๋าสานใส่แก้วน้ำ ในพื้นที่การวิจัยอันเป็นที่ตั้งของกลุ่มอาชีพจักสานจากเส้นพลาสติก ชุมชนวัดบุปผาราม เขตธนบุรี กรุงเทพมหานคร

2. หลังการออกแบบตราสัญลักษณ์ ฉลากและกราฟิกบนบรรจุภัณฑ์

กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการศึกษาค้างนี้ ได้แก่ กลุ่มวัยทำงานย่านการค้าถนนอิสรภาพ ในช่วงเดือน มีนาคม-เมษายน พ.ศ. 2565

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

แนวทางในการออกแบบตราสัญลักษณ์ ฉลากและกราฟิกบนบรรจุภัณฑ์ ที่ตรงกับความต้องการของกลุ่มเป้าหมาย จากผลการวิเคราะห์เชิงประจักษ์ เครื่องมือในการออกแบบตราสัญลักษณ์ ฉลากและกราฟิกบนบรรจุภัณฑ์ผลิตภัณฑ์ประเภทกระเป๋าสานใส่แก้วน้ำของกลุ่มอาชีพจักสานจากเส้นพลาสติก ชุมชนวัดบุปผาราม เขตธนบุรี กรุงเทพมหานคร ประกอบด้วยกระบวนการ ดังนี้

1. ก่อนการออกแบบ ตราสัญลักษณ์ ฉลากและกราฟิกบนบรรจุภัณฑ์ คณะผู้วิจัยลงพื้นที่กลุ่มอาชีพจักสานจากเส้นพลาสติกเก็บข้อมูลจากการสัมภาษณ์ แบบสอบถามโดยมีคำถามเป็นเครื่องมือหลักที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลรวมถึงให้กลุ่มอาชีพประเมินความต้องการด้านการออกแบบตราสัญลักษณ์ ฉลากและกราฟิกบนบรรจุภัณฑ์ โดยการสัมภาษณ์จากกลุ่มตัวอย่างที่เป็นตัวแทนกลุ่มอาชีพจักสานจากเส้นพลาสติก ชุมชนวัดบุปผาราม เขตธนบุรี กรุงเทพมหานคร จากนั้นนำข้อมูลที่ได้กลับมาทำการวิเคราะห์ร่วมกับภาพถ่ายเอกลักษณ์ในชุมชนวัดบุปผาราม เพื่อได้มาซึ่งอัตลักษณ์ของชุมชน นำเสนอผ่านรูปแบบตาราง โดยผู้วิจัยใช้เกณฑ์มรดกวัฒนธรรมที่จับต้องได้ (tangible cultural heritage) และมรดกวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ (intangible cultural heritage) อันเป็นภูมิปัญญาที่ได้รับการสืบทอดจากรุ่นสู่รุ่น นำผลการวิเคราะห์ที่ได้ออกแบบ (แบบร่าง) ตราสัญลักษณ์ แบบร่างกราฟิกบนบรรจุภัณฑ์

1.1 แบบสอบถาม เป็นการสอบถามความต้องการของกลุ่มอาชีพจักสานจากเส้นพลาสติก ชุมชนวัดบุปผาราม เขตธนบุรี กรุงเทพมหานคร เพื่อการออกแบบพัฒนาตราสัญลักษณ์ ฉลากและกราฟิกของบรรจุภัณฑ์ โดยสอบถามความต้องการด้านรูปแบบของตราสัญลักษณ์ ได้แก่ 1) ตราสัญลักษณ์ที่จดจำง่าย 2) ตราสัญลักษณ์ที่บ่งบอกความเป็นเอกลักษณ์เฉพาะของชุมชน 3) ตราสัญลักษณ์ที่สามารถบอกได้ถึงคุณสมบัติที่สำคัญของผลิตภัณฑ์ 4) ตราสัญลักษณ์ที่นำเสนอข้อมูลที่ครบถ้วน ชัดเจน และ 5) ตราสัญลักษณ์ที่สามารถนำไปจดทะเบียนการค้าได้ ในส่วนแบบประเมิน สร้างขึ้นตามวัตถุประสงค์ในการวิจัย โดยเป็นการประเมินแบบร่างตราสัญลักษณ์ ฉลากและกราฟิกบนบรรจุภัณฑ์ ที่สื่อถึงอัตลักษณ์ของชุมชนวัดบุปผาราม หลังจากนั้นนำมาออกแบบพัฒนาต้นแบบตราสัญลักษณ์ และกราฟิกบน

บรรจุกัณท์ ผลิตภัณฑ์ประเภทกระเป๋าสานใส่แก้วน้ำ โดยการประเมินครั้งที่ 1 ประเมินแบบร่าง จากกลุ่มอาชีพจักสานจากเส้นพลาสติก ชุมชนวัดบุปผาราม เขตธนบุรี กรุงเทพมหานคร ด้วยแบบประเมิน จากนั้นนำข้อมูลที่ได้ กลับมาวิเคราะห์ โดยแสดงในรูปแบบจำนวนของร้อยละและจัดเรียงตามลำดับคะแนน และนำมาพัฒนาปรับปรุงแก้ไข และการประเมินครั้งที่ 2 นำแบบที่ผ่านการประเมินในครั้งที่ 1 มาปรับปรุงแก้ไขและพัฒนาเป็นรูปแบบตราสัญลักษณ์ ฉลากและกราฟิกบนบรรจุกัณท์ แล้วประเมินแบบครั้งสุดท้าย จากกลุ่มอาชีพจักสานจากเส้นพลาสติก ชุมชนวัดบุปผาราม เขตธนบุรี กรุงเทพมหานคร

1.2 แบบประเมินในเรื่องของรูปแบบตราสัญลักษณ์ ฉลากและกราฟิกบนบรรจุกัณท์ ความสวยงามการนำเสนอ และการสื่อความหมายที่สอดคล้องกับบุคลิกภาพของชุมชนวัดบุปผาราม โดยนำคะแนนที่ได้จากแบบประเมิน และแบบสอบถาม มาหาค่าร้อยละรวมทั้งหาค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน โดยใช้สูตรการหาค่าร้อยละ และแบบประเมินแบบมาตราส่วน (rating scale) กำหนดค่าคะแนน (weight) ผู้วิจัยได้กำหนดค่าในการวัดสร้างตามมาตรวัดแบบลิเคิร์ต (likert scale) โดยให้ผู้ตอบแบบประเมินเลือกตอบได้เพียงคำตอบเดียว มี 5 ระดับ ใช้ระดับในการวัดข้อมูลประเภทอันตรภาค (interval scale)

2. หลังการออกแบบ พัฒนาตราสัญลักษณ์ ฉลากและกราฟิกบนบรรจุกัณท์ ประเมินความพึงพอใจของกลุ่มตัวอย่างวัยทำงานด้านการค้าถนนอิสราภาพ ในช่วงระหว่างเดือนมีนาคม-เมษายน พ.ศ.2565 โดยใช้แบบประเมิน สร้างขึ้นตามวัตถุประสงค์ในการวิจัย เป็นการประเมินความพึงพอใจของฉลากและกราฟิกบนบรรจุกัณท์ โดยแบบประเมินความพึงพอใจ ที่ได้รับการออกแบบและพัฒนาแล้ว

การตรวจสอบคุณภาพของเครื่องมือ ผู้วิจัยได้นำแบบประเมินและแบบสอบถามที่สร้างขึ้น ทำการทดสอบคุณภาพเครื่องมือ 2 ส่วน คือ ค่าความเที่ยงตรงของเนื้อหา (validity) ผู้วิจัยนำแบบสอบถามและแบบประเมินวัดความพึงพอใจไปปรึกษากับผู้เชี่ยวชาญเพื่อตรวจสอบความถูกต้องและความครอบคลุมของเนื้อหาประเด็นความต้องการในการประเมินความพึงพอใจ โดยมีผู้เชี่ยวชาญ 3 ท่าน ได้วิเคราะห์ดัชนีความสอดคล้อง IOC (index of item objective congruence) ได้เท่ากับ 0.86 และเลือกข้อคำถามแบบประเมิน และแบบสอบถาม โดยการพิจารณาความสอดคล้องดังกล่าวเป็นการพิจารณาแบบทดสอบรายข้อจากความคิดเห็นของผู้เชี่ยวชาญ และค่าความเชื่อมั่น (reliability) ของแบบสอบถาม ผู้วิจัยได้นำแบบสอบถามที่ปรับปรุงแก้ไขตามคำแนะนำของผู้เชี่ยวชาญ ไปทำการทดสอบ (try out) จำนวน 30 ชุด (การประเมินความพึงพอใจ กลุ่มตัวอย่างวัยทำงานด้านการค้าถนนอิสราภาพ ในช่วงเดือน มีนาคม-เมษายน 2565 กับกลุ่มตัวอย่างที่มีคุณสมบัติใกล้เคียงกับประชากรที่ต้องการศึกษา จากกลุ่มชุมชนที่ใกล้เคียงกลุ่มตัวอย่าง เพื่อตรวจสอบว่าคำถามสามารถสื่อความหมายตรงตามความต้องการและมีความเหมาะสมหรือไม่ จากนั้นจึงได้นำแบบประเมิน และแบบสอบถามมาทดสอบความเชื่อมั่น โดยใช้โปรแกรมสำเร็จรูป SPSS for Windows ตามเกณฑ์สัมประสิทธิ์แอลฟา (alpha coefficient) ของครอนบัค (Cronbach) และสมบัติ ท้ายเรือคำ (2553)

3. ขั้นตอนในการออกแบบตราสัญลักษณ์ ฉลากและกราฟิกบนบรรจุกัณท์ การออกแบบตราสัญลักษณ์ ฉลากและกราฟิกบนบรรจุกัณท์ ผลิตภัณฑ์ประเภทกระเป๋าสานใส่แก้วน้ำของกลุ่มอาชีพจักสานจากเส้นพลาสติก โดยขั้นตอนการออกแบบตราสัญลักษณ์และการออกแบบกราฟิกบนบรรจุกัณท์

โดยผู้วิจัยนำผลวิเคราะห์จากการสัมภาษณ์ แบบสอบถาม ข้อมูลวิถีชีวิตจากภาพถ่ายเพื่อกำหนดแนวความคิด และกระบวนการออกแบบ รวมถึงสรุปประเมินผลจากความพึงพอใจต่อรูปแบบตราสัญลักษณ์ กราฟิกบนบรรจุภัณฑ์ จากกลุ่มตัวอย่างวัยทำงานด้านการค้าถนนอิสราภาพ

การเก็บรวบรวมข้อมูล

คณะผู้วิจัยศึกษา ค้นคว้า รวบรวมเอกสารและลงพื้นที่ที่เกี่ยวข้องเพื่อเก็บรวบรวมข้อมูล ดังนี้

1. ลงพื้นที่ของกลุ่มอาชีพจักสานจากเส้นพลาสติก ผู้ผลิตผลิตภัณฑ์ประเภทกระเป๋าสานใส่แก้วน้ำของ ชุมชนวัดบุปผาราม เขตธนบุรี กรุงเทพมหานคร เพื่อเก็บข้อมูล สัมภาษณ์สอบถาม เกี่ยวกับความต้องการตราสัญลักษณ์ ฉลากและกราฟิกบนบรรจุภัณฑ์ผลิตภัณฑ์ประเภทกระเป๋าสานใส่แก้วน้ำของกลุ่ม และบันทึกภาพชีวิตชุมชนวัดบุปผาราม เพื่อนำข้อมูลที่ได้มาใช้ในการออกแบบตราสัญลักษณ์ ฉลากและกราฟิกบนบรรจุภัณฑ์ รวมทั้งลงพื้นที่เป้าหมาย ได้แก่ ชุมชนวัดบุปผาราม และตลาดย่านถนนอิสราภาพ เพื่อสอบถามประชากร ได้แก่ ชุมชนวัดบุปผาราม และกลุ่มตัวอย่างวัยทำงานด้านการค้าถนนอิสราภาพ ซึ่งผู้วิจัยใช้วิธีสุ่มตัวอย่างแบบมีจุดมุ่งหมาย โดยกำหนดเกณฑ์ในการเลือกกลุ่มตัวอย่าง กลุ่มแรกต้องเป็นประชาชนที่อาศัยในชุมชนวัดบุปผาราม และกลุ่มสองเป็นผู้บริโภคที่มาซื้อของอุปโภค บริโภค ย่านตลาดถนนอิสราภาพ จำนวน 367 คน ซึ่งใช้ขนาดของกลุ่มตัวอย่างของเครซี่และมอร์แกน เป็นกลุ่มตัวอย่างเป็นผู้มาซื้อของอุปโภค บริโภค ในย่านการค้าถนนอิสราภาพ แขวงวัดกัลยาณ์ โดยมีประชากร 8,403 คน (สำนักยุทธศาสตร์และประเมินผล, 2563) ระหว่างช่วงเดือน มีนาคม-เมษายน พ.ศ. 2565 เพื่อประเมินความพึงพอใจกราฟิกบนบรรจุภัณฑ์ที่ได้ผ่านการประเมิน (ครั้งที่1) จากกลุ่มอาชีพจักสานจากเส้นพลาสติก

2. ข้อมูลเอกสาร งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการออกแบบตราสัญลักษณ์ที่ใช้เพื่อการออกแบบตราสัญลักษณ์ และกราฟิกบนบรรจุภัณฑ์ผลิตภัณฑ์ประเภทกระเป๋าสานใส่แก้วน้ำของกลุ่มอาชีพจักสานจากเส้นพลาสติก ชุมชนวัดบุปผาราม เขตธนบุรี กรุงเทพมหานคร

การวิเคราะห์ข้อมูล

1. การวิเคราะห์การออกแบบตราสัญลักษณ์

- 1.1 การสร้างแนวคิดในการออกแบบตราสัญลักษณ์ผลิตภัณฑ์ประเภทกระเป๋าสานใส่แก้วน้ำ โดยนำผลวิเคราะห์จากการลงพื้นที่สัมภาษณ์ แบบสอบถาม ร่วมกับภาพถ่ายชีวิตชุมชนวัดบุปผาราม ได้มาซึ่งอัตลักษณ์ของชุมชน นำเสนอผ่านรูปแบบตาราง โดยผู้วิจัยใช้เกณฑ์มรดกวัฒนธรรมชุมชนวัดบุปผาราม และทฤษฎีการออกแบบมาออกแบบร่างตราสัญลักษณ์ขั้นที่ 1 และ ขั้นที่ 2

- 1.2 การออกแบบตราสัญลักษณ์บรรจุภัณฑ์ผลิตภัณฑ์ประเภทกระเป๋าสานใส่แก้วน้ำ รวมทั้งด้านการออกแบบกราฟิกตราสัญลักษณ์ เป็นการนำหลักการออกแบบโดยใช้รูปภาพประกอบ ลวดลาย สี ตัวอักษร นำมาจัดองค์ประกอบ (composition) รูปแบบ monoline ที่เน้นการใช้โครงสร้างของวัตถุสร้างการจดจำ และสร้างเอกลักษณ์เพื่อให้เกิดอัตลักษณ์ที่ชัดเจน อันมีจุดมุ่งหมายเพื่อสนองประโยชน์ทางด้านการตลาด ซึ่งได้แก่ สิ่งบ่งชี้เอกลักษณ์เฉพาะถิ่นได้อย่างเด่นชัด สร้างความน่าจดจำ

- 1.3 ประเมินการออกแบบตราสัญลักษณ์และนำมาพัฒนาเป็นต้นแบบตราสัญลักษณ์ผลิตภัณฑ์ประเภทกระเป๋าสานใส่แก้วน้ำของกลุ่มอาชีพจักสานจากเส้นพลาสติก ซึ่งประเมินจากแบบร่าง

โดยใช้การประเมินตราสัญลักษณ์ โดยกลุ่มอาชีพจักสานจากเส้นพลาสติกเลือกแบบที่ได้รับการประเมิน 3 อันดับแรกนำไปปรับปรุงออกแบบเพื่อให้ผู้เชี่ยวชาญ 3 ท่าน เลือกชั้นที่ 2 และนำไปประเมินความพึงพอใจ เพื่อนำไปพัฒนาเป็นต้นแบบตราสัญลักษณ์ จำนวน 1 แบบ

2. การวิเคราะห์การออกแบบฉลากและกราฟิกบนบรรจุภัณฑ์ เพื่อใช้ในการพัฒนาเป็นต้นแบบประเมินจากแบบร่างจำนวน 2 แบบ โดยกลุ่มอาชีพจักสานจากเส้นพลาสติกประเมินด้วยแบบประเมิน

3. วิเคราะห์การประเมินความพึงพอใจ การออกแบบฉลากและกราฟิกบนบรรจุภัณฑ์ ผลลัพธ์ที่ประเภทกระเป๋าสานใส่แก้วน้ำของกลุ่มอาชีพจักสานจากเส้นพลาสติก โดยนำคะแนนที่ได้จากแบบประเมิน แบบสอบถาม มาหาค่าร้อยละ และมาตรวจวัดแบบให้คะแนน (rating scale) เกี่ยวกับความพึงพอใจต่อรูปแบบกราฟิกบนบรรจุภัณฑ์ผลลัพธ์ที่ประเภทกระเป๋าสานใส่แก้วน้ำ รวมทั้งหาค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และให้เลือกระดับความพึงพอใจที่ตรงกับความรู้สึกตัวเอง โดยเกณฑ์การประเมินคุณภาพของการออกแบบกราฟิก ซึ่งจะสำรวจความพึงพอใจของกลุ่มตัวอย่างต่อรูปแบบกราฟิกบนบรรจุภัณฑ์ ได้แก่ 1) ตราสัญลักษณ์ 2) ด้านการแสดงข้อมูลบนฉลาก และ 3) ด้านภาพประกอบบนฉลาก

สรุปและอภิปรายผลการวิจัย

ผลการศึกษาอัตลักษณ์ชีวิตชุมชนวัดบุปผาราม เขตธนบุรี กรุงเทพมหานคร

คณะผู้วิจัยได้ลงพื้นที่ชุมชนวัดบุปผาราม และได้บันทึกภาพมรดกทางวัฒนธรรมในชุมชนวัดบุปผาราม และวิเคราะห์ถึงลักษณะประเภทมรดกทางวัฒนธรรมที่จับต้องได้ และจับต้องไม่ได้ (ธนิ เลิศชาญฤทธิ์, 2550) เพื่อใช้ประกอบการสัมภาษณ์ และสอบถามความคิดเห็นและความต้องการด้านการออกแบบตราสัญลักษณ์ของกลุ่มอาชีพจักสานจากเส้นพลาสติก ซึ่งจากการสัมภาษณ์ สอบถามและเลือกเอกลักษณ์ที่จับต้องได้ และเอกลักษณ์ที่จับต้องไม่ได้ของมรดกทางวัฒนธรรมที่ปรากฏอยู่ในชุมชนวัดบุปผาราม รวมถึงองค์ประกอบด้านการออกแบบที่ใช้ในการออกแบบตราสัญลักษณ์ครั้งนี้ กลุ่มผู้ผลิตผลิตภัณฑ์จากเส้นพลาสติก ชุมชนวัดบุปผาราม เขตธนบุรี กรุงเทพมหานคร เป็นกลุ่มอาชีพอุตสาหกรรมในครัวเรือนที่นำเอางานหัตถกรรมของชุมชนมาปรับประยุกต์ออกแบบเป็นผลิตภัณฑ์ให้เหมาะสมสอดคล้องกับวัสดุ และฝีมือของกลุ่มผู้ผลิตที่มีอยู่ในชุมชน อาทิ กระเป๋าสานกันกว้างแบบมีหูหิ้ว กระเป๋าสานสำหรับใส่แก้วน้ำ ตะกร้าสาน ซึ่งในอนาคตชุมชนยังวางแผนเพื่อผลิตเครื่องใช้ในครัวเรือนประเภทอื่น ๆ (สุตรี แก้วกัลยา, การสัมภาษณ์ส่วนบุคคล, 26 มกราคม 2564) โดยสมาชิกในกลุ่มจะผลิตงานจักสานจากเส้นพลาสติกที่มีคุณสมบัติทนทาน ทำความสะอาดง่าย รวมทั้งมีสีและลวดลายที่สวยงาม ทำให้ผลิตภัณฑ์ประเภทตระกร้า กระเป๋าประดิษฐ์ กระเป๋าใส่แก้วน้ำ เป็นที่นิยมยอมรับกันในการออกบูธตามงานแฟร์ และตลาด ซึ่งเป็นการช่วยสร้างรายได้และอาชีพให้กับชุมชน โดยการนำเสนออัตลักษณ์ผ่านเรื่องราวต่าง ๆ ที่ปรากฏในชุมชนโดยเฉพาะการนำเสนอเรื่องราว (story) ประวัติความเป็นมาหรือที่มาหรือวิธีการผลิตของผลิตภัณฑ์ ซึ่งเป็นสิ่งที่สามารถสร้างเอกลักษณ์ ให้เกิดขึ้นกับตราสินค้า สอดคล้องกับ Jensen ที่กล่าวว่าการสร้างตราสินค้าไม่ได้หยุดเพียงแค่การสร้างชื่อยี่ห้อที่ติดอยู่บนผลิตภัณฑ์ หรือตราสินค้าที่ปักอยู่บนเสื้อของพนักงาน แต่จะต้องถูกเพิ่มมูลค่า (value added) โดยใช้การออกแบบเป็นตัวถ่ายทอดเรื่องราว (design story) ที่บ่งบอกถึงต้นกำเนิดของตราสินค้านั้น ๆ ด้วย (TCDC, 2012)

โดยเรื่องราวต่าง ๆ เหล่านี้ไม่จำเป็นที่จะต้องสร้างขึ้นใหม่ เพราะเรื่องราวเหล่านี้ปรากฏอยู่ในตัวอยู่แล้ว ในชุมชนวัดบุปผารามก็เช่นกัน ที่มีเรื่องราวและทรัพยากรอันเป็นเอกลักษณ์เสมือนทรัพยากรวัฒนธรรมที่อยู่คู่กับท้องถิ่นมายาวนานสามารถนำมาเป็นเรื่องราวประกอบกับผลิตภัณฑ์เพื่อให้ผู้บริโภคได้เข้าถึงมากยิ่งขึ้น จุดนี้เองที่ทำให้เกิดอัตลักษณ์ที่แตกต่างของแต่ละชุมชน ซึ่งมีความแตกต่างจากที่อื่นสามารถนำมาสร้างเป็นเอกลักษณ์อันแสดงให้เห็นถึงภูมิปัญญาในท้องถิ่นของชุมชนที่มีเอกลักษณ์เฉพาะพร้อมที่มาที่แตกต่างกันที่สามารถนำมาสร้างตราสัญลักษณ์และกราฟิกบนบรรจุภัณฑ์ที่เหมาะสมกับการใช้งานและสอดคล้องกับวัตถุประสงค์ของการใช้งานและความต้องการในการบริโภคของกลุ่มผู้บริโภค ซึ่งจะเป็นแนวทางกลยุทธ์ด้านการตลาดเพื่อเพิ่มช่องทางของโอกาสทางการตลาดนำรายได้ให้กับชุมชนวัดบุปผาราม เขตธนบุรี กรุงเทพมหานคร

การนำเอกลักษณ์จากชุมชนวัดบุปผารามเพื่อแสดงอัตลักษณ์ของชุมชนวัดบุปผาราม ซึ่งหมายถึงลักษณะเฉพาะของวัดบุปผาราม โดยแบ่งออกได้สองลักษณะ ได้แก่ เอกลักษณ์ที่จับต้องได้ และเอกลักษณ์ที่จับต้องไม่ได้ (ธนิก เลิศชาญฤทธิ์, 2550)

ลักษณะที่ 1 เอกลักษณ์ที่จับต้องได้ หมายถึง การสะท้อนจากสิ่งที่มองเห็น เกิดการรู้จักและจดจำ ได้แก่ โบราณสถาน โบราณวัตถุที่สื่อถึงรูปทรง และลวดลาย ดังนี้ หน้าบันพระวิหาร ประติมากรรมหลวงพ่อดำ พระอุโบสถ ลวดลายบนบานประตู หน้าต่างอุโบสถ ชุ่มประตู่ ชุ่มประตู่ กำแพง ชุ่มประตู่ พระวิหาร พระวิหาร เพดานพาไล ศาลาสมเด็จ และหน้าบัน พระอุโบสถ

ลักษณะที่ 2 เอกลักษณ์ที่จับต้องไม่ได้ หมายถึงการสะท้อนจากสิ่งที่ไม่สามารถจับต้องได้ เกิดจากการซึมซับ เรียนรู้ ใช้เวลาในการทำความเข้าใจ ได้แก่ คติธรรม ความเชื่อ ประเพณี และวิถีชีวิต ดังนี้ กะล๋อจี่, ผ้าขาวม้าทอมือโบราณ และผ้าปักลายพุดตาน

เพื่อกำหนดแนวคิด นำมาประยุกต์ใช้ในการออกแบบตราสัญลักษณ์ และกราฟิกบนบรรจุภัณฑ์ที่มีความชัดเจนทางด้านอัตลักษณ์

ภาพที่ 1 คณะผู้วิจัยลงพื้นที่สัมภาษณ์กลุ่มผู้ผลิตผลิตภัณฑ์จากเส้นพลาสติก
ที่มา: ผู้วิจัย และคณะฯ (2564)

คณะผู้วิจัยได้ลงพื้นที่สอบถามกลุ่มตัวอย่างในชุมชนวัดบุปผาราม จำนวน 367 คน โดยนำเอกลักษณ์จากในชุมชนวัดบุปผารามเพื่อแสดงเอกลักษณ์ชุมชนวัดบุปผาราม เพื่อกำหนดแนวคิด ในการออกแบบตราสัญลักษณ์ และกราฟิกบนบรรจุภัณฑ์ โดยแบ่งเป็นเอกลักษณ์ที่จับต้องได้ (tangible)

จำนวน 11 มรดกทางวัฒนธรรม และเอกลักษณ์ที่จับต้องไม่ได้ (intangible) จำนวน 2 มรดกทางวัฒนธรรม โดยแนวความคิดการออกแบบตราสัญลักษณ์ผลิตภัณฑ์ประเภทกระเป๋าสานใส่แก้วน้ำของกลุ่มอาชีพจักสานจากเส้นพลาสติกนั้นยังคงการสร้างความสำเร็จและสื่อถึงผลิตภัณฑ์ที่ปรากฏภาพของชุมชนวัดบุปผาราม โดยการออกแบบจะมุ่งเน้นไปที่ความเรียบง่าย ลายเส้นไม่ซับซ้อนดูสบายตา ใช้การออกแบบที่เป็นแบบแบน (flat design) และมีการใช้การออกแบบที่ว่างรอบวัตถุให้เกิดภาพซ้อนอีกภาพหนึ่ง (negative space) สำหรับลักษณะลายเส้นที่ใช้ในการออกแบบตราสัญลักษณ์จะเน้นไปที่เส้นที่มีน้ำหนักเบา และหนัก 2 น้ำหนัก 2 สี ซึ่งนำเอกลักษณ์จากในชุมชนวัดบุปผาราม เพื่อแสดงเอกลักษณ์ชุมชนวัดบุปผาราม ซึ่งหมายถึงลักษณะเฉพาะของวัดบุปผาราม โดยแบ่งเป็นเอกลักษณ์ที่จับต้องได้ (tangible) และ เอกลักษณ์ที่จับต้องไม่ได้ (intangible) สมาชิกกลุ่มอาชีพจักสานจากเส้นพลาสติกได้เลือกลักษณะดอกพุดตานที่ปรากฏอยู่ส่วนหน้าบันเป็นปูนปั้นลายเครือดอกพุดตานใบเทศ และมีตรามหาสุริยมณฑลแบบไทย (ราชสีห์เทียมรถ) อยู่ตรงกลาง (เสรีรัฐศักดิ์ จินดาทิพย์, สัมภาษณ์ วันที่ 18 พฤศจิกายน 2564) ซึ่งลายดอกพุดตานปรากฏในงานช่างสิบหมู่สมัยกรุงสุโขทัย จนกระทั่งในสมัยกรุงรัตนโกสินทร์ตั้งแต่รัชกาลที่ 1 จนถึงรัชกาลปัจจุบัน โดยเฉพาะในรัชกาลที่ 3 ที่มีการสร้างสรรค์ดอกไม้วิจิตรโดดเด่น ลายดอกไม้วิจิตรต่าง ๆ เช่น ลายดอกบัว ลายดอกพิกุล ลายดอกไม้ทิพย์ ลายดอกไม้ประดิษฐ์ ลายดอกพุดตาน โดยลายดอกไม้ธรรมชาติ ปรากฏเป็นส่วนประกอบหนึ่งของงานช่างสิบหมู่เพื่อบูชาพระพุทธศาสนาประเภทอามิสบูชา ตามแนวความคิด 3 ประการ ดังนี้

1. การศึกษาธรรมชาติเรื่องดอกไม้ ได้แก่ ดอกบัว ดอกพุดตาน
2. ศรัทธาต่อพระพุทธศาสนา ได้แก่ พระวินัย ความบริสุทธิ์ของพระพุทธเจ้า บุคคลกับดอกบัว พุทธประวัติ การบูชาพระพุทธเจ้า พระธรรม การแสดงวิมานที่เป็นผลแห่งกรรมดี

3. การสืบทอดงานช่างสิบหมู่

คติลายดอกพุดตาน กระจายตัวอยู่ในศิลปกรรมสกุลช่างที่สำคัญต่าง ๆ ตั้งแต่ศิลปะลพบุรีกระทั่งในศิลปะสุโขทัยที่การขุดค้นพบเครื่องถ้วยลายจีนที่ปรากฏในสมัยราชวงศ์หยวนตอนปลาย และศิลปะล้านนาสำหรับลักษณะลายดอกพุดตานศิลปะลพบุรียังได้ส่งต่อมาให้กับศิลปะอยุธยา และศิลปะรัตนโกสินทร์ ลายดอกพุดตานที่เก่าแก่ที่สุดปรากฏที่ลายปูนปั้นบริเวณกรวยเชิงด้านเหนือของปราสาทประธานวัดพระศรีมหาธาตุ ลพบุรี ซึ่งเป็นศิลปะก่อนอยุธยาสมัยกับราชวงศ์ชาง ศิลปะสุโขทัยพบลายดอกพุดตานที่มีรูปแบบเป็นธรรมชาติ ลายดอกพุดตานที่จารลงบนแผ่นหินชนวนเล่าเรื่องชาดกในอุโมงค์วัดศรีชุม สุโขทัย สันนิษฐานว่ามีต้นแบบมาจากเครื่องลายครามราชวงศ์หยวนที่ขุดค้นพบตามแหล่งโบราณสถานเมืองเก่าสุโขทัย รวมถึงประดับซุ้มหน้ากาลเจดีย์ ประธานทรงดอกบัวตูม วัดเจดีย์เจ็ดแถว ศรีสัชนาลัย และยังพบเครื่องลายครามสมัยราชวงศ์หยวนในดินแดนล้านนาเช่นกัน รูปแบบลายดอกพุดตานบนศิลปกรรมล้านนาระยะแรกลายปูนปั้นมีปริมาตรแน่นทึบ ต่อมาช่างล้านนาได้ประยุกต์ลายพุดตานประกอบกับลายพรรณพฤกษาเป็นลายฉลุโปร่ง นับเป็นพัฒนาการที่ทำให้มีเอกลักษณ์ของตนเองลายดอกพุดตานในช่วงอยุธยาพบกระจายอยู่ตามหัวเมืองและดินแดนอื่น ๆ เช่น ลังกา พม่า และยังสืบทอดลายมาให้กับสกุลช่างรัตนโกสินทร์ ในช่วงต้นกรุงรัตนโกสินทร์ปรากฏลายดอกพุดตานจากจีนทางตอนใต้แพร่เข้ามาอีกระยะ ซึ่งต่อมาช่างในสมัยรัชกาลที่ 3 ได้นำไปประกอบกับลายเทศจากตะวันตก เรียกว่า “ลายเทศพุดตาน” หรือ ลายนอกอย่าง” ซึ่งได้รับความนิยม

และแพร่กระจายไปยังภูมิภาคต่าง ๆ โดยรวบรวมถึงดินแดนประเทศราชด้วย ลายดอกพุดตานยังคงได้รับความนิยมสืบเนื่องมาจนปัจจุบันดังปรากฏอยู่ทั่วไปตามพระอารามต่าง ๆ (อาสา ทองธรรมชาติ, 2557, หน้า 174)

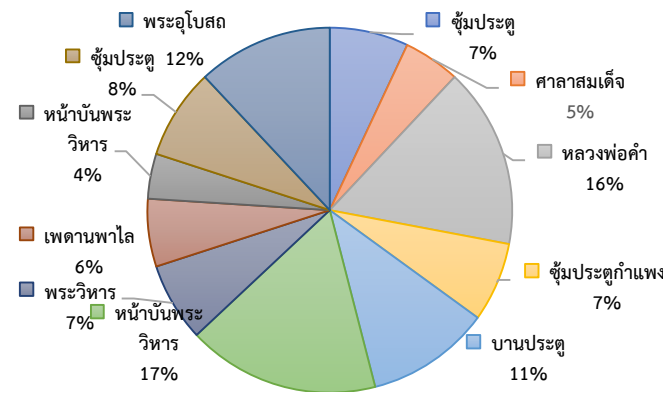
- คอไหเป็นลายดอกไม้แก้ว
- ไหเป็นลายดอกบัวแก้ว
- คอไหเป็นลายดอกไม้แก้ว มีขนาดดอกไม้แก้วเต็มพื้นที่
- เขียนเส้นขนานที่กลับ เพื่อแสดงมิติที่ขอบกลับ
- ซึ่งปล่อยให้เป็นสีขาว เพื่อให้กลับดอกไม้ดูบางแล้ว
- มีช่องไฟระหว่างกลับบัว

ภาพที่ 2 ไหลายครามของจีนสมัยราชวงศ์หยวนจากเตาจิ้งเต๋อเจิ้น มณฑลเจียงซี
จากการชุดแต่งโบราณสถานวัดพระพายหลวง สุโขทัย
ที่มา: คณะผู้วิจัย ปรับปรุงจาก อาสา ทองธรรมชาติ (2557)

ดังที่กล่าวข้างต้น ลวดลายดอกพุดตาน ได้รับอิทธิพลจากลวดลายที่พัฒนาจากจีนภาคใต้มาเป็นลายดอกพุดตานและพรรณพฤกษาในศิลปะรัตนโกสินทร์ได้รับการสืบทอดพัฒนาการมาจากศิลปะอยุธยาแล้วในช่วงอยุธยาตอนปลายจนถึงสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้น ซึ่งมีคติเป็นสัญลักษณ์มงคล การเข้ามาของลายดอกพุดตานในระยะใหม่นี้ตรงกับสมัยราชวงศ์ชิงของจีน ราชวงศ์จักรีพระประดิษฐ์พล (พ.ศ. 2279-2338) จักรพรรดิเจียจิ้ง (พ.ศ. 2339-2763) และจักรพรรดิเต้ากวง (พ.ศ. 2364-2393) และต่อมาเมื่อชาติตะวันตกเข้ามาเจริญสัมพันธไมตรีและติดต่อค้าขายกับกรุงรัตนโกสินทร์มากขึ้นในราวปลายสมัยรัชกาลที่ 2 ต่อรัชกาลที่ 3 ส่งผลให้อิทธิพลลวดลายศิลปะชาติตะวันตกเข้ามา ที่เรียกว่า “ลายเทศ” ด้วยความรู้รับปรับตัวให้เข้ากับกระแสศิลปะที่เข้ามาใหม่ ช่างไทยในสมัยพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัวได้นำลายเทศของชาติตะวันตกมาผสมผสานกับลายดอกพุดตานที่มีอยู่ก่อนมาพัฒนาเกิดเป็นลายอย่างใหม่ที่เรียกว่า “ลายเทศพุดตาน” อันเป็นที่นิยมกันมากดังที่สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ เจ้าฟ้ากรมพระยานริศรานุวัดติวงศ์ ช่างไทยสมัยต้นกรุงรัตนโกสินทร์นิยมนำลายดังกล่าวมาประยุกต์ตกแต่งในศิลปกรรมต่าง ๆ จนแพร่หลาย ลายดอกพุดตานสังเกตเห็นได้โดยทั่วไปเนื่องจากช่างมักนำไปเป็นงานประดับตกแต่งหน้าบัน กรอบประตูหน้าต่างของโบสถ์ วิหาร ชุมสีมา เป็นต้น ด้านงานประติมากรรมที่นอกจากจะนำตุ๊กตาอับเฉาที่มีลวดลายดอกพุดตานประดับอยู่มาตั้งตามพระอารามต่าง ๆ แล้ว ช่างไทยยังนำลายพุดตานและลายอย่างเทศมาตกแต่งประติมากรรมเสาชิงช้า ฐานชุกชี ฐานพระพุทธรูปต่าง ๆ ด้วย ในงานจิตรกรรมสมัยรัตนโกสินทร์มักเต็มไปด้วยลวดลายดอกพุดตาน ทั้งงานจิตรกรรมแบบประเพณีและลายตกแต่งผนังอาคารเพื่อความสวยงามตลอดจนนำลายดอกพุดตานและลายเทศพุดตานไปใช้ตกแต่งในงานประณีตศิลป์หลากหลายประเภท (อาสา ทองธรรมชาติ, 2557, หน้า 174)

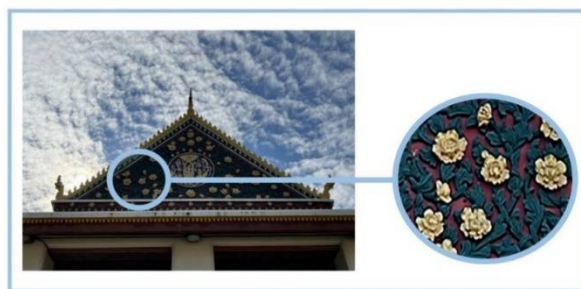
ผลจากการรวบรวมวัฒนธรรมชุมชนวัดบุปผารามโดยนำเอกลักษณ์จากในชุมชนวัดบุปผารามเพื่อแสดงเอกลักษณ์ชุมชนฯ ที่มีลักษณะเฉพาะของวัดบุปผาราม โดยแบ่งออกได้สองลักษณะ คือ เอกลักษณ์ที่จับ

ต้องได้ และเอกลักษณ์ที่จับต้องไม่ได้ เพื่อกำหนดแนวคิด ในการออกแบบตราสัญลักษณ์ และกราฟิกบนบรรจุภัณฑ์ โดยชุมชนฯ ได้เลือกเอกลักษณ์ที่จับต้องได้ในชุมชนฯ ตามลำดับดังนี้ หน้าบันพระวิหาร จำนวน 64 คน คิดเป็นร้อยละ 17 ประติมากรรมหลวงพ่อดำ จำนวน 61 คน คิดเป็นร้อยละ 16 พระอุโบสถ จำนวน 48 คน คิดเป็นร้อยละ 12 ลวดลายบนบานประตู หน้าต่างอุโบสถ จำนวน 41 คน คิดเป็นร้อยละ 11 ชุ่มประตู จำนวน 31 คน คิดเป็นร้อยละ 8 กำแพง จำนวน 29 คน คิดเป็นร้อยละ 7 ชุ่มประตู พระวิหาร จำนวน 28 คน คิดเป็นร้อยละ 7 พระวิหาร จำนวน 27 คน คิดเป็นร้อยละ 7 เพดานพาไล จำนวน 22 คน คิดเป็นร้อยละ 6 ศาลาสมเด็จ จำนวน 19 คน คิดเป็นร้อยละ 5 และหน้าบัน พระอุโบสถ จำนวน 14 คน คิดเป็นร้อยละ 4

แผนภาพที่ 1 สรุปมรดกวัฒนธรรมชุมชนวัดบุปผาราม
ที่มา: ผู้วิจัย และคณะฯ (2564)

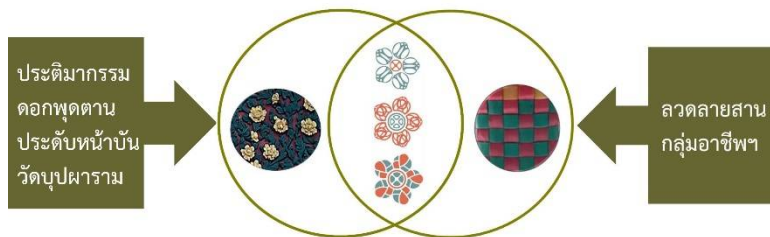
บริเวณหน้าบันพระวิหารวัดบุปผาราม มีลักษณะประติมากรรมนูนต่ำดอกพุดตาน อันเป็นเอกลักษณ์ที่จับต้องได้ ที่ปรากฏในช่วงต้นกรุงรัตนโกสินทร์ซึ่งได้รับอิทธิพลจากจีนทางตอนใต้ โดยต่อมาช่างในสมัยรัชกาลที่ 3 ได้นำไปประกอบกับลายเทศจากตะวันตก และเรียกว่า “ลายเทศพุดตาน” หรือ “ลายนอกอย่าง” ซึ่งได้รับความนิยม และได้รับความนิยมแพร่กระจายไปยังภูมิภาคต่าง ๆ อันรวมถึงดินแดนประเทศราชด้วย ในการออกแบบตราสัญลักษณ์ผลิตภัณฑ์ประเภทกระเป๋าสานใส่แก้วน้ำของกลุ่มอาชีพจักสานจากเส้นพลาสติก ได้นำลักษณะประติมากรรมดอกพุดตานหน้าบันพระวิหาร มาทำการออกแบบ

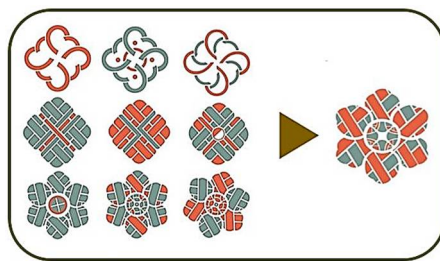
ภาพที่ 3 เอกลักษณ์จากลักษณะประติมากรรมดอกพุดตานประดับหน้าบันวัดบุปผาราม
ที่มา: ผู้วิจัย และคณะฯ (2564)

ในส่วนความต้องการด้านการออกแบบ สมาชิกกลุ่มอาชีพจักสานฯ ได้เลือกลักษณะรูปทรงตราสัญลักษณ์ที่เป็นรูปทรงวงกลม มีลักษณะรวมเนื้อหารายละเอียดที่เพิ่มเติมเข้าไป ซึ่งจะสัมพันธ์กับส่วนโค้งของวงกลมเพื่อให้ดูกลมกลืนเป็นเอกภาพ ซึ่งด้านความต้องการด้านรูปแบบของตราสัญลักษณ์ผลิตภัณฑ์ประเภทกระเป๋าสานใส่แก้วน้ำของกลุ่มอาชีพจักสานจากเส้นพลาสติก พบว่ากลุ่มอาชีพจักสานจากเส้นพลาสติก ชุมชนวัดบุปผาราม เขตธนบุรี กรุงเทพมหานคร แสดงความต้องการด้านรูปแบบของตราสัญลักษณ์ผลิตภัณฑ์ประเภทกระเป๋าสานใส่แก้วน้ำของกลุ่มอาชีพจักสานจากเส้นพลาสติก ต่อตราสัญลักษณ์ที่บ่งบอกความเป็นเอกลักษณ์เฉพาะของชุมชนวัดบุปผาราม มากที่สุด ต้องการตราสัญลักษณ์ที่สามารถจดจำง่าย ตราสัญลักษณ์ที่สามารถนำไปจดทะเบียนการค้าได้ ตราสัญลักษณ์ที่สามารถบอกได้ถึงคุณสมบัติที่สำคัญของผลิตภัณฑ์ และตราสัญลักษณ์ที่นำเสนอข้อมูลที่ครบถ้วน ชัดเจน ตามลำดับ

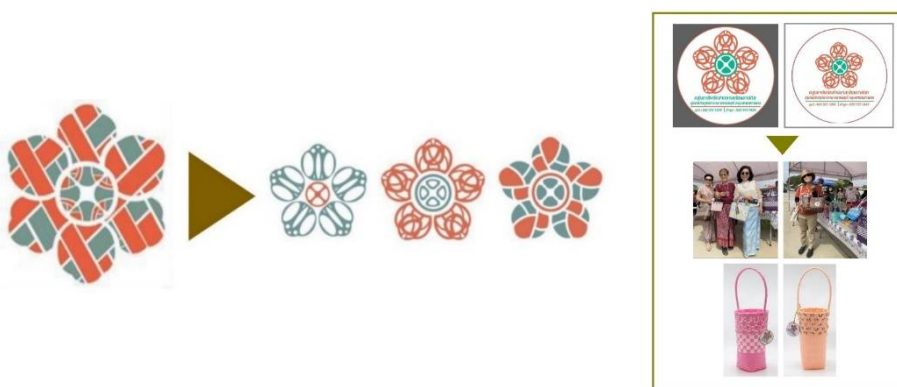
ตราสัญลักษณ์ผลิตภัณฑ์ประเภทกระเป๋าสานใส่แก้วน้ำของกลุ่มอาชีพจักสานจากเส้นพลาสติก ใช้แนวคิดการสร้างความเป็นเอกภาพและสื่อถึงผลิตภัณฑ์ที่ปรากฏภาพของชุมชนวัดบุปผาราม ได้แก่ ดอกพุดตานที่ปรากฏบนอาคารสิ่งก่อสร้างในวัดบุปผาราม ซึ่งการออกแบบจะมุ่งเน้นไปที่ความเรียบง่าย ลายเส้นไม่ซับซ้อนดูสบายตา ใช้การออกแบบที่เป็นแบบแบน (flat design) และมีการใช้การออกแบบที่ว่างรอบวัตถุให้เกิดภาพซ้อนอีกภาพหนึ่ง (negative space) สำหรับลักษณะลายเส้นที่ใช้ในการออกแบบตราสัญลักษณ์จะเน้นไปที่เส้นที่มีน้ำหนักเบา และหนัก 2 น้ำหนัก 2 สี เพื่อให้เกิดลักษณะของลายเส้นสาน อันเป็นการบอกคุณลักษณะของผลิตภัณฑ์ของกลุ่มอาชีพจักสานจากเส้นพลาสติก ชุมชนวัดบุปผาราม ดังนั้นออกแบบภาพตราสัญลักษณ์ผลิตภัณฑ์ประเภทกระเป๋าสานใส่แก้วน้ำของกลุ่มอาชีพจักสานจากเส้นพลาสติก จากแนวคิดดอกพุดตาน (ภาพที่ 6)

แผนภาพที่ 2 กระบวนการออกแบบตราสัญลักษณ์ของผลิตภัณฑ์ประเภทกระเป๋าสานใส่แก้วน้ำ
ที่มา: ผู้วิจัย และคณะฯ (2564)

แผนภาพที่ 3 ตราสัญลักษณ์จากแนวคิดดอกพุดตานจากการปรับแก้ไข ตามข้อเสนอฯ
ที่มา: ผู้วิจัย และคณะฯ (2564)

แผนภาพที่ 4 ตราสัญลักษณ์จากแนวคิดดอกพุดตานจากการปรับแก้ไข ตามข้อเสนอฯ (ครั้งที่ 2, 3)
ที่มา: ผู้วิจัย และคณะฯ (2564)

ผลการใช้ตราสัญลักษณ์ ฉลากและกราฟิกบนบรรจุภัณฑ์ผลิตภัณฑ์ประเภทกระเป๋าสานใส่แก้วนํ้าของกลุ่มอาชีพจักสานจากเส้นพลาสติก ชุมชนวัดบุปผาราม เขตธนบุรี กรุงเทพมหานคร ของกลุ่มผู้บริโภคเป้าหมาย

ผลการนำตราสัญลักษณ์ ฉลากและกราฟิกบนบรรจุภัณฑ์ไปทดสอบหาความพึงพอใจต่อฉลากผลิตภัณฑ์ประเภทกระเป๋าสานใส่แก้วนํ้า (แบบที่ 1 และแบบที่ 2) โดยการออกแบบได้นำเอกลักษณ์จากในชุมชนวัดบุปผาราม ได้แก่ ลายดอกพุดตาน หน้าบันวิหารวัดบุปผาราม เพื่อแสดงเอกลักษณ์ชุมชนวัดบุปผาราม และจากการออกแบบตราสัญลักษณ์ ฉลากและกราฟิกบนบรรจุภัณฑ์พบว่ากลุ่มอาชีพจักสานจากเส้นพลาสติก แสดงความพึงพอใจต่อรูปแบบของตราสัญลักษณ์ ดังนี้ แบบ A พึงพอใจ 1 คน แบบ B พึงพอใจ 3 คน และแบบ C พึงพอใจ 2 คน แสดงให้เห็นว่ากลุ่มอาชีพจักสานฯ ส่วนใหญ่พึงพอใจรูปแบบตราสัญลักษณ์ แบบ B

ผลการสอบถามความพึงพอใจกับกลุ่มตัวอย่างเป็นผู้มาซื้อของอุปโภค บริโภคในย่านการค้าถนนอิสราภาพ ในช่วงเดือน มีนาคม-เมษายน พ.ศ. 2565 จำนวน 367 คน พบว่า ผู้ตอบแบบประเมินส่วนใหญ่

เป็นเพศหญิง จำนวน 194 คน คิดเป็นร้อยละ 52.86 รองลงมาคือเพศชาย จำนวน 173 คน คิดเป็นร้อยละ 47.13 อายุของผู้ตอบแบบประเมิน พบว่า ผู้ตอบแบบประเมินส่วนใหญ่อายุต่ำกว่า 30 ปี จำนวน 121 คน คิดเป็นร้อยละ 33 รองลงมาคืออายุ 41-50 ปี จำนวน 113 คน คิดเป็นร้อยละ 30.8 ส่วนอายุ 30-40 ปี จำนวน 71 คน คิดเป็นร้อยละ 19.30 และอายุ 51 ปี ขึ้นไป จำนวน 62 คน คิดเป็นร้อยละ 16.9 ส่วนใหญ่ประกอบธุรกิจส่วนตัว จำนวน 148 คน คิดเป็นร้อยละ 40.32 พนักงานบริษัท จำนวน 84 คน คิดเป็นร้อยละ 22.88 รัฐวิสาหกิจ จำนวน 68 คน คิดเป็นร้อยละ 18.52 ข้าราชการ จำนวน 44 คน คิดเป็นร้อยละ 12 และนักเรียน นักศึกษา จำนวน 23 คน คิดเป็น ร้อยละ 6.27 รายได้ 20,001–30,000 บาท จำนวน 177 คน คิดเป็นร้อยละ 48.22 รองลงมามีรายได้ 30,001 บาท ขึ้นไป จำนวน 105 คน คิดเป็นร้อยละ 28.61 รายได้ 10,001–20,000 บาท มีจำนวน 64 คน คิดเป็นร้อยละ 17.43 และมีรายได้ต่ำกว่า 10,000 บาท จำนวน 21 คน คิดเป็นร้อยละ 5.72 ตามลำดับ

ด้านความพึงพอใจต่อฉลากผลิตภัณฑ์ประเภทกระเป๋าสานใส่แก้วน้ำ (แบบ 1 และแบบ 2) ได้ประเมินความพึงพอใจต่อฉลากฯ ดังนี้

ด้านกราฟิกบรรจุภัณฑ์ โดยรวมพึงพอใจมาก ซึ่งจากสิ่งง่ายต่อการจดจำ (ค่าเฉลี่ย 4.02) สีสันเหมาะสมกับผลิตภัณฑ์ (ค่าเฉลี่ย 3.98) สีสันตัดกันระหว่างภาพ และตัวอักษร ข้อความอ่านง่าย (ค่าเฉลี่ย 3.87) และสีสันทนบรรจุภัณฑ์สวยงาม สะดุดตา (ค่าเฉลี่ย 3.85)

ด้านตราสัญลักษณ์ โดยรวมพึงพอใจมาก ผู้บริโภคส่วนใหญ่เห็นว่าตราสัญลักษณ์มีเอกลักษณ์ของชุมชนวัดบุปผาราม (ค่าเฉลี่ย 4.08) ตราสัญลักษณ์จดจำง่าย (ค่าเฉลี่ย 4.04) และตราสัญลักษณ์สามารถบอกถึงคุณสมบัติที่สำคัญของผลิตภัณฑ์ (ค่าเฉลี่ย 3.77)

ด้านการแสดงข้อมูลบนฉลาก โดยรวมพึงพอใจมาก ผู้บริโภคส่วนใหญ่เห็นว่าการระบุชื่อผลิตภัณฑ์ชัดเจน เข้าใจง่ายมากที่สุด (ค่าเฉลี่ย 4.01) และพึงพอใจข้อมูล รายละเอียดผลิตภัณฑ์ครบถ้วนชัดเจน มาก (ค่าเฉลี่ย 3.91)

ส่วนความพึงพอใจต่อฉลากผลิตภัณฑ์ประเภทกระเป๋าสานใส่แก้วน้ำ ของกลุ่มอาชีพจักสานจากเส้นพลาสติก ชุมชนวัดบุปผาราม เขตธนบุรี กรุงเทพมหานคร แบบที่ 1 และ แบบที่ 2 ปรากฏว่า ผู้ประเมินส่วนใหญ่ พึงพอใจบรรจุภัณฑ์ แบบที่ 1 มากที่สุด (ค่าเฉลี่ย 3.98) และบรรจุภัณฑ์ แบบที่ 2 (ค่าเฉลี่ย 3.72)

ข้อเสนอแนะการวิจัย

1. การออกแบบตราสัญลักษณ์ ฉลากและกราฟิกบนบรรจุภัณฑ์ผลิตภัณฑ์ ประเภทกระเป๋าสานใส่แก้วน้ำของกลุ่มอาชีพจักสานจากเส้นพลาสติก ชุมชนวัดบุปผาราม เป็นการออกแบบและนำไปใช้ในระดับชุมชน ซึ่งในส่วนของข้อมูลกระบวนการศึกษา วิเคราะห์ และออกแบบสามารถที่จะนำไปใช้ศึกษากับผลิตภัณฑ์อื่นในชุมชนต่อไป

2. การออกแบบพัฒนาครั้งนี้เป็นเพียงการศึกษาเพื่อให้ได้ผลด้านการออกแบบตราสัญลักษณ์ ฉลากและกราฟิกบนบรรจุภัณฑ์เท่านั้นซึ่งในเรื่องการตลาด การส่งเสริมการขาย ควรมีการทดสอบในการจัดจำหน่ายเพื่อให้เกิดการต่อยอดให้กับผลิตภัณฑ์

บรรณานุกรม

- ธนิก เลิศชาญฤทธิ. (2550). การจัดการทรัพยากรทางวัฒนธรรม. กรุงเทพฯ: ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร.
- สมบัติ ท้ายเรือคำ. (2553). ระเบียบวิธีวิจัยสำหรับมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์. มหาสารคาม: มหาวิทยาลัยมหาสารคาม.
- สำนักยุทธศาสตร์และประเมินผล.(2563). จำนวนประชากร พื้นที่ ความหนาแน่น จำนวนบ้าน จำแนกตามแขวง ในเขตกรุงเทพมหานคร 2563. สืบค้นจาก https://webportal.bangkok.go.th/upload/user/00000130/BMA_STATISTICS%202563/ebook%2063.pdf
- สุภาดา ศรีสารคาม. (2550). การวางแผนเชิงกายภาพสำหรับการใช้พื้นที่ว่างสาธารณะระดับชุมชนแขวงวัดกัลยาณ์ เขตธนบุรี. วิทยานิพนธ์การวางแผนภาคและเมืองมหาบัณฑิต สาขาวิชาการออกแบบชุมชนเมือง, จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- อาสา ทองธรรมชาติ. (2557). ที่มาและพัฒนารของลายดอกโบตันในงานศิลปกรรมไทย. วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาประวัติศาสตร์ศิลปะ, มหาวิทยาลัยศิลปากร.
- TCDC. (2012). Rolf Jensen กับ The Dream Society, Creative Knowledge. สืบค้นจาก <http://www.tcdc.or.th/articles/business-industrial/>

การสร้างอัตลักษณ์ชุมชนเมืองเก่าฝั่งธนบุรีผ่านเพลงออกภาษา เพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม

Creation of Old Town Identities through Multi-language Song for Promoting Cultural Tourism

วันที่รับบทความ: 24 พฤษภาคม 2566

ชนิดา จันทรงาม¹

วันที่แก้ไขบทความ: 23 มิถุนายน 2566

วันที่ตอบรับบทความ: 3 กรกฎาคม 2566

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาอัตลักษณ์ของกลุ่มชาติพันธุ์ในเขตเมืองเก่าฝั่งธนบุรี นำมาออกแบบสร้างสรรค์การแสดง ชุด เพลงออกภาษาฝั่งธนบุรี และ 2) ศึกษาแนวทางในการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมโดยใช้อัตลักษณ์ของกลุ่มชาติพันธุ์ย่านเมืองเก่าฝั่งธนบุรี ระเบียบวิธีวิจัยใช้การวิจัยเชิงคุณภาพและการวิจัยเชิงสร้างสรรค์ เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยประกอบด้วยแบบสัมภาษณ์เชิงลึก แบบบันทึกการสนทนากลุ่ม แบบสอบถาม วิเคราะห์ข้อมูลเชิงเนื้อหาด้วยวิธีการพรรณนา และนำข้อมูลที่ได้มาวิเคราะห์เพื่อออกแบบผลงานสร้างสรรค์ ผลการวิจัยพบว่า การสร้างอัตลักษณ์ชุมชนเมืองเก่าฝั่งธนบุรีผ่านเพลงออกภาษาเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมมี 4 ประเด็นสำคัญ ได้แก่ 1) ด้านอัตลักษณ์ทางชาติพันธุ์ มีกลุ่มชาติพันธุ์อาศัยอยู่ในชุมชนเมืองเก่าฝั่งธนบุรี 6 ชาติพันธุ์ ได้แก่ ไทย จีน ลาว มอญ เขมร และโปรตุเกส 2) การสร้างสรรค์ผลงานนาฏศิลป์ในรูปแบบเพลงออกภาษา ชุด เพลงออกภาษาฝั่งธนบุรี ที่สะท้อนอัตลักษณ์กลุ่มชาติพันธุ์ทั้ง 6 ชาติพันธุ์ นำมาวิเคราะห์และออกแบบตามองค์ประกอบการแสดง 6 องค์ประกอบ 3) การเผยแพร่ผลงานการแสดงเข้าร่วมนำเสนอผลงานสร้างสรรค์ระดับนานาชาติ (International Festival of Arts and Culture 2022) วันที่ 10 พฤศจิกายน พ.ศ. 2565 จัดโดย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ และ 4) แนวทางการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม การถ่ายทอดองค์ความรู้ด้านการแสดงเพลงออกภาษาฝั่งธนบุรี และการร่วมมือระหว่างสถาบันการศึกษากับหน่วยงานภายในชุมชนในการสนับสนุนการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม รวมถึงการเผยแพร่และประชาสัมพันธ์ในการจัดกิจกรรมร่วมกับหน่วยงานต่าง ๆ

คำสำคัญ: นาฏศิลป์สร้างสรรค์ เพลงออกภาษา กลุ่มชาติพันธุ์ย่านธนบุรี การส่งเสริมการท่องเที่ยว
เขตอนุรักษ์เมืองเก่าฝั่งธนบุรี

¹ อาจารย์ ดร. ประจำคณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏธนบุรี
e-mail: chanida.j@dru.ac.th

Creation of Old Town Identities through Multi-language Song for Promoting Cultural Tourism

Received: May 24, 2023

Chanida Janngam ¹

Revised: June 23, 2023

Accepted: July 3, 2023

Abstract

The purposes of this study were to 1) discover about the identity of multi-cultural ethnic groups in Thonburi area to design the performance called a multi-language Thonburi song; 2) find out the methods to encourage cultural tourism through the identity of ethnic groups in Thonburi area. The study employed qualitative and creative research methodologies. The tools used were in-dept interview, group-conversation records, and questionnaires. The content data were analyzed through content explanation and brought the analyzed data for the creative performance design. The results of the study revealed that the identification of ethnic groups in Thonburi area through a multi-language song for the cultural tourism encouragement included 4 topics. Firstly, the cultural identity included 6 ethnical groups; Thai, Chinese, Laotian, Peguan, Indian, and Portuguese. Secondly, the artwork creation called a multi-language Thonburi song reflected the 6 ethnical groups' cultures, which has been analyzed and designed based on the 6 elements of the performance. Thirdly, the performance has been shown at the International Festival of Arts and Culture 2022, held on 10th November 2022 by Srinakharinwirot University. Finally, the cultural tourism encouragement method has transferred knowledge through the multi-language Thonburi song as well as the corporations between the educational institution and the community organization for cultural tourism encouragement. Furthermore, it was also included the activities distribution and public relations.

Keywords: Dance creation, Tonal Language Song, Ethnic groups in Thonburi Area, Tourism Promotion, Thonburi Old Town Area Conservation

¹ Ph.D., Faculty of Humanities and Social Sciences, Dhonburi Rajabhat University
e-mail: chanida.j@dru.ac.th

บทนำ

กรุงธนบุรีเดิมมีชื่อเรียกว่า “เมืองธนบุรีศรีมหาสมุทร” แต่ชาวตะวันตกนิยมเรียกว่า “เมืองบางกอก” ที่ตั้งระหว่างคลองบางกอกน้อยกับคลองบางกอกใหญ่ ซึ่งในอดีตคลองทั้งสองนี้คือ แม่น้ำเจ้าพระยาสายเก่า ในสมัยกรุงศรีอยุธยา มีการติดต่อค้าขายกับชาวต่างชาติ ทั้งจากทวีปเอเชียและยุโรป สมเด็จพระชัยราชาธิราช (พ.ศ. 2077-2089) จึงโปรดเกล้าฯ ให้ขุดคลองระหว่างคลองบางกอกน้อย เขตบางกอกใหญ่ เพื่อช่วยลกระยะการเดินทางจากปากน้ำเข้าสู่กรุงศรีอยุธยาให้สะดวกรวดเร็วขึ้น ต่อมา คลองลัดตั้งกล่าวได้ขยายกว้างขึ้นกลายเป็นแม่น้ำเจ้าพระยาสายใหม่ ส่วนแม่น้ำเจ้าพระยาสายเดิมที่เชื่อมกันด้วยคลองลัดนี้ได้เปลี่ยนสภาพเป็นดินตื้นเขินและแคบลงจนกลายเป็นคลองบางกอกน้อย บางกอกใหญ่ (สำนักศิลปะและวัฒนธรรม มหาวิทยาลัยราชภัฏบ้านสมเด็จเจ้าพระยา, 2550, หน้า 19)

ประวัติศาสตร์การย้ายถิ่นฐานอพยพของชุมชนจากกรุงศรีอยุธยาหลังเสียกรุงครั้งที่ 2 ได้ย้ายมาตั้งถิ่นฐานยังราชธานีแห่งใหม่ ในสมัยนั้นจึงปรากฏวิถีชีวิต ประเพณี วัฒนธรรมชุมชนเก่าแก่ในสมัยอยุธยาสืบทอดมาจนถึงปัจจุบันและยังคงปรากฏกลุ่มชาติพันธุ์ในชุมชนบริเวณเขตพื้นที่ ซึ่งในอดีตเคยเป็นชุมชนที่สำคัญทางด้านประวัติศาสตร์ มีอัตลักษณ์ที่โดดเด่น ทั้งวิถีชีวิต วัฒนธรรม สภาพความเป็นชุมชนดั้งเดิมผสมผสานสภาพความเปลี่ยนแปลงของสังคมเมืองธนบุรี แม้เทคโนโลยีการคมนาคมมีความเจริญก้าวหน้าแต่ย่านเมืองเก่าฝั่งธนบุรียังคงปรากฏอัตลักษณ์ที่โดดเด่นทั้งทางด้านประวัติศาสตร์ วิถีชีวิต สิ่งเหล่านี้ถูกสะท้อนออกมาจากความหลากหลายของกลุ่มชาติพันธุ์ในย่านเมืองเก่าฝั่งธนบุรีในชุมชนต่าง ๆ ประกอบด้วย กลุ่มไทย กลุ่มจีน กลุ่มแขก กลุ่มมอญ กลุ่มลาว และกลุ่มโปรตุเกส ล้วนแล้วแต่มีขนบธรรมเนียม จารีตประเพณี และอัตลักษณ์ที่โดดเด่นแตกต่างกัน รวมถึงการนับถือศาสนาที่ต่างกัน ทั้งพุทธ คริสต์ อิสลาม โดยกลุ่มชาติพันธุ์เหล่านี้สามารถรักษาวัฒนธรรมดั้งเดิมของตนไว้ได้ ดังปรากฏในแบบแผนประเพณี พิธีกรรม ตลอดจนศาสนสถานอันเป็นที่เคารพศรัทธา อาทิ วัด โบสถ์ มัสยิด และศาลเจ้า

ความหลากหลายทางด้านชาติพันธุ์ของชุมชนย่านเมืองเก่าฝั่งธนบุรีนี้ มีจุดแข็งและมีอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมเฉพาะตัวที่ชัดเจนไม่ว่าจะเป็นประวัติศาสตร์ วิถีชีวิต ภาษา เครื่องแต่งกายอันเป็นส่วนที่แสดงออกมาให้บุคคลภายนอกได้รับรู้ถึงความเป็นวัฒนธรรมที่เข้มแข็ง การแสดงออกผ่านความเชื่อและค่านิยมในรูปแบบต่าง ๆ ผู้วิจัยจึงต้องการศึกษาวิถีชีวิตและวัฒนธรรมของแต่ละชาติพันธุ์ที่ปรากฏในพื้นที่ ย่านเมืองเก่าฝั่งธนบุรี นำมาวิเคราะห์เพื่อค้นหาอัตลักษณ์และรูปแบบการแสดงที่สะท้อนความหลากหลายทางชาติพันธุ์มานำเสนอผ่านเพลงออกภาษา ซึ่ง สุจิตต์ วงษ์เทศ (2556, หน้า 1) ได้ให้ความหมายเพลงสิบสองภาษา หรือเพลงออกภาษา หมายถึง เพลงสำเนียงนานาชาติพันธุ์ที่เป็นเพื่อนบ้านอยู่โดยรอบสยามและที่ชาวสยามรู้จักดีในสมัยก่อน เช่น ลาว มอญ เขมร พม่า ญวน ขวา มลายู จีน ญี่ปุ่น เกาหลี ฝรั่ง ฯลฯ ก็ได้ จำนวนสำเนียงเพลงมีความไม่แน่นอน ขึ้นอยู่กับเวลา สถานที่ กลุ่มนักดนตรี กับนักร้องที่ทำงานขณะนั้น ใครขยันจะทำให้ครบสมาชิกองค์การสหประชาชาติก็ไม่ผิดกติกา เพลงสิบสองภาษามีขึ้นเชิงที่แสดงความเป็นเอกลักษณ์และอวดความเป็นสยามที่เหนือกว่า แต่อีกด้านหนึ่งก็แสดงความสัมพันธ์อันเครือญาติกับเพื่อนบ้านอย่างกับชื่อเพลงดนตรีนำหน้าชื่อชาติพันธุ์

จากที่กล่าวมาข้างต้น ความหลากหลายของกลุ่มชาติพันธุ์ในย่านเมืองเก่าฝั่งธนบุรีเป็นกลุ่มชุมชนที่มีบทบาทต่อสังคมไทยตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน มีความสำคัญทางด้านประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมที่ผสมผสานจนเกิดวัฒนธรรมใหม่ขึ้น ผู้วิจัยมีแนวความคิดในการสร้างสรรค์ผลงานนาฏศิลป์ที่สะท้อนถึงอัตลักษณ์ทางชาติพันธุ์ในย่านเมืองเก่าฝั่งธนบุรี เพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมผ่านเพลงออกภาษา ซึ่งเพลงออกภาษาเป็นเพลงที่ปรากฏขึ้นจากความสัมพันธ์ระหว่างประเทศไทยกับประเทศต่าง ๆ โดยมุ่งเน้นวิธีการนำเสนอในรูปแบบนาฏศิลป์ไทยผ่านเพลงออกภาษา เพื่อเป็นการสืบทอดศิลปะการแสดงของไทยและเกิดการบูรณาการร่วมกับชุมชนเพื่อสร้างอัตลักษณ์ในเชิงพื้นที่ รวมไปถึงการจัดกิจกรรมเพื่อเผยแพร่ให้บุคคลภายนอก รวมถึงเป็นแนวทางในการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมให้กับชุมชน

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาอัตลักษณ์ของกลุ่มชาติพันธุ์ในเขตเมืองเก่าฝั่งธนบุรีนำมาออกแบบสร้างสรรค์การแสดง ชุด เพลงออกภาษาฝั่งธนบุรี
2. เพื่อศึกษาแนวทางในการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมโดยใช้อัตลักษณ์ของกลุ่มชาติพันธุ์ย่านเมืองเก่าฝั่งธนบุรี

วิธีดำเนินการวิจัย

1. ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

ผู้วิจัยได้ดำเนินการคัดเลือกกลุ่มตัวอย่างเพื่อเก็บรวบรวมข้อมูล โดยแบ่งออกเป็น 3 กลุ่ม ได้แก่

- 1) กลุ่มประชาชน เขตธนบุรี เขตคลองสาน เขตบางกอกน้อย เขตบางกอกใหญ่ จำนวน 10 คน สัมภาษณ์ประธานสภาวัฒนธรรมเขต เพื่อนำมาเป็นข้อมูลพื้นฐานในการดำเนินงานวิจัย
- 2) ผู้เชี่ยวชาญทางด้านนาฏศิลป์ไทยและด้านดนตรีไทย จำนวน 6 ท่าน ตรวจสอบเครื่องมือวิจัย อีกทั้งให้ข้อมูลในการสร้างสรรค์ผลงาน รวมถึงประเมินผลงานและให้ข้อเสนอแนะในการพัฒนาผลงานให้เหมาะสมและสอดคล้องกับแนวคิดงานวิจัย

3) ผู้ประเมินผลงานการแสดง คือ ประชากร เขตธนบุรี เขตคลองสาน เขตบางกอกน้อย เขตบางกอกใหญ่ 50 คน และผู้เข้าร่วมชมการแสดง จำนวน 100 คน เพื่อสำรวจความพึงพอใจต่อการสร้างสรรค์การแสดง

2. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

การวิจัยในครั้งนี้ผู้วิจัยใช้เครื่องมือในการวิจัย ประกอบไปด้วย การสัมภาษณ์เชิงลึก (in-depth interview) การสังเกตแบบมีส่วนร่วม (participant observation) รวมทั้งการวิเคราะห์เชิงเอกสาร (document analysis) โดยมีแบบสัมภาษณ์ และแบบสอบถาม ซึ่งผ่านการตรวจค่าความสอดคล้องระหว่างข้อคำถาม IOC (item objective congruence index) จากผู้ทรงคุณวุฒิทางด้านนาฏศิลป์ไทย จำนวน 5 ท่าน

ผลการคำนวณค่าความสอดคล้องคำถามชุดที่ 1 ข้อคำถามสัมภาษณ์งานวิจัย (สำหรับประชาชนเขตอนุรักษเมืองเก่าฝั่งธนบุรี ได้แก่ เขตธนบุรี เขตคลองสาน เขตบางกอกน้อย เขตบางกอกใหญ่) เฉลี่ยรวม 0.9 คำถามชุดที่ 1 มีความเที่ยงตรงใช้ได้

ผลการคำนวณค่าความสอดคล้องคำถามชุดที่ 2 ข้อคำถามสัมภาษณ์งานวิจัย (สำหรับนักวิชาการหรือผู้เชี่ยวชาญทางด้านการสร้างสรรค์ผลงานนาฏศิลป์) เฉลี่ยรวม 0.9 คำถามชุดที่ 2 มีความเที่ยงตรงใช้ได้

ผลการคำนวณค่าความสอดคล้องคำถามชุดที่ 3 แบบประเมินความพึงพอใจผลงานการสร้างสรรคานาฏศิลป์งานวิจัยเรื่องการสร้างอัตลักษณ์ชุมชนเมืองเก่าฝั่งธนบุรีผ่านเพลงออกภาษาเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม เฉลี่ยรวม 0.97 คำถามชุดที่ 3 มีความเที่ยงตรงใช้ได้

3. การเก็บรวบรวมข้อมูล

ผู้วิจัยดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลเพื่อนำมาวิเคราะห์ โดยรวบรวมข้อมูลเชิงเอกสารวิชาการ การสัมภาษณ์เชิงลึกจากกลุ่มตัวอย่าง 3 กลุ่ม โดยใช้คำถามปลายเปิด มีการบันทึกเสียงและจดบันทึกการสัมภาษณ์ต่าง ๆ รวมถึงการสังเกตแบบมีส่วนร่วม โดยการเข้าร่วมสังเกตการณ์กิจกรรมแต่ละชุมชนในเขตพื้นที่ธนบุรี เขตคลองสาน เขตบางกอกน้อย เขตบางกอกใหญ่ และการเข้าร่วมสังเกตการณ์ในการประชุมสัมมนาการสร้างสรรคผลงานทางด้านนาฏศิลป์

4. การวิเคราะห์ข้อมูล

ผู้วิจัยได้ตรวจสอบข้อมูลและเอกสารต่าง ๆ ที่มีความเกี่ยวข้อง และนำข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์มาวิเคราะห์ เพื่อให้สอดคล้องกับข้อมูลและทฤษฎีต่าง ๆ โดยผู้วิจัยได้ดำเนินการตรวจสอบข้อมูลแบบสามเส้า (Triangulation) เมื่อได้ข้อมูลครบถ้วนจึงนำข้อมูลที่ได้มากำหนดเป็นขั้นตอนในประเด็นเพื่อให้สอดคล้องกับวัตถุประสงค์และแนวคิดในการสร้างสรรค์ผลงาน สู่กระบวนการการออกแบบสร้างสรรค์ผลงานและการนำเสนอผลงานในการประชุมระดับชาติหรือระดับนานาชาติ ถ่ายทอดองค์ความรู้การแสดงเพลงออกภาษาฝั่งธนบุรีให้กับชุมชน นำไปสู่การหาแนวทางการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม และจัดทำรายงานวิจัยฉบับสมบูรณ์ต่อไป

สรุปและอภิปรายผลการวิจัย

สรุปผลการวิจัย

งานวิจัยเรื่อง การสร้างอัตลักษณ์ชุมชนเมืองเก่าฝั่งธนบุรีผ่านเพลงออกภาษาเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม ผู้วิจัยได้ศึกษาอัตลักษณ์ชุมชนเมืองเก่าฝั่งธนบุรีสู่การสร้างสรรคผลงานนาฏศิลป์ ชุด เพลงออกภาษาฝั่งธนบุรี สามารถสรุปผลการวิจัยโดยมีเนื้อหาและประเด็น 4 ประเด็นสำคัญ ได้แก่ 1) อัตลักษณ์ชุมชนเมืองเก่าฝั่งธนบุรี 2) การสร้างสรรค์ผลงานชุด เพลงออกภาษาฝั่งธนบุรี 3) การเผยแพร่ผลงาน และ 4) แนวทางการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม

1. อัตลักษณ์ชุมชนเมืองเก่าฝั่งธนบุรี อัตลักษณ์ที่โดดเด่นของชุมชนเมืองเก่าฝั่งธนบุรี คือ อัตลักษณ์ทางชาติพันธุ์ซึ่งเป็นกลุ่มคนที่เข้ามาอาศัยอยู่ในพื้นที่ตั้งแต่สมัยอยุธยา สมัยธนบุรี และสมัย

รัตนโกสินทร์ มีความเป็นตัวตนของกลุ่มชาติพันธุ์ที่ชัดเจนตามองค์ประกอบทางวัฒนธรรม เช่น ความเชื่อ ภาษา การแต่งกาย การสร้างบ้านเรือน การดำเนินวิถีชีวิต ประกอบไปด้วยกลุ่มชาติพันธุ์ 6 ชาติพันธุ์ ได้แก่ กลุ่มชาวไทย กลุ่มแขก กลุ่มชาวมอญ กลุ่มชาวจีน กลุ่มชาวลาว และกลุ่มชาวโปรตุเกส

1.1 กลุ่มชาวไทย กรุงเทพมหานครเป็นพื้นที่ที่มีความสำคัญต่อชาวไทยเป็นเมืองหน้าด่านที่สำคัญ ตั้งแต่สมัยกรุงศรีอยุธยา ในสมัยธนบุรีสมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราชสถาปนากรุงเทพมหานครเป็นราชธานี ทำให้มีการอพยพผู้คนมาจากกรุงศรีอยุธยาเข้ามาอาศัยได้ร่มบรมโพธิสมภารตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน ทำให้กรุงเทพมหานครเป็นพื้นที่ที่มีความหลากหลายทางชาติพันธุ์ ชาวไทยในกรุงเทพมหานครจึงมีทั้งชาวเมืองดั้งเดิม และชาวไทยที่อพยพเข้ามาพร้อมกับสมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราช ประเพณีและวัฒนธรรมรวมถึงการแต่งกายยังคงสืบทอดต่อกันมาตั้งแต่สมัยกรุงศรีอยุธยาจนถึงรัตนโกสินทร์

1.2 กลุ่มแขก ชาติพันธุ์แขกที่ปรากฏในสังคมไทยสมัยธนบุรีมีที่มาจากแตกต่างกันด้านชาติพันธุ์ การย้ายถิ่นฐานของแขกมาจากหลากหลายเชื้อชาติต่าง ๆ ได้แก่ สายอาหรับ-เปอร์เซีย สายขวามลายู สายจาม-เขมร สายอินเดีย-ปากีสถาน-บังคลาเทศ ส่วนใหญ่นับถือศาสนาอิสลาม ซึ่งชาวมุสลิมในพื้นที่ธนบุรีมีชุมชนมุสลิมที่แบ่งตามความเชื่อ ความศรัทธา ได้เป็น 2 กลุ่ม คือ ชุมชนมุสลิมสายซุนนีและชุมชนมุสลิมสายชีอะห์ การตั้งถิ่นฐานบ้านเรือนของชาวมุสลิมจะตั้งอยู่บริเวณโดยรอบของมัสยิด ทำให้บริเวณสี่แยกจุดตัดระหว่างถนนประชาธิปไตยกับถนนอิสรภาพเพื่อข้ามไปยังฝั่งพระนคร มีชื่อเรียกว่า “แยกบ้านแขก” ซึ่งชื่อแยกมาจากในสมัยก่อนมีชาวไทยเชื้อสายอินเดียและมีชาวมุสลิมอยู่อาศัยเป็นจำนวนมาก

1.3 กลุ่มชาวมอญ การอพยพเข้ามาในประเทศไทยของชาวมอญมีสาเหตุมาจากการที่บ้านเมืองมีภาวะสงคราม ซึ่งเป็นชาวมอญที่เคยอยู่แถวเมืองทวายและเมืองมะริดที่มีความชำนาญทางเรือเป็นอย่างมาก จึงได้รับราชการสังกัดกองเรือในสมัยโบราณโดยการเป็นพวกฝีพายเรือหลวง ชาวมอญที่เข้ามาตั้งถิ่นฐานอยู่ในกรุงเทพมหานคร ปัจจุบันอาศัยอยู่บริเวณบ้านมอญ แขวงศิริราชบุรี เขตธนบุรี มีวัดประดิษฐาราม (วัดมอญ) เป็นวัดเก่าที่มีมาแต่เดิมในสมัยธนบุรี บนเสาหงส์วัดประดิษฐารามจะมีโหนด (ธงตะขาบ) ซึ่งเป็นเอกลักษณ์ของวัดมอญและจะมีพิธีแห่ในเทศกาลสงกรานต์

1.4 กลุ่มชาวจีน ชาวจีนได้อพยพเข้ามายังประเทศไทยโดยเรือสำเภา ซึ่งส่วนใหญ่เป็นกลุ่มพ่อค้าสำเภาจีนมาอาศัยในประเทศไทยตั้งแต่สมัยกรุงศรีอยุธยาและมีบทบาทต่อสังคมไทย โดยเฉพาะในสมัยพระเจ้าตากสินมหาราช ด้วยสมเด็จพระเจ้าตากสินเองเป็นคนไทยเชื้อสายจีนแต่จึงได้สู้รบกับพม่าในการกอบกู้กรุงศรีอยุธยาและสถาปนากรุงเทพมหานครขึ้น ปัจจุบันชาวจีนที่อาศัยอยู่ในเขตธนบุรี เรียกว่าชุมชนกุฎีจีน ชาวจีนที่นี้ส่วนใหญ่เป็นจีนฮกเกี้ยน เป็นชุมชนริมคลองวัดกัลยาณ์ มีศาลเจ้าที่แสดงถึงความเชื่อและความศรัทธาของชาวจีน

1.5 กลุ่มชาวลาว การเข้ามาตั้งถิ่นฐานของลาวเวียงสมัยกรุงธนบุรีสืบเนื่องมาจากการศึกสงครามในช่วงสมัยกรุงศรีอยุธยาตอนปลายถึงสมัยกรุงธนบุรี กรณีกบฏพระวอพระตาในศึกครั้งนั้นจับได้เจ้านายชาวลาว ได้แก่ เจ้านันทเสน เจ้าอินทวงศ์ เจ้าอนุวงศ์ รวมไปถึงประชาชนชาวลาวทั้งหลายที่ถูกกวาดต้อนมายังกรุงเทพมหานคร ปัจจุบันชาวลาวอาศัยบริเวณริมคลองบางลำไ้ มีวัดบางลำไ้ (วัดลาว) ที่สร้างจากความศรัทธาของชาวลาว โดยมีท้าวหนะเสนและท้าวอินทะเสนประมุขของชาวลาวร่วมกันสร้างขึ้น

อีกทั้งยังมีการสืบทอดภูมิปัญญาท้องถิ่นที่ยังคงอยู่ในวิถีของชาวลาวคือ การทำขลุ่ยและแคนอันเป็นเครื่องดนตรีพื้นบ้านที่มีชื่อเสียงในเขตฝั่งธนบุรี

1.6 กลุ่มชาวฝรั่งโปรตุเกส ชาวโปรตุเกสเป็นชาวตะวันตกชาติแรกที่เข้ามาตั้งถิ่นฐานในอยุธยาและสร้างสัมพันธ์อย่างเป็นทางการกับสยาม เมื่อครั้งสงครามในสมัยกรุงศรีอยุธยา ชาวโปรตุเกสบางส่วนได้เข้าร่วมรบเพื่อต่อสู้กับพม่าในสมัยสมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราช และสามารถกอบกู้เอกราชกลับคืนมาได้ สมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราชจึงทรงพระราชทานที่ดินบริเวณกุฎีจีน สำหรับสร้างโบสถ์ซางตาครู้ส ที่แสดงถึงความเป็นชาติฝรั่งคือการนับถือศาสนาคริสต์นิกายโรมันคาทอลิก นับว่าเป็นสถาปัตยกรรมที่โดดเด่น นอกจากนี้ยังมีขนมฝรั่งกุฎีจีนที่จัดเป็นขนมโบราณมีการสืบทอดกันมาตั้งแต่สมัยอยุธยาจนถึงปัจจุบัน

2. การสร้างสรรค์ผลงานชุด เพลงออกภาษาฝั่งธนบุรี ผู้วิจัยนำข้อมูลที่ได้มาวิเคราะห์เพื่อนำเสนอการแสดงในรูปแบบเพลงออกภาษา โดยการสร้างสรรค์ผลงานนาฏศิลป์มีกระบวนการออกแบบสร้างสรรค์ตามองค์ประกอบทางด้านนาฏศิลป์ทั้ง 6 องค์ประกอบ ได้แก่

2.1 แรงแบบตาลใจและแนวความคิด “เพลงออกภาษาฝั่งธนบุรี” เป็นการสร้างสรรค์ผลงานโดยได้รับแรงบันดาลใจมาจากย่านเมืองเก่าธนบุรีเป็นย่านเก่าแก่ที่มีความสำคัญมาตั้งแต่สมัยอดีตจนถึงปัจจุบัน ส่งผลให้กรุงธนบุรีเป็นที่ชุมนุมของคนหลากหลายชาติพันธุ์ทั้งจีน มุสลิม โปรตุเกส มอญ ลาว รวมกับคนไทยดั้งเดิม ผู้สร้างสรรค์ผลงานจึงเกิดแนวความคิดในการนำเสนอความหลากหลายทางชาติพันธุ์ รวมถึงอัตลักษณ์ของแต่ละกลุ่มชาติพันธุ์ ซึ่งประกอบไปด้วย ไทย จีน ลาว มอญ แขก ฝรั่ง (โปรตุเกส) มานำเสนอในรูปแบบเพลงออกภาษา

2.2 การออกแบบบทร้องและทำนองเพลง ผู้วิจัยนำอัตลักษณ์ทางด้านชาติพันธุ์ของชุมชนย่านเมืองเก่าฝั่งธนบุรีมาออกแบบบทร้องและทำนองเพลง โดยออกแบบเนื้อร้องสะท้อนอัตลักษณ์ด้านต่าง ๆ ได้แก่ การอพยพเข้ามาประเทศไทย การแต่งกาย อาหาร อัตลักษณ์ที่โดดเด่น และสถานที่อยู่ในปัจจุบัน มาประพันธ์บทร้องและใช้ทำนองเพลงออกภาษาที่สอดคล้องกับกลุ่มชาติพันธุ์นั้น ๆ บทร้องมีดังนี้

ไทย (เพลงพญาสี่เสา)

ชาวสยามอยู่เป็นสุขทุกสมัย	สวมอัครัดนุ่งปุมไทยดูโอ้อ่า
รูปดุงชาวกรุงศรีอยุธยา	ดุงดงามหนักหนาน่านิยม
พระเจ้าตากสถาปนากรุงธนบุรี	เป็นราชธานีของไทยได้เหมาะสม
ลาวจีนแขกมอญฝรั่งล้วนชื่นชม	ไทยสุขสมต่างเอื้อเพื่อเกื้อกูลกัน

แขก (เพลงแขกเจ้าเซ็น)

ชนห้ากลุ่มชาติพันธุ์แขกแปลกถิ่นฐาน	ก่อตั้งบ้านยังฝั่งธนลวิถิ
สวมเศวตโสภณยาวกรอมเท้าดี	กางเกงสีวิลาศงามเลื่อมลาย
อาหารแขกรสร้อนแรงแกงดันจา	แกงกุรหมา แกงมันมันนั้นหลากหลาย
มัสยิดมิให้เห็นเป็นเรียงราย	สองนิกายเรียกบ้านแขกแยกสำคัญ

มอญ (มอญสืบปิ่นเฉพาะเพลงเร็ว)

ชาวมอญล่องเรือเที่ยวขายค้า	ลี้สงครามจากพม่ามาสยาม
นุ่งผ้าลายตามอย่างช้างพุกาม	โพกศีรษะดูงามยามไต้ยล
วัดประดิษฐ์ฯ ทำข้าม บางกระดี่	เป็นถิ่นที่บ้านมอญตามนุสนธิ์
การนาวาเขียวชาญชำนาญกล	ธงตะขาบแห่บวนวันสงกรานต์

จีน (เพลงจีนชวน)

จากเมืองจีนล่องลำสาเกาใหญ่	เดินทางไกลสู่เขตแคว้นแดนสยาม
ทำการค้าเงินไทยให้ลือนาม	เจ้ากรุงธนเรื่องรามนามน่าชม
ชนชาวจีนต่างรักเปิกกันถ้วนทั่ว	หมวกสวมหัวใส่เสื้อสายสำรวสม
ภูมิจีนถิ่นวัฒนธรรมอันเกลียวกลม	นายนิยลจีนฝั่งธนคนสำคัญ

ลาว (เพลงขอเต้ย)

ชนชาติลาวย้ายมาจากปากเวียงจันทร์	ถิ่นฐานมั่นคงลงสวนลาวบางไผ่ไก่อ
ล้วนผาดผ้าสักขาพวงสวมวไลย	เป่าแคนแอ่วสนุกไซร้ในฝั่งธน
ท้าวหนทเสนอินทเสนพ้อปู้ตา	เป็นศูนย์รวมจิตศรัทธามั่นทุกหน
ขลุ่ยบ้านลาวลือเลื่องไปในสากล	ชนนิยมชมว่าดีมีฝีมือ

ฝรั่งโปรตุเกส (ลูกกุ๊กจีน)

พวกฝรั่งรอบเดินทางมาสยาม	โปรตุเกสคือนามตามเรียกขาน
เสื้อสักหลาดสวมใส่ให้ออพาร	มองตระการกางเกงหมวกชวนชื่นใจ
พระเมตตาแห่งมหาจักรีเจ้า	ทรงโปรดเกล้ายกแผ่นดินถิ่นอาศัย
ได้สร้างโบสถ์ทางตาครูสคู่ถิ่นไทย	ขนมฝรั่งรังสรรค์ไว้ให้ชื่นชม

(เพลงดวงพระธาตุ)

ย่านชุมชนเมืองเก่าฝั่งธนบุรี	หลากวัฒนธรรม หลากวิถี หลากสีสัน
ทุกชุมชนต่างมีจิตมิตรสัมพันธ์	เชิญทุกท่านมาเยือนเราชาวฝั่งธน.

2.3 เครื่องดนตรีประกอบการแสดง เครื่องดนตรีที่ใช้ประกอบการแสดงในช่วงปีพาทย์เครื่องห้าประกอบด้วย ปี่ใน ระนาดเอก ฆ้องวงใหญ่ กลองทัด ตะโพน ฉิ่ง ฉาบ กรับ ในการบรรเลงเพลงออกภาษาจะใช้เครื่องดนตรีกำกับจังหวะของภาษานั้น ๆ เพิ่มขึ้นด้วย เช่น ภาษาจีน ใช้กลองจีน กลองตอกแต้ว ภาษาฝรั่ง ใช้กลองอเมริกัน (อเมริกัน) หรือกลองแตรัก ภาษามอญ ใช้ตะโพน เปิงมาง

2.4 การออกแบบเครื่องแต่งกาย ผู้วิจัยมีแนวความคิดการออกแบบเครื่องแต่งกายจากภาพจิตรกรรมสิบสองภาษา วัดบางขุนเทียนนอกและวัดพระเชตุพนวิมลมังคลาราม (วัดโพธิ์) ที่ปรากฏการแต่งกายของชาติพันธุ์ที่เข้ามาอาศัยในประเทศไทย รวมถึงการวิเคราะห์จากโคลงภาพคนต่างภาษาที่ได้อธิบายถึงกลุ่มชาติพันธุ์ประกอบในโคลงภาพคนต่างภาษา อีกทั้งการออกแบบเครื่องแต่งกายผู้วิจัยคำนึงถึงการนำไปใช้ประโยชน์ในชุมชน ซึ่งรูปแบบเครื่องแต่งกายสามารถสะท้อนภาพลักษณ์ของชาติพันธุ์นั้นได้อย่างชัดเจน

ภาพที่ 1 เครื่องแต่งกายประกอบการแสดง (แขก จีน ไทย โปรตุเกส ลาว มอญ)
ที่มา: ผู้วิจัย (2566)

2.5 การออกแบบแถว การแปรแถวประกอบการแสดง ผู้วิจัยนำหลักการแปรแถวในรูปแบบนาฏศิลป์ไทยอนุรักษ์เป็นหลักในการออกแบบแถวในการแสดงช่วงที่ร่ายรำพร้อมกันทุกชาติพันธุ์ เช่น ช่วงทำออกจากเวทีแปรแถวเป็นรูปตัววี แถวหน้ากระดาน แถวตอนสองแถว และการออกแบบแถวเพื่อสื่อความหมายถึงอัตลักษณ์ของกลุ่มชาติพันธุ์นั้น ๆ เช่น กลุ่มชาวจีนออกแบบแถวเป็นรูปเรือสำเภา กลุ่มแขกออกแบบแถวเป็นรูปมัสยิด กลุ่มชาวมอญออกแบบแถวเป็นรูปวัด กลุ่มชาวลาวออกแบบแถวเป็นรูปแคน กลุ่มโปรตุเกสออกแบบแถวเป็นรูปไม้กางเขน เป็นต้น

2.6 กระบวนท่ารำประกอบการแสดง การออกแบบกระบวนท่าในการแสดงเป็นการนำหลักการออกแบบท่ารำทางด้านนาฏศิลป์ไทยเชิงอนุรักษ์เป็นหลักในการออกแบบ โดยใช้ภาษาท่าและนาฏยศัพท์ การตีบทตามความหมายของบทร้อง ซึ่งจะปรากฏในดนตรีรับและช่วงที่กลุ่มชาติพันธุ์แสดงพร้อมกัน ส่วนกระบวนท่าของชาติพันธุ์อื่น ๆ นอกจากชาวไทยใช้การออกกระบวนท่าจากการแสดงที่สะท้อนเอกลักษณ์ชาตินั้น ๆ เช่น การยกคอและการกรีดนิ้วมือของชาติพันธุ์แขก การใช้มือในลักษณะชูนิ้วชี้และนิ้วกลางขึ้นกำนิ้วทั้งสามนิ้วไว้และการสไลด์เท้าของชาติพันธุ์จีน การเต้นบาสโลบของชาติพันธุ์ลาว การเตะขาไปด้านข้างและการกระโดดของชาติพันธุ์มอญ การเดินย่อเท้าของชาติพันธุ์โปรตุเกส

ภาพที่ 2 กระบวนท่าตัวอย่างของกลุ่มชาติพันธุ์ มอญ แขก จีน โปรตุเกส
ที่มา: ผู้วิจัย (2565)

3. การเผยแพร่ผลงาน ผู้วิจัยเข้าร่วมนำเสนอผลงานสร้างสรรค์ระดับนานาชาติ ครั้งที่ 10 International Festival of Arts and Culture 2022 วันที่ 10 พฤศจิกายน พ.ศ. 2565 จัดโดยมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ โดยมีผู้เชี่ยวชาญและผู้ทรงคุณวุฒิทางด้านนาฏศิลป์ไทย 8 ท่าน ในการประเมินผลงานสร้างสรรค์ การสำรวจความพึงพอใจของผู้เข้าร่วมชมผลงานในครั้งนี้ โดยมีผู้เข้าร่วมตอบแบบสอบถามจำนวน 100 คนมีความพึงพอใจเฉลี่ย 4.35 อยู่ในระดับมาก

4. แนวทางการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม ผู้วิจัยได้วิเคราะห์แนวทางในการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมบนฐานอัตลักษณ์ของชุมชนในรูปแบบเพลงออกภาษาฝั่งธนบุรี โดยการบอกเล่าเรื่องราวของกลุ่มชาติพันธุ์ทั้ง 6 ชาติพันธุ์ สามารถวิเคราะห์ได้ 3 ประเด็น คือ

4.1 การถ่ายทอดองค์ความรู้ ผู้วิจัยนำองค์ความรู้ที่ได้จากการสร้างสรรค์การแสดงชุด เพลงออกภาษาสู่การถ่ายทอดองค์ความรู้ให้กับชุมชนในเขตพื้นที่ย่านกรุงเก่า 4 เขต ได้แก่ เขตธนบุรี เขตคลองสาน เขตบางกอกน้อย เขตบางกอกใหญ่ โดยใช้โรงเรียนเป็นฐานในการถ่ายทอดองค์ความรู้เพื่อให้เยาวชนได้มีความกล้าแสดงออก รวมถึงการมีทักษะทางการแสดง โดยโรงเรียนที่เข้าร่วมกิจกรรมในการถ่ายทอดองค์ความรู้เป็นนักเรียนในระดับประถมศึกษาที่อยู่บริเวณชุมชนทั้ง 4 ชุมชน ได้แก่ โรงเรียนวัดกัลยาณมิตร เขตธนบุรี โรงเรียนวัดประดิษฐาราม เขตธนบุรี โรงเรียนวัดเศวตฉัตร เขตคลองสาน โรงเรียนโสมสัสดีโมสร เขตบางกอกน้อย

4.2 การร่วมมือระหว่างสถาบันการศึกษากับหน่วยงานภายในชุมชน ความร่วมมือในการสนับสนุนการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม นอกจากการถ่ายทอดองค์ความรู้ให้กับสถาบันการศึกษา การประสานงานร่วมกับชุมชนในการจัดกิจกรรมทั้งภายในและภายนอกสถานศึกษาก็เป็นส่วนสำคัญ เพราะชุมชนเป็นตัวขับเคลื่อนการสร้างอัตลักษณ์สู่การเผยแพร่อัตลักษณ์ทางด้านชาติพันธุ์ให้บุคคลภายนอกได้รับรู้ อีกทั้งชุมชนยังเป็นผู้เชิญชวนนักท่องเที่ยวให้เข้ามามีส่วนร่วม ด้านการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมเป็นการท่องเที่ยวที่เน้นการท่องเที่ยวเพื่อศึกษาวิถีชีวิตและวัฒนธรรมของคนในชุมชน รวมถึงแหล่งเรียนรู้ทางวัฒนธรรมในชุมชน

4.3 การประชาสัมพันธ์ ผู้วิจัยได้นำการแสดงเข้าร่วมแสดงในงานศิลปวัฒนธรรมอุดมศึกษา ครั้งที่ 21 ณ มหาวิทยาลัยราชภัฏอุบลราชธานี และงานมหกรรมศิลปวัฒนธรรมอาเซียนสัมพันธ์ ครั้งที่ 11 ณ มหาวิทยาลัยราชภัฏเพชรบุรี เพื่อเป็นการเผยแพร่ผลงานและประชาสัมพันธ์ให้บุคคลภายนอกได้รู้จักแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมของชุมชนฝั่งธนบุรี เป็นอีกช่องทางที่ช่วยส่งเสริมภาพลักษณ์ของชุมชน อีกทั้งเพื่อมุ่งเน้นถึงการให้ความรู้และความภาคภูมิใจในอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมของชุมชน นอกจากนี้ต้องมีการบริหารงานการประชาสัมพันธ์ที่ดีทั้งประชาสัมพันธ์ภายในเพื่อสร้างการมีส่วนร่วมและประชาสัมพันธ์ภายนอกเพื่อประชาสัมพันธ์แหล่งท่องเที่ยวให้มีผู้มาท่องเที่ยวมากขึ้น รวมถึงช่องทางการประชาสัมพันธ์ผ่านสื่อสังคมออนไลน์ (social media) ทั้งทาง Facebook, YouTube เป็นต้น

อภิปรายผลการวิจัย

จากผลการวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยอภิปรายผลตามวัตถุประสงค์ของงานวิจัย โดยมีประเด็นสำคัญที่จะนำมาอภิปรายผล ดังนี้

1. อัตลักษณ์ชุมชนเมืองเก่าฝั่งธนบุรี

ชุมชนเมืองเก่าฝั่งธนบุรีเป็นชุมชนที่เก่าแก่และมีความสำคัญตั้งแต่สมัยอยุธยา สมัยธนบุรีและสมัยรัตนโกสินทร์ เป็นเมืองหน้าด่านในสมัยอยุธยา เป็นเมืองหลวงในสมัยธนบุรี และเป็นแหล่งเรียนรู้ทางประวัติศาสตร์ในสมัยรัตนโกสินทร์ จึงทำให้พื้นที่บริเวณนี้มีความหลากหลายทางด้านชาติพันธุ์ นับว่าเป็นอัตลักษณ์ที่โดดเด่นของชุมชนเมืองเก่าฝั่งธนบุรี คือ อัตลักษณ์ทางด้านชาติพันธุ์ ซึ่งปรากฏกลุ่มชาติพันธุ์ที่อาศัยอยู่บริเวณนี้ 6 ชาติพันธุ์ ได้แก่ กลุ่มชาวไทย กลุ่มแขก กลุ่มชาวมอญ กลุ่มชาวจีน กลุ่มชาวลาว และกลุ่มชาวฝรั่งโปรตุเกส กลุ่มชาติพันธุ์เหล่านี้มีเอกลักษณ์และความเป็นตัวตนของกลุ่มชาติพันธุ์ที่ชัดเจนตามองค์ประกอบทางวัฒนธรรม เช่น ความเชื่อ ภาษา การแต่งกาย การสร้างบ้านเรือน การดำเนินวิถีชีวิต ซึ่งสอดคล้องกับ รัญจวน ประวัติเมือง (2556, หน้า ก-ข) ได้อธิบายถึงองค์ประกอบอัตลักษณ์ทางชาติพันธุ์ซึ่งประกอบไปด้วย 1) ด้านอาหาร 2) ด้านภาษา 3) ด้านการแต่งกาย 4) ด้านกิจกรรมประเพณี 5) ด้านสภาพแวดล้อมตามสภาพภูมิศาสตร์ 6) ด้านบุคลิกลักษณะและวิถีชีวิต 7) ด้านสถาปัตยกรรม 8) ด้านจิตรกรรมและประติมากรรม 9) ด้านบุคลิกลักษณะและวิถีชีวิต และ 10) ด้านอื่น ๆ เช่น หัตถกรรมพื้นบ้านการจัดการท่องเที่ยวและการแพทย์แผนไทย นอกจากนี้ยังสอดคล้องกับ ภูมิพัฒน์ เติทยานนท์ (2546, หน้า 19-20) ได้กล่าวว่า อัตลักษณ์ทางชาติพันธุ์เป็นการอธิบายตัวตนของมนุษย์อันเกิดจากการปฏิสังสรรค์ในกลุ่มและนอกกลุ่มตั้งแต่กลุ่มเล็ก ๆ จนถึงระดับโลก “อัตลักษณ์ทางชาติพันธุ์” เป็นความรู้ที่ร่วมกันอัตลักษณ์ความเป็นกลุ่มเดียวกันแตกต่างกันจากกลุ่มชาติพันธุ์อื่น เป็นสัญลักษณ์หรือเครื่องมือที่กลุ่มชาติพันธุ์นำมาใช้แสดงออกหรือสำนึกในทางชาติพันธุ์ของตน เป็นสิ่งที่เกิดขึ้นเพื่อสร้างความชอบธรรมให้กับความแตกต่างที่เกิดขึ้นจากสำนึกในทางชาติพันธุ์

2. การสร้างสรรค์ผลงานชุด เพลงออกภาษาฝั่งธนบุรี

การสร้างสรรค์ผลงานชุด เพลงออกภาษาฝั่งธนบุรี เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพรูปแบบการวิจัยเชิงสร้างสรรค์ มีกระบวนการออกแบบการแสดงและวิเคราะห์การแสดงตามองค์ประกอบที่สะท้อนอัตลักษณ์ชุมชนเมืองเก่าฝั่งธนบุรีผ่านเพลงออกภาษา ซึ่ง ปรีชา ช่างขวัญยืน (2547, หน้า 86) ได้อธิบายถึงงานวิจัยเชิงสร้างสรรค์ไว้ว่า กระบวนการสร้างสรรค์ทางศิลปะ อันได้แก่ งานวิจัยทางศิลปะแขนงต่าง ๆ เป็นสิ่งที่นักวิจัยควบคุมได้และใช้วิธีการทดลองได้ ยกตัวอย่างเช่น ศิลปะการแสดง ผู้เชี่ยวชาญในเรื่องนาฏศิลป์สามารถที่จะสร้างสภาวะการณ์ในโรงฝึกซ้อมของตนเอง ที่สามารถเทียบเคียงได้กับห้องปฏิบัติทางวิทยาศาสตร์และสามารถที่จะกำหนดให้ผู้แสดงทดลองการรำได้ในหลาย ๆ ท่าหลาย ๆ แบบ และเฝ้าสังเกตการณ์วิธีการรำแบบใดที่ก่อให้เกิดความงาม จากที่กล่าวมาข้างต้น จึงเรียกว่าเป็นวิจัยเชิงสร้างสรรค์ได้ผลของการวิจัยคือกระบวนการรำ ตัวผู้วิจัยจำเป็นต้องพัฒนาออกมาให้ผู้อื่นได้เข้าใจด้วย นอกจากนี้ พูนพิศ อมาตยกุล (2529, หน้า 74-76) ได้กล่าวถึง เพลงออกภาษาไว้ว่า สำเนียงหรือทางของเพลงไทยว่าเพลงไทยทุกเพลงเป็นของไทยแท้ ๆ แต่ได้ประดิษฐ์ขึ้นให้มีสำเนียงแตกต่างกันออกไป อุปมา

ได้เหมือนเสียงพูดหรือภาษาพูดที่มีหลายสำเนียงหลายภาษา ไม่ได้หมายความว่าเอาเพลงของชาตินั้นมาหรือแต่งเพลงไทยแล้วใช้ชื่อเป็นของชาติอื่นแทน เพลงไทยที่ใช้เล่นในเรื่องจีนก็แต่งเป็นสำเนียงจีน เช่น เพลงต่าง ๆ ในชุดตบจู่ง ก็แต่งเป็นเพลงสำเนียงจีนชื่อเป็นจีน เช่น จีนฮุยฮิน จีนเสียดี้ จีนขิมเล็ก จีนซ้วน เป็นต้น ใช้หน้าทับพิเศษประกอบจังหวะเข้า ฉิ่ง ฉาบ กลอง ตัวอย่าง เพลงสำเนียงต่าง ๆ มีดังนี้ สำเนียงแขก เช่น แขกสำราญ แขกเจ้าเซ็น แขกขาว แขกแดง แขกต๋อยหม้อ สำเนียงมอญ เช่น มอญดูดาว มอญอ้อยอิง มอญจับช้างสำเนียงลาว เช่น ลาวดวงเดือน ลาวดำเนินทราย ลาวต๋องนก ลาวสมเด็จ สำเนียงฝรั่ง เช่น ฝรั่งรำเท้า ฝรั่งตัด ฝรั่งจระก่า เป็นต้น

3. การเผยแพร่ผลงาน

การเผยแพร่ผลงานสร้างสรรค์ ชุดเพลงออกภาษา ผู้วิจัยได้เข้าร่วมนำเสนอผลงานสร้างสรรค์ระดับนานาชาติ ครั้งที่ 10 International Festival of Arts and Culture 2022 วันที่ 10 พฤศจิกายน พ.ศ. 2565 จัดโดย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ เป็นการเผยแพร่ผลงานเชิงวิชาการ โดยมีผู้ทรงคุณวุฒิทางด้านนาฏศิลป์ไทย 8 ท่าน ประเมินผลงานสร้างสรรค์ ซึ่งสอดคล้องกับ สุทธิพร จิตต์มิตรภาพ (2560, หน้า 15-16) ได้อธิบายถึงมาตรฐานการเผยแพร่ผลงานวิจัยและผลงานทางวิชาการ กล่าวว่า ควรจะต้องมีการเผยแพร่ความรู้ องค์ความรู้ที่ได้รับจากงานวิจัย เพื่อเสริมสร้างความก้าวหน้าในวงวิชาการ อาชีพ และในประชาคมวิจัย หมุนักวิจัย นักวิชาการ ตลอดจนผู้ที่เกี่ยวข้องจะได้ใช้ประโยชน์จากผลการวิจัยนั้น ๆ การเผยแพร่ผลการวิจัย มีหลากหลายรูปแบบ ตัวอย่างเช่น การนำเสนอในแวดวงวิชาการหรือประชาคมวิจัย ทั้งในการประชุมวิชาการ หรือนำเสนอในกลุ่มย่อย การนำเสนอมีทั้งรูปแบบการบรรยาย รายงานหรือรูปแบบของนิทรรศการโปสเตอร์ การตีพิมพ์ในวารสารวิชาการ การตีพิมพ์ในเอกสารประกอบการประชุม หนังสือรายงานผลงานวิจัย การเผยแพร่ที่มีความหลากหลาย ประกอบกับการใช้ผลงานที่เผยแพร่แล้ว เป็นส่วนหนึ่งของการประเมินเพื่อตำแหน่งวิชาการ หรือเพื่อความก้าวหน้าในสายอาชีพ

4. แนวทางการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม

แนวทางในการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมบนฐานอัตลักษณ์ของชุมชนในรูปแบบเพลงออกภาษาฝั่งธนบุรี ในการบอกเล่าเรื่องราวของกลุ่มชาติพันธุ์ทั้ง 6 ชาติพันธุ์ วิเคราะห์ได้ 3 ประเด็น คือ 1) การถ่ายทอดองค์ความรู้ 2) ความร่วมมือระหว่างสถาบันการศึกษากับหน่วยงานภายในชุมชน 3) การประชาสัมพันธ์ ซึ่งสอดคล้องกับ จุฑาภรณ์ ทองเพ็ญ (2554) ได้กล่าวถึงหลักการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม ประกอบด้วย 1) การท่องเที่ยวที่มีการศึกษาค้นคว้าและรวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับความสำคัญรวมถึงคุณค่าของประวัติศาสตร์ ประวัติความเป็นมา ทรัพยากรของวัฒนธรรมในแหล่งท่องเที่ยวนั้น 2) การท่องเที่ยวที่มีการสร้างหรือส่งเสริมให้คนในชุมชนท้องถิ่นมีส่วนร่วมของชุมชนในการพัฒนาหรือจัดการทรัพยากรท้องถิ่นของตนเอง 3) การท่องเที่ยวที่ให้ความรู้ความเข้าใจในวัฒนธรรม พร้อมทั้งกระตุ้นจิตสำนึกในการอนุรักษ์ทรัพยากรทางวัฒนธรรมและสิ่งแวดล้อมให้คงอยู่อย่างยาวนานและยั่งยืน 4) การท่องเที่ยวที่มีการเคารพวัฒนธรรมของเพื่อนบ้านหรือของชุมชนอื่น นอกจากนี้ยังสอดคล้องกับ อธิราช โพธิ์สุวรรณ (2555, หน้า 12-13) ได้อธิบายถึงการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม ในการสร้างและเผยแพร่ภาพลักษณ์ด้านการท่องเที่ยวไว้ว่า การประชาสัมพันธ์เพื่อสร้างภาพลักษณ์และความเชื่อมั่นแก่นักท่องเที่ยวและสร้างความเข้าใจแก่นักท่องเที่ยวทั้งในภาพรวมและในเชิงลึกอย่างต่อเนื่อง

การเผยแพร่และสื่อสารภาพลักษณ์การท่องเที่ยวให้แพร่หลายในทุกช่องทาง โดยการจัดกิจกรรมเพื่อสร้างการรับรู้และตระหนักในความสำคัญของภาพลักษณ์ให้กับผู้ที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวและชุมชนท้องถิ่น รวมถึงสร้างจิตสำนึกและค่านิยมในความเป็นไทย ตระหนักถึงความสำคัญของการท่องเที่ยวเพื่อสร้างความแตกต่างพร้อมต้อนรับผู้มาเยือนและร่วมเป็นเจ้าบ้านที่ดี

ข้อเสนอแนะจากการวิจัย

1. งานวิจัยฉบับนี้เป็นการศึกษาข้อมูลเพื่อหาอัตลักษณ์ของชุมชนย่านกรุงเก่าฝั่งธนบุรีสู่การสร้างสรรคการแสดง ชุด เพลงออกภาษาฝั่งธนบุรี ซึ่งกระบวนการในการประพันธ์เพลง 6 ชาติพันธุ์ เวลาในการแสดง 18 นาที นับว่าเป็นระยะเวลาสำหรับการแสดง แต่เมื่อนำไปใช้ประโยชน์ในการถ่ายทอดองค์ความรู้แต่ละชุมชน สามารถตัดแยกบทเพลงออกมาเฉพาะแต่ละกลุ่มชาติพันธุ์ได้ประมาณ 3-4 นาที สำหรับการจัดการแสดงในชุมชนถือว่าระยะเวลามีความเหมาะสม เมื่อชุมชนนำไปใช้ประโยชน์สามารถบริหารจัดการได้อย่างเหมาะสม
2. กระบวนท่ารำที่ใช้ในการแสดงสามารถปรับได้ตามความเหมาะสมและตามความสามารถของนักแสดง เนื่องจากการออกแบบกระบวนท่าในการแสดงชุดนี้ได้ออกแบบตามหลักการการออกแบบทางด้านนาฏศิลป์ไทยและการแสดงของชาติพันธุ์อื่น ๆ รวมถึงความสามารถของผู้วิจัยนำไปใช้ในเชิงวิชาการในการเผยแพร่ผลงานทางด้านนาฏศิลป์ เมื่อนำไปถ่ายทอดองค์ความรู้ให้กับชุมชน ผู้วิจัยมีการปรับกระบวนท่าให้ง่ายขึ้นแต่ยังคงสามารถสื่อความหมายตามบทร้องได้

บรรณานุกรม

- จุฑาภรณ์ ทองเพ็ญ. (2554). **ความคิดเห็นของนักท่องเที่ยวที่มีต่อการจัดการการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมของวัดโสธรวรารามวิหารจังหวัดฉะเชิงเทรา**. วิทยานิพนธ์ปริญญารัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการภาครัฐและภาคเอกชน, วิทยาลัยการบริหารรัฐกิจ มหาวิทยาลัยบูรพา.
- ธีรารักษ์ โพธิ์สุวรรณ. (2555). **เอกสารการสอนชุดวิชาวัฒนธรรมกับการท่องเที่ยว**. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.
- ปรีชา ช้างขวัญยืน. (2547). **การวิจัยทางมนุษย์ (บทสรุปจากที่ประชุมนักมนุษยศาสตร์)**. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- พูนพิศ อมาตยกุล. (2529). **ดนตรีวิจิตร ความรู้เรื่องดนตรีไทยเพื่อความชื่นชม**. กรุงเทพฯ: สยามสมัยจำกัด.
- ภูมิพัฒน์ เขติยานนท์. (2546). **ปฏิสัมพันธ์ระหว่างกลุ่มชาติพันธุ์แห่งลุ่มทะเลสาบรัฐฉาน “ยองท่วย-อินเล”**. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- รัฐจวน ประวัติเมือง. (2556) **แนวทางการยกระดับภูมิปัญญา อัตลักษณ์ วัฒนธรรมล้านนาสู่การบริหารธุรกิจโรงแรมตามแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง**. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนดุสิต.
- สุจิตต์ วงษ์เทศ. (2556). **สิบสองภาษา สำเนียงเพื่อนบ้าน [เอกสารประกอบการบรรยายพิเศษ]**. ปทุมธานี: คณะสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ รังสิต.
- สุทธิพร จิตต์มิตรภาพ. (2560). **มาตรฐานการวิจัยและการเผยแพร่ผลงานวิจัย. วารสารสมาคมนักวิจัย, 22(1), หน้า 15-16.**
- สำนักศิลปะและวัฒนธรรม มหาวิทยาลัยราชภัฏบ้านสมเด็จเจ้าพระยา. (2550). **การศึกษาองค์ความรู้และแนวทางการพัฒนาการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนย่านกุฎจีนและพื้นที่เกี่ยวข้องเขตธนบุรี**. กรุงเทพฯ: สำนักศิลปะและวัฒนธรรม มหาวิทยาลัยราชภัฏบ้านสมเด็จเจ้าพระยา.

แนวทางการจัดบริการสำหรับผู้สูงอายุที่ใช้บริการขนส่งสาธารณะ กรณีรถไฟฟ้ามหานคร สายเฉลิมรัชมงคล

Public Service Management for Elderly who Use Public Transport in Case of Mass Rapid Transit Chaloe Ratchamongkhon Line

วันที่รับบทความ: 9 กรกฎาคม 2566

อรอาภา ฐิจวรรณะกุล¹

วันที่แก้ไขบทความ: 16 กรกฎาคม 2566

นุชนาฏ ยูฮันเงาะ²

วันที่ตอบรับบทความ: 18 กรกฎาคม 2566

บทคัดย่อ

การศึกษาในครั้งนี้มีรูปแบบการวิจัยแบบผสมผสานโดยมีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาความพึงพอใจของผู้สูงอายุ 2) สำรวจความต้องการของผู้สูงอายุ และ 3) สำรวจความคิดเห็นของผู้ให้บริการผู้ทรงคุณวุฒิ/นักวิชาการ และผู้สูงอายุ ต่อแนวทางการปรับปรุงบริการสำหรับผู้สูงอายุ กลุ่มตัวอย่าง คือ ผู้สูงอายุที่มีอายุตั้งแต่ 60 ปีขึ้นไป ที่ใช้บริการรถไฟฟ้ามหานคร สายเฉลิมรัชมงคล จำนวน 400 คน โดยใช้แบบสอบถามเป็นเครื่องมือรวบรวมข้อมูล สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูลคือ ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย และค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน จากนั้น รวบรวมข้อมูลทั้งหมดนำมาสัมภาษณ์เชิงลึกกับผู้ให้บริการผู้ทรงคุณวุฒิ/นักวิชาการ และผู้สูงอายุ เพื่อเป็นแนวทางการปรับปรุงบริการของผู้สูงอายุต่อไป จากการศึกษาพบว่า ผู้สูงอายุส่วนใหญ่ มีอายุระหว่าง 60-69 ปี ซึ่งไม่ได้ประกอบอาชีพ และเป็นข้าราชการบำนาญจึงมีแหล่งที่มาของรายได้จากเงินบำนาญเป็นส่วนใหญ่ ผู้สูงอายุมีความพึงพอใจต่อคุณภาพการจัดบริการในด้านความปลอดภัยมากที่สุด โดยมีความพึงพอใจการจัดบริการในด้านเหรียญ/บัตรโดยสารลดราคา 50% ของอัตราค่าโดยสารปกติ ด้านการปรับปรุงบริการที่ผู้สูงอายุต้องการให้พัฒนาการจัดบริการ 4 ด้าน คือ 1) ด้านการจัดบริการ 2) ด้านคุณภาพการจัดบริการ 3) ด้านการประชาสัมพันธ์ และ 4) ด้านการพัฒนาบุคลากร ซึ่งรถไฟฟ้ามหานคร สายเฉลิมรัชมงคล ควรพัฒนานโยบายการจัดบริการให้สอดคล้องต่อความต้องการของผู้สูงอายุ ซึ่งมีความสำคัญต่อสังคมในอนาคตต่อไป

คำสำคัญ: ผู้สูงอายุ ความพึงพอใจ ความต้องการ แนวทางการปรับปรุงบริการ รถไฟฟ้ามหานคร
สายเฉลิมรัชมงคล

¹ นักศึกษาปริญญาโท คณะสังคมสงเคราะห์ศาสตร์และสวัสดิการสังคม มหาวิทยาลัยหัวเฉียวเฉลิมพระเกียรติ
e-mail: poom22933@hotmail.com

² อาจารย์ประจำคณะสังคมสงเคราะห์ศาสตร์และสวัสดิการสังคม มหาวิทยาลัยหัวเฉียวเฉลิมพระเกียรติ
e-mail: yunutchanat@gmail.com

Public Service Management for Elderly who Use Public Transport in Case of Mass Rapid Transit Chaloem Ratchamongkhon Line

Received: July 9, 2023

Revised: July 16, 2023

Accepted: July 18, 2023

Onarpar Rujiwattanakul ¹

Nutchanat Yuhannogh ²

Abstract

This study was mixed methods research with the following objectives to 1) study the satisfaction of the elderly, 2) to survey the needs of the elderly and, 3) to survey of service providers' opinions Expert/Academic and the elderly on service improvement guidelines for the elderly who use the Metropolitan Rapid Transit Chaloem Ratchamongkhon Line. The sample group is the elderly aged 60 years over who use the Metropolitan Rapid Transit Chaloem Ratchamongkhon Line. 400 people The questionnaire was used as a data collection tool. The statistics used to analyze the data were percentage, mean, and standard deviation. Then, all data were collected, including recommendations, for in-depth interviews Service person, Expert/Academic and the elderly as a guideline to further improve services for the elderly. The study found that Most of the elderly aged between 60-69 years old who do not work and as pensioners, they are the main source of pension income. The elderly were most satisfied with the quality of safety services. They are satisfied with the service in terms of coins/tickets at a 50% discount of normal fares. There are 4 aspects of service improvement that the elderly need to improve service: 1) Service arrangement 2) quality arrangement 3) public relations, and 4) personnel development. Which the Metro Chaloem Ratchamongkhon Line. Should developed to meet the needs of the elderly. Which is important to society in the future.

Keywords: Elderly, Satisfaction, Needs, Service improvement guidelines, Metropolitan Rapid Transit Chaloem Ratchamongkhon Line

¹ Graduate student of Faculty of Social Work and Social Welfare, Huachiew Chalermprakiet University
e-mail: poom22933@hotmail.com

² Lecture, Faculty of Social Work and Social Welfare, Huachiew Chalermprakiet University
e-mail: yunutchanat@gmail.com

บทนำ

สถานการณ์โดยปัจจุบันโครงสร้างของประชากรทางสังคมมีการเปลี่ยนแปลงไป เนื่องจากอัตราการเพิ่มขึ้นของจำนวนผู้สูงอายุที่เพิ่มขึ้นมากกว่าอัตราการเกิดและมีแนวโน้มที่เพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่อง รวมทั้งอายุเฉลี่ยของประชากรมีอายุยืนมากขึ้น ทำให้ประชากรทั่วโลกมีอายุเฉลี่ยยืนยาวขึ้นอย่างน้อย 9 ปี และมีอายุมากกว่า 65 ปี คิดเป็นร้อยละ 20 ของประชากรทั่วโลก และคาดว่าในอีก 40 ปีข้างหน้าทั่วโลกจะเข้าสู่สังคมผู้สูงอายุโดยสมบูรณ์ ส่งผลทำให้ทุกประเทศต้องเตรียมพร้อมในเรื่องการจัดบริการต่าง ๆ ที่ควบคุมต่อการใช้ชีวิตของผู้สูงอายุ รวมถึงสภาพแวดล้อมที่เหมาะสมกับผู้สูงอายุและระบบขนส่งสาธารณะต่าง ๆ (กรุงเทพธุรกิจ, 2557) จากการรายงานสถานการณ์ผู้สูงอายุไทย พ.ศ. 2565 พบว่าประเทศไทยมีสัดส่วนของผู้สูงอายุที่เพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็ว และกรุงเทพมหานครเป็นจังหวัดที่มีประชากรผู้สูงอายุมากที่สุดเมื่อเปรียบเทียบกับทุกจังหวัดในประเทศไทย ซึ่งมีประชากรผู้สูงอายุถึง 1,210,828 คน จากประชากรทั้งหมด 12,698,362 คน (กรมกิจการผู้สูงอายุ, 2565) จากการเพิ่มขึ้นของผู้สูงอายุที่เพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็วนี้ คาดว่าจะส่งผลกระทบต่อการดำรงชีวิตของผู้สูงอายุ เพราะผู้สูงอายุบางส่วนในกรุงเทพมหานครต้องพึ่งพาตัวเองในหลายด้านโดยเฉพาะอย่างยิ่งทางด้านการเดินทางของผู้สูงอายุที่จำเป็นต้องใช้รถโดยสารสาธารณะในการเดินทางไปตามสถานที่ต่าง ๆ

รถไฟฟ้ามหานคร (MRT) เป็นระบบรถไฟฟ้าขนส่งมวลชนในกรุงเทพมหานครและปริมณฑล ที่ดำเนินการโดยการรถไฟฟ้าขนส่งมวลชนแห่งประเทศไทย (รฟม.) ซึ่งมีนโยบายมุ่งเน้นคุณภาพการบริการโดยถือว่า “การบริการอยู่เหนือสิ่งอื่นใด” จากนโยบายดังกล่าว รถไฟฟ้ามหานครจึงกำหนดเป้าหมายการดำเนินงานด้านคุณภาพการบริการ โดยมุ่งเน้นใน 5 ด้าน ด้วยกัน ได้แก่ ด้านความปลอดภัย (safety) โดยมุ่งเน้นในด้านความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สินของผู้ใช้บริการรถไฟฟ้ามหานครเป็นความสำคัญสูงสุดที่พนักงานทุกคนต้องพึงตระหนัก และต้องปฏิบัติตามอย่างเคร่งครัด ความสะดวก (convenience) รถไฟฟ้ามหานครให้ความสำคัญในการดูแลการทำงานของอุปกรณ์อำนวยความสะดวกต่าง ๆ ในระบบรถไฟฟ้ามหานคร ความรวดเร็ว (fast) รถไฟฟ้ามหานครจะควบคุมให้ความเร็วเฉลี่ยของรถไฟฟ้าและตารางการให้บริการรถไฟฟ้ารองรับกับความต้องการของผู้โดยสารในแต่ละช่วงเวลา ความเชื่อถือได้ (reliability) รถไฟฟ้ามหานครจะดูแลให้รถไฟฟ้าและระบบอาณัติสัญญาณอยู่ในสภาพดีและไม่ส่งผลกระทบต่อให้บริการของรถไฟฟ้ามหานคร และการตรงต่อเวลา (punctuality) โดยจะควบคุมให้ตารางการเดินทางรถไฟฟ้าและการเทียบจอดในสถานีทั้งหมดคลาดเคลื่อนไปจากที่เวลากำหนดน้อยที่สุด พร้อมทั้งจะดำเนินการพัฒนาการให้บริการต่อไปอย่างไม่หยุดนิ่ง (บริษัท ทางด่วนและรถไฟฟ้ากรุงเทพ จำกัด (มหาชน), 2563, หน้า 81)

ทั้งนี้ รถไฟฟ้ามหานคร ยังให้ความสำคัญต่อผู้สูงอายุที่มาใช้บริการ โดยได้มีการประชาสัมพันธ์เกี่ยวกับด้านความปลอดภัยต่าง ๆ ผ่านสื่อประชาสัมพันธ์ในสถานีและภายในรถไฟฟ้า ไม่ว่าจะเป็นด้านการใช้ลิฟต์แทนการใช้บันไดเลื่อน เพื่อป้องกันอุบัติเหตุจากการใช้บันไดเลื่อน รวมถึงการจัดให้มีพนักงานคอยอำนวยความสะดวกแก่ผู้สูงอายุที่อาจเดินทางไม่สะดวก หรือผู้สูงอายุที่ต้องการให้พนักงานให้ความช่วยเหลือ โดยรถไฟฟ้ามหานคร มีการประสานงานไปยังสถานีปลายทางในการรับ-ส่งผู้สูงอายุ เพื่อให้ถึงจุดหมายปลายทางได้อย่างปลอดภัย รวมถึงการจัดให้มีเหรียญโดยสาร/บัตรโดยสารสำหรับผู้สูงอายุ

ในอัตราค่าโดยสารที่มีส่วนลด 50% ตลอดการเดินทาง และการจัดให้ผู้สูงอายุเดินทางฟรีในช่วงเทศกาลสงกรานต์ในทุกปี ซึ่งเป็นไปตามสวัสดิการที่ทางหน่วยงานภาครัฐได้มอบให้สำหรับผู้สูงอายุ แต่อย่างไรก็ตาม การเดินทางยังคงเป็นสิ่งจำเป็นสำคัญสำหรับผู้สูงอายุอย่างมาก ซึ่งการจัดบริการสำหรับผู้สูงอายุที่มาใช้บริการรถไฟฟ้ามหานคร อาจจะยังไม่ทั่วถึงและยังไม่สามารถตอบสนองต่อความต้องการของผู้สูงอายุที่มีมากขึ้นเรื่อย ๆ ได้

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษาความพึงพอใจของผู้สูงอายุ ที่ใช้บริการรถไฟฟ้ามหานคร สายเฉลิมรัชมงคล
2. เพื่อสำรวจความต้องการของผู้สูงอายุ ที่ใช้บริการรถไฟฟ้ามหานคร สายเฉลิมรัชมงคล
3. เพื่อสำรวจความคิดเห็นของผู้ให้บริการ ผู้ทรงคุณวุฒิ/นักวิชาการ และผู้สูงอายุ ต่อแนวทางการปรับปรุงบริการสำหรับผู้สูงอายุ ที่ใช้บริการรถไฟฟ้ามหานคร สายเฉลิมรัชมงคล

วิธีดำเนินการวิจัย

ประชากร

ประชากรและกลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัย คือ ผู้สูงอายุที่ใช้บริการรถไฟฟ้ามหานคร สายเฉลิมรัชมงคล ที่ใช้บริการเฉลี่ยต่อวันระหว่างเดือนมกราคม พ.ศ. 2566 ถึง เดือนมีนาคม พ.ศ. 2566 จำนวน 1,577,898 คน (สถิติผู้โดยสารสูงอายุที่เข้าใช้บริการรถไฟฟ้ามหานคร สายเฉลิมรัชมงคล ช่วงเดือนมกราคม-มีนาคม พ.ศ. 2566)

กลุ่มตัวอย่างและวิธีการสุ่มตัวอย่าง

ผู้สูงอายุที่มีอายุตั้งแต่ 60 ปีขึ้นไป ที่ใช้บริการรถไฟฟ้ามหานคร สายเฉลิมรัชมงคล จำนวน 400 คน คำนวณหาขนาดกลุ่มตัวอย่างโดยใช้สูตร ทาโร่ ยามาเน่ (Yamane อ้างถึงใน ธัญญรัตน์ วงศ์ฟู, 2562, หน้า 15)

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

- 1) การวิจัยเชิงปริมาณ ใช้แบบสอบถาม ที่สร้างขึ้นจากการทบทวนวรรณกรรม ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับตัวแปรที่ต้องการศึกษา เพื่อใช้เป็นแนวทางในการสร้างแบบสอบถาม และยังกำหนดขอบเขตการวิจัยและนิยามศัพท์ที่เกี่ยวข้องกับตัวแปร ให้สอดคล้องกับวัตถุประสงค์ในการวิจัย โดยแบบสอบถามในการวิจัยแบ่งออกเป็น 6 ส่วน ได้แก่ 1) ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม 2) ประสิทธิภาพของผู้ตอบแบบสอบถาม ได้แก่ ช่วงเวลาที่ใช้บริการ และวัตถุประสงค์ที่เลือกใช้บริการ 3) การจัดบริการต่าง ๆ ได้แก่ เหยียบ/บัตรโดยสารลดราคา 50% ของอัตราค่าโดยสารปกติ ที่นั่งพิเศษสำหรับผู้สูงอายุภายในขบวนรถไฟฟ้า ลิฟต์โดยสาร เดินทางฟรีในช่วงเทศกาลสงกรานต์ และเจ้าหน้าที่สถานีคอยช่วยเหลือ แนะนำ อำนวยความสะดวก มีค่าความเชื่อมั่นอยู่ที่ 0.86 4) ความพึงพอใจของผู้ตอบแบบสอบถามในคุณภาพการให้บริการรถไฟฟ้ามหานคร สายเฉลิมรัชมงคล เกี่ยวกับความปลอดภัย ความสะดวก ความรวดเร็ว ความเชื่อถือได้ การตรงต่อเวลา การเชื่อมต่อกับสถานีอื่น และความคุ้มค่า มีค่าความเชื่อมั่นอยู่ที่ 0.51 5) ความต้องการของผู้ตอบแบบสอบถามที่เข้ามาใช้บริการ

รถไฟฟ้ามหานคร สายเฉลิมรัชมงคล คำถามเป็นแบบเลือกตอบเพื่อวัดความต้องการของผู้ใช้ด้านสินค้า/ราคา ด้านช่องทาง/สถานที่ ด้านบุคลากรผู้ให้บริการ ด้านสิ่งอำนวยความสะดวก ด้านความน่าเชื่อถือ ด้านการประชาสัมพันธ์ และด้านระบบการเชื่อมต่อไปยังระบบการขนส่งอื่น ๆ มีความเชื่อมั่นที่ 0.94 รวมค่าความเชื่อมั่นของแบบสอบถามทั้งหมดอยู่ที่ 0.81 และ 6) ข้อคิดเห็นและข้อเสนอแนะ โดยแบบสอบถามส่วนที่ 3-5 ใช้วิธีการให้คะแนนแบบ rating scale 5 ระดับ และแบบสอบถามนี้ผ่านการตรวจสอบความเที่ยงตรงเชิงเนื้อหาด้วย IOC ที่มีค่าสูงกว่า 0.5 และการทดสอบความเชื่อมั่นของแบบสอบถาม มีค่ามากกว่า 0.70 โดยค่าความเชื่อมั่นอยู่ที่ 0.94 จึงถือว่ามีความน่าเชื่อถือ

2) การวิจัยเชิงคุณภาพ ใช้การสัมภาษณ์เชิงลึกกับผู้ให้บริการรถไฟฟ้ามหานคร สายเฉลิมรัชมงคล ทั้ง 4 สถานี ได้แก่ สถานีกำแพงเพชร สถานีสวนจตุจักร สถานีหัวลำโพง และสถานีวัดมังกร ผู้ทรงวุฒิ/นักวิชาการ และผู้สูงอายุ โดยเป็นการแลกเปลี่ยนความคิดเห็นเกี่ยวกับผลการศึกษาในข้อ 1-5 และข้อเสนอแนะ เพื่อให้ได้แนวทางการจัดบริการสำหรับผู้สูงอายุที่ใช้รถไฟฟ้ามหานคร สายเฉลิมรัชมงคล

การเก็บรวบรวมข้อมูล

ผู้วิจัยแจกแบบสอบถามด้วยตนเองกับกลุ่มตัวอย่างผู้สูงอายุที่ใช้บริการรถไฟฟ้ามหานคร สายเฉลิมรัชมงคล จำนวน 400 ฉบับ ระหว่างวันที่ 16-19 มิถุนายน พ.ศ. 2566 และดำเนินการสัมภาษณ์เชิงลึกร่วมกับผู้ให้บริการในสถานีมีตอบแบบสอบถามมาใช้บริการมากที่สุด จำนวน 4 สถานี ประกอบด้วย สถานีกำแพงเพชร สถานีสวนจตุจักร สถานีหัวลำโพง และสถานีวัดมังกร ในวันที่ 21 มิถุนายน พ.ศ. 2566

การวิเคราะห์ข้อมูล

การวิเคราะห์ข้อมูล ในการวิจัยครั้งนี้ประกอบด้วย การวิเคราะห์สถิติพรรณนา ได้แก่ ค่าความถี่ ร้อยละ ค่าเฉลี่ย และค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน และการพรรณนาในการวิจัยเชิงคุณภาพ

สรุปและอภิปรายผลการวิจัย

1. สรุปผลการวิจัย

1.1 ข้อมูลพื้นฐาน

ผู้สูงอายุที่ใช้บริการรถไฟฟ้ามหานคร สายเฉลิมรัชมงคล ส่วนใหญ่เป็นเพศหญิง คิดเป็นร้อยละ 56.25 พักอาศัยอยู่ที่จังหวัดกรุงเทพมหานคร คิดเป็นร้อยละ 71.00 มีอายุระหว่าง 60-69 ปี คิดเป็นร้อยละ 55.00 มีระดับการศึกษาปริญญาตรี คิดเป็นร้อยละ 49.50 เป็นข้าราชการบำนาญ รองลงมา คือ แม่บ้าน และฟรีแลนซ์ คิดเป็นร้อยละ 44.75 มีรายได้ต่อเดือนระหว่าง 10,001-20,000 บาท คิดเป็นร้อยละ 35.75 และมีแหล่งที่มาของรายได้ คือ เงินบำนาญ รองลงมา คือ การปล่อยเช่า อสังหาริมทรัพย์ และฟรีแลนซ์ คิดเป็นร้อยละ 31.00

1.2 ข้อมูลเกี่ยวกับประสบการณ์เดินทาง

ผู้สูงอายุที่ใช้บริการรถไฟฟ้ามหานคร สายเฉลิมรัชมงคล ส่วนใหญ่ใช้บริการระหว่าง 1-4 ครั้งต่อสัปดาห์ คิดเป็นร้อยละ 38.00 ใช้บริการช่วงเวลาระหว่าง 12.01-15.00 น. คิดเป็นร้อยละ 46.00 และเลือกใช้บริการเพื่อไปซื้อของตามแหล่งการค้าต่าง ๆ คิดเป็นร้อยละ 35.25

1.3 ข้อมูลเกี่ยวกับการจัดบริการ

ตารางที่ 1 ระดับความพึงพอใจของผู้สูงอายุในด้านการจัดบริการ

การจัดบริการของรถไฟฟ้ามหานคร สายเฉลิมรัชมงคล	ค่าเฉลี่ย	S.D.	ระดับ	อันดับ
1. เหยียบ/บัตรโดยสารลดราคา 50 % ของอัตราค่าโดยสารปกติ	4.75	0.47	มากที่สุด	1
2. ที่นั่งพิเศษสำหรับผู้สูงอายุภายในขบวนรถไฟฟ้า	4.56	0.68	มากที่สุด	4
3. ลิฟต์โดยสาร	4.55	0.67	มากที่สุด	3
4. เส้นทางฟรีในช่วงเทศกาลสงกรานต์	4.48	0.74	มาก	5
5. เจ้าหน้าที่สถานีคอยช่วยเหลือ แนะนำอำนวยความสะดวก	4.72	0.54	มากที่สุด	2
รวม	4.61	0.50	มากที่สุด	

จากตารางที่ 1 จำแนกด้านการจัดบริการของรถไฟฟ้ามหานคร สายเฉลิมรัชมงคล พบว่า ผู้สูงอายุ ส่วนใหญ่มีความพึงพอใจด้านเหยียบ/บัตรโดยสารลดราคา 50% ของอัตราค่าโดยสารปกติ ระดับความพึงพอใจระดับมากที่สุด มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.75 รองลงมา คือ มีความพึงพอใจด้านเจ้าหน้าที่สถานีคอยช่วยเหลือ แนะนำ อำนวยความสะดวก ระดับความพึงพอใจระดับมากที่สุด มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.72 น้อยสุด คือ มีความพึงพอใจด้านเส้นทางฟรีในช่วงเทศกาลสงกรานต์ ระดับความพึงพอใจระดับมาก มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.48 ตามลำดับ

1.4 ข้อมูลเกี่ยวกับคุณภาพการจัดบริการ

ตารางที่ 2 ระดับความพึงพอใจของผู้สูงอายุในด้านคุณภาพการจัดบริการ

การจัดบริการของรถไฟฟ้ามหานคร สายเฉลิมรัชมงคล	ค่าเฉลี่ย	S.D.	ระดับ	อันดับ
1. ความปลอดภัย	4.88	2.54	มากที่สุด	1
2. ความสะดวก	4.71	0.46	มากที่สุด	7
3. ความรวดเร็ว	4.77	0.44	มากที่สุด	5
4. ความเชื่อถือได้	4.78	0.45	มากที่สุด	6
5. การตรงต่อเวลา	4.80	0.40	มากที่สุด	2
6. การเชื่อมต่อสถานีอื่น	4.78	0.42	มากที่สุด	4
7. ความคุ้มค่า	4.80	0.42	มากที่สุด	3
รวม	4.79	0.52	มากที่สุด	

จากตารางที่ 2 จำแนกด้านความพึงพอใจต่อคุณภาพการให้บริการของรถไฟฟ้าฟ้ามหานคร สายเฉลิมรัชมงคล พบว่า ผู้สูงอายุที่ใช้บริการรถไฟฟ้าฟ้ามหานคร สายเฉลิมรัชมงคล ส่วนใหญ่มีความพึงพอใจด้านความปลอดภัย ระดับความพึงพอใจระดับมากที่สุด มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.88 รองลงมา คือ มีความพึงพอใจด้านการตรงต่อเวลา ระดับความพึงพอใจระดับมากที่สุด มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.80 น้อยสุด คือ มีความพึงพอใจด้านความสะดวก ระดับความพึงพอใจระดับมากที่สุด มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.71 ตามลำดับ

1.5 ข้อมูลเกี่ยวกับความต้องการด้านการจัดบริการ

ตารางที่ 3 ระดับความต้องการของผู้สูงอายุในด้านการจัดบริการ

การจัดบริการของรถไฟฟ้าฟ้ามหานคร สายเฉลิมรัชมงคล	ค่าเฉลี่ย	S.D.	ระดับ	อันดับ
1. ด้านสินค้า/ราคา มีความเหมาะสม	4.73	0.49	มากที่สุด	1
2. ด้านช่องทาง/สถานที่ ที่เข้าถึงง่าย	4.55	0.58	มากที่สุด	7
3. ด้านบุคลากรผู้ให้บริการที่เพิ่มขึ้น	4.59	0.60	มากที่สุด	6
4. ด้านสิ่งอำนวยความสะดวก ได้แก่ ลิฟต์โดยสาร บันไดเลื่อน ห้องน้ำ ฯลฯ	4.60	0.58	มากที่สุด	5
5. ด้านความไว้วางใจ	4.61	0.55	มากที่สุด	3
6. ด้านการให้ข้อมูลข่าวสารที่ครบถ้วน ชัดเจน	4.60	0.56	มากที่สุด	4
7. ด้านระบบการเชื่อมต่อไปยังระบบการขนส่งอื่น ๆ	4.62	0.53	มากที่สุด	2
รวม	4.61	0.48	มากที่สุด	

จากตารางที่ 3 จำแนกด้านความต้องการต่อการจัดบริการของรถไฟฟ้าฟ้ามหานคร สายเฉลิมรัชมงคล พบว่า ผู้สูงอายุที่ใช้บริการรถไฟฟ้าฟ้ามหานคร สายเฉลิมรัชมงคล มีความต้องการด้านสินค้า/ราคา มีความเหมาะสม ระดับความต้องการระดับมากที่สุด มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.73 รองลงมา คือ มีความต้องการด้านระบบการเชื่อมต่อไปยังระบบการขนส่งอื่นๆ ระดับความต้องการระดับมากที่สุด มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.62 น้อยสุด คือ มีความต้องการด้านช่องทาง/สถานที่ ที่เข้าถึงง่าย ระดับความต้องการระดับมากที่สุด มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.55 ตามลำดับ

1.6 ความคิดเห็นของผู้สูงอายุเกี่ยวกับการปรับปรุงการจัดบริการรถไฟฟ้าฟ้ามหานคร สายเฉลิมรัชมงคล

- 1) ต้องการให้มีการเพิ่มห้องน้ำสำหรับผู้สูงอายุ และสะดวกต่อการเข้าใช้บริการ
- 2) ต้องการให้เพิ่มเจ้าหน้าที่คอยช่วยเหลือ แนะนำ อำนวยความสะดวก
- 3) ต้องการให้เพิ่มป้ายบอกทางเข้า-ออก บริเวณชั้นชานชาลา
- 4) ต้องการให้เพิ่มการประชาสัมพันธ์เกี่ยวกับที่นั่งพิเศษ (priority seat) สำหรับผู้สูงอายุ ภายในขบวนรถไฟฟ้าให้มากกว่าเดิม

5) ต้องการให้เพิ่มป้ายบอกทางไปยังลิฟต์โดยสาร

1.7 แนวทางการปรับปรุงบริการสำหรับผู้สูงอายุที่ใช้บริการรถไฟฟ้าฟ้ามหานคร สายเฉลิม รัชมงคล

จากการสัมภาษณ์เชิงลึกกับผู้ทรงคุณวุฒิ/นักวิชาการ ผู้สูงอายุ และผู้ให้บริการ เพื่อเสนอแนวทางการจัดบริการเพื่อผู้สูงอายุในการใช้บริการรถไฟฟ้าฟ้ามหานคร สายเฉลิมรัชมงคล ประกอบด้วย ผู้ทรงคุณวุฒิ/นักวิชาการ 2 ท่าน ผู้สูงอายุที่ใช้บริการรถไฟฟ้าฟ้ามหานคร สายเฉลิมรัชมงคล 2 ท่าน และผู้ให้บริการ ประกอบด้วย สถานีกำแพงเพชร สถานีสวนจตุจักร สถานีหัวลำโพง และสถานีวัดมังกร ซึ่งผู้ให้บริการมีตำแหน่งเป็นหัวหน้าสถานี สถานีละ 1 ท่าน รวมทั้งหมด 4 ท่าน ในประเด็นการจัดบริการ คุณภาพการให้บริการ และการพัฒนาบริการ ได้แนวทางการปรับปรุงแนวทางสำหรับผู้สูงอายุที่มาใช้บริการ ดังนี้

1) ด้านการจัดบริการ

นโยบายการจัดบริการรถไฟฟ้าฟ้ามหานคร สายเฉลิมรัชมงคล มุ่งเน้นให้ความสำคัญกับคนทุกช่วงวัย และมีการพัฒนาบริการอย่างต่อเนื่อง และสอดคล้องกับการวิจัยเชิงปริมาณที่ผู้สูงอายุแสดงความคิดเห็นว่ามีความพึงพอใจมาก แต่อย่างไรก็ตามเนื่องจากการเข้าสู่สังคมผู้สูงวัย ทำให้มีผู้ใช้บริการที่เป็นผู้สูงอายุเพิ่มมากขึ้น ดังนั้น การจัดบริการจึงต้องมีความเพียงพอ และครอบคลุมผู้สูงอายุทุกคน โดยเฉพาะการจัดบริการสิ่งอำนวยความสะดวกให้ผู้สูงอายุสามารถเข้าถึงบริการได้มากยิ่งขึ้น เช่น การจัดลิฟต์โดยสารสำหรับผู้สูงอายุ การจัดที่นั่งพิเศษในขบวนรถไฟฟ้า การจัดระบบให้ผู้สูงอายุสามารถซื้อเหรียญโดยสาร/บัตรโดยสาร ผ่านช่องทางออนไลน์ได้ โดยที่ผู้สูงอายุไม่จำเป็นต้องไปเข้าแถวเพื่อซื้อเหรียญโดยสาร/บัตรโดยสารที่สถานี หรือผู้สูงอายุสามารถเติมเงินเข้าบัตรโดยสารผ่านช่องทางออนไลน์ได้ เพื่อเป็นการช่วยให้ประหยัดเวลา สร้างความสะดวกสบายให้แก่ผู้สูงอายุ

2) ด้านคุณภาพการให้บริการ

นโยบายการจัดบริการรถไฟฟ้าฟ้ามหานคร สายเฉลิมรัชมงคล มุ่งเน้นในด้านคุณภาพความปลอดภัย ความสะดวก ความน่าเชื่อถือ และความคุ้มค่าเป็นสิ่งสำคัญในการให้บริการ และสอดคล้องกับการวิจัยเชิงปริมาณที่ผู้สูงอายุแสดงความคิดเห็นว่ามีความพึงพอใจมาก แต่อย่างไรก็ตามอุปกรณ์ที่ให้ความช่วยเหลือผู้สูงอายุยังมีไม่เพียงพอต่อการเข้าถึงบริการของผู้สูงอายุ เช่น รถเข็นวีลแชร์ที่หากจำเป็นต้องใช้ผู้สูงอายุต้องติดต่อพนักงาน/เจ้าหน้าที่ด้วยตนเอง ทำให้ผู้สูงอายุไม่ได้รับความสะดวกในการใช้บริการ หากมีบริการรถเข็นวีลแชร์ที่มากขึ้นจะช่วยให้การเข้าถึงบริการได้จะมีมากขึ้น รวมทั้งระบบอุปกรณ์ที่ยังไม่เอื้อต่อความสะดวกของผู้สูงอายุ ดังนั้น รถไฟฟ้าฟ้ามหานคร ควรพัฒนานโยบายในด้านอุปกรณ์ที่ให้ความสะดวกสำหรับผู้สูงอายุให้มากยิ่งขึ้น เช่น การเพิ่มระบบเติมเงินอัตโนมัติ ให้มีความรวดเร็วมากขึ้น พัฒนาอุปกรณ์ประเภทที่มีระบบเซนเซอร์ (sensor) ให้มีความปลอดภัยและมีความเสถียร และเป็นไปตามมาตรฐานเดียวกันทั้งระบบ รวมทั้งห้องน้ำควรออกแบบตามหลักอารยสถาปัตย์ โดยต้องพัฒนาควบคู่ไปพร้อมกับความปลอดภัย ความสะดวก ความน่าเชื่อถือ และความคุ้มค่า

3) ด้านพัฒนาการจัดบริการ

จากการจัดบริการที่เน้นในด้านความสะดวก และด้านคุณภาพการจัดบริการ ซึ่งมุ่งเน้นเรื่องของความปลอดภัย ความสะดวก ความน่าเชื่อถือ และความคุ้มค่า สามารถนำมาพัฒนาการจัดบริการตามความต้องการของผู้สูงอายุ ดังนี้

3.1 ด้านการประชาสัมพันธ์

ระบบการประชาสัมพันธ์เป็นสิ่งที่ยุสูงอายุต้องการให้รถไฟฟ้ามหานคร สายเฉลิมรัชมงคล มีพัฒนาการให้มีความชัดเจน และเข้าใจง่ายมาก เนื่องจากผู้สูงอายุมีสายตาที่อาจทำให้มองไม่เห็นสื่อประชาสัมพันธ์ที่ผู้สูงอายุต้องการทราบ ดังนั้นรถไฟฟ้ามหานคร สายเฉลิมรัชมงคล ควรพัฒนาการประชาสัมพันธ์ให้มีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น รวมทั้งการนำสื่อเทคโนโลยีที่ทันสมัยแต่เข้าใจง่ายมาพัฒนาการประชาสัมพันธ์ให้มีความครอบคลุมต่อการใช้บริการของผู้สูงอายุ อีกทั้งควรเพิ่มสื่อประชาสัมพันธ์เกี่ยวกับการจัดบริการสำหรับผู้สูงอายุให้มากขึ้น เพื่อให้ผู้ใช้บริการเกิดความตระหนัก และให้สิทธิ์ที่ผู้สูงอายุพึงได้รับในการใช้บริการก่อน โดยต้องสร้างความเข้าใจร่วมกันระหว่างผู้ให้บริการ และผู้ใช้บริการ เพื่อกระตุ้นให้ผู้ใช้บริการทุกคนเห็นความสำคัญของผู้สูงอายุ ในกรณีที่รถไฟฟ้ามีที่นั่งพิเศษไม่เพียงพอในช่วงเวลาเร่งด่วน หรือช่วงเวลาที่ผู้สูงอายุมาใช้บริการจำนวนมากและควรพัฒนาการประชาสัมพันธ์โดยเน้นสีหรือสัญลักษณ์ที่ผู้สูงอายุมีความเข้าใจง่ายมากยิ่งขึ้น เพื่อสร้างความมั่นใจให้กับผู้สูงอายุ ว่าได้รับการดูแลจากการรถไฟฟ้ามหานคร สายเฉลิมรัชมงคลเป็นอย่างดี

3.2 ด้านการพัฒนาบุคลากร

บุคลากรเป็นบุคคลสำคัญอย่างยิ่งที่รถไฟฟ้ามหานคร สายเฉลิมรัชมงคล ควรมีการพัฒนาอย่างต่อเนื่อง เนื่องจากบุคลากรเป็นผู้ที่ทำหน้าที่ให้บริการผู้สูงอายุโดยตรง ดังนั้น รถไฟฟ้ามหานคร สายเฉลิมรัชมงคลต้องจัดให้มีการอบรม/พัฒนา บุคลากร ให้มีความรู้ความเข้าใจในด้านการพัฒนาความรู้ เข้าใจบริบทในด้านปัญหาความต้องการของผู้สูงอายุ รวมถึงพัฒนาอบรมบุคลากรในการดูแลผู้สูงอายุในกรณีฉุกเฉิน เพื่อให้บริการที่ตรงตามความต้องการของผู้สูงอายุ และควรพัฒนาอบรมบุคลากรทุกคนให้ทราบถึงคนทราบในเรื่องสิทธิ์ของผู้สูงอายุ เพื่อสร้างสะดวกและความน่าเชื่อถือให้กับผู้สูงอายุที่มาใช้บริการ

กล่าวโดยสรุป รถไฟฟ้ามหานคร สายเฉลิมรัชมงคล มีนโยบายในด้านการบริการให้กับผู้สูงอายุ แต่ด้วยสถานการณ์ที่มีจำนวนผู้สูงอายุใช้บริการเพิ่มมากขึ้นอย่างต่อเนื่อง ดังนั้น จึงต้องมีการปรับการให้บริการให้ตอบสนองกับความต้องการ ทั้งในด้านความสะดวก ความปลอดภัย ด้านสื่อประชาสัมพันธ์ และด้านการพัฒนาบุคลากรผู้ให้บริการ เพื่อสนับสนุนให้ผู้สูงมีคุณภาพชีวิตที่ดีและสามารถใช้ชีวิตได้อย่างปกติสุข

2. อภิปรายผลการวิจัย

การศึกษาวิจัยเรื่องแนวทางการจัดบริการสำหรับผู้สูงอายุที่ใช้บริการขนส่งสาธารณะ กรณีรถไฟฟ้ามหานคร สายเฉลิมรัชมงคล มีข้อค้นพบ 3 ประเด็นใหญ่ ดังนี้

2.1 ด้านความพึงพอใจของผู้สูงอายุ พบว่า ผู้สูงอายุที่มาใช้บริการรถไฟฟ้ามหานคร สายเฉลิมรัชมงคล ส่วนใหญ่มีอายุระหว่าง 60-69 ซึ่งเป็นช่วงผู้สูงอายุตอนต้น เป็นวัยที่ยังมีเรี่ยวแรงใน

การทำกิจกรรมต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็นการไปซื้อของตามแหล่งการค้าต่าง ๆ การไปเที่ยว อีกทั้งยังมีความต้องการดูแลสุขภาพร่างกายโดยการไปพบแพทย์ ซึ่งเห็นได้ว่าผู้สูงอายุยังคงมีร่างกายที่แข็งแรงสามารถเดินทางได้ด้วยตนเอง และต้องการสังคม รถไฟฟ้ามหานคร สายเฉลิมรัชมงคล เป็นขนส่งสาธารณะอีกหนึ่งทางเลือกสำหรับผู้สูงอายุ เนื่องจากอยู่ใกล้แหล่งชุมชนต่าง ๆ ใกล้สถานที่ท่องเที่ยว และเชื่อมต่อไปยังขนส่งสาธารณะอื่น ๆ ได้สะดวก ทั้งยังช่วยในเรื่องการประหยัดเวลา ลดการพบเจอปัญหาการจราจรติดขัดได้ค่อนข้างมาก อีกทั้งรถไฟฟ้ามหานคร สายเฉลิมรัชมงคล มีการจัดบริการในด้านเหรียญ/บัตรโดยสารลดราคา 50% ของอัตราค่าโดยสารปกติ ซึ่งเป็นการช่วยให้ผู้สูงอายุประหยัดค่าใช้จ่ายในการเดินทาง เนื่องจากผู้สูงอายุส่วนใหญ่ไม่ได้ประกอบอาชีพ เงินส่วนใหญ่ที่ได้จะเป็นเงินเก็บ หรือได้รับจากบุตรหลาน และเงินบำนาญ ซึ่งการลดราคาค่าโดยสารช่วยให้ผู้สูงอายุรู้สึกพึงพอใจที่ได้รับการจัดบริการ ทั้งยังมีเจ้าหน้าที่คอยดูแล แนะนำ อำนวยความสะดวก ผู้สูงอายุตั้งแต่เข้าระบบ ไปจนถึงมีการประสานงานไปยังสถานีปลายทางในการรับ-ส่งผู้สูงอายุ เพื่อให้ถึงจุดหมายปลายทางได้อย่างปลอดภัย ช่วยให้ผู้สูงอายุเกิดความมั่นใจและไว้วางใจที่จะมาใช้บริการ ซึ่งสอดคล้องกับการศึกษาของ วริศรา เจริญศรี (2560) ศึกษาเรื่องปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการตัดสินใจใช้รถไฟฟ้าบีทีเอส พบว่า ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการตัดสินใจใช้รถไฟฟ้าบีทีเอส คือ ปัจจัยด้านผลิตภัณฑ์ในเรื่องของระบบรถไฟฟ้า มีความปลอดภัย ซึ่งผู้โดยสารคำนึงถึงความปลอดภัยในการใช้บริการ ด้านราคาในเรื่องของราคาเหมาะสมกับระยะทางเหมาะสมกับความสะดวกสบาย และด้านส่งเสริมการตลาด

2.2 ความต้องการของผู้สูงอายุ พบว่า รถไฟฟ้ามหานคร สายเฉลิมรัชมงคล ต้องพัฒนาการให้บริการให้มีประสิทธิภาพมากขึ้น ไม่ว่าจะเป็นด้านความสะดวก ได้แก่ การเอื้ออำนวยให้การเดินทางมีความสะดวกมากขึ้น เช่น ลิฟต์โดยสารที่หาได้ง่าย และได้รับความสะดวกที่จะใช้บริการ โดยที่ไม่ต้องเข้าแถวรอใช้ลิฟต์โดยสารเป็นเวลานาน บันไดเลื่อนที่มีความปลอดภัย ลดความเสี่ยงจากการเกิดอุบัติเหตุ หอมน้ำที่เข้าถึงง่าย สะดวกต่อการเข้าใช้บริการ ช่องทาง/สถานที่ ที่เข้าถึงง่ายต่อการซื้อเหรียญโดยสาร/บัตรโดยสารสำหรับผู้สูงอายุ และนั่งสำหรับผู้สูงอายุ (priority seat) ที่มีพร้อมให้กับผู้สูงอายุได้นั่ง เนื่องจากสภาพร่างกายที่เปลี่ยนไปอาจทำให้ไม่สามารถยืนได้เป็นเวลานาน รวมถึงผู้สูงอายุที่อาจมีโรคประจำตัว ต้องได้รับการดูแลเอาใจใส่เป็นพิเศษจากคนในสังคม ไม่ว่าจะเป็นผู้ให้บริการ และผู้ใช้บริการ ดังนั้น รถไฟฟ้ามหานคร สายเฉลิมรัชมงคล ควรเริ่มต้นจากการเป็นกระบอกเสียงสำคัญในการสร้างกรอบความคิดใหม่ ๆ ให้กับผู้ใช้บริการ ว่าด้วยการให้สิทธิ์ผู้สูงอายุที่พึงได้รับการก่อน อีกทั้งรถไฟฟ้ามหานคร สายเฉลิมรัชมงคล ควรนำเทคโนโลยีสมัยใหม่มาใช้ในการจัดบริการ เพื่อให้ทันต่อสังคมโลกที่มีการเปลี่ยนแปลงไป โดยการเพิ่มช่องทางซื้อเหรียญโดยสารออนไลน์ การเติมเงินเข้าบัตรโดยสารออนไลน์ การตรวจสอบยอดเงินในบัตรโดยสารออนไลน์ เป็นต้น ช่วยให้ผู้สูงอายุไม่จำเป็นต้องไปซื้อเหรียญโดยสารที่ห้องออกบัตรโดยสารเพียงอย่างเดียวเท่านั้น เพื่อลดความเสี่ยงจากการเข้าแถวเป็นเวลานานได้ ซึ่งเป็นการสร้างคุณภาพการให้บริการที่มีความทันสมัยและมีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น ซึ่งสอดคล้องกับ คำนาย อภิปรัชญาสกุล (2557, หน้า 168-169) กล่าวถึงคุณภาพการบริการ คือ ความสามารถในการตอบสนองความต้องการของผู้รับบริการ ซึ่งผู้รับบริการมักจะพิจารณาคุณภาพของบริการที่ได้รับโดยคำนึงถึงคุณลักษณะ 10 ประการ ได้แก่ ลักษณะการให้บริการ (appearance) คือ สภาพที่ปรากฏให้เห็นหรือจับ

ต้องได้ในการให้บริการ ความน่าเชื่อถือ (reliability) คือ ความไว้วางใจในความสามารถในการให้บริการ โดยต้องมีความสม่ำเสมอ ความถูกต้องและการบริการตามคำมั่นสัญญา การตอบสนอง (responsiveness) คือ การตอบสนองและการช่วยเหลือผู้รับบริการ ด้วยความเต็มใจและความพร้อมที่จะให้บริการ ความเชี่ยวชาญ (competence) คือ ความรู้ความสามารถในการปฏิบัติงานและการสื่อสาร ที่เกี่ยวกับการบริการได้อย่างมีประสิทธิภาพ ความมีอัธยาศัยยนอบน้อม (courtesy) คือ ผู้ให้บริการจะต้องมีความสุภาพเรียบร้อย มีไมตรีจิต รู้จักให้เกียรติ จริงใจ มีน้ำใจและเป็นมิตรต่อผู้รับบริการ ความเชื่อถือ (credibility) คือ ความสามารถในการให้บริการที่เที่ยงตรงและความสามารถในการสร้างความเชื่อมั่น ด้วยความซื่อตรงของผู้ให้บริการ ความปลอดภัย (security) คือ ผู้ให้บริการจะต้องคำนึงถึงความปลอดภัยของผู้รับบริการในด้านกายภาพและสามารถจัดการกับปัญหาต่าง ๆ ได้ การเข้าถึงบริการ (access) คือ ผู้รับบริการสามารถเข้าถึงบริการด้วยความสะดวกสบาย ใช้เวลาไม่นานในแต่ละขั้นตอนและขั้นตอนในการติดต่อหรือเข้าถึงต่าง ๆ จะต้องไม่ซับซ้อน การติดต่อสื่อสาร (communication) คือ สามารถสื่อสารข้อมูลได้อย่างชัดเจน ใช้ภาษาที่เข้าใจง่าย รับฟังลูกค้า ความเข้าใจ (understanding) คือ ความสามารถในการเข้าใจความต้องการของผู้รับบริการและความสนใจที่จะตอบสนองความต้องการนั้น ซึ่งผู้ให้บริการจะต้องถือว่าสิ่งที่ตนเองปฏิบัติตามคุณลักษณะทั้ง 10 ประการนั้นก็เพื่อสร้างคุณภาพการให้บริการ และเป็นการเพิ่มโอกาสที่ดีในการทำธุรกิจเพื่อเพิ่มความน่าเชื่อถือ ความจงรักภักดี อีกทั้งยังเป็นการรักษาลูกค้า

2.3 ด้านแนวทางการจัดบริการสำหรับผู้สูงอายุ พบว่า รถไฟฟ้ามหานคร สายเฉลิมรัชมงคล ต้องมีการพัฒนานโยบายการจัดบริการเพื่อผู้สูงอายุให้ดียิ่งขึ้น ไม่ว่าจะเป็นพัฒนาบุคลากร เนื่องจากสังคมผู้สูงอายุต้องการการดูแลเอาใจใส่ ดังนั้น การพัฒนาบุคลากรจึงควรเป็นแนวทางแรกที่รถไฟฟ้ามหานคร สายเฉลิมรัชมงคล ต้องให้ความสำคัญ โดยที่พนักงาน/เจ้าหน้าที่ต้องได้รับการอบรมขั้นพื้นฐาน เช่น เข้าใจพัฒนาการของผู้สูงอายุ และการรับมือกับเหตุฉุกเฉินเพื่อสามารถให้ความช่วยเหลือผู้สูงอายุในเบื้องต้นได้ รวมถึงผู้สูงอายุต้องการให้รถไฟฟ้ามหานคร สายเฉลิมรัชมงคล มีการพัฒนานโยบายการจัดบริการที่เพิ่มความสำคัญกับผู้สูงอายุให้มากขึ้น ไม่ควรจะเป็นการเพิ่มสิ่งอำนวยความสะดวกสำหรับผู้สูงอายุที่เข้าถึงง่าย การพัฒนาสื่อเทคโนโลยีให้มีความทันสมัยและสามารถเข้าถึงผู้สูงอายุมากยิ่งขึ้น การเพิ่มการประชาสัมพันธ์ที่ครบถ้วน ชัดเจน และง่ายต่อการเข้าถึงการบริการที่ผู้สูงอายุพึงได้รับ และการเพิ่มประสิทธิภาพในการทำงานของพนักงาน/เจ้าหน้าที่ ในการดูแล แนะนำ ให้ความช่วยเหลือผู้สูงอายุ ให้ตรงตามความต้องการและสร้างความพึงพอใจสูงสุด เนื่องจากสภาพร่างกายและการเปลี่ยนแปลงทางด้านจิตใจของผู้สูงอายุ ทำให้มีการรับรู้ต่อสิ่งใหม่ได้ยาก ผู้สูงอายุจึงต้องการการสนับสนุนและการดูแลเอาใจใส่จากสังคม ทั้งนี้ การจัดบริการเพื่อผู้สูงอายุจึงเป็นสิ่งสำคัญเป็นอย่างมาก เพื่อให้ผู้สูงอายุสามารถเข้าถึงการจัดบริการ ความต้องการของผู้สูงอายุดังกล่าวสอดคล้องกับหลักอารยสถาปัตย์ โดยออกแบบสภาพแวดล้อมให้กับผู้มาใช้บริการทุก ๆ คน ทุก ๆ กลุ่ม โดยเฉพาะผู้สูงอายุที่มีความสำคัญเป็นอย่างยิ่งในอนาคตต่อไป ซึ่งรถไฟฟ้ามหานคร สายเฉลิมรัชมงคล ควรพัฒนาเทคโนโลยีที่มีความซับซ้อนไม่มากและผู้สูงอายุเข้าถึงได้ง่าย มาปรับใช้กับระบบขนส่งสาธารณะในรูปแบบต่าง ๆ ควบรวมกับนโยบายที่สนับสนุนการเดินทางสำหรับผู้สูงอายุ โดยต้องสร้างความเท่าเทียมกันในการเข้าถึง

พื้นที่การให้บริการ พร้อมกับออกแบบและพัฒนาการบริการเพื่อให้ผู้ใช้บริการสามารถเข้าถึงการจัดบริการได้อย่างเท่าเทียม ซึ่งถือเป็นหลักการที่พัฒนาพื้นที่ให้สังคมมีคุณภาพมากยิ่งขึ้น ซึ่งสอดคล้องกับการศึกษาของ จูตีพงศ์ เอี่ยมสะอาด และรัตพงษ์ สอนสุภาพ (2560) ได้ศึกษาอารยสถาปัตย์กับความรับผิดชอบต่อสังคมของรถไฟฟ้าบีทีเอส ผลการศึกษาพบว่า ประการแรก ปัจจุบันนี้มีผู้โดยสารใช้บริการค่อนข้างมากในแต่ละวัน และปัญหาที่เกิดขึ้นส่วนใหญ่คือ สิ่งอำนวยความสะดวกต่าง ๆ บนสถานีรถไฟฟ้าบีทีเอสให้บริการไม่เพียงพอต่อการมาใช้บริการของกลุ่มคนสูงอายุและผู้พิการ ซึ่งปัญหานี้ทำให้เกิดข้อร้องเรียนในการให้บริการที่ไม่สะดวกตามมา ประการที่สอง หากบริษัทได้นำหลักการอารยสถาปัตย์ และหลักความรับผิดชอบต่อสังคม มาประยุกต์ใช้ในการบริหารจัดการจะส่งผลดีต่อผู้โดยสารกลุ่มคนพิการและกลุ่มผู้สูงอายุได้เป็นอย่างดี ทั้งนี้ยังแสดงถึงความเสมอภาคและความเท่าเทียมกันในสังคม ต่อการใช้บริการรถไฟฟ้าบีทีเอส ประการที่สาม การสร้างสิ่งอำนวยความสะดวกที่มีความพร้อม สามารถเข้าใช้บริการได้ง่าย ครอบคลุมทั่วถึง จะทำให้เกิดความพึงพอใจและลดปัญหาข้อร้องเรียนได้ และประการที่สี่ นโยบายดังกล่าวของบริษัทจะก่อให้เกิดศักยภาพและคุณค่าการใช้ชีวิตของกลุ่มคนสูงอายุและผู้พิการในสังคม นอกจากจะช่วยเหลือตนเองได้แล้ว ยังไม่เป็นภาระต่อสังคมโดยรวมอีกด้วย

ข้อเสนอแนะจากการวิจัย

ข้อเสนอแนะระดับนโยบาย

1. ควรมีการสำรวจความต้องการของผู้สูงอายุ เพื่อนำมาเป็นแนวทางในการพัฒนานโยบายการจัดบริการที่ตรงตามความต้องการของผู้สูงอายุและมีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น
2. ควรพัฒนานโยบายคุณภาพการจัดบริการให้ดียิ่งขึ้น เพื่อให้เป็นมาตรฐานสากล และเพื่อให้ผู้สูงอายุเกิดความพึงพอใจสูงสุดเมื่อมาใช้บริการ
3. ควรพัฒนานโยบายการจัดบริการ ด้วยการเพิ่มความมีส่วนร่วมของผู้ใช้บริการรถไฟฟ้ามหานคร สายเฉลิมรัชมงคล โดยเฉพาะกลุ่มผู้สูงอายุซึ่งมีความสำคัญต่อสังคมในอนาคตต่อไป

ข้อเสนอแนะระดับปฏิบัติการ

1. ควรจัดให้มีช่องทางพิเศษในการออกเหรียญ/บัตรโดยสารสำหรับผู้สูงอายุ โดยอาจจัดในช่วงเวลาสำหรับผู้สูงอายุเดินทางมากที่สุด เพื่อที่จะช่วยให้ผู้สูงอายุได้รับความสะดวกสบายมากยิ่งขึ้น
2. ควรเพิ่มเจ้าหน้าที่คอยแนะนำ ช่วยเหลือ อำนวยความสะดวกแก่ผู้สูงอายุ ในช่วงเวลาที่ผู้สูงอายุเดินทางมากที่สุด เพื่อคอยอำนวยความสะดวกและช่วยเหลือผู้สูงอายุได้อย่างทันท่วงที
3. ควรกำหนดเป้าหมายของการพัฒนาแนวทางการจัดบริการตามความต้องการของผู้ใช้บริการ โดยเฉพาะกลุ่มผู้สูงอายุซึ่งมีความสำคัญต่อสังคมในอนาคตจะช่วยให้การจัดบริการดียิ่งขึ้น

ข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยในครั้งต่อไป

1. ควรวิเคราะห์เปรียบเทียบแนวทางการให้บริการสำหรับผู้สูงอายุที่ใช้บริการระบบขนส่งสาธารณะในรูปแบบต่าง ๆ โดยเน้นเฉพาะระบบขนส่งหลักในการเดินทางภายในจังหวัด และระบบแนวทางปฏิบัติที่ดีที่สุดที่สามารถปรับใช้ในการศึกษาครั้งต่อไป

2. ควรประเมินประสบการณ์ ความท้าทาย และความต้องการเฉพาะเมื่อใช้บริการขนส่งสาธารณะ วิเคราะห์ข้อมูลที่รวบรวมเพื่อระบุช่องว่างในการให้บริการและพื้นที่ที่สามารถปรับปรุงบริการโดยรวมสำหรับผู้โดยสารสูงอายุ

3. ควรศึกษาเพิ่มเติมเกี่ยวกับผู้มีส่วนได้ส่วนเสียและรูปแบบความร่วมมือ เพื่อปรับปรุงนโยบายด้านการบริการสำหรับผู้สูงอายุ เพื่อดึงดูดผู้มีส่วนได้ส่วนเสียที่เกี่ยวข้องและรับรองการรวมชุมชนผู้สูงอายุในการกำหนดแนวทางการให้บริการ เป็นกรอบในการส่งเสริมความร่วมมือและสร้างแนวทางที่ครอบคลุมเพื่อตอบสนองความต้องการของผู้โดยสารสูงอายุ

บรรณานุกรม

- กรมกิจการผู้สูงอายุ. (2565). สถิติผู้สูงอายุ. สืบค้นจาก <https://www.dop.go.th/th/know/side/1/1/1766>
- การรถไฟฟ้าขนส่งมวลชนแห่งประเทศไทย. (2565). โครงการสำรวจภาพลักษณ์องค์กรของ รฟม. และความพึงพอใจของประชาชนต่อมาตรการลดผลกระทบสิ่งแวดล้อมและจราจร. กรุงเทพฯ: NIDA Poll โพลแห่งแรกในประเทศไทย.
- กรุงเทพธุรกิจ. (2557, ตุลาคม 21). แนวโน้มโลก 2050 ตอนที่ 3: สังคมโลก...สังคมผู้สูงอายุ. กรุงเทพฯ ธุรกิจ. สืบค้นจาก <http://www.bangkokbiznews.com/blog/detail/611956>
- คำนาย อภิปรัชญาสกุล. (2557). การบริการลูกค้า=Customer service. กรุงเทพฯ: โฟกัสมีเดีย แอนด์พับลิชชิง.
- ฐิติพงศ์ เอี่ยมสะอาด และรัตพงษ์ สอนสุภาพ. (2560). อารยสถาปัตย์กับความรับผิดชอบต่อสังคมของรถไฟฟ้าบีทีเอส. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยรังสิต
- ณัฐนันท์ แก้วศิริพงษ์. (2566). สถิติผู้โดยสารสูงอายุที่เข้าใช้บริการรถไฟฟ้ามหานคร สายเฉลิมรัชมงคล ช่วงเดือน มกราคม-มีนาคม พ.ศ. 2566. กรุงเทพฯ: ทางด่วนและรถไฟฟ้ากรุงเทพ.
- ชัยยุทธ วัชรพงศ์. (2562) กลยุทธ์ทางการตลาดของธุรกิจการดูแลผู้สูงอายุเฉพาะช่วงกลางวัน (Day Care) ในเขตกรุงเทพมหานคร. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยศิลปากร
- บริษัท ทางด่วนและรถไฟฟ้ากรุงเทพ จำกัด (มหาชน). (2563). Happy Journey With BEM รายงานประจำปี 2563 บริษัท ทางด่วนและรถไฟฟ้ากรุงเทพ จำกัด (มหาชน). กรุงเทพฯ: ทางด่วนและรถไฟฟ้ากรุงเทพ
- วิศรา เจริญศร. (2560). ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการตัดสินใจใช้รถไฟฟ้าบีทีเอส. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
- วิโรจน์ เกษภูลักษ์ และปริญญาพันธ์ ฉั่วกุล. (2561). คุณภาพการให้บริการของรถไฟฟ้าโดยสารสาธารณะสำหรับผู้สูงอายุในกรุงเทพมหานคร. Veridian E-Journal Silapakorn University ฉบับภาษาไทย มนุษยศาสตร์ สังคมศาสตร์ และศิลปะ, 11(1), หน้า 3091-3104.
- สุธารัตน์ สุดสมบูรณ์. (2557). สวัสดิการสังคมของผู้สูงอายุในประเทศไทย. วารสารเทคโนโลยีภาคใต้, 7(1), หน้า 73-81.

ความพึงพอใจของราษฎรต่อการวางแผนการใช้ประโยชน์ที่ดิน ของโครงการธรรมชาติปลอดภัยแม่แจ่ม จังหวัดเชียงใหม่

People Satisfaction Toward Land Use Planning of the Project of Natural Safety Mae Chaem in Chiang Mai Province

วันที่รับบทความ: 8 กรกฎาคม 2566

รุ่งนภา เนตรสว่าง¹

วันที่แก้ไขบทความ: 19 กรกฎาคม 2566

นิตยา เมี้ยนมิตร²

วันที่ตอบรับบทความ: 20 กรกฎาคม 2566

ลัดดาวรรณ เจริญตระกูล³

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาการรับรู้ข้อมูลเกี่ยวกับโครงการธรรมชาติปลอดภัยแม่แจ่มของราษฎร และวัดระดับความพึงพอใจของราษฎรในพื้นที่บ้านแม่ปาน จากการเข้าร่วมโครงการธรรมชาติปลอดภัยแม่แจ่ม โดยศึกษาจากกลุ่มตัวอย่าง จำนวน 108 คน ที่เป็นตัวแทนสมาชิกกลุ่มวิสาหกิจชุมชนหมู่บ้านแม่ปาน ตำบลช่างเคิ่ง อำเภอแม่แจ่ม จังหวัดเชียงใหม่ การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยแบบผสม ทั้งการวิจัยเชิงปริมาณและการวิจัยเชิงคุณภาพ เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยเป็นแบบสอบถามแบบกึ่งปลายปิด ที่มีค่าความเชื่อมั่นทั้งฉบับเท่ากับ 0.89 และแบบสัมภาษณ์แบบไม่เป็นทางการ สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูลได้แก่ ความถี่ ร้อยละ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และการทดสอบความสัมพันธ์ของตัวแปรด้วยไคสแควร์ ผลการวิจัยพบว่ากลุ่มตัวอย่างที่เข้าร่วมโครงการธรรมชาติปลอดภัยแม่แจ่มทุกคนทราบว่าชุมชนของตนเองเข้าร่วมโครงการฯ โดยกลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่รับรู้ข้อมูลของโครงการฯ ในการวิเคราะห์ความพึงพอใจต่อการดำเนินโครงการฯ ของกลุ่มตัวอย่าง พบว่า กลุ่มตัวอย่างมีระดับความพึงพอใจสูงมากต่อการดำเนินโครงการ (ค่าเฉลี่ย 4.51) สำหรับกิจกรรมที่มีค่าคะแนนความพึงพอใจสูงสุด ได้แก่ กิจกรรมฟื้นฟูและอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติในพื้นที่ มีค่าคะแนนความพึงพอใจเฉลี่ย 4.77 จากการวิเคราะห์ปัจจัยที่มีความสัมพันธ์กับระดับความพึงพอใจ พบว่าทุกปัจจัยที่กำหนดขึ้นได้แก่ เพศ อายุ ระดับการศึกษา อาชีพ การมีที่ดินทำกิน และการเข้าร่วมแสดงความคิดเห็นต่อแผนฯ ไม่มีความสัมพันธ์กับระดับความพึงพอใจ เนื่องจากกลุ่มตัวอย่างเกือบทั้งหมดมีความพึงพอใจในการดำเนินโครงการธรรมชาติปลอดภัยแม่แจ่มเพราะเป็นโครงการที่มุ่งพัฒนาคุณภาพชีวิตที่ดีให้กับคนในพื้นที่

คำสำคัญ: ความพึงพอใจของราษฎร การวางแผน โครงการธรรมชาติปลอดภัยแม่แจ่ม

¹ นิสิตปริญญาโท สาขาวิชาการบริหารทรัพยากรป่าไม้และสิ่งแวดล้อม คณะวนศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

e-mail: natesawang.rungnapa2023@gmail.com

² ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ภาควิชาการจัดการป่าไม้ คณะวนศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

e-mail: ffornym@ku.ac.th

³ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ภาควิชาวิศวกรรมป่าไม้ คณะวนศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

e-mail: fforlwr@ku.ac.th

People Satisfaction Toward Land Use Planning of the Project of Natural Safety Mae Chaem in Chiang Mai Province

Received: July 8, 2023

Revised: July 19, 2023

Accepted: July 20, 2023

Rungnapa Natesawang ¹

Nittaya Mianmit ²

Laddawan Rianthakool ³

Abstract

The purpose of this research was to study the people's perception of information about the Project of Natural Safety Mae Chaem and to examine the level of satisfaction of the people participating in the Mae Chaem Safe Nature Project. The participants of this research were 108 Mae Pan Village Community Enterprise members from Chang Kheng Subdistrict, Mae Chaem District, Chiang Mai Province. This research was a mixed methods approach including qualitative data and quantitative research design. The research instruments were semi-closed questionnaires with a 0.89 reliability score and informal interviews. The data was analyzed using descriptive statistics including frequency, percentage, mean, standard deviation, and chi-square correlation test. The results showed that all the participants who attended the Project of Natural Safety Mae Chaem knew that their community had participated in the project and most of the participants also received information about the project. The level of satisfaction of participants with the project implementation was at a very high level of satisfaction (mean score 4.51). The highest satisfaction score, 4.77 scores, was the satisfaction with the activities to restore and conserve natural resources in the area. The findings of a factor analysis related to the level of satisfaction found that all determined factors including gender, age, education, occupation, having land to cultivate, and participation in expressing opinions toward land use planning of the project of Natural Safety Mae Chaem in Chiang Mai Province were no relation with the level of satisfaction because practically all the participants groups are

¹ Graduate student of Department of Forest Resources and Environmental Management, Faculty of Forestry, Kasetsart University

e-mail: natesawang.rungnapa2023@gmail.com

² Asst.Prof., Department of Forest Management, Faculty of Forestry, Kasetsart University

e-mail: ffornym@ku.ac.th

³ Asst.Prof., Department of Forest Management, Faculty of Forestry, Kasetsart University

e-mail: fforlwr@ku.ac.th

pleased with the Mae Chaem Safe Nature Project implementation. After all, it is a project that attempts to improve the quality of life for people in the area.

Keywords: People Satisfaction, Planning, the Mae Chaem Safety Nature Project

บทนำ

การดำรงชีวิตของมนุษย์ในปัจจุบันมีความจำเป็นต้องใช้ปัจจัยหลายด้านเข้ามาประกอบกัน และปัจจัยที่สำคัญหนึ่งในนั้นคือที่ดิน ที่ดินมีบทบาทสำคัญในการใช้ประโยชน์ต่าง ๆ เช่น เป็นที่อยู่อาศัย ที่ประกอบอาชีพ แหล่งผลิตอาหาร และเป็นปัจจัยสำคัญในการพัฒนาและเสริมสร้างเศรษฐกิจของประเทศให้ก้าวไปข้างหน้าได้ ที่ดินสามารถสร้างความทัดเทียมกับประเทศอื่น ๆ ได้ในด้านอุตสาหกรรม เกษตรกรรม และการท่องเที่ยว การใช้ที่ดินในปัจจุบันพบว่า มีปัญหาการใช้ที่ดินผิดประเภทหรือไม่เหมาะสมตามคุณสมบัติของดินหรือศักยภาพของดิน ทำให้เกิดปัญหา เช่น การสร้างโรงงานอุตสาหกรรม หรือแหล่งท่องเที่ยวในพื้นที่ที่ไม่เหมาะสมทางการเกษตรหรือพื้นที่ป่า ดังนั้นทุกภาคส่วนให้ความสำคัญกับการวางแผนการใช้ประโยชน์ที่ดินให้เหมาะสมในด้านต่าง ๆ เพื่อเตรียมความพร้อมในการตอบสนองความต้องการของประชากรและรวมไปถึงแผนการพัฒนาประเทศที่เป็นระเบียบและมีทิศทางที่แน่นอน อย่างไรก็ตาม แผนหรือแนวทางการวางแผนใช้ที่ดินอาจแตกต่างกันไปตามลักษณะของแต่ละพื้นที่ ซึ่งต้องพิจารณารูปแบบของแผนและความเหมาะสมของพื้นที่ ซึ่งอาจขึ้นอยู่กับลักษณะของแต่ละพื้นที่ และตัวแปรสำคัญในการกำหนดแผนหรือแนวทางการพัฒนา ซึ่งเป็นเอกลักษณ์ของแต่ละพื้นที่ การวางแผนและแนวทางที่เหมาะสมในการทำแผนหรือแนวทางการพัฒนาจึงมีความสำคัญและจำเป็นต่อการพัฒนาของชุมชน (สถาบันส่งเสริมความปลอดภัย อาชีวอนามัย และสภาพแวดล้อมในการทำงาน, 2562, หน้า 3-5)

บ้านแม่ปานเป็นหมู่บ้านขนาดกลางที่ตั้งอยู่ในตำบลช่างเคิ่ง อำเภอแม่แจ่ม จังหวัดเชียงใหม่ โดยหมู่บ้านตั้งอยู่ท่ามกลางภูเขาล้อมรอบ อยู่ทางด้านทิศตะวันตกของดอยอินทนนท์ บ้านแม่ปานประสบปัญหาเกี่ยวกับการใช้ประโยชน์ที่ดินที่ไม่เหมาะสม เนื่องจากวิธีการทางด้านเกษตรกรรมที่เน้นการใช้ปุ๋ย และสารเคมีแบบเข้มข้น และไม่เหมาะสม ซึ่งส่งผลให้ทรัพยากรดินเสื่อมโทรมและผลผลิตลดลง นอกจากนี้ยังมีการบุกรุกพื้นที่ป่าเพื่อเพิ่มพื้นที่ทำกิน และมีการเผาวัสดุที่เหลือจากการเกษตรทำให้เกิดมลพิษทางอากาศ ปัญหาดังกล่าวส่งผลกระทบต่อคุณภาพชีวิตและความเป็นอยู่ของชุมชนในระยะยาว (สมเกียรติ ชัยพิบูลย์, 2563, หน้า 4) จากปัญหาข้างต้น การหาแนวทางการวางแผนการใช้ที่ดินเพื่อการเกษตรกรรมอย่างมีประสิทธิภาพ ทำให้ต้องมีการศึกษาปัจจัยแวดล้อมในพื้นที่ซึ่งเป็นตัวแปรในการแก้ปัญหาเพื่อให้ประโยชน์และเหมาะสมกับพื้นที่ศึกษามากที่สุด จึงได้เกิดโครงการธรรมชาติปลอดภัย แม่แจ่มที่มีวัตถุประสงค์ในการเพิ่มคุณภาพชีวิตของประชาชนในหมู่บ้าน โดยการใช้ทรัพยากรธรรมชาติให้เป็นที่ยอมรับอาชีพ โครงการเริ่มดำเนินการตั้งแต่ปี พ.ศ. 2556 ด้วยความร่วมมือระหว่างมหาวิทยาลัยแม่โจ้และเครือข่ายภาคเอกชน มีพื้นที่โครงการธรรมชาติปลอดภัยแม่แจ่ม มีพื้นที่โครงการ ประมาณ 14.03 ตารางกิโลเมตร 8,768.75 ไร่ ซึ่งแบ่งเป็น พื้นที่เกษตรหรือทำกิน จำนวน 1,200 ไร่ พื้นที่อยู่อาศัย จำนวน 214.80 ไร่ และพื้นที่ป่าชุมชนเพื่อการอนุรักษ์ จำนวน 6,252 ไร่ (สมเกียรติ ชัยพิบูลย์ และ นารินจง วงศ์อุต, 2562, หน้า 18) ที่ผ่านมาชุมชนและกิจกรรมในโครงการได้รับการยกย่องให้เป็นวิสาหกิจชุมชนดีเด่นระดับจังหวัดและเป็นตัวแทนจังหวัดเข้าร่วมการแข่งขันรางวัลวิสาหกิจชุมชนดีเด่นในระดับภูมิภาค อย่างไรก็ตาม จากการดำเนินโครงการมาเป็นเวลากว่า 7 ปี เป็นที่น่าสนใจว่าตลอด

ระยะเวลาการดำเนินงานโครงการธรรมชาติปลอดภัยแม่แจ่ม ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2557 ประชาชนในพื้นที่บ้านแม่ปาน ตำบลช่างเคิ่ง อำเภอแม่แจ่ม จังหวัดเชียงใหม่ มีการรับรู้และมีความพึงพอใจต่อการดำเนินโครงการอย่างไร พร้อมวิเคราะห์ปัจจัยที่มีผลต่อความพึงพอใจ โดยในบทความวิจัยนี้ต้องการนำเสนอระดับความพึงพอใจและปัจจัยที่มีความสัมพันธ์กับความพึงพอใจของประชาชนต่อการดำเนินโครงการธรรมชาติปลอดภัยแม่แจ่ม ซึ่งผลการวิจัยนี้อาจนำไปใช้เป็นข้อมูลประกอบการวางแผนส่งเสริมและสร้างชุมชนต้นแบบในพื้นที่อื่น ๆ ที่มีลักษณะสภาพพื้นที่ใกล้เคียงกันต่อไปในอนาคต

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษาการรับรู้ข้อมูลเกี่ยวกับโครงการธรรมชาติปลอดภัยแม่แจ่มของราษฎรในพื้นที่บ้านแม่ปาน จากการเข้าร่วมการดำเนินงานในโครงการธรรมชาติปลอดภัยแม่แจ่ม
2. เพื่อวัดระดับความพึงพอใจของราษฎรในพื้นที่บ้านแม่ปาน จากการเข้าร่วมการดำเนินงานในโครงการธรรมชาติปลอดภัยแม่แจ่ม
3. เพื่อวิเคราะห์ปัจจัยที่มีความสัมพันธ์กับความพึงพอใจของราษฎรในพื้นที่บ้านแม่ปาน จากการเข้าร่วมดำเนินงานในโครงการธรรมชาติปลอดภัยแม่แจ่ม

สมมติฐานการวิจัย

สมมติฐานที่ 1 ราษฎรที่มีเพศต่างกัน จะมีระดับความพึงพอใจต่อโครงการธรรมชาติปลอดภัยแม่แจ่ม แตกต่างกัน

สมมติฐานที่ 2 ราษฎรที่มีช่วงอายุที่ต่างกัน จะมีระดับความพึงพอใจต่อโครงการธรรมชาติปลอดภัยแม่แจ่ม แตกต่างกัน

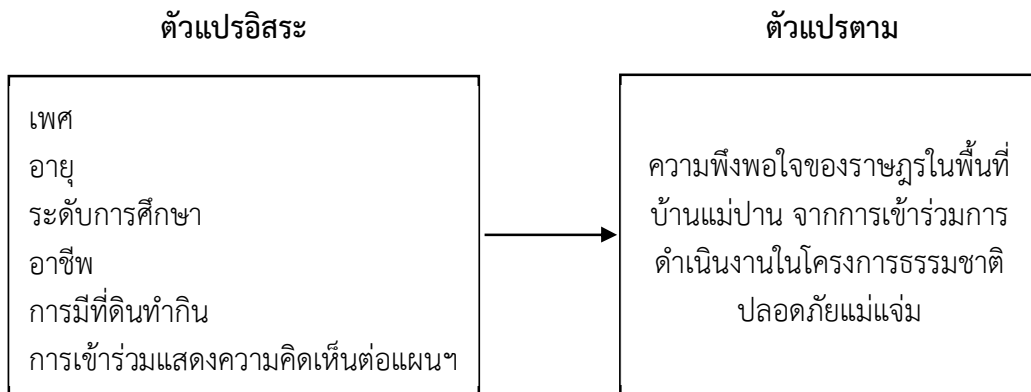
สมมติฐานที่ 3 ราษฎรที่มีระดับการศึกษาต่างกัน จะมีระดับความพึงพอใจต่อโครงการธรรมชาติปลอดภัยแม่แจ่ม แตกต่างกัน

สมมติฐานที่ 4 ราษฎรที่มีอาชีพหลักต่างกัน จะมีระดับความพึงพอใจต่อโครงการธรรมชาติปลอดภัยแม่แจ่ม แตกต่างกัน

สมมติฐานที่ 5 ราษฎรที่มีการถือครองที่ดินต่างกัน จะมีระดับความพึงพอใจต่อโครงการธรรมชาติปลอดภัยแม่แจ่ม แตกต่างกัน

สมมติฐานที่ 6 การเข้าร่วมแสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับแผนการดำเนินงานโครงการฯ ต่างกัน จะมีระดับความพึงพอใจต่อโครงการธรรมชาติปลอดภัยแม่แจ่มแตกต่างกัน

กรอบแนวคิดการวิจัย

ภาพที่ 1 กรอบแนวคิดการวิจัย

วิธีดำเนินการวิจัย

1. การเก็บรวบรวมข้อมูล

ในการศึกษาครั้งนี้ใช้วิธีการศึกษาแบบผสมผสานด้วยการสังเกตการณ์แบบไม่มีส่วนร่วม (on-participant observation) โดยผู้วิจัยเฝ้าสังเกตอยู่ภายนอก ไม่เข้าไปร่วมในกิจกรรมที่ทำอยู่ เป็นเพียงการสังเกตการณ์ระยะเวลาสั้น ๆ ในระหว่างการทำกิจกรรมต่าง ๆ ประกอบการสัมภาษณ์อย่างไม่เป็นทางการกับเกษตรกรในประเด็นที่เกี่ยวข้องกับเหตุผลในการเข้าร่วมกิจกรรมของโครงการธรรมชาติปลอดภัยแม่แจ่ม นอกจากนั้นยังเก็บรวบรวมข้อมูลด้วยแบบสอบถามแบบกึ่งปลายปิด ที่มีค่าความเชื่อมั่นทั้งฉบับเท่ากับ 0.89 และแบบสัมภาษณ์แบบไม่เป็นทางการ เพื่อให้ได้ข้อมูลทั้งเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพจากแหล่งข้อมูลที่กำหนดไว้ ที่จะนำมาวิเคราะห์ในการตอบวัตถุประสงค์การวิจัยได้อย่างมีประสิทธิภาพ และทดสอบความเชื่อมั่นของแบบสอบถามได้ค่าความเชื่อมั่น $\alpha = 0.89$ แบบสอบถามแบบกึ่งปลายปิด ประกอบด้วยคำถาม 3 ตอน คือ ตอนที่ 1 ข้อมูลทั่วไปของกลุ่มตัวอย่างที่ตอบแบบสอบถาม ตอนที่ 2 ข้อมูลด้านเศรษฐกิจและสังคมของกลุ่มตัวอย่างที่ตอบแบบสอบถาม และ และ ตอนที่ 3 ความพึงพอใจของราษฎรต่อการวางแผนการใช้ประโยชน์ที่ดินของโครงการธรรมชาติปลอดภัยแม่แจ่ม แบบสัมภาษณ์ประกอบด้วย คำถาม 2 ตอน คือ ตอนที่ 1 การพึงพิงทรัพยากรป่าไม้ และ ตอนที่ 2 การรับรู้ของราษฎรต่อโครงการธรรมชาติปลอดภัยแม่แจ่ม แบบสอบถามและแบบสัมภาษณ์นี้นำไปใช้เก็บรวบรวมข้อมูลจากกลุ่มตัวอย่างที่เป็นตัวแทนสมาชิกกลุ่มวิสาหกิจชุมชนหมู่บ้านแม่ปาน ตำบลช่างเคิ่ง อำเภอแม่แจ่ม จังหวัดเชียงใหม่ จำนวน 108 คน จากจำนวนประชากรทั้งหมด 151 คน กำหนดขนาดของกลุ่มตัวอย่างด้วยตารางของเครจซีและมอร์แกน (Krejcie & Morgan, 1970) ที่ระดับ ความเชื่อมั่นร้อยละ 95

2. การวิเคราะห์ข้อมูล

ข้อมูลจากการสัมภาษณ์ด้วยแบบสัมภาษณ์ นำมาวิเคราะห์เชิงเนื้อหา (content analysis) และจากการสอบถาม ด้วยแบบสอบถามกึ่งปลายปิด วิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้โปรแกรมสำเร็จรูปทางสถิติ

นำเสนอข้อมูลในรูปตารางและแสดงค่าสถิติอย่างง่าย เช่น ค่าความถี่ (frequency) ค่าร้อยละ (percentage) ค่าเฉลี่ย (mean) และ ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (standard deviation) ประกอบการอธิบายร่วมกับข้อมูลที่ได้จากการสังเกตการณ์และการสัมภาษณ์อย่างไม่เป็นทางการ ทั้งนี้เพื่อสร้างความเข้าใจในข้อมูลมากยิ่งขึ้น ข้อมูลที่นำมาวิเคราะห์สถิติเชิงพรรณนา ได้แก่ ข้อมูลทั่วไปของเกษตรกร ข้อมูลด้านเศรษฐกิจและสังคม การถือครองที่ดิน การพึ่งพิงทรัพยากรป่าไม้ การรับรู้ของกลุ่มตัวอย่างต่อการดำเนินโครงการ ความคิดเห็นของกลุ่มตัวอย่างต่อโครงการ และระดับความพึงพอใจของกลุ่มตัวอย่างต่อการดำเนินโครงการธรรมชาติปลอดภัยแม่แจ่ม นอกจากนี้ยังมีการทดสอบสมมติฐานการวิจัยเกี่ยวกับความสัมพันธ์ของตัวแปร ประกอบด้วย เพศ อายุ ระดับการศึกษา อาชีพหลัก การมีที่ดิน และการเข้าร่วมแสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับแผนการดำเนินงานโครงการธรรมชาติปลอดภัยแม่แจ่มกับระดับความพึงพอใจต่อการดำเนินโครงการ ด้วยการทดสอบค่าไคสแควร์ (chi-square) ที่ระดับความเชื่อมั่นร้อยละ 95

สรุปและอภิปรายผลการวิจัย

สรุปผลการวิจัย

1. ข้อมูลส่วนบุคคล เศรษฐกิจสังคม การถือครองที่ดินและการพึ่งพิงทรัพยากรป่าไม้

กลุ่มตัวอย่างที่เข้าร่วมโครงการธรรมชาติปลอดภัยแม่แจ่ม จากการศึกษาพบว่ากลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่เป็นเพศชาย คิดเป็นร้อยละ 58.30 เนื่องจากส่วนใหญ่ผู้ชายจะเป็นหัวหน้าครัวเรือน ยกเว้นกรณีที่หัวหน้าครัวเรือนไม่อยู่ในพื้นที่ซึ่งจะเป็นผู้หญิงเป็นผู้ให้ข้อมูลแทนหัวหน้าครัวเรือนนั้น โดยส่วนใหญ่กลุ่มตัวอย่างมีอายุมากกว่า 50 ปี ก่อนเข้าร่วมโครงการธรรมชาติปลอดภัยแม่แจ่มทุกคนประกอบอาชีพเกษตรกรรมมีรายได้หลักมาจากอาชีพเกษตรกรรม ทุกคนมีหนี้สินที่เกิดจากการกู้มาประกอบอาชีพและใช้จ่ายในครัวเรือน ปัจจุบันหลังเข้าร่วมโครงการและดำเนินงานมา 7 ปี พบว่า กลุ่มตัวอย่างยังคงทำการเกษตรแต่มีความหลากหลายของกิจกรรมมากขึ้น อาทิ ปลูกไม้ผล ปลูกพืชผัก ทำเกษตรผสมผสาน สัตว์ส่วนของรายได้เพิ่มขึ้นคิดเป็นร้อยละ 53.70 หนี้สินลดลง และมีการทำอาชีพอื่นขณะว่างจากทำเกษตรกรรม

การถือครองที่ดินทำกินของกลุ่มตัวอย่างเพื่อการทำการเกษตรและใช้ประโยชน์ด้านต่าง ๆ พบว่ากลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่ จำนวน 82 คน คิดเป็นร้อยละ 75.90 มีที่ดินทำกินเป็นของตนเอง ส่วนใหญ่ให้ข้อมูลว่าได้รับที่ดินมาจากบรรพบุรุษ บางส่วนให้ข้อมูลว่าได้รับมาจากการจัดสรรที่ดินทำกินของหน่วยงานรัฐ และบางแปลงได้มาจากการจับจองพื้นที่ป่าใกล้เคียง ส่วนกลุ่มตัวอย่างที่ไม่มีที่ดินทำกินเป็นของตนเอง คิดเป็นร้อยละ 24.10 ส่วนใหญ่ให้ข้อมูลว่า ใช้ที่ดินกับญาติและพื้นที่ป่าบริเวณใกล้เคียง

การพึ่งพิงทรัพยากรป่าไม้ของราษฎรจากการศึกษาพบว่ากลุ่มตัวอย่างทุกคนที่เข้าร่วมโครงการจะมีการเก็บหาของป่าประเภทที่เป็นพืชอาหารเป็นแหล่งอาหารและใช้พื้นที่ป่าไม้เป็นพื้นที่ทำกินเป็นหลัก คิดเป็นร้อยละ 64.80 รองลงมาจะเป็นการเก็บหาของป่า ใช้ประโยชน์ป่าไม้เป็นแหล่งหาไม้ฟืน และเป็นพื้นที่ทำกิน คิดเป็นร้อยละ 20.40 และร้อยละ 14.80 ใช้ประโยชน์ทรัพยากรป่าไม้เป็นแหล่งเก็บหาของป่าประเภทอาหารเพียงอย่างเดียว ซึ่งของป่าที่มีการเก็บหาใช้ประโยชน์จำนวนมาก คือ ไม้ฟืน เช่น ไม้ก้อชนิดต่าง ๆ

ไม่เต่ง และไม่เนื้อแข็งทั่วไป ซึ่งสามารถพบเห็นได้ทั่วไปในบริเวณพื้นที่ใกล้กับพื้นที่โครงการ สำหรับของป่าอ่อนที่มีการใช้ประโยชน์ ได้แก่ เห็ด หน่อไม้ ไข่มดแดง ผักหวาน ผักเชียงดา เป็นต้น

2. การรับทราบเกี่ยวกับการดำเนินโครงการธรรมชาติปลอดภัยของราษฎร

จากการศึกษาพบว่ากลุ่มตัวอย่างทุกคนทราบว่าชุมชนของตนเองเข้าร่วมโครงการ และส่วนใหญ่ทราบและเข้าใจแผนการดำเนินงานของโครงการธรรมชาติปลอดภัยแม่แจ่ม คิดเป็นร้อยละ 90.70 และ 83.30 ตามลำดับ โดยกิจกรรมส่วนใหญ่ที่กลุ่มตัวอย่างทุกคนเข้าร่วม จะเป็นกิจกรรมที่มีผลต่อกลุ่มตัวอย่างโดยตรง อาทิ กิจกรรมสร้างชุมชนที่เข้มแข็งพัฒนาอาชีพสร้างรายได้ที่ดี มีการจัดตั้งกลุ่มวิสาหกิจชุมชนบ้านแม่ปาน การสร้างอาชีพที่จะก่อให้เกิดรายได้ กิจกรรมการเฝ้าระวังไฟป่า เป็นการป้องกันการเกิดผลกระทบต่อการดำรงชีวิตของตนเองและครอบครัว กิจกรรมการฟื้นฟูและอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติในพื้นที่ของโครงการ และกิจกรรมการพัฒนาพื้นที่สู่การท่องเที่ยวเชิงนิเวศในอนาคต โดยการเปิดแหล่งเรียนรู้เพื่อการพัฒนาอาชีพตามวิถีชุมชนที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อมอย่างยั่งยืน ส่วนกิจกรรมที่มีผู้เข้าร่วมในสัดส่วนที่รองลงมา คือ กิจกรรมการสร้างบ่อพวงเก็บน้ำในการเกษตรและกิจกรรมพัฒนาระบบน้ำเพื่อการเกษตรบนพื้นที่สูง คิดเป็นร้อยละ 97.20 และ 92.60 ตามลำดับ ถึงจะเป็นกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับอาชีพหลักของกลุ่มตัวอย่างทุกคน แต่มีกลุ่มตัวอย่างบางส่วนให้เหตุผลที่ไม่สนใจที่จะเข้าร่วมโครงการไว้ว่า ตนเองไม่ได้มีที่ดินทำกินเป็นของตนเอง ใช้ที่ดินร่วมกับครอบครัว จึงไม่สามารถตัดสินใจเกี่ยวกับการดำเนินการของกิจกรรมทั้ง 2 ได้อย่างเด็ดขาด อย่างไรก็ตามกลุ่มตัวอย่างที่เข้าร่วมโครงการธรรมชาติปลอดภัยแม่แจ่ม ทุกคนเชื่อมั่นว่าตนเองจะได้รับประโยชน์จากการเข้าร่วมโครงการธรรมชาติปลอดภัยแม่แจ่มและเชื่อมั่นว่าโครงการธรรมชาติปลอดภัยแม่แจ่มจะสามารถพัฒนาคุณภาพชีวิตของตนเองได้

3. ความพึงพอใจของราษฎรต่อกิจกรรมและการเข้าร่วมโครงการธรรมชาติปลอดภัยแม่แจ่ม

ในการศึกษาระดับความพึงพอใจต่อโครงการธรรมชาติปลอดภัยแม่แจ่ม กิจกรรมที่กลุ่มตัวอย่างมีระดับความพึงพอใจสูงสุด สามลำดับแรก ได้แก่ ความพึงพอใจกับกิจกรรมฟื้นฟูและอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติในพื้นที่ คิดเป็นร้อยละ 76.90 มีค่าเฉลี่ยอยู่ที่ 4.77 รองลงมา ได้แก่ ความพึงพอใจในกิจกรรมการพัฒนาระบบน้ำเพื่อการเกษตรบนพื้นที่สูง และความพึงพอใจในกิจกรรมสร้างชุมชนที่เข้มแข็งพัฒนาอาชีพสร้างรายได้ที่ดี คิดเป็นร้อยละ 73.10 เท่ากัน มีค่าเฉลี่ยอยู่ที่ 4.73 และมีความพึงพอใจในกิจกรรมแจกพันธุ์ไม้พันธุ์ดี คิดเป็นร้อยละ 72.20 มีค่าเฉลี่ยอยู่ที่ 4.72 ตามลำดับ กิจกรรมที่ได้รับความพึงพอใจสูงสุดนี้ส่วนใหญ่เป็นกิจกรรมการพัฒนาที่ส่งผลโดยตรงกับการดำรงชีพของราษฎร อาทิ กิจกรรมฟื้นฟูและอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติในพื้นที่ เป็นกิจกรรมการพัฒนาพื้นที่ที่จะส่งผลให้สภาพพื้นที่ของโครงการ มีความอุดมสมบูรณ์มากขึ้นเพราะราษฎรส่วนใหญ่พึ่งพิงทรัพยากรป่าหรือแม้แต่กิจกรรมการพัฒนาระบบน้ำเพื่อการเกษตรบนพื้นที่สูง กิจกรรมสร้างชุมชนที่เข้มแข็งพัฒนาอาชีพสร้างรายได้ที่ดี กิจกรรมเหล่านี้ก็เป็นกิจกรรมที่ส่งเสริมอาชีพหลักและรายได้ของคนในพื้นที่ ให้มีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้นตามวัตถุประสงค์ของโครงการธรรมชาติปลอดภัยแม่แจ่ม

ตารางที่ 1 การเปรียบเทียบความสัมพันธ์ระหว่างระดับความพึงพอใจของกลุ่มตัวอย่างต่อโครงการ
ธรรมชาติปลอดภัยแม่แจ่ม กับตัวแปรอิสระ

ตัวแปร		df	Chi-square	Sig.
เพศ	ชาย	1	0.386	0.535
	หญิง			
อายุ	20-40 ปี	1	1.368	0.242
	มากกว่า 40 ปี			
ระดับการศึกษา	ประถมศึกษาหรือต่ำกว่า	2	2.120	0.346
	มัธยมศึกษา			
	สูงกว่ามัธยมศึกษา			
อาชีพ	อาชีพเกษตรกรอย่างเดียว	1	0.005	0.945
	อาชีพเกษตรกรร่วมกับอาชีพอื่น			
การมีที่ดินทำกิน	ไม่มีที่ดินทำกินของตนเอง	1	0.633	0.426
	มีที่ดินทำกิน			
การเข้าร่วมแสดง ความคิดเห็นต่อแผนฯ	ไม่ได้เข้าร่วม	1	2.143	0.143
	เข้าร่วม			

จากตารางที่ 1 การวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรอิสระกับความพึงพอใจต่อภาพรวมโครงการธรรมชาติปลอดภัยแม่แจ่ม พบว่า ตัวแปรอิสระ ได้แก่ เพศ อายุ ระดับการศึกษา อาชีพ การถือครองที่ดิน และการเข้าร่วมแสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับแผนการดำเนินงานโครงการฯ ของกลุ่มตัวอย่างมีค่า Sig มากกว่าระดับนัยสำคัญ คือ 0.05 จึงสรุปได้ว่าปัจจัยด้านเพศ อายุ ระดับการศึกษา อาชีพ การถือครองที่ดิน และการเข้าร่วมแสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับแผนการดำเนินงานโครงการฯ ไม่มีความสัมพันธ์กับความพึงพอใจของราษฎรต่อกิจกรรมและการเข้าร่วมโครงการธรรมชาติปลอดภัยแม่แจ่มอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05

ในการวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยบางประการกับระดับความพึงพอใจพบว่า ปัจจัยต่าง ๆ ที่กำหนดขึ้น ประกอบด้วย เพศ อายุ ระดับการศึกษา อาชีพ การถือครองที่ดิน และการเข้าร่วมแสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับแผนการดำเนินงานโครงการฯ ไม่มีความสัมพันธ์กับความพึงพอใจของราษฎรต่อกิจกรรมและการเข้าร่วมโครงการธรรมชาติปลอดภัยแม่แจ่มอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 (ตารางที่ 1) ทั้งนี้เป็นผลจากโครงการนี้เป็นโครงการที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาคุณภาพชีวิตของคนในพื้นที่ก่อนดำเนินโครงการทุกคนที่เข้าร่วมโครงการได้รับทราบข้อมูลเกี่ยวกับการดำเนินโครงการเป็นอย่างดีจึงจะเห็นได้จากผลการศึกษาที่พบว่ากลุ่มตัวอย่างทุกคนทราบว่าชุมชนของตนเองเข้าร่วมโครงการและส่วนใหญ่ทราบและเข้าใจแผนการดำเนินงานของโครงการธรรมชาติปลอดภัยแม่แจ่ม กิจกรรมที่ดำเนินการในพื้นที่ได้มีการประชาสัมพันธ์ให้สมาชิกทุกคนรับทราบและเข้าร่วม

อภิปรายผลการวิจัย

จากการศึกษาที่พบว่า การรับรู้ข้อมูลเกี่ยวกับโครงการธรรมชาติปลอดภัยแม่แจ่มของกลุ่มตัวอย่างนั้น ทุกคนที่เกี่ยวข้องกับกิจกรรมมีการรับรู้เกี่ยวกับการดำเนินโครงการ กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่ทราบแผนการดำเนินงานของโครงการธรรมชาติปลอดภัยแม่แจ่ม และเข้าใจแผนการดำเนินงานของโครงการธรรมชาติปลอดภัยแม่แจ่ม ส่งผลต่อการเข้าร่วมกิจกรรมต่าง ๆ ที่โครงการพัฒนาขึ้นและดำเนินการในพื้นที่ ซึ่งสิ่งที่เกิดขึ้นนี้เป็นผลมาจากการให้ความสำคัญกับการประชาสัมพันธ์ข้อมูลต่าง ๆ กับผู้มีส่วนเกี่ยวข้องหรือกลุ่มเป้าหมายให้ได้รับรู้และรับทราบ การดำเนินกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับการให้ข้อมูลที่ดำเนินการ เช่น การจัดประชุม การระดมความคิดเห็น ซึ่งถือได้ว่าเป็นการประชาสัมพันธ์โครงการไปพร้อมกัน การประชาสัมพันธ์จึงเป็นการโน้มน้าวใจอย่างหนึ่งให้คนให้ความร่วมมือและเข้าร่วมกิจกรรมตามที่ Bernays (2013, p. 109) ได้อธิบายไว้ เพราะการได้รับการยอมรับจากประชาชนของโครงการนี้ การประชาสัมพันธ์เป็นกิจกรรมที่ส่งผลจริง ดังนั้นในการขยายผลการดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ ของภาครัฐ ในอนาคตการให้ความสำคัญกับการประชาสัมพันธ์อาจเป็นทางออกหนึ่งในการให้ความร่วมมือ เพราะจะแสดงถึงการมีธรรมาภิบาล (Kaleli et al., 2021, p. 70) ในการทำงาน โดยการทำงานที่ชัดเจนโปร่งใสจะนำมาซึ่งความร่วมมือของคนในพื้นที่นั้นเอง และสอดคล้องกับแนวคิดของ Cohen & Uphoff (1981, pp. 213-214) ที่กล่าวว่า การมีส่วนร่วมของประชาชนในการดำเนินงานกิจกรรมการพัฒนาเป็นสิ่งที่สำคัญ เพราะมีผลในการสร้างความเข้มแข็งและความยั่งยืนของชุมชนเอง การที่สามารถทำให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการตัดสินใจและการกระทำที่เกี่ยวข้องกับชุมชนของพวกเขา เพื่อให้ได้รับการสนับสนุนที่มีประสิทธิภาพและเหมาะสมกับความต้องการของชุมชน จะนำมาซึ่งสภาพความเป็นอยู่ของประชาชนที่ดีขึ้น

ในการวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยบางประการกับระดับความพึงพอใจพบว่า ปัจจัยต่าง ๆ ที่กำหนดขึ้น ประกอบด้วย เพศ อายุ ระดับการศึกษา อาชีพ การถือครองที่ดิน และการเข้าร่วมแสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับแผนการดำเนินงานโครงการฯ ไม่มีความสัมพันธ์กับความพึงพอใจของราษฎรต่อกิจกรรมและการเข้าร่วมโครงการธรรมชาติปลอดภัยแม่แจ่มอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 ตามที่ได้นำเสนอว่าเป็นผลมาจากโครงการนี้เป็นโครงการที่เกี่ยวข้องกับพัฒนาคุณภาพชีวิต เน้นจัดหาปัจจัยขั้นพื้นฐานรวมถึงการอำนวยความสะดวกในการดำรงชีพของคนในพื้นที่ หากอธิบายตามทฤษฎีของมาสโลว์ หรือ ลำดับขั้นความต้องการ (Maslow's hierarchy of needs) จะสะท้อนให้เห็นว่าความพึงพอใจในกิจกรรมที่ดำเนินการนั้นเป็นผลมาจากกิจกรรมที่กำหนดขึ้นตอบสนองความต้องการขั้นพื้นฐานของมนุษย์ขั้นที่ 1 ความต้องการพื้นฐานทางด้านร่างกาย (physiological needs) และขั้นที่ 2 ความต้องการความมั่นคงปลอดภัย (safety needs) และอาจรวมถึงขั้นที่ 3 ความต้องการความรักและสังคม (belonging and love needs) และสอดคล้องกับ กาญจนา สงวนการ และวิภาวรรณ กลิ่นหอม (2563, หน้า 50) ที่กล่าวว่า การเข้าร่วมหรือการเข้าไปมีส่วนร่วมในการทำกิจกรรมเป็นสมาชิกกลุ่มไม่ได้หมายความว่าสามารถเข้าไปมีบทบาทหรือมีการเข้าร่วมอย่างจริงจังเสมอไป และอาจเป็นการเข้าร่วมแบบตาม ๆ กันไปเท่านั้น โดยไม่เต็มใจหรือสนใจมากนัก จึงทำให้ไม่ได้รับอรรถประโยชน์จากการเข้าร่วมทำกิจกรรมนั้น ๆ ด้วยภาพที่คนภายนอกมองคนแม่แจ่มพ่วงกับการทำกินที่เน้นการปลูกพืชเศรษฐกิจเชิงเดี่ยว การเข้าร่วมโครงการ

ธรรมชาติปลอดภัยแม่แจ่มของคนในชุมชนนี้อาจแสดงให้เห็นถึงความพยายามของคนในชุมชนที่จะอยู่ร่วมกับธรรมชาติ และได้รับการยอมรับจากคนภายนอกในการอยู่ร่วมกับทรัพยากรป่าไม้อย่างเกื้อกูลกัน

ข้อเสนอแนะจากการวิจัย

1. ข้อเสนอแนะจากผลการวิจัย

จากการวิจัยความพึงพอใจของราษฎรต่อการวางแผนการใช้ประโยชน์ที่ดินของโครงการธรรมชาติปลอดภัยแม่แจ่ม จังหวัดเชียงใหม่ พบว่า โครงการดังกล่าวที่มีวัตถุประสงค์เพื่อการพัฒนาระบบน้ำเพื่อการเกษตรบนพื้นที่สูง ช่วยให้ชุมชน มีน้ำใช้เพื่อการเกษตรและสามารถเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิตของชุมชน จากเดิมที่เน้นการปลูกพืชเชิงเดี่ยวสู่การทำเกษตรที่หลากหลาย สร้างรายได้ที่ดี ช่วยลดการพึ่งพิงจากป่า ลดการเผาป่า อีกทั้งชุมชนยังสามารถนำวัสดุเหลือใช้ทางการเกษตรมาใช้ให้เกิดประโยชน์ช่วยสร้างรายได้เสริม ตลอดจนราษฎรในโครงการฯ ได้มีส่วนร่วมในการฟื้นฟูและอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติในพื้นที่ นำไปสู่การพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในอนาคตอย่างยั่งยืน และราษฎรมีความพึงพอใจในการเข้าร่วมโครงการอยู่ในระดับสูงสุด นั้น นอกจากการสนับสนุนจากภาคเอกชนแล้ว ควรได้รับการสนับสนุนจากหน่วยงานภาครัฐ เข้าไปมีบทบาทในการร่วมพัฒนาและนำโครงการดังกล่าวขึ้นเป็นโครงการต้นแบบในการพัฒนาพื้นที่ใกล้เคียง หรือพื้นที่ที่มีลักษณะเดียวกัน เพื่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงและพัฒนาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม รวมไปถึงพัฒนาคุณภาพชีวิตของคนในชุมชนนั้นด้วย

2. ข้อเสนอแนะในการศึกษาครั้งต่อไป

ควรมีการศึกษาแผนการใช้ประโยชน์ที่ดิน แผนการดำเนินงานของโครงการธรรมชาติปลอดภัยแม่แจ่มอย่างต่อเนื่อง และศึกษาปัญหาและผลกระทบที่เกิดขึ้นจริงในพื้นที่ เพื่อรองรับการนำโครงการดังกล่าวไปใช้กับพื้นที่ที่มีลักษณะเหมือนหรือใกล้เคียงกัน เพื่อให้การดำเนินโครงการสัมฤทธิ์ผล ใกล้เคียงกับโครงการธรรมชาติปลอดภัยแม่แจ่ม ในพื้นที่บ้านแม่ปาน ตำบลช่างเคิ่ง อำเภอแม่แจ่ม จังหวัดเชียงใหม่

3. ข้อเสนอแนะในเชิงนโยบาย

ควรต่อยอดจากความพึงพอใจไปสู่นโยบายการจัดการสิ่งแวดล้อมโดยคนในชุมชน เนื่องจากหน่วยงานของรัฐต้องเข้ามามีส่วนร่วมในการส่งเสริมและพัฒนาชุมชน และควรแยกกลุ่มคนที่มีผลประโยชน์แฝงกับการเข้าร่วมโครงการ ออกจากกลุ่มคนที่อยากพัฒนาพื้นที่จริง ใช้วิธีการสังเกตและมีส่วนร่วมแบบไม่เป็นทางการเนื่องจากกลุ่มตัวอย่างเป็นกลุ่มเกษตรกรที่ทำการเกษตร หลากหลายชนิด เช่น ปลูกไม้ผล ปลูกพืชผัก ทำเกษตรผสมผสาน เพื่อให้เกิดการพัฒนาาร่วมกันระหว่างชุมชนและหน่วยงานของภาครัฐ

บรรณานุกรม

- กาญจนา สงวนการ และวิภาวรรณ กลิ่นหอม. (2563). ปัจจัยที่มีความสัมพันธ์กับทัศนคติของชุมชนด้านความรับผิดชอบต่อสังคมของเหมืองแร่หินในเขตเทศบาลเมืองทุ่งสง อำเภอทุ่งสง จังหวัดนครศรีธรรมราช. **วารสารการจัดการ มหาวิทยาลัยวลัยลักษณ์**, 9(4), หน้า 41-52.
- สถาบันส่งเสริมความปลอดภัย อาชีวอนามัย และสภาพแวดล้อมในการทำงาน. (2562). **มาตรฐานระบบการจัดการความปลอดภัย อาชีวอนามัย และสภาพแวดล้อมในการทำงาน**. กรุงเทพฯ: สถาบันส่งเสริมความปลอดภัย อาชีวอนามัย และสภาพแวดล้อมในการทำงาน.
- สมเกียรติ ชัยพิบูลย์ และนารินจง วงศ์อุต. (2562). ผลกระทบของโครงการธรรมชาติปลอดภัยต่อเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อม ตำบลช้างเคื่อง อำเภอแม่แจ่ม จังหวัดเชียงใหม่. **วารสารราชภัฏเพชรบูรณ์สาร**, 21(1), หน้า 17-24.
- สมเกียรติ ชัยพิบูลย์. (2563). รายงานวิจัยโครงการธรรมชาติปลอดภัยแม่แจ่ม (แม่ปาน-สันเกี๋ยงโมเดล) : การวิจัยและพัฒนาชุมชนต้นแบบสู่ชุมชนอนุรักษ์ น้ำ ป่าและอาชีพที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อมอย่างยั่งยืน. กรุงเทพฯ: เจริญโภคภัณฑ์โปรดิ๊วส์.
- Bernays, W.T., (2013). Dealing with cynical citizens. **Public Administration Review**, 57(2), pp. 105- 112.
- Cohen, J.M., & Uphoff, N.T. (1981). **Rural Development Participation: Concept and Measure for Project Design Implementation and Evaluation: Rural Development Committee Center for international Studies**. New York: Cornell University Press.
- Krejcie, R.V., & Morgan, D.W. (1970). Determining sample size for research activities. **Education and Psychological Management**, 30(3), pp. 607-610.
- Kaleli, W., Otslulah, W.N, & Mutisya, C. (2021). The Role of Public Relations in sensitizing public on Government Projects in Kenya: Case of Nairobi County. **Journal of Development and Communication Studies**, 8(1), pp. 49-73.

การบริหารทรัพยากรมนุษย์เพื่อความสามารถทางการแข่งขัน

Human Resource Management for Competitive Capability

วันที่รับบทความ: 8 กุมภาพันธ์ 2566

วันที่แก้ไขบทความ: 10 เมษายน 2566

วันที่ตอบรับบทความ: 11 เมษายน 2566

สุพิชญา ลี¹

เพ็ญศรี ฉิรินัง²

บทคัดย่อ

บทความนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อเสนอแนวคิดการบริหารทรัพยากรมนุษย์เพื่อความสามารถทางการแข่งขันโดยใช้ 3 แนวคิด คือ 1) บทบาทการบริหารทรัพยากรมนุษย์ 2) การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ และ 3) ปัญหาประติสัมพันธ์กับการบริหารทรัพยากรมนุษย์ เพื่อเป็นแนวทางสำหรับองค์การภาคธุรกิจที่ต้องเผชิญกับความท้าทายทางด้านเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม เทคโนโลยี และสิ่งแวดล้อม ซึ่งปัจจุบันมีการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วและไม่แน่นอน จึงทำให้การบริหารทรัพยากรมนุษย์เป็นส่วนหลักสำคัญที่จะต้องส่งเสริมและพัฒนาศักยภาพทรัพยากรมนุษย์และองค์การให้สามารถปฏิบัติงานได้ตรงตามวิสัยทัศน์ขององค์การเพื่อเพิ่มความสามารถทางการแข่งขัน รวมทั้งสามารถบริหารงานได้อย่างมีประสิทธิภาพ ประสิทธิภาพ และประสบความสำเร็จทางธุรกิจ

คำสำคัญ: บทบาท การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ ปัญหาประติสัมพันธ์

¹ นักศึกษาปริญญาเอก หลักสูตรรัฐประศาสนศาสตรดุษฎีบัณฑิต มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลรัตนโกสินทร์
e-mail: Supitchaya.lee@rmutr.ac.th

² รองศาสตราจารย์ประจำหลักสูตรรัฐประศาสนศาสตรดุษฎีบัณฑิต มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลรัตนโกสินทร์
e-mail: Pensri.chi@rmutr.ac.th

Human Resource Management for Competitive Capability

Received: February 8, 2023

Revised: April 10, 2023

Accepted: April 11, 2023

Supitchaya Lee ¹

Pensri Chirinang ²

Abstract

This article aims to propose human resource management conceptual ideas for competitive capability using 1) human resource management roles 2) human resource development 3) artificial intelligence for human resource management, as guidance for business organizations which facing economical, social, cultural and technological challenges. At present, global changes occur rapidly and unpredictably, which makes human resource management be a key component to promote and develop human resource capability. Also, organizations can operate in accordance with their visions to enhance competitive capability, manage effectively and efficiently and success in business.

Keywords: role, human resource development, artificial intelligence

¹ Doctoral student, Public Administration program, Rajamangala University of Technology Rattanakosin
e-mail: supitchaya.lee@rmutr.ac.th

² Assoc.Prof.Dr., Public Administration program, Rajamangala University of Technology Rattanakosin
e-mail: pensri.chi@rmutr.ac.th

บทนำ

ปัจจุบัน กระแสธุรกิจของโลกได้มีการเปลี่ยนแปลงไปอย่างรวดเร็วในหลากหลายมิติ ทั้งทางเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม สิ่งแวดล้อม ซึ่งเป็นความท้าทายต่อองค์การภาคเอกชน อาทิ ความท้าทายทางด้านโลกาภิวัตน์ (the global challenge) ความท้าทายทางเทคโนโลยี (the technology challenge) ความท้าทายทางด้านความยั่งยืน (the challenge of sustainability) ความท้าทายทางด้านกฎระเบียบ (legal challenge) ความท้าทายทางด้านประชากร (demographic challenge) ความท้าทายทางด้านสังคม (social challenge) และความท้าทายทางด้านภูมิรัฐศาสตร์และการเมือง (geographic and politic challenge) เป็นต้น (Sengupta, 2018, pp. 58-59) ล้วนแต่มีผลต่อองค์การภาคธุรกิจที่จะต้องมีการพัฒนาศักยภาพขององค์การให้สามารถแข่งขันได้ในธุรกิจ โดยองค์การภาคธุรกิจจะต้องปรับเปลี่ยนการบริหารทรัพยากรมนุษย์จากการมุ่งเน้นเฉพาะภารกิจแบบเดิม คือ การสรรหาและการคัดเลือก การฝึกอบรมและพัฒนา การประเมินผลการปฏิบัติงาน ค่าจ้างเงินเดือน สวัสดิการ แรงงานสัมพันธ์ สุขภาพและความปลอดภัย (Dessler, 2017, p. 39) มาเป็นการเพิ่มศักยภาพการปฏิบัติงานของบุคลากรในองค์การให้ไปสู่กลยุทธ์องค์การตามบริบทการเปลี่ยนแปลงในปัจจุบัน โดยนำบทบาทการบริหารทรัพยากรมนุษย์ตามแนวคิดของ Ulrich ซึ่งได้รับการยอมรับอย่างแพร่หลาย 4 บทบาทเข้ามาปรับใช้กับการบริหารทรัพยากรมนุษย์ กล่าวคือ 1) บทบาทผู้นำแบบมีส่วนร่วม (strategic partner) 2) บทบาทผู้เชี่ยวชาญทางด้านการจัดการ (administrative expert) 3) บทบาทการเป็นผู้นำของบุคลากรในองค์การ (employee champion) และ 4) บทบาทผู้นำการเปลี่ยนแปลง (change agent) เพื่อให้การบริหารงานนั้นมีคุณค่าต่อผู้ที่เกี่ยวข้องกับองค์การ เป็นการสร้างมูลค่าเพิ่มทางธุรกิจ หรือ สามารถสร้างคุณค่าเชิงบวกต่อลูกค้า ผู้บริหาร บุคลากร สังคม หรือผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องอื่น ๆ เป็นต้น

นอกจากนี้แล้ว การบริหารทรัพยากรมนุษย์ยังต้องมีความเชื่อมโยงทางด้านการพัฒนาศักยภาพของทรัพยากรมนุษย์ในองค์การโดยนำทักษะความรู้ความสามารถ (skill set) และทัศนคติ (mindset) มาสนับสนุนองค์การเพื่อการแข่งขันในอนาคต รวมทั้งการนำเทคโนโลยีทางด้านปัญญาประดิษฐ์ (artificial intelligence) เข้ามาเชื่อมต่อการบริหารงานทรัพยากรมนุษย์ เพื่อให้ผู้บริหารสามารถนำข้อมูลมาใช้ในการประกอบการตัดสินใจอย่างรวดเร็ว มีประสิทธิภาพ และประสิทธิผลต่อองค์การ ดังนั้น แนวความคิดการบริหารทรัพยากรมนุษย์ ดังกล่าวคือ 1) แนวคิดบทบาทการบริหารทรัพยากรมนุษย์ 2) แนวคิดการพัฒนา ศักยภาพทรัพยากรมนุษย์ และ 3) แนวคิดปัญญาประดิษฐ์กับการบริหารงานทรัพยากรมนุษย์ จึงมีความสำคัญต่อการพัฒนาศักยภาพขององค์การให้สามารถแข่งขันได้ในโลกธุรกิจ โดยอาศัยการปรับเปลี่ยนกลยุทธ์การบริหารทรัพยากรมนุษย์แบบเดิม ไปสู่การบริหารทรัพยากรมนุษย์เพื่อความสามารถทางการแข่งขัน

แนวคิดบทบาทการบริหารทรัพยากรมนุษย์เพื่อความสามารถทางการแข่งขัน

การบริหารทรัพยากรมนุษย์แบบเดิมเป็นการบริหารแบบตั้งรับ เป็นการดำเนินงานตามภาระหน้าที่หลัก คือ การสรรหาและการคัดเลือก การฝึกอบรมและพัฒนา การประเมินผลการปฏิบัติงาน ค่าจ้างเงินเดือน สวัสดิการ แรงงานสัมพันธ์ สุขภาพและความปลอดภัย (Dessler, 2017, p. 39) ซึ่งเป็น

หลักการบริหารทรัพยากรมนุษย์ตามแนวคิดเดิมของนักวิชาการทั้งชาวไทยและชาวต่างประเทศ แต่หากพิจารณาตามบริบทของโลกในปัจจุบันที่มีความผันผวนและเปลี่ยนแปลงตลอดเวลาทำให้องค์การไม่สามารถเป็นผู้ชนะของตลาดธุรกิจได้ เนื่องจากกลยุทธ์องค์กรที่ถูกเปลี่ยนแปลงจากบริบทที่เปลี่ยนแปลงไป แต่ทรัพยากรมนุษย์ยังไม่สามารถปรับตัวได้ทันต่อความเปลี่ยนแปลง ผู้เขียนจึงมีความเห็นว่าองค์กรภาคเอกชนจะต้องมีการปรับตัว และให้ความสำคัญกับการบริหารทรัพยากรมนุษย์อย่างแท้จริง โดยไม่เพียงแต่เป็นการบริหารทรัพยากรมนุษย์ตามภารกิจหลักแบบเดิม แต่เป็นการบริหารทรัพยากรมนุษย์ที่เพิ่มคุณค่า หรือ สร้างมูลค่าเพิ่มให้แก่องค์การ (human resource value added) โดยเน้นถึงผู้รับ คือ ผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับองค์กร (human resource stakeholders) เช่น บุคลากร ลูกค้า ผู้บริหาร สังคม ผู้ถือหุ้น และผู้ที่เกี่ยวข้องทางด้านอื่น ๆ เพื่อสนับสนุนทางด้านกลยุทธ์ขององค์กร เพื่อให้้องค์การสามารถดำเนินงานได้ตรงตามเป้าหมายและประสบความสำเร็จในการดำเนินธุรกิจ ที่ถือเป็นความสำเร็จของการบริหารทรัพยากรมนุษย์ด้วยเช่นกัน (human resource outcome) โดยผู้เขียนได้ศึกษาถึงข้อเขียนทางด้านบทบาทการบริหารทรัพยากรมนุษย์จากนักวิชาการทั้งชาวไทยและชาวต่างประเทศ ทำให้เห็นถึงความคิดที่สอดคล้องและเห็นด้วยว่าการบริหารทรัพยากรมนุษย์นั้น จะต้องผนวกบทบาทการบริหารทรัพยากรมนุษย์ที่เน้นการมีส่วนร่วมกับการบริหารองค์กรให้เป็นส่วนหลักด้านการบริหารทรัพยากรมนุษย์ที่สอดคล้องกับกลยุทธ์และการสร้างความได้เปรียบทางการแข่งขัน โดยบทบาทการบริหารทรัพยากรมนุษย์ตามแนวความคิดของ Ulrich แบ่งได้เป็น 4 บทบาท คือ ผู้นำแบบมีส่วนร่วมทางกลยุทธ์ (strategic partner) ผู้เชี่ยวชาญทางด้านการจัดการ (administrative expert) ผู้แทนบุคลากรในองค์กร (employee champion) และผู้นำการเปลี่ยนแปลง (change agent) (Ulrich, 1997, pp. 24-38; Sengupta, 2018, p. 32)

1. บทบาทผู้นำแบบมีส่วนร่วมทางกลยุทธ์ (strategic partner)

บทบาทผู้นำแบบมีส่วนร่วมทางกลยุทธ์จะเป็นการวางแผนกลยุทธ์การบริหารงานบุคคลที่มีความสอดคล้องกับกลยุทธ์การบริหารงานองค์กร กล่าวคือ การบริหารทรัพยากรมนุษย์จะนำกลยุทธ์ทางการบริหารงานองค์กรมาเป็นหลักในกำหนดภารกิจการบริหารงานทรัพยากรมนุษย์ในด้านที่เกี่ยวข้องเพื่อให้้องค์การสามารถที่จะรองรับการเปลี่ยนแปลงจากความท้าทายจากการแข่งขันได้ในระยะเวลานานสามารถตอบสนองความต้องการของลูกค้า และผลักดันให้องค์การประสบความสำเร็จได้ด้วยการผนึกแผนกลยุทธ์ร่วมกันระหว่างการบริหารทรัพยากรมนุษย์และกลยุทธ์การบริหารธุรกิจของ้องค์การ การเชื่อมต่องานระหว่างกลยุทธ์ธุรกิจและกลยุทธ์การบริหารทรัพยากรมนุษย์นั้น จะช่วยให้องค์การบรรลุผลตามวัตถุประสงค์ได้ เช่น การบริหารทรัพยากรมนุษย์สามารถที่จะดำเนินการลดจำนวนพนักงาน การโยกย้ายบุคลากรในองค์กร เพื่อช่วยส่งเสริมการลดต้นทุนหรือการใช้การประเมินผลการปฏิบัติงาน หรือการเตรียมพร้อมสำหรับการปรับเปลี่ยนทางด้านเทคโนโลยี การบริหารงานทรัพยากรบุคคลสามารถช่วยสนับสนุนทางด้านการสรรหาและคัดเลือกบุคลากรเพื่อเสริมทีมงาน สร้างจุดแข็งให้กับ้องค์การ รวมทั้งฝึกอบรมและพัฒนาบุคลากร เพื่อเพิ่มศักยภาพในการปฏิบัติงาน เป็นต้น จึงเห็นว่าการบริหารทรัพยากรมนุษย์ที่มีความเป็นผู้นำแบบมีส่วนร่วมทางด้านการวางแผนกลยุทธ์ร่วมกับ้องค์การเป็นคู่คิดของ้องค์การจะทำให้้องค์การและทรัพยากรมนุษย์สามารถปฏิบัติงานไปสู่เป้าหมายเดียวกัน

2. บทบาทผู้เชี่ยวชาญทางด้านการจัดการ (administrative expert)

ภารกิจการบริหารงานทรัพยากรมนุษย์ เป็นภารกิจที่กำหนดไว้มายาวนาน การปรับเปลี่ยนบทบาทการบริหารทรัพยากรมนุษย์เพื่อรองรับกับความท้าทายเพื่อการแข่งขันมีความจำเป็นเพื่อเพิ่มศักยภาพการบริหารงานขององค์กรด้วยการเพิ่มขีดความสามารถทางการปฏิบัติการกิจต่าง ๆ ของการบริหารงานทรัพยากรมนุษย์ให้มีศักยภาพมากขึ้นบนพื้นฐานของกิจกรรมต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับทรัพยากรมนุษย์ในองค์กร โดยบทบาทการเป็นผู้เชี่ยวชาญทางด้านการจัดการนี้ จะต้องเน้นย้ำถึงการออกแบบกระบวนการและการปฏิบัติงานให้เป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพด้วยกลยุทธ์การบริหารงานทรัพยากรมนุษย์ เนื่องจากการบริหารงานทรัพยากรมนุษย์จะเป็นส่วนหนึ่งของการเพิ่มคุณค่าให้แก่องค์กรทางด้านธุรกิจ เช่น การพัฒนาบุคลากรที่ให้ความสำคัญว่าเป็นทุนมนุษย์ขององค์กร (human capital) และมีการประเมินผลกระบวนการต่าง ๆ หาแนวทางใหม่ เพื่อช่วยในการบริหารทรัพยากรมนุษย์ โดยมีการปฏิบัติงานผ่านกิจกรรมที่เป็นภารกิจของการบริหารงานทรัพยากรมนุษย์

การบริหารทรัพยากรมนุษย์ในบทบาทนี้จะต้องให้ความสำคัญในเรื่องกระบวนการบริหารทรัพยากรมนุษย์ที่มีประสิทธิภาพ เช่น การเพิ่มประสิทธิภาพในการปฏิบัติงานและการลดค่าใช้จ่าย การบริหารทรัพยากรมนุษย์สามารถจัดการฝึกอบรมให้บุคลากรในองค์กรได้มีความรู้ ทักษะ เพื่อสนับสนุนกลยุทธ์องค์กรทางการแข่งขันเรื่องความได้เปรียบทางด้านต้นทุน เป็นต้น นอกจากนี้ยังต้องสามารถเพิ่มศักยภาพขององค์กรในภาพรวมของธุรกิจ จากภารกิจพื้นฐาน ที่เกี่ยวกับการบริหารทรัพยากรมนุษย์ คือการสรรหาและคัดเลือก การฝึกอบรมและพัฒนา ค่าจ้างเงินเดือน ผลตอบแทนสวัสดิการ การประเมินผลการปฏิบัติงาน แรงงานสัมพันธ์ สุขภาพ และความปลอดภัย

3. บทบาทการเป็นผู้นำของบุคลากรในองค์กร (employee champion)

บทบาทการเป็นผู้นำของบุคลากรในองค์กร บทบาทนี้จะต้องมีความกระตือรือร้น ในการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์เพื่อประสานความร่วมมือ ระหว่างองค์กรกับทรัพยากรมนุษย์ในองค์กรไปสู่ความสำเร็จขององค์กร โดยต้องให้ความสำคัญถึงความสามารถในการสนองตอบต่อความต้องการของบุคลากร หรือทรัพยากรมนุษย์ในองค์กรเพื่อเพิ่มการมีส่วนร่วมในการปฏิบัติงาน กล่าวคือ เพิ่มความรับผิดชอบ ทักษะความรู้ความสามารถ ศักยภาพในการแข่งขัน ให้มีความสามารถที่จะรับกับความเปลี่ยนแปลงจากความท้าทายทางด้านต่าง ๆ การสนองตอบต่อความต้องการของลูกค้า และการเพิ่มประสิทธิภาพทางการเงิน ผลกำไรหรือความคุ้มค่าของโครงการ

ภารกิจของบทบาทการเป็นผู้นำของบุคลากรในองค์กร คือ การรับฟัง การตอบสนองความต้องการของบุคลากร การทำงานเป็นทีม รวมถึงการหาแนวทางใหม่เพื่อตอบสนองความต้องการของบุคลากรที่เปลี่ยนแปลงไปเพื่อให้สัมพันธ์ภาพระหว่างองค์กรและทรัพยากรมนุษย์ในองค์กรเป็นไปด้วยความราบรื่นและสามารถเพิ่มผลผลิตให้แก่องค์กรและองค์กรสามารถบรรลุเป้าหมายตามวัตถุประสงค์

4. บทบาทผู้นำการเปลี่ยนแปลง (change agent)

การบริหารการเปลี่ยนแปลง หมายถึง การพัฒนา และเปลี่ยนแปลงโครงสร้างและกระบวนการภายในองค์กรเพื่อเพิ่มศักยภาพและตอบสนองต่อการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในโลกปัจจุบัน ซึ่งหมายรวมถึง ความสามารถขององค์กรในการปรับปรุง ออกแบบ และ การนำกลยุทธ์การเปลี่ยนแปลง

องค์การไปปฏิบัติเพื่อลดระยะเวลาจากวงจรการปฏิบัติงานในทุกกิจกรรมขององค์การ ซึ่งการบริหารงานทรัพยากรมนุษย์จะมีบทบาทสำคัญมากในการที่จะช่วยสนับสนุนให้เกิดการพัฒนา และเพิ่มศักยภาพของทรัพยากรมนุษย์ภายในองค์การ เพื่อรองรับการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในปัจจุบันและอนาคต

บทบาทผู้นำการเปลี่ยนแปลง จะช่วยกำหนดกระบวนการการเปลี่ยนแปลงภายในองค์การโดยปรับเปลี่ยนจากการปฏิบัติงานแบบเดิม ไปสู่การปฏิบัติงานแบบใหม่เพื่ออนาคตขององค์การ ซึ่งบทบาทผู้นำการเปลี่ยนแปลงนี้จะต้องสามารถกำหนดเป้าหมายการดำเนินงาน และสามารถทำให้ทรัพยากรมนุษย์ภายในองค์การเห็นถึงคุณค่า และความสำคัญของการเปลี่ยนแปลง เพราะการเปลี่ยนแปลงจะมีผลกระทบต่อทรัพยากรมนุษย์ในองค์การโดยตรง ในการปรับเปลี่ยนพฤติกรรม พัฒนาทักษะความรู้ความสามารถ การปฏิบัติงานให้สอดคล้องกับการเพิ่มศักยภาพทางการแข่งขันขององค์การ รวมถึงการกำหนดปัญหาและขอบเขตของปัญหา การสร้างความเชื่อมั่น การแก้ไขปัญหา การศึกษาหาแนวทางใหม่ และการปฏิบัติงานให้ครอบคลุมตามแผนงานที่ได้วางไว้โดยเฉพาะอย่างยิ่งการพัฒนาทักษะความรู้ความสามารถของทรัพยากรมนุษย์สำหรับการเปลี่ยนแปลง นอกจากนี้ บทบาทผู้นำการเปลี่ยนแปลงของการบริหารงานทรัพยากรมนุษย์นั้น จะต้องเข้าใจถึงกระบวนการของการเปลี่ยนแปลง และมีความแน่วแน่ในการกำหนดและเปลี่ยนแปลงกระบวนการต่าง ๆ เพื่อพัฒนาไปสู่องค์การแห่งการเปลี่ยนแปลงที่สามารถแข่งขันได้อย่างมีประสิทธิภาพและประสิทธิผล

การบริหารทรัพยากรมนุษย์เพื่อความสามารถทางการแข่งขัน ต้องสามารถเพิ่มคุณค่าสร้างมูลค่าเพิ่มให้กับองค์การ และสามารถพัฒนาองค์การให้พร้อมรับกับความท้าทายในโลกยุคปัจจุบันได้ ดังนั้นการบริหารทรัพยากรมนุษย์โดยการนำ 4 บทบาทการบริหารทรัพยากรมนุษย์เข้าเป็นส่วนหนึ่งในการสนับสนุนการดำเนินงานของธุรกิจ (business partner) และเชื่อมต่อความสัมพันธ์ระหว่างทรัพยากรมนุษย์และองค์การ เพื่อมุ่งสู่เป้าหมาย และความสำเร็จขององค์การ จึงมีความสำคัญมาก

แนวคิดการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์เพื่อความสามารถทางการแข่งขัน

ปัจจุบัน บริบทการเปลี่ยนแปลงจากปัจจัยภายนอกองค์การมีผลกระทบต่อองค์การเป็นอย่างมาก ทำให้องค์การต้องปรับเปลี่ยนวิสัยทัศน์ กลยุทธ์และเป้าหมายเพื่อเพิ่มศักยภาพทางการแข่งขัน โดยจะต้องสามารถพัฒนาศักยภาพทรัพยากรมนุษย์ขององค์การเพื่อขับเคลื่อนการปฏิบัติงานให้ประสบความสำเร็จ โดยการเพิ่มคุณค่า และเน้นความสำคัญต่อความต้องการของลูกค้า และปัจจัยภายนอกองค์การเพื่อนำมาพัฒนาศักยภาพทรัพยากรมนุษย์ภายในองค์การ สร้างความรู้สึกเป็นส่วนหนึ่งขององค์การเพื่อร่วมกันขับเคลื่อนองค์การให้สามารถแข่งขัน และสร้างความแตกต่างได้ (Gupta, 2020, p. 56)

การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ (human resource development) ได้มีนักวิชาการทั้งชาวไทยและชาวต่างประเทศได้ให้คำนิยามไว้หลากหลาย อาทิ บิดาของการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ แन्दเลอร์ ได้ให้คำนิยามว่า เป็นประสบการณ์ในการเรียนรู้ขององค์การในระยะเวลาหนึ่งที่สามารถเพิ่มความเป็นไปได้ของการเพิ่มประสิทธิภาพการปฏิบัติงานเพื่อความก้าวหน้าขององค์การ (Nadler & Nadler, 1992, p. 1.3) หรือกุลเลต ที่ได้กล่าวว่าเป็นกระบวนการทำให้ผู้คนบรรลุคุณค่ารวมของการพัฒนา (core value of development) เป็นต้น นอกจากนี้ผู้เขียนมองว่า ความหมายการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์นั้น

ควรเพิ่มเติมจากนิยามแบบเดิม เป็นกระบวนการเรียนรู้เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพการปฏิบัติงานเพื่อสนองตอบต่อวิสัยทัศน์ เป้าหมายขององค์กร และสามารถเพิ่มศักยภาพทางการแข่งขันได้ ดังนั้นการพัฒนาศักยภาพทรัพยากรมนุษย์ จึงต้องมองเป็น 2 ระดับคือ การพัฒนาในระดับบุคคล และการพัฒนาในระดับองค์กรซึ่งต้องเน้นทั้งทางด้านพฤติกรรม (behavior) ที่นำไปสู่วัฒนธรรมขององค์กร กระบวนการและโครงสร้างของธุรกิจ (business process and structure) โดยการพัฒนาศักยภาพของทรัพยากรมนุษย์เพื่อการแข่งขันนั้นจะพัฒนาได้จากองค์ประกอบสามส่วนคือ จากความรู้ (knowledge) ประสบการณ์ (experience) และการแก้ไขปัญหา (problem solving) ซึ่งการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์เพื่อให้เกิดการพัฒนาที่ยั่งยืนและเป็นองค์กรแห่งการเรียนรู้ (learning organization) ได้นั้น จะต้องนำทั้งสามองค์ประกอบมาเป็นส่วนสำคัญในการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์โดยแยกการพัฒนาได้เป็น 2 แนวทาง คือ 1) การฝึกอบรมและพัฒนา (training and development) และ 2) การเรียนรู้จากประสบการณ์ (experience learning) โดยผ่านกิจกรรมและกระบวนการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์เพื่อให้ตรงตามความต้องการเป็นแนวทางในการปฏิบัติในการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์โดย Nadler ได้เสนอซีอีเอ็มโมเดล (CEM: critical event model) ประกอบด้วย 1) การค้นหาและระบุความจำเป็นขององค์กร (identify the needs of the organization) 2) การกำหนดมาตรฐานของผลการทำงาน (specification job performance) 3) การค้นหาและระบุความต้องการในการฝึกอบรมของผู้รับการเรียนรู้ (identify learner needs) 4) การกำหนดวัตถุประสงค์ (determine objectives) 5) การสร้างหลักสูตรเพื่อการเรียนรู้ (curriculum design) 6) การเลือกกลยุทธ์การสอนที่เหมาะสม (instructional and strategies selection) 7) การเตรียมเครื่องมือและอุปกรณ์การสอน (obtain instructional resources) 8) การจัดฝึกอบรม (conduct training) และ 9) การประเมินผลและให้ข้อมูลย้อนกลับเพื่อนำไปปรับปรุงขั้นตอนการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์อย่างต่อเนื่อง (evaluation and feed back) โดยคำนึงถึงปัจจัยผลักดันเพื่อการพัฒนา (pressure points) ร่วมด้วย เช่น กฎหมาย ความต้องการของลูกค้า ความก้าวหน้าทางเทคโนโลยี มาตรฐานการทำงานใหม่ ๆ หรือ ทักษะที่บุคลากรขององค์กรที่ยังขาดการพัฒนา เป็นต้น นอกจากนี้ผู้เขียนได้มีความเห็นสอดคล้องกับนักวิชาการ อาทิ แนนเดอร์ โนว์ และ ศิริภัสสรค์ วงศ์ทองดี ที่ให้ความสำคัญในเรื่องของปัจจัยในการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ใน 7 ปัจจัย 1) สภาพแวดล้อมภายนอกขององค์กร (external environments of the organization) 2) สภาพแวดล้อมภายในองค์กร (Internal environments within the organization) 3) ผู้เรียนหรือทรัพยากรบุคคล (human resources or learners) 4) ตัวแบบหรือกรอบแนวคิด ทฤษฎีเรื่องการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ (model or conceptual framework or theory for HRD) 5) กลยุทธ์หรือวิธีการสร้างการเรียนรู้ (learning strategies or methods for creating learning) 6) สมรรถนะ ความรู้ ทักษะ ประสบการณ์ ของนักพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ (competency, knowledge, skills, experience, concepts, frame of reference of HRD professionals) และ 7) การบริหารจัดการเพื่อประสิทธิภาพ ประสิทธิผล และเพื่อการพัฒนาอย่างยั่งยืน (management for efficiency, effectiveness and sustainable development) แต่อย่างไรก็ตามความสำเร็จของการพัฒนาองค์กรนั้นจะต้องประกอบด้วยความร่วมมือร่วมใจกันภายในองค์กร เป็นหนึ่งเดียวกันเพื่อพร้อมรับการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นจากโลกธุรกิจ โดยยึดถือวัตถุประสงค์และ

วัฒนธรรมองค์การ รับรู้ถึงการเปลี่ยนแปลง และโดยเฉพาะอย่างยิ่งการสนับสนุนจากผู้บริหารระดับสูง (จำเนียร จวงตระกูล, 2563, หน้า 380; ศิริภัสสรค์ วงศ์ทองดี, 2564, หน้า 163)

แนวคิดปัญญาประดิษฐ์ทางการบริหารทรัพยากรมนุษย์เพื่อความสามารถทางการแข่งขัน

ปัจจุบันความท้าทายทางด้านเทคโนโลยี มีบทบาทอย่างมากในการบริหารงานทรัพยากรบุคคล เนื่องจากธุรกิจในปัจจุบันต้องอาศัยเทคโนโลยีเพื่อความได้เปรียบทางการแข่งขัน โดยโลกเทคโนโลยีในปัจจุบันได้มีวิวัฒนาการมาจากการปฏิวัติอุตสาหกรรม จากอุตสาหกรรมครั้งที่ 1 แบบการใช้เครื่องจักรพลังไอน้ำ จนกระทั่งในปัจจุบันมีวิวัฒนาการเปลี่ยนแปลงไปอย่างรวดเร็ว อาจเรียกได้ว่าเป็นเทคโนโลยีพลิกโลกธุรกิจ (deep shift technology) หรือเป็นการนำเทคโนโลยีขั้นสูงเข้ามาใช้ ทั้งในระดับบุคคล องค์กร สังคม โลก เป็นพลังขับเคลื่อนการปฏิวัติอุตสาหกรรมครั้งที่ 4 (fourth Industrial revolution) โดยประกอบด้วยนวัตกรรมในด้านต่าง ๆ อาจสรุปได้เป็นในเรื่องของ 1) ความสามารถทางการใช้คอมพิวเตอร์ ทางด้านการจัดเก็บที่มีความสามารถสูง ต้นทุนต่ำ และสามารถนำอุปกรณ์ไปใช้ได้ทุกที่ทุกเวลา เช่น อุปกรณ์พกพา (mobile device) 2) ข้อมูลสุขภาพบนระบบดิจิทัล (digital health) ที่มีการวิเคราะห์ข้อมูลทางการแพทย์ที่รวบรวมจากข้อมูลทางด้านสุขภาพของประชากร ซึ่งจะช่วยให้นักวิจัยสามารถวิเคราะห์ข้อมูล เข้าใจรูปแบบ และความเชื่อมโยงของโรค ทั้งยังสามารถจัดเก็บข้อมูลเป็นข้อมูลสุขภาพของประชากรทุกคนได้ในอนาคต 3) การเปลี่ยนแปลงวัตถุให้มีคุณสมบัติของดิจิทัล (the digitalization of matter) เช่น ระบบ 3D Printing และ 4D Printing ที่มีบทบาทสำคัญเป็นอย่างมากในอุตสาหกรรมทางด้านสุขภาพของทุกคน 4) ซุปเปอร์คอมพิวเตอร์ และ ระบบอัลกอริทึม (big data) ที่ทำให้การจัดระเบียบข้อมูลที่มีอยู่มากมายให้สามารถเป็นแบบเรียลไทม์ได้ โดยผู้บริหารสามารถตัดสินใจได้จากข้อมูลที่มีอยู่ทั้งหมดเพื่อการตัดสินใจที่ถูกต้องแม่นยำ 5) การเชื่อมต่อของระบบอินเทอร์เน็ต (internet of things) ซึ่งคาดการณ์ว่าจะสามารถมีการเชื่อมต่อระบบอินเทอร์เน็ต ซึ่งจะก่อให้เกิดทุกอย่างในโลกสามารถเชื่อมต่อกันได้ทั้งหมด ทำให้วิธีการดำเนินธุรกิจแตกต่างไปจากเดิม และสามารถทำให้องค์กรสามารถจัดสรรทรัพยากรได้อย่างมีประสิทธิภาพและยั่งยืน 6) การที่ข้อมูลถูกจัดเก็บบน node หลาย ๆ node (blockchain) คือ พร้อมกันแบบเรียลไทม์ โดยมีความสำคัญมากกับอุตสาหกรรมทางการเงิน เช่น ธนาการ การประกันภัย เป็นต้น โดยข้อดีของระบบนี้ จะสามารถลดการบิดเบือนข้อมูลในการทำธุรกรรมทางการเงินและป้องกันการแก้ไขข้อมูลทางการเงินย้อนหลังได้ และ 7) อุปกรณ์สวมที่สามารถติดต่อ (wearable Internet) ส่งข้อมูลผ่านระบบอินเทอร์เน็ตได้ ซึ่งที่มีการใช้กันอย่างแพร่หลายในหลาย ๆ รูปแบบ เช่น นาฬิกาอัจฉริยะ (smart watch) ที่มีการเซ็นเซอร์เพื่อเก็บข้อมูลผ่าน wi-fi หรือ bluetooth นอกจากนี้ยังมี wearable ที่ทำงานกับระบบสมอง เพื่อให้สมองของมนุษย์สามารถควบคุมการทำงานของหุ่นยนต์ หรือประสานในการทำงานกับระบบ artificial Intelligence หรือ ระบบปัญญาประดิษฐ์ หรืออาจรวมไปถึงการเปลี่ยนถ่ายความสามารถในสมองของคนไปเก็บไว้ในระบบของ cloud แล้วทำการประมวลผลบน artificial Intelligence ที่อยู่หลังระบบ cloud โดยการเก็บข้อมูลเหล่านี้ในรูปแบบ big data แล้วไปเก็บบน data center เพื่อไปประมวลผลในระบบ artificial intelligence (ทวิสุข ธรรมศักดิ์, 2564, หน้า 57-67)

จากเหตุผลความท้าทายดังกล่าวทำให้ทุกองค์การต้องหันมาปรับเปลี่ยนองค์การ กำหนดวิสัยทัศน์ เป้าหมายและกลยุทธ์เพื่อให้มีศักยภาพทางการแข่งขันภายในธุรกิจกับบริษัทคู่แข่งที่ต้องลดต้นทุน สร้างความแตกต่าง บริหารงานด้วยความรวดเร็ว อย่างมีประสิทธิภาพ ประสิทธิภาพ โดยอาศัยการ ขับเคลื่อนและกลไกจากการบริหารทรัพยากรมนุษย์ ทำให้การบริหารทรัพยากรมนุษย์จึงหลีกเลี่ยงไม่ได้ ที่จะต้องมีการนำปัญญาประดิษฐ์เข้ามาใช้เพื่อพัฒนาศักยภาพทางการแข่งขัน และเป็นการช่วยสร้างกลยุทธ์ทางธุรกิจแบบดิจิทัล (digital business strategy) โดยนำข้อมูลข่าวสารจากเทคโนโลยีดิจิทัลมา ปรับปรุงการทำงานในการบริหารทรัพยากรมนุษย์ให้มีประสิทธิภาพมากขึ้น หรือดีขึ้น (do HR better) ด้วยนวัตกรรมที่ช่วยพัฒนาระบบการบริหารทรัพยากรมนุษย์ (do better HR) ที่มีข้อมูลข่าวสารครบครัน เพื่อสร้างแนวความคิด (access ideas) และนำเทคโนโลยีดิจิทัลเข้าเชื่อมต่อกับทรัพยากรมนุษย์ (connect people) ซึ่งสอดคล้องกับแนวความคิดของ Ulrich แต่อย่างไรก็ตามการพัฒนาองค์การด้วย นวัตกรรมเทคโนโลยีดิจิทัลอาจมีข้อจำกัด หรือความขัดแย้งภายในองค์การได้ เนื่องจากการ นำปัญญาประดิษฐ์ (AI) เข้ามาใช้ในองค์การสามารถสร้างความยุ่งยากในช่วงแรกของการปฏิบัติงาน เนื่องจากความรู้ ทักษะของบุคลากร ยังไม่เข้าใจถ่องแท้ในนวัตกรรมนั้น ๆ แต่หากสามารถพัฒนาศักยภาพ ของทรัพยากรมนุษย์ทางด้านเทคโนโลยี ให้สามารถเข้าใจ และเรียนรู้อย่างต่อเนื่อง ข้อจำกัดเหล่านั้นก็จะ กลายมาเป็นข้อได้เปรียบทางธุรกิจ การนำปัญญาประดิษฐ์มาใช้ในการบริหารทรัพยากรมนุษย์เพื่อการ แข่งขันสามารถนำมาช่วยในการบริหารงานทรัพยากรมนุษย์ได้เป็นดังนี้

1. การสรรหาและคัดเลือก

การประกาศรับสมัครงานของฝ่ายทรัพยากรมนุษย์แบบเดิม ผู้สมัครจะต้องมากรอกใบสมัคร ด้วยตนเองที่สำนักงานขององค์การนั้น ๆ และฝ่ายทรัพยากรมนุษย์จะต้องตรวจสอบประวัติ รวมทั้ง เอกสารว่า ตรงตามตำแหน่งงานหรือไม่ แต่ปัจจุบันการนำปัญญาประดิษฐ์เข้ามาช่วยงานนั้น จะช่วยการ ปฏิบัติงานด้านการคัดกรอง ลดภาระของฝ่ายทรัพยากรมนุษย์ ทั้งยังสามารถให้ผู้สมัครสามารถสมัครผ่าน chatbot หรือ กล้องข้อความอัตโนมัติขององค์การ หรือ ผ่านระบบอินเทอร์เน็ตของบริษัทที่ปรึกษา ทางด้านการสรรหาและคัดเลือกได้อย่างรวดเร็ว รวมทั้งขั้นตอนสัมภาษณ์โดยการประชุมผ่านวิดีโอคอล (video conference) สามารถทำได้โดยการใช้แอปพลิเคชันต่าง ๆ เช่น แอปพลิเคชัน zoom เป็นต้น ทำให้ประหยัดเวลาในการสรรหาและคัดเลือก รวมทั้งต้องแข่งขันในการรับผู้สมัครที่มีความรู้ความสามารถ เข้าทำงานกับองค์การก่อนบริษัทคู่แข่งที่มีการสรรหาและคัดเลือกเช่นเดียวกัน

2. การจัดการสวัสดิการ

การสร้างบรรยากาศในการทำงานหรือสิ่งแวดล้อมภายในองค์การ เป็นส่วนหนึ่งที่จะธำรง รักษาทรัพยากรมนุษย์ภายในองค์การให้อยู่กับองค์การเป็นระยะเวลานาน การเข้าถึงความต้องการและ สร้างความสะดวกสบายให้กับบุคลากรขององค์การจึงเป็นส่วนสำคัญ การนำปัญญาประดิษฐ์เข้ามาใช้กับ การสร้างความสะดวกสบายให้บุคลากรเพื่อสร้าง work-life balance หรือ การสร้างสมดุลระหว่างการ ทำงานและชีวิตส่วนตัว โดยการนำเทคโนโลยีปัญญาประดิษฐ์เข้ามาใช้เพื่อจัดการงานบางอย่างที่เป็นภาระ ของฝ่ายทรัพยากรมนุษย์และเป็นความยุ่งยากของบุคลากร เช่น แอปพลิเคชัน การจัดการอาหารกลางวัน

ของ Kinkao หรือ การใช้ระบบ SAP เข้ามาใช้กับระบบการลาของพนักงานหรือระบบการลงเวลาทำงาน เป็นต้น

3. การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์

เพื่อเป็นการเพิ่มและส่งเสริมศักยภาพทางด้านการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ (human resource development) ปัญญาประดิษฐ์สามารถอำนวยความสะดวกในการเรียนรู้ได้ทุกที่ทุกเวลา เพียงเข้าสู่ระบบที่องค์กรได้จัดเตรียมไว้ และตัวระบบสามารถที่จะบันทึกข้อมูลความก้าวหน้าของผู้เรียน เพื่อสนับสนุนความก้าวหน้าทางตำแหน่ง (career path) เพื่อประกอบการเลื่อนขั้นเลื่อนตำแหน่ง และเป็นการรวบรวมข้อมูลทักษะที่จำเป็นสำหรับตำแหน่งงานเพื่อที่องค์กรจะสามารถพัฒนาบุคลากร และนำมาเชื่อมต่อกับความต้องการขององค์กรเพื่อพัฒนาไปสู่ความสามารถทางการแข่งขัน

4. การจัดทำเงินเดือน ผลตอบแทนและการเลื่อนตำแหน่ง

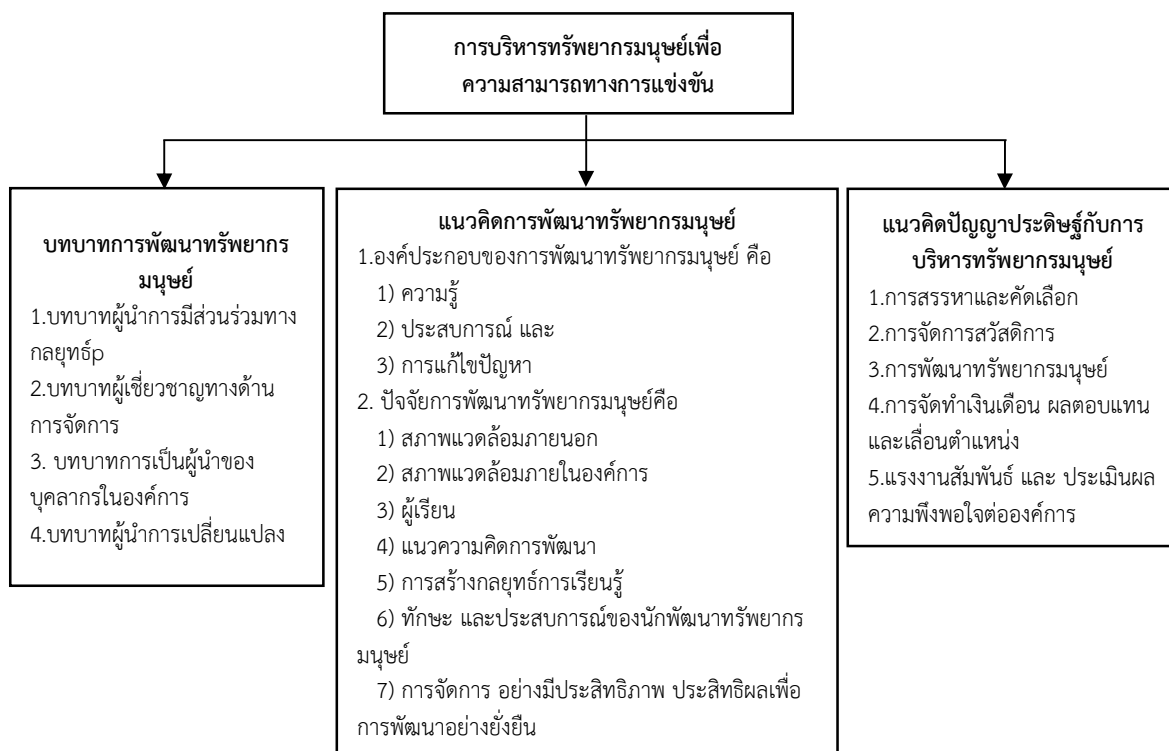
การจัดทำเงินเดือนให้แก่บุคลากร การปรับผลตอบแทนและการเลื่อนตำแหน่งจะอาศัยความเชื่อมโยงของข้อมูลที่ถูกบันทึกในทุกด้านเพื่อประกอบการตัดสินใจสำหรับผู้บริหารเพื่อความถูกต้องแม่นยำ เนื่องจากระบบปัญญาประดิษฐ์จะสามารถบันทึกข้อมูลเริ่มจากการรับเข้าทำงาน ข้อมูลส่วนตัวของบุคลากรทุกด้าน เช่น การพัฒนาความรู้ความสามารถ การทำงาน วันลา การประเมินผลการปฏิบัติงาน เป็นต้น ซึ่งจะแสดงให้เห็นถึงการเป็นส่วนหนึ่งขององค์กรที่มีการใส่ใจและทุ่มเทให้กับการทำงาน ประสิทธิภาพ ประสิทธิผล จากการประเมินผลการทำงาน เพื่อเป็นข้อมูลในการปรับผลตอบแทน และเลื่อนตำแหน่งงานในอนาคต

5. แรงงานสัมพันธ์ และประเมินผลความพึงพอใจต่อองค์กร

การนำระบบปัญญาประดิษฐ์เข้ามาใช้ในองค์กรจะสามารถเป็นตัวเชื่อมระหว่างบุคลากร และผู้บริหารขององค์กรได้โดยเป็นตัวกลางในการรับฟังความคิดเห็น หรือข้อเสนอแนะผ่านระบบ ซึ่งจะทำให้ได้รับข้อมูลที่เป็นจริงจากบุคลากรมากกว่าการนำเสนอข้อคิดเห็นนั้นโดยตรงต่อผู้บริหาร รวมทั้ง ระบบปัญญาประดิษฐ์จะสามารถรวบรวมข้อมูลในเชิงแบบสอบถาม นำมาประมวลผลเพื่อหาค่าของความพึงพอใจ หรือปัจจัยที่สนองตอบต่อความต้องการของบุคลากรภายในองค์กร เพื่อที่จะรักษาทรัพยากรมนุษย์ขององค์กรให้ปฏิบัติงานกับองค์กรในระยะยาว รวมทั้งลดต้นทุนในการสรรหาและคัดเลือกต้นทุนทางด้านการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ เพื่อเป็นการส่งเสริมความสามารถทางการแข่งขันด้านต้นทุนได้

ดังนั้นจากแนวความคิดทั้ง 3 ด้านอันประกอบด้วย บทบาทการบริหารทรัพยากรมนุษย์ การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ และ ปัญญาประดิษฐ์กับการบริหารทรัพยากรมนุษย์ สามารถแสดงกรอบแนวความคิดได้ดังภาพที่ 1 กรอบแนวความคิดการบริหารทรัพยากรมนุษย์เพื่อความสามารถทางการแข่งขัน

กรอบแนวคิดการบริหารทรัพยากรมนุษย์เพื่อความสามารถทางการแข่งขัน

ภาพที่ 1 กรอบแนวความคิดการบริหารทรัพยากรมนุษย์เพื่อความสามารถทางการแข่งขัน

จากกรอบแนวคิดในภาพที่ 1 แสดงให้เห็นถึงองค์ประกอบที่สำคัญในการบริหารทรัพยากรมนุษย์เพื่อความสามารถทางการแข่งขัน อันประกอบด้วยบทบาทการบริหารทรัพยากรมนุษย์ การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ และปัญหาประติสัมพันธ์กับการบริหารทรัพยากรมนุษย์นั้นมีความเชื่อมโยงกัน โดยการบริหารทรัพยากรมนุษย์เพื่อความสามารถทางการแข่งขันจะต้องให้ความสำคัญกับ 4 บทบาท ของการบริหารทรัพยากรมนุษย์เพื่อสร้างคุณค่า หรือมูลค่าเพิ่มของการปฏิบัติงานให้กับผู้รับ ทั้งลูกค้า บุคลากร ชุมชน และผู้ที่เกี่ยวข้องกับองค์กรเพื่อสร้างศักยภาพทางการแข่งขัน โดยอาศัยบริบทการบริหารทรัพยากรมนุษย์ เพื่อให้บุคลากรเป็นกลไกในการขับเคลื่อนวิสัยทัศน์ เป้าหมายและกลยุทธ์ขององค์กรไปสู่ความสำเร็จร่วมกับการใช้เทคโนโลยีปัญญาประดิษฐ์เพื่อส่งเสริมการบริหารทรัพยากรมนุษย์ให้เป็นอย่างดีมีประสิทธิภาพและประสิทธิผล สามารถตัดสินใจได้อย่างรวดเร็วบนพื้นฐานของข้อมูลที่ถูกต้องเที่ยงตรง สามารถรักษานักงานให้อยู่คู่กับองค์กรในระยะยาว และนำพาองค์กรไปสู่ความสำเร็จทางธุรกิจอย่างยั่งยืน

บทสรุป

เนื่องจากกระแสธุรกิจโลกได้เปลี่ยนแปลงไปอย่างรวดเร็ว ทำให้มีการแข่งขันสูง เป็นผลกระทบต่อการภาคธุรกิจ ทำให้องค์กรมีความจำเป็นต้องปรับเปลี่ยนกลยุทธ์การบริหารเชื่อมโยงกับการบริหารทรัพยากรมนุษย์เพื่อสนับสนุนกลยุทธ์องค์กร ในการพัฒนาศักยภาพของทรัพยากรมนุษย์ให้สามารถปฏิบัติงานไปในทิศทางเดียวกัน และสามารถเพิ่มศักยภาพทางการแข่งขัน โดยการปรับเปลี่ยนการบริหารงานทรัพยากรมนุษย์ที่มีการปฏิบัติงานแบบเดิมมาเป็นการนำแนวความคิด 3 ด้าน เพื่อพัฒนาศักยภาพทางการแข่งขันขององค์กร โดย 1) แนวคิดบทบาทการบริหารทรัพยากรมนุษย์เชิงรุก 4 บทบาท คือ บทบาทผู้นำแบบมีส่วนร่วมทางกลยุทธ์ (strategic partner) บทบาทผู้เชี่ยวชาญทางด้านการจัดการ (administrative expert) บทบาทการเป็นผู้นำของบุคลากรในองค์กร (employee champion) และ บทบาทผู้นำการเปลี่ยนแปลง (change agent) 2) แนวคิดการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ภายในองค์กรทั้งทักษะความรู้ ความสามารถจากการฝึกอบรม และการเรียนรู้โดยอาศัยปัจจัยต่าง ๆ เพื่อผลักดันให้การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ประสบความสำเร็จ และ 3) แนวคิดปัญญาประดิษฐ์กับการบริหารทรัพยากรมนุษย์ที่นำเทคโนโลยีเข้ามาใช้ร่วมกันภารกิจหลักของการบริหารทรัพยากรมนุษย์เพื่อเพิ่มขีดความสามารถการปฏิบัติงานและการตัดสินใจให้เป็นไปด้วยความรวดเร็ว เที่ยงตรง บนพื้นฐานของข้อมูลที่เชื่อถือได้ ดังนั้น การบูรณาการทั้งสามแนวความคิดเพื่อการบริหารทรัพยากรมนุษย์จะเป็นประโยชน์ต่อองค์การธุรกิจเป็นอย่างมาก เนื่องจากการเชื่อมโยงของการบริหารองค์การ และการบริหารทรัพยากรมนุษย์เข้าด้วยกันจะสามารถสร้างความได้เปรียบให้แก่องค์กรจากการนำการบริหารทรัพยากรมนุษย์มาเป็นตัวขับเคลื่อนการบริหารองค์การให้สามารถพัฒนาองค์การเป็นองค์กรเพื่อการแข่งขันในอนาคต

ข้อเสนอแนะ

แนวความคิดการบริหารทรัพยากรมนุษย์เพื่อการแข่งขันดังกล่าวข้างต้นเป็นแนวคิดที่มีความสำคัญมาก เป็นการนำแนวคิดบทบาทการบริหารทรัพยากรมนุษย์ แนวคิดการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ และ แนวคิดปัญญาประดิษฐ์กับการบริหารทรัพยากรมนุษย์มาบูรณาการให้สอดคล้องกับกลยุทธ์ขององค์กร เพื่อนำไปสู่การนำนโยบายไปปฏิบัติที่มีวัตถุประสงค์อย่างชัดเจน สามารถตรวจสอบและประเมินผลได้ ซึ่งผู้เขียนขอเสนอแนะแนวทางดังนี้ คือ การนำแนวความคิดการบริหารทรัพยากรมนุษย์เพื่อความสามารถทางการแข่งขันไปปฏิบัติภายในองค์กรนั้น การนำนโยบายไปปฏิบัติจะต้องมีความสอดคล้องและเชื่อมต่อกับหน่วยงานต่าง ๆ ขององค์กร เพื่อให้การปฏิบัติงานเป็นไปในทิศทางและเป้าหมายเดียวกัน รวมทั้งบรรลุผลสำเร็จขององค์การและเป็นการบริหารองค์การเพื่อการแข่งขันอย่างยั่งยืน

บรรณานุกรม

- จำเนียร จวงตระกูล. (2563). **การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์: ทฤษฎีและการปฏิบัติ**. กรุงเทพฯ: ซีเอ็ดดูเคชั่น.
- ชยานุช จาตุรจินดา. (2564). AI กับการบริหารทรัพยากรมนุษย์. **วารสารสังคมศาสตร์ คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย**, 51(1), หน้า 31-50.
- ทวีศักดิ์ สุททกวาทิน. (2551). **การจัดการทรัพยากรมนุษย์เชิงกลยุทธ์**. กรุงเทพฯ: ทีพีเอ็น เพรส.
- ทวิสุข ธรรมศักดิ์. (2564). **The Great Reset ปฏิวัติโลกใหม่**. (พิมพ์ครั้งที่ 5). กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์ ตะวันออก.
- เพ็ญศรี ฉิรินัง. (2563). **การจัดการทรัพยากรมนุษย์: Human Resource Management**. นครปฐม: มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลธัญบุรี.
- ศิริภัสสรค์ วงศ์ทองดี. (2564). **การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์**. (พิมพ์ครั้งที่ 4). กรุงเทพฯ: ศูนย์หนังสือ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ศิริพร แยมนิล. (2564). **การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ที่ยั่งยืน**. (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิต.
- Boddy, D. (2017). **Management: An Introduction**. (7th ed). Harlow: Pearson Education Limited.
- Dessler, G. (2017). **Human Resource Management**. (15th ed). Essex: Pearson Education Limited.
- Gupta, A. (2020). **Strategic Human Resource Management: Formulating and Implementing HR Strategies for Competitive Advantage**. New York: Routledge.
- MCCourt, W. & Eldridge, D. (2003). **Global Human Resource Management: Managing People in Developing and Transitional Countries**. Gheltenham: Edward Elgar Publishing Limited.
- Nadler, L., & Nadler, Z. (1992). **Every Manager's Guide to Human Resource Development**. San Francisco: Jossey-Bass Publishers.
- Noe, R., Hollenbeck, JR., Gerhart, B., & Wright, P. (2019). **Human Resource Management: Gaining a Competitive Advantage**. (11th ed). New York: McGraw-Hill Education.
- Sengupta, A. (2018). **Human Resource Management**. India: SAGE Publications India Pvt Ltd.
- Ulrich, D. (1997). **Human Resource Champions**. USA: Harvard College.

การจัดการรูปแบบและเนื้อหาของนิทรรศการที่สัมพันธ์กับการรับรู้ ด้วยพหุสัมผัสของนิทรรศการในพิพิธภัณฑ์แก้วเชียงใหม่

The Arrangement of the Form and Content of the Exhibition in Relation to the Multisensory Perception of the Exhibition in the Shanghai Museum of Glass

วันที่รับบทความ: 17 มีนาคม 2566

วันที่แก้ไขบทความ: 19 เมษายน 2566

วันที่ตอบรับบทความ: 26 เมษายน 2566

หลี่ หลินหลิน¹

สุริยะ ฉายเจริญ²

สุชาติ เกาทอง³

บทคัดย่อ

บทความนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อสำรวจและวิเคราะห์การจัดการพหุสัมผัสของนิทรรศการที่จัดแสดงในพิพิธภัณฑ์แก้วเชียงใหม่ โดยเปรียบเทียบการจัดแสดงนิทรรศการในด้านรูปแบบและเนื้อหาของนิทรรศการที่สัมพันธ์กับการรับรู้ด้วยพหุสัมผัสของ 1) นิทรรศการชาโดว์ออฟยวชาโดว์ 2) นิทรรศการศิลปะแกล์: กรีน และ 3) นิทรรศการในพิพิธภัณฑ์แก้วสำหรับเด็ก ซึ่งจากการวิเคราะห์ พบว่า รูปแบบทางกายภาพของนิทรรศการมีลักษณะที่แตกต่างไปตามเนื้อหาและการออกแบบนิทรรศการ แต่มีลักษณะร่วมคือการเน้นไปที่เทคโนโลยีการสร้างสรรค์แก้วที่เป็นศิลปะประเภทหนึ่งที่มีการสร้างสรรค์มาอย่างยาวนาน ส่วนเนื้อหาของนิทรรศการมีความแตกต่างกันขึ้นอยู่กับแนวความคิดของภัณฑารักษ์เป็นตัวแปรสำคัญ โดยแต่ละนิทรรศการมีการนำเสนอที่สอดคล้องกับความหมายของการเป็นพิพิธภัณฑ์แก้วและการรับรู้ด้วยพหุสัมผัสของแต่ละนิทรรศการมีความแตกต่างกันขึ้นอยู่กับรูปแบบทางกายภาพ เนื้อหาของนิทรรศการ และกลุ่มเป้าหมายของผู้ชม โดยนิทรรศการในพิพิธภัณฑ์แก้วสำหรับเด็กจะเน้นการจัดนิทรรศการและกิจกรรมต่าง ๆ ที่กระตุ้นการรับรู้แบบพหุสัมผัสมากที่สุด ซึ่งสิ่งนี้สอดคล้องกับการจัดนิทรรศการที่เน้นไปที่การที่ผู้ชมเข้ามามีส่วนร่วมกับพื้นที่ในการจัดนิทรรศการ อันเป็นแนวทางสำคัญในการจัดการศิลปกรรมในยุคปัจจุบัน

คำสำคัญ: นิทรรศการ การรับรู้ พหุสัมผัส พิพิธภัณฑ์แก้วเชียงใหม่

¹ นักศึกษาปริญญาเอก หลักสูตรศิลปกรรมศาสตรดุษฎีบัณฑิต คณะศิลปกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยกรุงเทพธนบุรี
e-mail: 1748941503@qq.com

² อาจารย์ ดร. คณะศิลปกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยกรุงเทพธนบุรี
e-mail: jumpsuri@gmail.com

³ ศาสตราจารย์เกียรติคุณ คณะศิลปกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยกรุงเทพธนบุรี
e-mail: thaotong.9@gmail.com

The Arrangement of the Form and Content of the Exhibition in Relation to the Multisensory Perception of the Exhibition in the Shanghai Museum of Glass

Received: March 17, 2023

Revised: April 19, 2023

Accepted: April 26, 2023

Li Linlin ¹

Suriya Chayacharoen ²

Suchat Thaothong ³

Abstract

This article aims to explore and analyze the multisensory arrangement of the exhibitions displayed in the Shanghai Museum of Glass by comparing the exhibitions in terms of the form and content of the exhibitions in relation to the multisensory perception of 1) Shadow of Your Shadow Exhibition 2) Color Lab: Green Exhibition and 3) an exhibition in the Kids Museum of Glass. According to the analysis, the physical form of the exhibition differs according to the content and design of the exhibition. However, they have one thing in common, focusing on the technology of glass creation, which is an art form that has been created for a long time. As for the content of the exhibition, there are differences depending on the curator's concept as an important variable. Each exhibition has a presentation that corresponds to what it means to be a glass museum. And the multisensory perception of each exhibition is different depending on the physical form, the content of the exhibition and target audience.. The exhibits in the Kids Glass Museum will focus on exhibitions and activities that stimulate multi-sensory perception as much as possible. This is consistent with exhibitions that focus on audience engagement with the exhibition space and it is an important guideline in the management of fine arts in the modern age.

Keywords: exhibition, perception, multisensory, Shanghai Museum of Glass

¹ Doctoral student, Faculty of Fine and Applied Arts, Bangkokthonburi University
e-mail: 1748941503@qq.com

² Lecture, Faculty of Fine and Applied Arts, Bangkokthonburi University
e-mail: jumpsuri@gmail.com

³ Emeritus Professor, Faculty of Fine and Applied Arts, Bangkokthonburi University
e-mail: thaothongs.9@gmail.com

บทนำ

ปัจจุบันกิจกรรมเชิงพฤติกรรมของผู้เข้าชมนิทรรศการเป็นตัวแปรสำคัญในกิจกรรมการรับรู้และประสบการณ์ทั้งหมดในพิพิธภัณฑ์ การใช้พหุสัมผัส (multisensory) ของผู้เข้าชมในนิทรรศการจึงเป็นสิ่งที่ช่วยกระตุ้นการรับรู้นิทรรศการได้ด้วยการใช้ประสาทสัมผัสที่หลากหลายมากกว่าแค่การมองแต่เพียงอย่างเดียว นอกจากนี้ยังกระตุ้นให้เกิดความคิดสร้างสรรค์ในเชิงการรับรู้อื่น ๆ ประกอบด้วย การรับรู้ผ่านการมองเห็น การรับรู้ผ่านการได้ยิน และการรับรู้จากการเคลื่อนไหวร่างกาย โดยมีอุปกรณ์และฉากต่าง ๆ ในนิทรรศการเป็นเครื่องมือที่เป็นสื่อในการกระตุ้นประสาทสัมผัสต่าง ๆ ซึ่งสิ่งเหล่านี้ล้วนเกิดขึ้นภายใต้การทำงานร่วมกันของหน่วยงานต่าง ๆ ในพิพิธภัณฑ์ที่ถูกกำหนดขึ้นจากเนื้อหาหลักของนิทรรศการ (Theme) ซึ่งแนวคิดของการตลาดที่ให้ความสำคัญกับการรับรู้จากประสาทสัมผัสนำมาซึ่งการเปลี่ยนแปลงความคิดสำหรับมิติการรับรู้นิทรรศการในพิพิธภัณฑ์ โดยสิ่งเหล่านี้ช่วยสนับสนุนการเข้าชมนิทรรศการของผู้เข้าชมด้วยวิธีการเชิงบูรณาการทางด้านการรับรู้เข้ากับแนวคิดด้านการจัดนิทรรศการ ซึ่งมีส่วนสำคัญที่สัมพันธ์กับการจัดการด้านพิพิธภัณฑ์ที่มีนิทรรศการเป็นกิจกรรมหลักที่สำคัญของพิพิธภัณฑ์ด้วย

สภาพิพิธภัณฑ์ระหว่างประเทศ หรือ International Council of Museums (2022) ได้นิยามพิพิธภัณฑ์หรือ museum ว่าเป็นสถาบันถาวรที่ไม่แสวงหาผลกำไร (not-for-profit) ให้บริการแก่สังคม มีหน้าที่ในการทำการวิจัย รวบรวม อนุรักษ์ ตีความ และจัดแสดงมรดกที่จับต้องได้และจับต้องไม่ได้ พิพิธภัณฑ์ที่เปิดให้ประชาชนทั่วไปเข้าถึงได้และมีส่วนร่วมส่งเสริมความหลากหลายและความยั่งยืน พวกเขาดำเนินงานและสื่อสารอย่างมีจริยธรรม เป็นมืออาชีพ และมีส่วนร่วมของชุมชน นำเสนอประสบการณ์ที่หลากหลายสำหรับการศึกษา ความเพลิดเพลิน การไตร่ตรอง และการแบ่งปันความรู้ (knowledge sharing) ซึ่งจากคำนิยามนี้ พิพิธภัณฑ์มีบทบาทเฉพาะในฐานะศูนย์กลางวัฒนธรรมในการนำเสนอ มรดกทางวัฒนธรรมที่จับต้องได้และจับต้องไม่ได้

ส่วนพิพิธภัณฑ์แก้ว (Museum of Glass) หมายถึง พิพิธภัณฑ์ที่จัดแสดงและมีกิจกรรมต่าง ๆ ที่สัมพันธ์กับผลงานสร้างสรรค์ สิ่งประดิษฐ์ และนวัตกรรมทางวัตถุที่สร้างขึ้นมาเป็นเครื่องแก้วในลักษณะต่าง ๆ โดย พันธกิจของ Museum of Glass คือการจุดประกายความคิดสร้างสรรค์และยกระดับการสร้างสรรค์แก้วให้เกิดเป็นสิ่งที่มีความสุนทรีย์และความน่าสนใจให้กับผู้คน (Museum of Glass, 2023)

สำหรับบทความนี้มีเป้าหมายสำคัญในการสำรวจและวิเคราะห์การจัดการพหุสัมผัสของนิทรรศการที่จัดแสดงในพิพิธภัณฑ์แก้วเซี่ยงไฮ้ (Shanghai Museum of Glass) ซึ่งเป็นพิพิธภัณฑ์แก้วที่มีชื่อเสียงที่สุดในสาธารณรัฐประชาชนจีน โดยผู้วิจัยทำการศึกษาในลักษณะของการยกเป็นกรณีศึกษานิทรรศการที่จัดขึ้นในพื้นที่พิพิธภัณฑ์ที่สัมพันธ์กับการรับรู้ด้วยพหุสัมผัสที่เป็นส่วนสำคัญของการออกแบบนิทรรศการในปัจจุบันที่เน้นให้ผู้เข้าชมมีส่วนร่วม วัตถุที่จัดแสดงด้วยวิธีการที่หลากหลายอันเป็นการกระตุ้นประสบการณ์ของผู้เข้าชมนิทรรศการได้ดีกว่าการใช้ประสาทสัมผัสด้านใดด้านหนึ่งเท่านั้น

วัตถุประสงค์

บทความนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อสำรวจและวิเคราะห์การจัดการพหุสัมผัสของนิทรรศการที่จัดแสดงในพิพิธภัณฑ์แก้วเชียงใหม่ โดยเปรียบเทียบการจัดแสดงนิทรรศการในด้านรูปแบบและเนื้อหาของนิทรรศการที่สัมพันธ์กับการรับรู้ด้วยพหุสัมผัสของนิทรรศการชาโดว์ออฟยวชาโดว์ (Shadow of Your Shadow Exhibition) นิทรรศการคัลเลอร์แล็บ: กรีน (Color Lab: Green Exhibition) และนิทรรศการในพิพิธภัณฑ์แก้วสำหรับเด็ก (An exhibition in the Kids Museum of Glass)

ขอบเขตของการวิเคราะห์

บทความนี้เป็นส่วนหนึ่งของดัชนีนิพนธ์เรื่อง การจัดการพหุสัมผัสเพื่อมิติของการรับรู้นิทรรศการในพิพิธภัณฑ์แก้ว (Multi-sensory management for the dimension of exhibition perception in the glass museum) โดยสำรวจ รวบรวม ศึกษา และวิเคราะห์การจัดการพหุสัมผัสของนิทรรศการที่จัดแสดงในพิพิธภัณฑ์แก้วเชียงใหม่ จากการทบทวนข้อมูลในหนังสือ บทความวิชาการ วิจัย เอกสารที่เกี่ยวข้อง เว็บไซต์ และแหล่งข้อมูลอื่น ๆ เฉพาะกรณีศึกษา 3 นิทรรศการเท่านั้น คือ 1) นิทรรศการชาโดว์ออฟยวชาโดว์ 2) นิทรรศการคัลเลอร์แล็บ: กรีน และ 3) นิทรรศการในพิพิธภัณฑ์แก้วสำหรับเด็ก

แนวคิดเกี่ยวกับพหุสัมผัส

ไดอาน อักเคอร์แมน (Ackerman, 1990, pp. 18-20) อธิบายไว้ในหนังสือประวัติศาสตร์ธรรมชาติของประสาทสัมผัส (A Natural History of the Senses) ว่า แม้ว่าการศึกษาของตะวันตกจะให้ความสำคัญกับประสาทสัมผัสทั้งห้า (การมองเห็น การได้ยิน การได้กลิ่น การรับรส และการสัมผัส) แต่ก็ได้มีการวิเคราะห์และสังเคราะห์ได้ว่าประสาทสัมผัสที่หกที่เกี่ยวกับการคิดและการรู้สึกทางอารมณ์ (จิตใจ) เป็นสิ่งที่สำคัญที่บูรณาการปรากฏการณ์ทางด้านกายภาพกับจิตนาการเข้าด้วยกัน ซึ่งกล่าวได้ว่าการศึกษาประสาทสัมผัสเป็นเรื่องของการทำความเข้าใจการทำงานของจิตนาการที่เกิดขึ้น การตีความวัฒนธรรม และบริบทต่าง ๆ

ทั้งนี้พหุสัมผัสไม่ได้หมายความว่าแค่ประเด็นเรื่องประสาทสัมผัสทางชีววิทยาเท่านั้น แต่ยังรวมถึงประสบการณ์ของประสาทสัมผัสที่เกิดขึ้นด้วย โดยที่ผลจากการกระทำทางกายภาพต่อวัตถุของมนุษย์มีส่วนก่อตัวในเรื่องของการรับรู้และความคิดในภาพรวมของสังคมที่มีอิทธิพลต่อความสัมพันธ์ของผู้คนกับความพึงพอใจต่อวัตถุ สิ่งนี้ได้กล่าวอย่างชัดเจนในกรณีของจอร์จ ลาคอฟฟ์ และมาร์ค จอห์นสัน ได้ระบุไว้ในหนังสือชื่อ Philosophy in the Flesh: The Embodied Mind and Its Challenge to Western Thought ว่า “การเป็นตัวแทนของสังคมมนุษย์มีพื้นฐานจากประสาทสัมผัสเป็นที่ตั้ง” (Lakoff & Johnson, 1999, p. 45) และในทางกลับกันปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นทางร่างกายเองก็ได้รับอิทธิพลมาจากการทำงานของวัตถุ (object) ร่างกาย (body) และจิตใจ (mind) ของมนุษย์ด้วย อาจกล่าวได้ว่าการทำงานของวัตถุ ร่างกายและจิตเจ้านั้นเกิดจากปฏิกิริยาเชิงบูรณาการที่สะท้อนประสาทสัมผัสของมนุษย์อันก่อตัวเป็นความรู้ที่เกิดขึ้นเป็นประสบการณ์ของแต่ละบุคคลที่สลับกันไปมา

พหุสัมพันธ์หรือการทำงานของประสาทสัมผัสที่หลากหลายนั้นสามารถสรุปได้ว่าเป็นการใช้ประสาทสัมผัสตั้งแต่สองอย่างขึ้นไปสำหรับส่งเสริมให้เกิดการรับรู้ เช่น การมองเห็นร่วมกับการได้ยิน การสัมผัส และการรับรู้ทางประสาทสัมผัสอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้อง ซึ่งประสาทสัมผัสเป็นส่วนของการรับรู้ที่สัมพันธ์กับการทำงานของสมองในการกระตุ้นการรับรู้ การคาดการณ์ และการตั้งสมมุติฐานความเป็นจริงที่จะพัฒนาเป็นประสบการณ์ของมนุษย์แต่ละคน

ลักษณะสำคัญของพิพิธภัณฑ์แก้วเซี่ยงไฮ้

พิพิธภัณฑ์แก้วเซี่ยงไฮ้ (Shanghai Museum of Glass) ตั้งอยู่เลขที่ 685 ถนนฉางเจียงตะวันตก (West Changjiang Road) เขตเป่าซาน (Baoshan District) เซี่ยงไฮ้ สาธารณรัฐประชาชนจีน เปิดอย่างเป็นทางการเมื่อวันที่ 18 พฤษภาคม ค.ศ. 2011 โดยเซี่ยงไฮ้ถือเป็นหนึ่งในภูมิภาคที่มีการพัฒนาอุตสาหกรรมแก้วของจีนมากที่สุดจากก่อนยุคอุตสาหกรรมจนถึงยุคหลังอุตสาหกรรม จนนำมาสู่การปรับปรุงพื้นที่อุตสาหกรรมให้กลายเป็นพิพิธภัณฑ์ด้วยการออกแบบที่ประยุกต์โรงงานเครื่องแก้วเซี่ยงไฮ้หมายเลข 1 (Shanghai Glass Instrument Factory No. 1) ให้กลายเป็นพิพิธภัณฑ์แก้วเซี่ยงไฮ้ (ภาพที่ 1)

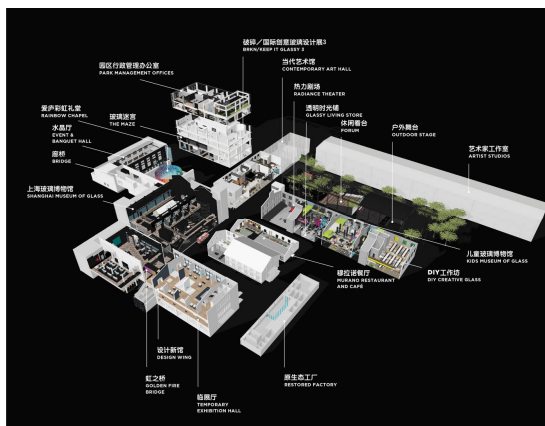

ภาพที่ 1 พิพิธภัณฑ์แก้วเซี่ยงไฮ้ (Shanghai Museum of Glass)
ที่มา: Museum of the world (2023)

สำหรับพิพิธภัณฑ์แก้วเซี่ยงไฮ้มีแนวคิดการออกแบบพิพิธภัณฑ์ด้วยนิยามที่มีนัยของการแสดงออกความเป็นได้ที่ไม่สิ้นสุดของการสร้างสรรค์เครื่องแก้ว พิพิธภัณฑ์แห่งนี้ได้รับการสร้างขึ้นจากการเปลี่ยนหน้าที่ของโรงงานอุตสาหกรรมแก้วในอดีตสู่พิพิธภัณฑ์อันเป็นพื้นที่แห่งการเรียนรู้ในปัจจุบันที่สะท้อนถึงสุนทรียภาพของเครื่องแก้วในรูปแบบที่หลากหลายทั้งรูปแบบที่คุ้นชินไปจนถึงงานสร้างสรรค์ใหม่ ๆ ในพื้นที่เดียวกันเพื่อสลายเส้นแบ่งความน่าฉงนของอุตสาหกรรมแก้วให้กลายเป็นความรู้สาธารณะที่ผสมผสานสุนทรียภาพของวัตถุที่จัดแสดง

พิพิธภัณฑ์แก้วเชียงใหม่ใช้รูปแบบและการแสดงออกทางสถาปัตยกรรมที่เรียบง่ายเพื่อสร้างสภาพแวดล้อมที่สว่างและสง่างาม แสดงออกถึงศิลปะและคุณค่าที่สำคัญจากแก้วอย่างน่าสนใจ การออกแบบนอกประสงค์ของพิพิธภัณฑ์แก้วเชียงใหม่ครอบคลุมพื้นที่จัดแสดงนิทรรศการ (exhibition spaces) การสาธิตการทำแก้วด้วยความร้อน (hot glass demonstrations) การอบรมเชิงปฏิบัติการ (workshops) พื้นที่บรรยาย (lecture spaces) ห้องสมุด ร้านกาแฟ พื้นที่จัดกิจกรรม (event spaces) ร้านค้า พื้นที่สาธารณะ และอื่น ๆ อีกมากมาย (ภาพที่ 2)

แนวคิดสำคัญของพิพิธภัณฑท์แก้วเชียงใหม่ คือ การที่นิยามวัตถุที่จัดแสดงเป็นลักษณะของสิ่งที่เป็นกายภาพของพิพิธภัณฑท์ แต่คน (หรือผู้เข้าชม) เป็นจิตวิญญาณที่มีชีวิตของพิพิธภัณฑท์ สิ่งนี้เป็นส่วนหนึ่งของวิสัยทัศน์ของพิพิธภัณฑท์แก้วเชียงใหม่ที่มีเป้าหมายในการพัฒนาให้เป็นพื้นที่ที่สาธารณชนสามารถมีปฏิสัมพันธ์ สัมผัส และแบ่งปัน พิพิธภัณฑท์แก้วเชียงใหม่ไม่ใช่แค่สถาบันที่เป็นพิพิธภัณฑท์ในความหมายเพียงแค่เก็บสะสมวัตถุ แต่เป็นสถานที่ที่สาธารณชนและชุมชนสามารถมีส่วนร่วม ผู้คนและพิพิธภัณฑท์มีความสัมพันธ์ใกล้ชิดกัน ซึ่งเป้าหมายสูงสุดก็คือเป้าหมายในการสร้างวิถีชีวิตของพิพิธภัณฑท์ให้เกิดขึ้น และทำให้พิพิธภัณฑท์มีหน้าที่ทางสังคมและความใกล้ชิดกับสังคมมากขึ้นในการเสริมสร้างความรู้สึกแก่สาธารณชนในฐานะของการเป็นเจ้าของพิพิธภัณฑท์

ภาพที่ 2 ภาพจำลองส่วนต่าง ๆ ของพิพิธภัณฑ์แก้วเซี่ยงไฮ้
ที่มา: Shanghai Museum of Glass (2023)

เว็บไซต์ของซีเอ็นเอ็น (CNN) ชี้ว่า พิพิธภัณฑ์แก้วเชียงใหม่เป็นหนึ่งในสามพิพิธภัณฑ์ที่ต้องไปเยี่ยมชมในสาธารณรัฐประชาชนจีน โดยที่พิพิธภัณฑ์แก้วเชียงใหม่ได้นำเสนอนิทรรศการที่น่าประทับใจในช่วงหลายปีที่ผ่านมา ตั้งแต่*นิทรรศการศิลปะแก้วเชิงวิชาการโดยศิลปินทั้งในและต่างประเทศ* นิทรรศการ*แก้วโบราณ (ancient glass themed exhibition)* นิทรรศการ *Keep It Glassy* และ*นิทรรศการข้ามพรมแดน (the cross-border “Annealing” series exhibition)* โดยนิทรรศการจะบูรณาการผลงานสร้างสรรค์เครื่องแก้วกับนัยทางด้านศิลปะร่วมสมัยเข้าด้วยกัน ซึ่งสิ่งเหล่านี้เป็นการทลายพรมแดนของ

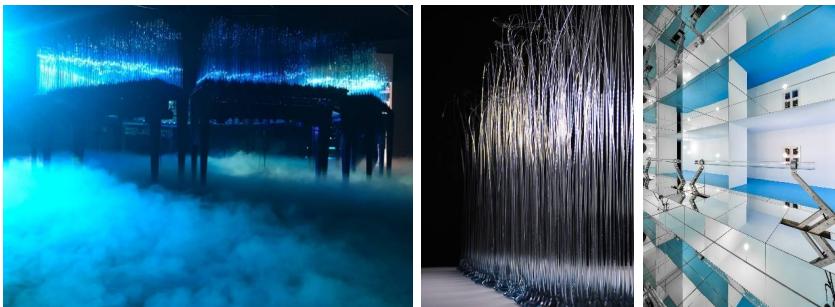
ศาสตร์สาขาทางด้านศิลปกรรมด้วยการทำให้ศิลปะและการออกแบบแก้วข้ามพรมแดนทั้งในด้านของเวลา พื้นที่ วัฒนธรรม และภาษา และนำเสนอต่อผู้ชมสาธารณะในรูปแบบที่หลากหลาย (Shanghai Museum of Glass, 2023)

กรณีศึกษาพหุสัมพันธ์ในนิทรรศการที่จัดในพิพิธภัณฑ์แก้วเซี่ยงไฮ้

ผู้วิจัยได้ศึกษาและวิเคราะห์ข้อมูลโดยนำมาเป็นกรณีศึกษาพหุสัมพันธ์ในนิทรรศการที่จัดในพิพิธภัณฑ์แก้วเซี่ยงไฮ้ จำนวน 3 นิทรรศการ เพื่อนำมาเปรียบเทียบในด้านรูปแบบและเนื้อหาของนิทรรศการที่สัมพันธ์กับการรับรู้ด้วยพหุสัมพันธ์ ซึ่งได้แก่ 1) นิทรรศการชาโดว์ออฟยวชาโดว์ 2) นิทรรศการคัลเลอร์แกล์: กรีน และ 3) นิทรรศการในพิพิธภัณฑ์แก้วสำหรับเด็ก

นิทรรศการชาโดว์ออฟยวชาโดว์

นิทรรศการชาโดว์ออฟยวชาโดว์ (Shadow of Your Shadow Exhibition) จัดแสดงระหว่างวันที่ 30 เมษายน-10 ตุลาคม ค.ศ. 2021 โดยมีแคธี หยาง (Cathye Yang) เป็นภัณฑารักษ์ของนิทรรศการ ซึ่งแสดงผลงานการติดตั้งขนาดใหญ่ 6 ชิ้นของศิลปิน 6 คน นอกเหนือจากการนำผลงานสะสมของพิพิธภัณฑ์เองมาจัดแสดง โดยนิทรรศการนี้แสดงออกอย่างอสังการด้วยอารมณ์แบบลึกลับและสร้างความประทับใจให้กับผู้เข้าชมในบรรยากาศที่ลึกลับและยาวนาน การเคลื่อนไหววัตถุที่จัดแสดง (terrestrial locomotion) หมุนวนสลับไปมาเหมือนการโคจรของดวงดาวในระบบสุริยะจักรวาล ซึ่งสร้างอารมณ์ความรู้สึกที่รับรู้ในเชิงนามธรรมมากกว่าอธิบายเชิงรูปธรรม เสมือนให้ผู้เข้าชมได้เกิดการรับรู้และขบคิดที่ได้รับจากพหุสัมพันธ์ของตัวเอง (Shanghai Museum of Glass Annual Report, 2021) (ภาพที่ 3)

ภาพที่ 3 นิทรรศการชาโดว์ออฟยวชาโดว์ (Shadow of Your Shadow Exhibition)
ที่มา: Shanghai Museum of Glass (2023)

ผู้วิจัย เห็นว่า ผลงานใช้รูปแบบการติดตั้งแบบศิลปะจัดวางในพื้นที่จริงที่อาศัยความมืดของห้องจัดแสดงงาน แสงสีของไฟที่ถูกนำมาใช้อย่างหลากหลายเพื่อส่งเสริมให้วัตถุที่ทำด้วยแก้วเกิดปฏิกิริยาของการมองเห็นที่เคลื่อนไหวอย่างลึกลับราวกับการโคจรของจักรวาล การใช้ดีไอเอเข้ามามีส่วนร่วมกับ

นิทรรศการสร้างความน่าสนใจในรูปแบบที่ต่างจากการจัดแสดงวัตถุแต่เพียงอย่างเดียว วัตถุจัดแสดงยังมีลักษณะตอบโต้กับพหุสัมพันธ์ด้วยการที่กระตุ้นให้ผู้เข้าชมนิทรรศการเข้ามามีส่วนร่วมกับวัตถุจัดแสดงด้วยการจัดวางในพื้นที่ที่มากกว่าติดตั้งบนผนังและพื้น รวมไปถึงการสร้างบรรยากาศด้วยหมอกควันเทียมที่สร้างความลึกลับเพิ่มเติมให้กับบรรยากาศของนิทรรศการ สิ่งเหล่านี้ล้วนทำให้นิทรรศการนี้ไม่ใช่เพียงแค่การจัดนิทรรศการด้วยการนำเสนอวัตถุอย่างเดียวก่อนแต่เป็นการกระตุ้นพหุสัมพันธ์ของผู้เข้าชมให้เกิดประสบการณ์ใหม่ ๆ ด้วย

นิทรรศการคัลเลอร์แล็บ: กรีน

นิทรรศการคัลเลอร์แล็บ: กรีน (Color Lab: Green Exhibition) จัดแสดงระหว่างวันที่ 5 ธันวาคม ค.ศ. 2021 ถึง 14 มีนาคม ค.ศ. 2022 โดยมีแคธี หยางเป็นภัณฑารักษ์ของนิทรรศการ มีเป้าหมายที่จะสำรวจเข้าไปในผลงานสะสมที่สร้างขึ้นเป็นวัสดุแก้วด้วยการตีความและการออกแบบนิทรรศการให้จำลองเป็นห้องปฏิบัติการ (laboratory-style) ที่เชื่อมโยงเทคโนโลยีกับการผลิตแก้วและงานฝีมือเข้าด้วยกัน เพื่อเน้นย้ำถึงวิทยาศาสตร์การผลิตแก้วในปัจจุบัน นิทรรศการ “Color Lab: Green” จะยังคงเน้นไปที่สี โดยมี “กระจกสีเขียว” เป็นส่วนจัดแสดงหลัก และจะนำเสนอเรื่องราวทางวิทยาศาสตร์และความรู้ที่เข้มข้นเกี่ยวกับกระจกสีเขียวให้กับผู้ชมนิทรรศการ ซึ่งแม้ว่าสีเขียวเป็นหนึ่งในสีแรก ๆ ที่ใช้ในอุตสาหกรรมการผลิตแก้วในประวัติศาสตร์เนื่องจากไม่สามารถกำจัดสารเคมีที่อยู่ในวัตถุดิบได้ ทำให้ในอดีตแก้วส่วนใหญ่ที่ผลิตขึ้นมักจะมีสีเขียวเจือปนอยู่ แต่เทคโนโลยีในปัจจุบันสามารถขจัดสิ่งเจือปนที่ทำให้เกิดสีเขียวออกได้แล้วก็ตาม แต่สีเขียวที่อยู่ในแก้วก็ยังเป็นเอกลักษณ์สำคัญของผลิตภัณฑ์แก้ว แต่ขณะเดียวกันสีเขียวก็เป็นสัญลักษณ์ของความหวัง การเกิดใหม่ และสันติภาพของมนุษย์ด้วยกัน เพราะฉะนั้นนิทรรศการนี้จึงสร้างประสบการณ์และการรับรู้ให้ผู้เข้าชมได้เห็นถึงการบูรณาการกันของวิทยาศาสตร์และศิลปะเข้าด้วยกันจนเกิดเป็นนวัตกรรมเชิงสุนทรียภาพขึ้น (Shanghai Museum of Glass Annual Report, 2021) (ภาพที่ 4)

ภาพที่ 4 นิทรรศการคัลเลอร์แล็บ: กรีน (Color Lab: Green Exhibition)
ที่มา: Shanghai Museum of Glass (2023)

นิทรรศการนี้ยังสัมพันธ์ในการวิจัยเรื่องสีที่สัมพันธ์กันระหว่างศิลปะและวิทยาศาสตร์ที่ว่า สีจากปรากฏการณ์ต่าง ๆ เช่น คลื่นแสง ความผันผวนของพลังงาน หรือการคำนวณมุมหักเหของแสง

แต่ก็สามารถสื่อถึงอารมณ์ ความรู้สึก ความหมาย สัญลักษณ์ทางวัฒนธรรม หรือเครื่องมือสื่อสารของศิลปิน ขณะที่แก้วที่มนุษย์สร้างขึ้นเป็นวัสดุที่ผสมผสานศาสตร์และศิลป์ร่วมกัน ทั้งในด้านของวัตถุดิบ วัสดุรูปทรง และกระบวนการผลิตแก้วล้วนมีความเกี่ยวข้องอย่างใกล้ชิดกับวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี และมีการเปลี่ยนแปลงอย่างต่อเนื่องเนื่องจากการสนิยมทางสุนทรียะที่เปลี่ยนไปของผู้ผลิตและผู้บริโภค

ผู้วิจัย เห็นว่า นิทรรศการนี้เป็นการนำวัตถุที่มีความหมายมาจัดแสดงโดยเน้นแนวคิดหลักในเรื่องของวัสดุ แสง และสีในการนำเสนอ เพื่อให้ผู้ชมสัมผัสกับบรรยากาศของห้องนิทรรศการที่จัดวางขึ้นใหม่สำหรับผู้ชมได้รับประสบการณ์จากการชมวัตถุจัดแสดงรวมถึงการจัดบรรยากาศของห้องที่มีดิสก์และเน้นแสงสีที่ส่งกระทบกับแก้วที่จัดแสดงอยู่ แม้ให้ความรู้สึกว้าววัตถุที่มีความนิ่ง แต่ก็มีการใช้เสียงบรรเลง ประกอบกับชุดข้อมูลที่สัมพันธ์กับการใช้แอปพลิเคชันในโทรศัพท์สมาร์ทโฟนที่สามารถเชื่อมโยงข้อมูลเข้ากับเครื่องมือสื่อสารส่วนตัวได้ด้วยการใช้สื่อผสมที่แสดงบนหน้าจอ ซึ่งไม่เพียงเป็นการสัมผัสนิทรรศการที่จัดขึ้นในทางกายภาพเท่านั้น แต่ยังมีพหุสัมผัสที่เกิดขึ้นจากการใช้เทคโนโลยีของเครื่องมือสื่อสารด้วย

นิทรรศการในพิพิธภัณฑ์แก้วสำหรับเด็ก

พิพิธภัณฑ์แก้วสำหรับเด็ก (Kids Museum of Glass) เป็นพิพิธภัณฑ์แก้วแห่งแรกในสาธารณรัฐประชาชนจีนที่ได้รับการออกแบบและสร้างขึ้นในปี ค.ศ. 2015 เพื่อให้เด็กได้สำรวจและเรียนรู้ผ่านนิทรรศการในรูปแบบเมืองแห่งแก้ว (Glass City) พิพิธภัณฑ์แก้วสำหรับเด็กเป็นส่วนหนึ่งของพิพิธภัณฑ์แก้วเซี่ยงไฮ้ ซึ่งประกอบด้วยส่วนต่าง ๆ ที่มีแนวคิดในการออกแบบที่แตกต่างกันเพื่อกระตุ้นพหุสัมผัสของเด็ก ๆ ให้เกิดประสบการณ์การรับรู้จากนิทรรศการต่าง ๆ ได้อย่างน่าสนใจ โดยเฉพาะการจัดกิจกรรมปฏิบัติงานด้วยตนเอง (DIY Workshop) กิจกรรมแบบปฏิสัมพันธ์ (interactive activities) การเล่นเกมต่าง ๆ ห้องจัดเลี้ยง ร้านขายของที่ระลึก (gift shop) และห้องสำหรับงานปาร์ตี้ ซึ่งเหมาะสมสำหรับผู้ปกครองและเด็กอายุ 4-12 ปี ที่สามารถเข้ามายังพื้นที่ต่าง ๆ ได้ (Kids Museum of Glass, 2023)

พิพิธภัณฑ์แก้วสำหรับเด็กให้ความสำคัญกับประสบการณ์การเยี่ยมชมของเด็ก ๆ และมีเป้าหมายที่จะเป็นพิพิธภัณฑ์ศิลปะร่วมสมัยแห่งแรกในเนื้อหาที่บูรณาการระหว่างวัสดุแก้วและการรับรู้ของเด็กด้วยการสร้างพื้นที่นิทรรศการที่ใช้สุนทรียศาสตร์การออกแบบห้องจัดแสดงงานแบบลูกบาศก์สีขาว (white cube) โดยเปลี่ยนพื้นที่การผลิตเครื่องดนตรีแก้วดั้งเดิมขนาด 2,320 ตารางเมตร ให้เป็นพื้นที่ศิลปะแนวหน้า (avant-garde art space) ด้วยการติดตั้งอุปกรณ์มัลติมีเดียแบบปฏิสัมพันธ์ (interactive multi-media devices) ที่ล้ำสมัย เพื่อมอบประสบการณ์แบบมีส่วนร่วมให้กับผู้ชม ภายในห้องนิทรรศการเป็นโครงสร้างไม้ดั้งเดิมและผนังอิฐเปลือยถูกสงวนไว้เพื่อส่งเสริมบรรยากาศประวัติศาสตร์ของอาคารและเพื่อสร้างบทสนทนาของพื้นที่ระหว่างสิ่งเก่าที่สง่างามกับสิ่งใหม่ที่ล้ำสมัยที่อยู่ร่วมกัน (ภาพที่ 5)

ภาพที่ 5 กิจกรรมที่เกิดขึ้นในพื้นที่พิพิธภัณฑ์แก้วสำหรับเด็ก
ที่มา: Shanghai Museum of Glass Annual Report (2021)

พื้นที่ทั้งหมดออกแบบสีให้มีความสดใสและให้ความรู้สึกที่เคลื่อนไหว การจัดแสงที่พาดผ่านทั่วทั้งพิพิธภัณฑ์ สร้างบรรยากาศที่กระตุ้นการรับรู้กับเด็ก รวมไปถึงการออกแบบสัญลักษณ์นำโชค หรือมาสคอต (mascot) ด้วยกราฟิกที่ช่วยดึงดูดเด็ก ๆ ที่เข้าชม และการทำพื้นให้อ่อนนุ่มไม่เป็นอันตรายต่อร่างกาย มีการติดตั้งผลงานแก้วที่ได้รับการป้องกันไม่ให้เกิดการชำรุดและเป็นอันตรายต่อเด็ก ๆ ที่สามารถยืน เดิน และแม้แต่กระโดดบนพื้นผิวได้ พื้นที่ทั้งหมดได้รับการอนุญาตในการให้อิสระกับเด็กในการทำกิจกรรมต่าง ๆ ที่กระตุ้นพหุสัมผัสที่เป็นสถานการณ์รอบตัว ความรู้พื้นฐานเกี่ยวกับการผลิตแก้ว รวมถึงเรียนรู้เชิงรุกเกี่ยวกับแก้ว สิ่งแวดล้อม วิทยาศาสตร์ เทคโนโลยี ศิลปะ การออกแบบ และอารยธรรมมนุษย์ สิ่งเหล่านี้ได้ช่วยเพิ่มประสบการณ์ในห้องนิทรรศการที่ไม่ใช่แค่การจ้องมองวัตถุแต่เพียงอย่างเดียว แต่ห้องแสดงนิทรรศการเป็นพื้นที่ของการรับรู้ด้วยประสาทสัมผัสที่หลากหลายด้วย (Shanghai Museum of Glass Annual Report, 2021)

สิ่งเหล่านี้สอดคล้องกับที่ ทิลมัน เธอร์เมอร์ (Tilman Thürmer) ภัณฑารักษ์ ผู้อำนวยการฝ่ายออกแบบ และรองประธาน พิพิธภัณฑ์แก้วเซี่ยงไฮ้ ได้อธิบายว่า ความท้าทายของการออกแบบพิพิธภัณฑ์สำหรับเด็กอยู่ที่การหาสมดุลระหว่างสิ่งที่เด็กและผู้ปกครองต้องการในระหว่างการเยี่ยมชมในนิทรรศการที่นำไปสู่ประสบการณ์การเรียนรู้ที่หลากหลาย ซึ่งการจัดนิทรรศการในเชิงศิลปะร่วมสมัยไม่ใช่แค่เฉพาะสำหรับผู้ใหญ่เท่านั้น แต่เด็กและเยาวชนเองก็มีศักยภาพในการรับรู้และสัมผัสประสบการณ์เชิงสุนทรีย์เช่นเดียวกัน เพราะฉะนั้น การออกแบบพิพิธภัณฑ์นี้ต้องการแสดงให้เห็นว่าพิพิธภัณฑ์สำหรับเด็กมีลักษณะที่ดี (be cool) เต็มไปด้วยรสนทางศิลปะ (artistic) และเป็นมิตรกับเด็ก (kid-friendly) ได้ในเวลาเดียวกัน โดยพิพิธภัณฑ์นี้มีเป้าหมายอันสูงสุดในการเป็นศูนย์กลางทางด้านของศิลปะ

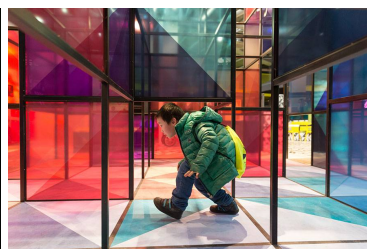
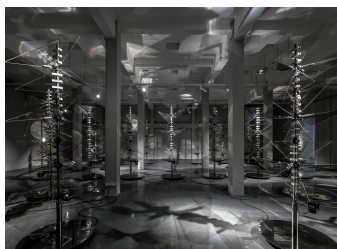
วัฒนธรรม และการศึกษาร่วมสมัยที่เด็ก เยาวชน และบุคคลทั่วไปเข้ามามีส่วนร่วมกับกิจกรรมต่าง ๆ ของพิพิธภัณฑ์ (ArchDaily, 2021)

ผู้วิจัย เห็นว่า นิทรรศการในพิพิธภัณฑ์สำหรับเด็กมีลักษณะของการใช้พื้นที่และบริบทต่าง ๆ ภายในห้องจัดนิทรรศการที่มีความรู้สึกที่ปลอดภัยและปลอดภัย มีการใช้สีสันที่สดใสและเร้าใจเพื่อกระตุ้นให้เด็กเกิดการเรียนรู้และรับประสบการณ์ใหม่ ๆ ได้อย่างน่าประทับใจ ขณะที่เนื้อหาของนิทรรศการในพื้นที่ดังกล่าวนี้อาจไม่ได้แสดงความเข้มข้นของเนื้อหาที่เกี่ยวกับเทคโนโลยีการทำแก้ว แต่เป็นการปรับปรุงพื้นที่ให้เป็นพื้นที่สำหรับผู้ชมทุกระดับที่สัมผัสได้ถึงความสนุกสนานและเร้าใจให้เกิดการเรียนรู้พร้อมไปด้วยความบันเทิงที่ได้จากกิจกรรมต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นในพื้นที่ที่จัดแสดงนิทรรศการและพื้นที่ทำกิจกรรม ซึ่งสิ่งเหล่านี้ล้วนแสดงให้เห็นถึงการที่นักออกแบบและผู้มีส่วนต่าง ๆ ของพิพิธภัณฑ์แก้วสำหรับเด็กให้ความสำคัญกับการรับรู้แบบพหุสัมผัสของเด็กที่สามารถเข้ามามีส่วนร่วมได้อย่างสนุกสนานและปลอดภัย นอกจากนี้ยังมีกิจกรรมสนทนากันต่าง ๆ ในเชิงกายภาพ และรวมไปถึงใช้เทคโนโลยีในการสร้างปฏิสัมพันธ์กับเด็กที่อยู่ในฐานะของผู้เข้าชมนิทรรศการได้อย่างดีด้วย

การวิเคราะห์เปรียบเทียบกรณีศึกษา 3 นิทรรศการ

การวิเคราะห์เปรียบเทียบกรณีศึกษา 3 นิทรรศการสามารถอธิบายได้ว่า นิทรรศการชาโดว์ออฟยวชาโดว์เป็นการจัดตั้งผลงานศิลปะในแบบจัดวางในพื้นที่จริง (installation art) ที่อาศัยความมืดเข้ามาเป็นสภาพแวดล้อมของห้องนิทรรศการ โดยใช้แสง-สีของไฟที่นำมาใช้อย่างหลากหลายเช่นเดียวกับนิทรรศการศิลปะแกลเลอรีลับ: กรีน ที่มีความคล้ายกัน แต่มีลักษณะความแตกต่าง คือ นิทรรศการชาโดว์ออฟยวชาโดว์มีการติดตั้งจัดวางผลงานแก้วที่ครอบคลุมพื้นที่ได้มากกว่า มีการใช้ดีไอซีเข้ามามีส่วนร่วม ในขณะที่นิทรรศการในพิพิธภัณฑ์แก้วสำหรับเด็กเป็นการใช้พื้นที่ของการจัดแสดงที่ต้องการให้ความรู้สึกถึงอารมณ์ที่ปลอดภัยและความปลอดภัย มีการใช้สีสันที่สดใสและเร้าใจเพื่อกระตุ้นให้ผู้เข้าชมที่เป็นเด็กและเยาวชนเกิดความสนใจและรับรู้ประสบการณ์ใหม่ ๆ ได้ง่ายกว่ารูปแบบในการจัดนิทรรศการชาโดว์ออฟยวชาโดว์และนิทรรศการศิลปะแกลเลอรีลับ: กรีน

ในส่วนเนื้อหาของนิทรรศการชาโดว์ออฟยวชาโดว์เป็นการนำเสนอความเป็นไปได้ใหม่ ๆ ของวัสดุแก้วที่ทำให้เกิดรูปทรงที่มีความหลากหลาย มีการติดตั้งผลงานกับพื้นที่ในลักษณะศิลปะจัดวาง เพื่อสร้างประสบการณ์การรับรู้เทคโนโลยีและอุตสาหกรรมการทำแก้วที่สัมพันธ์กับบริบทของศิลปะร่วมสมัยได้มากที่สุด ขณะที่นิทรรศการศิลปะแกลเลอรีลับ: กรีน มุ่งเน้นไปที่การนำเสนออุตสาหกรรมและเทคโนโลยีที่เกี่ยวข้องกับการทำแก้วมาตั้งแต่อดีต รวมไปถึงความสัมพันธ์ระหว่างวิทยาศาสตร์กับศิลปะการทำแก้วที่มีการบูรณาการกันมาอย่างต่อเนื่องจนเกิดเป็นผลงานแก้วที่เป็นทั้งศิลปะและนวัตกรรมในเชิงอุตสาหกรรมด้วย ส่วนนิทรรศการในพิพิธภัณฑ์แก้วสำหรับเด็กไม่ได้แสดงความเข้มข้นของเนื้อหาสาระที่เกี่ยวกับการทำแก้ว แต่เป็นการจัดการพื้นที่สำหรับกลุ่มเป้าหมายที่เป็นเด็กและเยาวชนเพื่อให้กลายเป็นพื้นที่ที่เน้นไปที่กิจกรรมและเรื่องราวให้เกิดการเรียนรู้ควบคู่ไปกับความบันเทิงที่ผ่อนคลายและตื่นตาตื่นใจได้มากกว่านิทรรศการชาโดว์ออฟยวชาโดว์และนิทรรศการศิลปะแกลเลอรีลับ: กรีน ที่มีลักษณะที่เข้มข้นในด้านเนื้อหา

ภาพที่ 6 เปรียบเทียบ (1) นิทรรศการชาโดว์ออฟยัวชาโดว์ (2) นิทรรศการคัลเลอร์แกล็บ: กรีน และ (3) นิทรรศการในพิพิธภัณฑ์แก้วสำหรับเด็ก ที่มา: Shanghai Museum of Glass (2023)

ทั้งนี้ นิทรรศการชาโดว์ออฟยัวชาโดว์มีลักษณะของการรับรู้พหุสัมผัสจากการใช้แสง สี เสียง ตัวอักษร ควบคู่กับการจัดแสดงวัตถุผลงาน นอกจากนี้ ยังมีการจัดวางให้วัตถุสามารถเคลื่อนไหวและสร้างสรรค์บรรยากาศขึ้นมาใหม่ด้วยการใช้หมอกควันเทียมที่เป็นเหมือนจำลองโลกสมมติขึ้นมา และมีการใช้วิดีโอเข้ามามีส่วนร่วมกับนิทรรศการ ในขณะที่ นิทรรศการคัลเลอร์แกล็บ: กรีน มีความแตกต่างที่วัตถุจัดแสดงอาจจะมีลักษณะที่จัดวางโดยปกติ แต่ก็มีการจัดการด้านแสง สี เสียง ตัวอักษร ควบคู่ไปกับการจัดแสดงผลงานด้วยการเป็นชุดข้อมูลเฉพาะ อีกทั้งยังมีการใช้แอปพลิเคชันในโทรศัพท์มือถือที่สามารถเชื่อมโยงข้อมูลเข้ากับเครื่องมือสื่อสารส่วนบุคคลของผู้เข้าชมได้ ส่วนนิทรรศการในพิพิธภัณฑ์แก้วสำหรับเด็กให้ความสำคัญกับการรับรู้แบบพหุสัมผัสได้อย่างเต็มที่ โดยที่เน้นไปที่การมีกิจกรรมสนทนาการในเชิงกายภาพ (การสร้างสถานการณ์จำลอง การเล่นเกม และการมีปฏิริยาตอบโต้กับวัตถุและพื้นที่ เป็นต้น) และมีการใช้เทคโนโลยีในการสร้างปฏิสัมพันธ์ให้ผู้ชมเข้ามามีส่วนร่วมกับวัตถุและพื้นที่ในนิทรรศการได้อย่างดี

ทั้งหมดนี้ สามารถสรุปได้ตามตารางที่ 1 ดังนี้

ตารางที่ 1 การวิเคราะห์กรณีศึกษา 3 นิทรรศการ

ประเด็นการวิเคราะห์		กรณีศึกษา		
		นิทรรศการชาโดว์ออฟยัวชาโดว์	นิทรรศการคัลเลอร์แกล็บ: กรีน	นิทรรศการในพิพิธภัณฑ์แก้วสำหรับเด็ก
1	ภัณฑารักษ์	แคธี หยาง	แคธี หยาง	ทิลมัน เฮอร์เมอร์
2	รูปแบบของนิทรรศการ	- การติดตั้งแบบศิลปะจัดวางในพื้นที่จริง - อาศัยความมืดของห้องจัดแสดงงาน - ใช้แสง-สีของไฟอย่างหลากหลาย - การใช้วิดีโอเข้ามามีส่วนร่วม	- การนำวัตถุมาจัดแสดง - การเน้นแนวเรื่องของสีมาใช้เป็นรูปแบบหลักของนิทรรศการ - การใช้แสงและความมืดเข้ามามีส่วนร่วมกับการจัดนิทรรศการ	- การใช้พื้นที่และบริบทต่าง ๆ ที่มีความรู้สึกที่ปลอดภัยและปลอดภัย - การใช้สีที่สดใสเพื่อกระตุ้นให้เด็กเกิดการเรียนรู้และรับประสบการณ์ใหม่ ๆ

ตารางที่ 1 การวิเคราะห์กรณีศึกษา 3 นิทรรศการ (ต่อ)

ประเด็นการวิเคราะห์		กรณีศึกษา		
		นิทรรศการชาโดว์ออฟยั่วชาโดว์	นิทรรศการคลเลอร์แล็บ: กรีน	นิทรรศการในพิพิธภัณฑ์แก้วสำหรับเด็ก
3	เนื้อหาของนิทรรศการ	• การนำเสนอความเป็นไปได้ใหม่ ๆ ของวัสดุแก้วที่ทำให้เกิดรูปทรงใหม่ ๆ • เทคโนโลยีการสร้างสรรค์แก้วที่สัมพันธ์กับบริบทศิลปะร่วมสมัย	• การนำเสนออุตสาหกรรมและเทคโนโลยีเกี่ยวกับการทำแก้วที่มีมาตั้งแต่อดีตและถูกพัฒนามาจนถึงปัจจุบัน • ความสัมพันธ์ระหว่างวิทยาศาสตร์กับศิลปะ	• การปรับปรุงพื้นที่ให้เป็นพื้นที่สำหรับผู้เข้าชมทุกระดับที่สัมผัสได้ถึงความสนุกสนาน • เร่งเร้าให้เกิดการเรียนรู้ไปด้วยความบันเทิงที่ได้จากกิจกรรมต่าง ๆ
4	การรับรู้ด้วยพหุสัมผัส	• การใช้แสง สี เสียง ตัวอักษร ควบคู่กับการจัดแสดงผลงาน • ความเคลื่อนไหวของวัตถุจัดแสดง • การสร้างบรรยากาศด้วยหมอกควันเทียม • การใช้วิดีโอเข้ามามีส่วนร่วมกับนิทรรศการ	• การใช้แสง สี เสียง ตัวอักษร ควบคู่กับการจัดแสดงผลงาน • การใช้เสียงบรรยาย • การใช้แอปพลิเคชันในโทรศัพท์สมาร์ทโฟนที่สามารถเชื่อมโยงข้อมูลเข้ากับเครื่องมือสื่อสารส่วนตัวได้ด้วยการใช้ส้อมสุมที่แสดงบนหน้าจอ • การสร้างบรรยากาศของห้องที่มีดิสโก้และแสงสีที่ส่งกระทบกับแก้วที่จัดแสดงอยู่	• ความสำคัญกับการรับรู้แบบพหุสัมผัสของเด็กที่สามารถเข้ามามีส่วนร่วมได้อย่างสนุกสนานและปลอดภัย • มีกิจกรรมสนทนาการในเชิงกายภาพ • การใช้เทคโนโลยีในการสร้างปฏิสัมพันธ์กับผู้เข้าชมนิทรรศการได้อย่างดี

บทสรุป

จากการสำรวจและวิเคราะห์การจัดการพิพิธภัณฑ์ของนิทรรศการทั้งสามแห่งที่จัดแสดงในพิพิธภัณฑ์แก้วเชียงใหม่ ผู้วิจัยสามารถสรุปผลตามวัตถุประสงค์ พบว่า รูปแบบทางกายภาพของนิทรรศการมีลักษณะที่แตกต่างไปตามเนื้อหาและการออกแบบนิทรรศการ แต่มีลักษณะร่วมคือการเน้นไปที่เทคโนโลยีการสร้างสรรค์แก้วที่เป็นศิลปะประเภทหนึ่งที่มีการสร้างสรรค์มาอย่างยาวนาน ส่วนเนื้อหาของนิทรรศการของแต่ละนิทรรศการมีความแตกต่างกันขึ้นอยู่กับแนวความคิดของการออกแบบนิทรรศการ โดยมีภัณฑารักษ์เป็นตัวแปรสำคัญในการสร้างนิทรรศการขึ้นมา โดยแต่ละนิทรรศการสอดคล้องกับความหมายของการเป็นพิพิธภัณฑ์แก้ว ขณะที่การรับรู้ด้วยพหุสัมผัสของแต่ละนิทรรศการมีความแตกต่างกันขึ้นอยู่กับรูปแบบทางกายภาพ เนื้อหาของนิทรรศการ และกลุ่มเป้าหมายของผู้ชม โดยนิทรรศการในพิพิธภัณฑ์แก้วสำหรับเด็กจะเน้นการจัดนิทรรศการและกิจกรรมต่าง ๆ ที่กระตุ้นการรับรู้แบบพหุสัมผัสมากที่สุด

ข้อเสนอแนะ

บทความนี้เป็นการสำรวจและวิเคราะห์การจัดการพหุสัมพันธ์ของนิทรรศการที่จัดแสดงในพิพิธภัณฑ์แก้วเชียงใหม่ โดยเปรียบเทียบการจัดแสดงนิทรรศการในด้านรูปแบบและเนื้อหาของนิทรรศการที่สัมพันธ์กับการรับรู้ด้วยพหุสัมพันธ์ของนิทรรศการชาโดว์ออฟยวชาโดว์ นิทรรศการคัลเลอร์แกลบ: กรีน และนิทรรศการในพิพิธภัณฑ์แก้วสำหรับเด็กเท่านั้น จึงเป็นการศึกษาและวิเคราะห์ในขอบเขตของกรณีศึกษาหนึ่ง ๆ ซึ่งหากเปลี่ยนพื้นที่ในการศึกษาและวิเคราะห์ อาจนำมาสู่คำตอบที่มีความสอดคล้องและแตกต่างกันได้ ซึ่งผลในด้านของข้อค้นพบจะนำไปสู่ประโยชน์ในด้านการจัดการศิลปกรรมในระดับชาติและนานาชาติได้อย่างน่าสนใจ

บรรณานุกรม

- Arch Daily. (2021). **Kids Museum of Glass/Coordination Asia**. Retrieved from <https://www.archdaily.com/966591/kids-museum-of-glass-coordination-asia>
- Ackerman, D. (1990). **A Natural History of the Senses**. New York: Random House.
- Lakoff, G & Johnson, M. (1999). **Philosophy in the Flesh: The Embodied Mind and Its Challenge to Western Thought**. New York: Basic Books.
- International Council of Museums. (2022). **Museum Definition**. Retrieved from <https://icom.museum/>
- Kids Museum of Glass. (2023). **Kids Museum of Glass**. Retrieved from <http://www.shmog.org/visit/spaces/kmog/>
- Merleau-Ponty, M. (2005). **Phenomenology of Perception**. New York: Taylor and Francis e-Library.
- Museum of Glass. (2023). **About Museum of Glass**. Retrieved from <https://www.museumofglass.org/>
- Museum of the world. (2023). **Shanghai Museum of Glass**. Retrieved from <http://museu.ms/museum/details/15846/shanghai-museum-of-glass>
- Schmitt, B. H. (1999). **Experiential Marketing: How to Get Customers to Sense, Feel, Think, Act, Relate**. New York: Simon & Schuster.
- Shanghai Museum of Glass Annual Report. (2021). **Exhibition: Shanghai Museum of Glass Annual Report 2021**. Shanghai: Shanghai Museum of Glass.
- Shanghai Museum of Glass. (2023). **Shanghai Museum of Glass**. Retrieved from <http://www.shmog.org/>

คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์
Faculty of Humanities and Social Sciences

รายละเอียดการส่งบทความจัดพิมพ์ในวารสารวิชาการมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏธนบุรี

คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏธนบุรีจัดทำวารสารวิชาการมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏธนบุรี โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อเป็นสื่อกลางในการเผยแพร่ผลงานวิชาการของคณาจารย์ นักวิชาการทั้งภายในและภายนอกมหาวิทยาลัย โดยเปิดรับผลงานวิชาการประเภท บทความวิจัย บทความวิชาการ สำหรับการส่งบทความเพื่อตีพิมพ์ภายใต้เงื่อนไขว่า จะต้องไม่เคยเผยแพร่ในวารสารอื่นมาก่อน และบทความที่ได้รับการตีพิมพ์จะมีการตรวจสอบความถูกต้องเหมาะสมจากผู้ทรงคุณวุฒิ (peer review) และกองบรรณาธิการ

รูปแบบการเขียนบทความ

1. บทความที่รับพิจารณาตีพิมพ์เป็นบทความภาษาไทยหรือภาษาอังกฤษหรือภาษาจีน โดยมีจำนวนหน้าของเนื้อหาและเอกสารอ้างอิงรวมทั้งสิ้นไม่เกิน 15 หน้า ภาษาไทยและภาษาอังกฤษใช้ตัวอักษร TH SarabunPSK ภาษาจีนใช้ตัวอักษร Simsun
2. ข้อปฏิบัติการพิมพ์แต่ละหัวข้อ/ส่วนประกอบ

ที่	หัวข้อ/ส่วนประกอบ	คำอธิบาย
1.	ขนาดเล่มวารสาร	เล่มวารสารมีขนาด <u>18.7 x 26 เซนติเมตร หัวกระดาษ 2 เซนติเมตร ท้ายกระดาษ 1.5 เซนติเมตร ก้นซ้าย 2 เซนติเมตร ก้นขวา 1.5 เซนติเมตร</u>
2.	ชื่อบทความ	ระบุชื่อบทความทั้งภาษาไทยและภาษาอังกฤษ <u>ขนาดตัวอักษร 24 พอยท์ ชนิดหนา ภาษาจีนขนาดตัวอักษร 20 พอยท์ ชนิดหนา</u> ไว้กึ่งกลางหน้ากระดาษ
3.	ชื่อผู้เขียนบทความ	<u>ระบุชื่อผู้วิจัย ผู้ร่วมวิจัย (ถ้ามี) ทุกคนทั้งภาษาไทย และภาษาอังกฤษ</u> ขนาดตัวอักษร 16 พอยท์ ภาษาจีน ขนาดตัวอักษร 12 พอยท์ ไว้ชิดด้านขวาหน้ากระดาษ
4.	สังกัดผู้เขียนบทความ	<u>ระบุวุฒิการศึกษา ชื่อสถาบันการศึกษาหรือวุฒิการศึกษา ตำแหน่งทางวิชาการ สถานที่ทำงาน e-mail</u> ขนาดตัวอักษร 12 พอยท์ ภาษาจีน ขนาดตัวอักษร 8 พอยท์ ไว้ที่เชิงอรรถท้ายหน้า

ที่	หัวข้อ/ส่วนประกอบ	คำอธิบาย
5.	บทคัดย่อ	บทคัดย่อภาษาไทยและภาษาอังกฤษมีความยาวไม่เกิน 300 คำ และมี 1 ย่อหน้าเท่านั้น
6.	คำสำคัญ	ระบุคำสำคัญ 3-6 คำทั้งภาษาไทยและภาษาอังกฤษ ไว้ท้ายบทคัดย่อ
7.	เนื้อหา	- หัวข้อใช้ภาษาไทยและภาษาอังกฤษขนาดตัวอักษร 16 พอยท์ ชนิดหนา ภาษาจีนขนาดตัวอักษร 12 พอยท์ ชนิดหนา วางไว้ชิดขอบซ้ายส่วนรายละเอียดใช้ภาษาไทยและภาษาอังกฤษขนาดขนาดตัวอักษร 16 พอยท์ ธรรมดา ภาษาจีนขนาดตัวอักษร 12 พอยท์ ชนิดธรรมดา - การเขียนบทความแต่ละประเภทมีรายละเอียดดังนี้ - บทความวิจัย ประกอบด้วย - บทนำ - วัตถุประสงค์การวิจัย - สมมติฐานการวิจัย (ถ้ามี) - วิธีดำเนินการวิจัย - ประชากร - เครื่องมือ - การเก็บรวบรวมข้อมูล - การวิเคราะห์ข้อมูล - สรุปและอภิปรายผลการวิจัย - ข้อเสนอแนะจากการวิจัย - บรรณานุกรม - บทความวิชาการ ประกอบด้วย - บทนำ - เนื้อเรื่อง - บทสรุป - บรรณานุกรม
8.	ตารางและกราฟ (ถ้ามี)	ตารางที่แสดงผลการวิเคราะห์ข้อมูล
9.	รูปภาพ	รูปภาพประกอบให้ส่งต้นฉบับเป็นภาพถ่ายหรือสไลด์ที่มีความคมชัด และส่งจัดไฟล์รูปภาพเป็นนามสกุล JPEG, PNG

รูปแบบเขียนการอ้างอิงในเนื้อหาและบรรณานุกรม

1. การอ้างอิง

การอ้างอิงเป็นการนำข้อมูลจากการศึกษา ค้นคว้าและรวบรวมงานวิจัยที่เกี่ยวข้องจากแหล่งต่างๆ เพื่อนำมาใช้เป็นหลักฐานในการสนับสนุน และระบุที่มาของเนื้อหาที่นำมาอ้างอิงอย่างชัดเจน ซึ่งแบ่งเป็น 2 รูปแบบ ได้แก่

1.1 การอ้างอิงแทรกในเนื้อหา (in-text citation)

การอ้างอิงแทรกในเนื้อหาใช้ระบบนาม-ปี ซึ่งระบุแหล่งที่มาของเนื้อหาเฉพาะส่วนที่เกี่ยวข้องโดยใส่วงเล็บแทรกในส่วนต้นประโยค ท้ายประโยค หรือในเนื้อหา โดยการอ้างอิงแทรกในเนื้อหานี้จะปรากฏด้วยในส่วนท้ายเล่ม (บรรณานุกรม) โดยในกรณีที่ผู้เขียนเป็นชาวต่างประเทศให้ขึ้นต้นด้วยนามสกุล และตามด้วยชื่อย่อ

1.2 การอ้างอิงแบบเชิงอรรถ (footnote citation)

การอ้างอิงแบบเชิงอรรถให้ใช้เฉพาะเชิงอรรถขยายความเท่านั้น โดยการอ้างอิงแบบการขยายความเนื้อหา เป็นส่วนที่ช่วยเพิ่มเติม หรือขยายความข้อมูลโดยการบอกถึงแหล่งที่มาไม่ควรซับซ้อน ควรเขียนเป็นประโยคสั้น ๆ กระชับรัดกุมและเข้าใจง่าย ซึ่งหากมีความยาวมากเกินไปควรนำไปใช้อ้างอิงแทรกในเนื้อหา

2. บรรณานุกรมหรือเอกสารอ้างอิง

การเขียนบรรณานุกรมหรือเอกสารอ้างอิงเป็นการรวบรวมเพื่อระบุถึงแหล่งที่มาและเป็นการแสดงจริยธรรมทางวิชาการของผู้เขียน รวมทั้งใช้ในการติดตามข้อมูลต่อหากมีผู้ที่สนใจจะศึกษาต่อ ดังนั้นวารสารมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์จึงได้กำหนดการอ้างอิงและบรรณานุกรมเพื่อให้เป็นแนวทางเดียวกันทั้งฉบับ โดยใช้รูปแบบการอ้างอิงและบรรณานุกรม APA 6th

การอ้างอิงแทรกในเนื้อหา

1. การอ้างอิงแทรกในเนื้อหาที่มีผู้แต่งคนเดียว

การอ้างอิงแทรกในเนื้อหาหน้าข้อความ ชื่อ-สกุล/(ปีที่พิมพ์,/หน้า) Surname/(Year,/pp.)	การอ้างอิงแทรกในเนื้อหาท้ายข้อความ (ชื่อ-สกุล,/ปีที่พิมพ์,/หน้า) (Surname,/Year,/pp.)
ขจีรัตน์ ดวงดาว (2555)	(ขจีรัตน์ ดวงดาว, 2555)
ขจีรัตน์ ดวงดาว (2555, หน้า 24)	(ขจีรัตน์ ดวงดาว, 2555, หน้า 24)
ขจีรัตน์ ดวงดาว (2555, หน้า 24-31)	(ขจีรัตน์ ดวงดาว, 2555, หน้า 24-31)
ขจีรัตน์ ดวงดาว (2555, หน้า 24-27, 31)	(ขจีรัตน์ ดวงดาว, 2555, หน้า 24-27, 31)
Adam (2010)	(Adam, 2010)
Adam (2010, p. 14)	(Adam, 2010, p. 14)
Adam (2010, pp. 14-18)	(Adam, 2010, pp. 14-18)
Adam (2010, pp. 14, 18-20)	(Adam, 2010, pp. 14, 18-20)

2. การอ้างอิงแทรกในเนื้อหาที่มีผู้แต่ง 2 คน

การอ้างอิงแทรกในเนื้อหาหน้าข้อความ ชื่อ-สกุลคนที่ 1/และคนที่ 2/(ปีที่พิมพ์,/หน้า) Surname 1/and/Surname 2/(Year,/pp.)	การอ้างอิงแทรกในเนื้อหาท้ายข้อความ (ชื่อ-สกุลคนที่ 1/และคนที่ 2,/ปีที่พิมพ์,/หน้า) (Surname 1/&/Surname 2,/Year,/pp.)
กนกอร ทิพย์ชัย และสุณี ไทธนา (2554)	(กนกอร ทิพย์ชัย และสุณี ไทธนา, 2554)
กนกอร ทิพย์ชัย และสุณี ไทธนา (2554, หน้า 45)	(กนกอร ทิพย์ชัย และสุณี ไทธนา, 2554, หน้า 45)
กนกอร ทิพย์ชัย และสุณี ไทธนา (2554, หน้า 45-50)	(กนกอร ทิพย์ชัย และสุณี ไทธนา, 2554, หน้า 45-50)
Drucker and Keegan (2009)	(Drucker & Keegan, 2009)
Drucker and Keegan (2009, p. 156)	(Drucker & Keegan, 2009, p. 156)
Drucker and Keegan (2009, pp. 156-159)	(Drucker & Keegan, 2009, pp. 156-159)

3. การอ้างอิงแทรกในเนื้อหาที่มีผู้แต่ง 3 คน

การอ้างอิงแทรกในเนื้อหาหน้าข้อความ ชื่อ-สกุลคนที่ 1,/คนที่ 2/และคนที่ 3/(ปีที่พิมพ์,/หน้า) Surname 1,/2,/and/3/(Year, pp.)	การอ้างอิงแทรกในเนื้อหาท้ายข้อความ (ชื่อ-สกุลคนที่ 1,/คนที่ 2/และคนที่ 3,/ปีที่พิมพ์,/หน้า) (Surname 1,/2,/&/3,/Year,/pp.)
คมศร เมธิกุล, นัสดา คมคาย และกิ่งแก้ว ทวีชัย (2553)	(คมศร เมธิกุล, นัสดา คมคาย และกิ่งแก้ว ทวีชัย, 2553)
คมศร เมธิกุล, นัสดา คมคาย และกิ่งแก้ว ทวีชัย (2553, หน้า 16-22)	(คมศร เมธิกุล, นัสดา คมคาย และกิ่งแก้ว ทวีชัย, 2553, หน้า 16-22)
Abeles, Morgan, and Saltvit (1992)	(Abeles, Morgan, & Saltvit, 1992)
Abeles, Morgan, and Saltvit (1992, pp. 23-25)	(Abeles, Morgan, & Saltvit, 1992, pp. 23-25)

4. การอ้างอิงแทรกในเนื้อหาที่มีผู้แต่ง 4-5 คน

การอ้างอิงแทรกในเนื้อหาหน้าข้อความ ชื่อ-สกุลคนที่ 1,/.../และคนที่ 5/(ปีที่พิมพ์,/หน้า) Surname 1,/.../and/Surname 5,(Year,/pp.)	การอ้างอิงแทรกในเนื้อหาท้ายข้อความ (ชื่อ-สกุลคนที่ 1,/...และคนที่ 5,/ปีที่พิมพ์,/หน้า) (Surname 1,/.../&/Surname 5,/Year,/pp.)
กมลศรี สมใจ, ธาธิณี บุญญสิทธิ, มณฑา ทองอุไร, วันดี เข้มจิรา และจิราพร จรแก้ว (2555, หน้า 187-193)	(กมลศรี สมใจ, ธาธิณี บุญญสิทธิ, มณฑา ทองอุไร, วันดี เข้มจิรา และจิราพร จรแก้ว, 2555, หน้า 187-193)
Durbin, Cornor, Martin, Jerard, Dick, and Santum (2005, pp. 35-38)	(Durbin, Cornor, Martin, Jerard, Dick, & Santum, 2005, pp. 35-38)

5. การอ้างอิงแทรกในเนื้อหาที่มีผู้แต่ง 6 คน หรือมากกว่า

การอ้างอิงแทรกในเนื้อหาหน้าข้อความ ชื่อ-สกุลคนที่ 1/และคณะ/(ปีที่พิมพ์,/หน้า) Surname 1/et al./(Year,/pp.)	การอ้างอิงแทรกในเนื้อหาท้ายข้อความ (ชื่อ-สกุลคนที่ 1/และคณะ,/ปีที่พิมพ์,/หน้า) (Surname 1/et al.,/Year,/pp.)
ศรีสุภา รัตนา และคณะ (2550, หน้า 9-21)	(ศรีสุภา รัตนา และคณะ, 2550, หน้า 9-21)
Green et al. (2009, pp. 44-47)	(Green et al., 2009, pp. 44-47)

6. การอ้างอิงแทรกในเนื้อหาที่มีผู้แต่งใช้นามแฝง

การอ้างอิงแทรกในเนื้อหาหน้าข้อความ ชื่อนามแฝง/(ปีที่พิมพ์,/หน้า)	การอ้างอิงแทรกในเนื้อหาท้ายข้อความ (ชื่อนามแฝง,/ปีที่พิมพ์,/หน้า)
ทมยันตี (2540, หน้า 49-53)	(ทมยันตี, 2540, หน้า 49-53)
Omega (2002, p. 51)	(Omega, 2002, p. 451)

7. การอ้างอิงแทรกในเนื้อหาที่มีผู้แต่งมีบรรดาศักดิ์ ยศ หรือฐานันดรศักดิ์

การอ้างอิงแทรกในเนื้อหาหน้าข้อความ บรรดาศักดิ์ ยศ/ชื่อ-สกุล/(ปีที่พิมพ์,/หน้า)	การอ้างอิงแทรกในเนื้อหาท้ายข้อความ (บรรดาศักดิ์ ยศ/ชื่อ-สกุล,/ปีที่พิมพ์,/หน้า)
พล.ต. ม.ร.ว.คึกฤทธิ์ ปราโมช (2524, หน้า 14-15)	(พล.ต. ม.ร.ว.คึกฤทธิ์ ปราโมช, 2524, หน้า 14-15)
คุณหญิงแม้นมาส ขวลิต (2525, หน้า 9)	(คุณหญิงแม้นมาส ขวลิต, 2525, หน้า 9)

8. การอ้างอิงแทรกในเนื้อหาที่มีผู้แต่งมีสมณศักดิ์

การอ้างอิงแทรกในเนื้อหาหน้าข้อความ ชื่อสมณศักดิ์/(ปีที่พิมพ์,/หน้า)	การอ้างอิงแทรกในเนื้อหาท้ายข้อความ (ชื่อสมณศักดิ์,/ปีที่พิมพ์,/หน้า)
พระพรหมมิ่งคลาจารย์ (2552, หน้า 8-12)	(พระพรหมมิ่งคลาจารย์, 2552, หน้า 8-12)

9. การอ้างอิงแทรกในเนื้อหางานที่ไม่ปรากฏชื่อผู้แต่งหรือชื่อบรรณาธิการ

การอ้างอิงแทรกในเนื้อหาหน้าข้อความ “ชื่อบทความ”/(ปีที่พิมพ์,/หน้า)	การอ้างอิงแทรกในเนื้อหาท้ายข้อความ (“ชื่อบทความ”/,ปีที่พิมพ์,/หน้า)
“สหรัฐอเมริกา กับเวียดนาม” (2530, หน้า 3)	(“สหรัฐอเมริกา กับเวียดนาม”, 2530, หน้า 3)
“Instruction in Junior” (1987, pp. 57-58)	(“Instruction in Junior”, 1987, pp. 57-58)

10. การอ้างอิงแทรกในเนื้อหางานที่ไม่ปรากฏปีที่พิมพ์

การอ้างอิงแทรกในเนื้อหาหน้าข้อความ ชื่อ-สกุล/(ม.ป.ป./หน้า) Surname/(n.d./pp.)	การอ้างอิงแทรกในเนื้อหาท้ายข้อความ (ชื่อ-สกุล,/ม.ป.ป./หน้า) (Surname,/n.d./pp.)
คมทวน คันธนู (ม.ป.ป., หน้า 18)	(คมทวน คันธนู, ม.ป.ป., หน้า 18)
Daly (n.d., pp. 25-26)	(Daly, n.d., pp. 25-26)

11. การอ้างอิงแทรกในเนื้อหาจากการสัมภาษณ์หรือการติดต่อส่วนตัว

การอ้างอิงแทรกในเนื้อหาหน้าข้อความ ชื่อ-สกุล/(การสัมภาษณ์ส่วนบุคคล,/วัน/เดือน/ปี) Name/(personal communication,/M/D,/Y)	การอ้างอิงแทรกในเนื้อหาท้ายข้อความ (ชื่อ-สกุล,/การสัมภาษณ์ส่วนบุคคล,/วัน/เดือน/ปี) (Name,/personal communication,/M/D,/Y)
ยุพิน เตชะมณี (การสัมภาษณ์ส่วนบุคคล, 19 พฤษภาคม 2557)	(ยุพิน เตชะมณี, การสัมภาษณ์ส่วนบุคคล, 19 พฤษภาคม 2557)
ยุพิน เตชะมณี (การสัมภาษณ์ทางโทรศัพท์, 19 พฤษภาคม 2557)	(ยุพิน เตชะมณี, การสัมภาษณ์ทางโทรศัพท์, 19 พฤษภาคม 2557)
C.M. Nyamboga (personal communication, March 19, 2006)	(C.M. Nyamboga, personal communication, March 19, 2006)

12. การอ้างอิงแทรกในเนื้อหาจากข้อมูลที่ถูกอ้างถึงในเอกสารอื่น

การอ้างอิงแทรกในเนื้อหาหน้าข้อความ ชื่อ-สกุล/(อ้างถึงใน/ชื่อ-สกุล,/ปีที่พิมพ์,/หน้า) Surname/(as cited in/Surname,/Year,/pp.)	การอ้างอิงแทรกในเนื้อหาท้ายข้อความ (ชื่อ-สกุล/อ้างถึงใน/ชื่อ-สกุล,/ปีที่พิมพ์,/หน้า) (Surname/as cited in/Surname,/Year,/pp.)
กุลธิดา ท่วมสุข (อ้างถึงใน อุษณีย์ ศรีสารคาม, 2555, หน้า 10)	(กุลธิดา ท่วมสุข อ้างถึงใน อุษณีย์ ศรีสารคาม, 2555, หน้า 10)
Miller (อ้างถึงใน ณรงค์ ป้อมบุปผา, 2526, หน้า 4-6)	(Miller อ้างถึงใน ณรงค์ ป้อมบุปผา, 2526, หน้า 4-6)
Maslow (as cited in Wilson, 1988, pp. 15-18)	(Maslow as cited in Wilson, 1988, pp. 15-18)

บรรณานุกรม

หนังสือทั่วไป	
รูปแบบ	ชื่อผู้แต่ง./ (ปีที่พิมพ์)/ ชื่อหนังสือ./ (ครั้งที่พิมพ์)/ สถานที่พิมพ์:/ สำนักพิมพ์.
	สุทธิ ชัตติยะ และวิไลลักษณ์ สุวจิตตานนท์. (2554). แบบแผนการวิจัยและสถิติ (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพฯ: ประยูรวงศ์พรินต์ติ้ง.
	ราชบัณฑิตยสถาน. (2539). พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน 2525 . (พิมพ์ครั้งที่ 6). กรุงเทพฯ: ราชบัณฑิตยสถาน
	Wonnacott, T.H., & Wonnacott, R.J. (1969). Introductory Statistics . (5 th ed.). Singapore: John Wiley and Sons.
	American Library Association. (1963). Let's Read Together: Books for Family Enjoyment . Chicago: American Library Association.
บทความในหนังสือรวมเรื่อง	
รูปแบบ	ชื่อผู้เขียนบทความ./ (ปีที่พิมพ์)/ ชื่อบทความ./ ใน/ ชื่อบรรณาธิการ (บ.ก./ Ed./ Eds.)/ ชื่อหนังสือ/ (หน้า/ เลขหน้า)/ สถานที่พิมพ์:/ สำนักพิมพ์.
	จุลทรรศน์ พยาฆรานนท์. (2548). ศิลปกรรมในพระพุทธศาสนา. ใน สุวรรณี สันต์ธนะวานิช (บ.ก.). ศาสนศิลป์ในชุมชนธนบุรี (หน้า 69-90). กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยราชภัฏธนบุรี.
	ทัศนากา หาดูพล และรุ่งฟ้า ธิโนทัย. (2548). การจัดการในงานวิเคราะห์สารสนเทศ. ใน เอกสารการสอนชุดวิชาการวิเคราะห์สารสนเทศ (หน่วยที่ 8). นนทบุรี: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช.
	Druxman, R. (2003). Designing Opportunities for Learning. in Norton, P., & Wiberg K.M. (Eds.). Teaching with Technology (pp. 17-41). Canada, OT: Thomson Wadsworth.
บทความในวารสาร	
รูปแบบ	ชื่อผู้เขียนบทความ./ (ปีที่พิมพ์)/ ชื่อบทความ./ ชื่อวารสาร,/ ปีที่(ฉบับที่)/ หน้า/ เลขหน้า.
	วัฒน์ จุฑะวิภาต. (2556). ผ้าทอกับชีวิตคนไทย. วารสารมหาวิทยาลัยราชภัฏธนบุรี , 6(2), หน้า 103-126.
	Carter, J.S., Corra, M., Carter, S.K., & McCrosky, R. (2014). The Impact of Place? A Reassessment of the Importance of the South in Affecting Beliefs about Racial Inequality. The Social Science Journal , 51(1), pp. 12-20.

หนังสือแปล	
รูปแบบ	ชื่อผู้แต่งดั้งเดิม./ (ปีที่พิมพ์)./ ชื่อหนังสือฉบับแปล./ แปลจาก/ ชื่อเรื่องเดิม/ โดย/ ชื่อผู้แปล./ (ครั้งที่พิมพ์)./ สถานที่พิมพ์./ สำนักพิมพ์.
	เจมส์ อาร์. โดตี. (2562). เราทุกคนล้วนมีร้านเวทมนตร์อยู่ในใจ. แปลจาก Into the Magic Shop โดย นที สาครยุทธเดช. กรุงเทพฯ: อมรินทร์บุ๊คส์.
รายงานการวิจัย	
รูปแบบ	ชื่อผู้แต่ง./ (ปีที่พิมพ์)./ ชื่องานวิจัย./ สถานที่พิมพ์./ หน่วยงาน.
	วิไล ตั้งจิตสมคิด. (2555). รายงานการวิจัยเรื่องการพัฒนามาตรฐานอาหารแปรรูปจากเห็ดนางฟ้าอำเภอยะสมทรเจดีย์ จังหวัดสมุทรปราการ. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยราชภัฏธนบุรี, สถาบันวิจัยและพัฒนา.
	Hassen, N. (2013). A Literature Review: The Neurological Effects of a Spinal Manipulable Therapy. USA, MA: Harvard University.
เอกสารรายงานการประชุมทางวิชาการ	
รูปแบบ	ชื่อผู้เขียนบทความ./ (ปีที่พิมพ์)./ ชื่อบทความ/ ใน/ ชื่อบรรณาธิการ (บ.ก./ Ed./ Eds.) (ถ้ามี)./ ชื่อการประชุม./ (หน้า/ เลขหน้า)./ สถานที่พิมพ์./ หน่วยงาน.
	ธวัชพล คงน้อย, ศกร คุณวุฒิฤทธิธิน, ธนาทิพย์ สุวรรณโสภี และอภิญา หิรัญวงษ์. (2552). ปัจจัยที่มีอิทธิพลและสหสัมพันธ์ระหว่างปริมาณและคุณภาพน้ำเชื้อพ่อพันธุ์โคนมที่เลี้ยงดูในเขตภาคกลางของประเทศไทย ใน การประชุมทางวิชาการของมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ ครั้งที่ 47: สาขาสัตว. (หน้า 182-190). กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.
	Nyamboga, C.M., & PrapatPawinan. (2001). Copyright and Right of Digital Information: Challenges to Information Professionals. In H.K. Kual & E. Ramma Reddy (Eds.), Library and Information Networking: NACLIN 2001. (pp. 408-420). Delhi: Developing Library Network.
วิทยานิพนธ์	
รูปแบบ	ชื่อผู้แต่ง./ (ปีที่พิมพ์)./ ชื่อวิทยานิพนธ์./ (วิทยานิพนธ์/ ปริญญาโท/ สรรนิพนธ์/ ดุษฎีนิพนธ์/ การศึกษาค้นคว้าอิสระ) ชื่อปริญญา/ สาขาวิชา./ ชื่อมหาวิทยาลัย.
	อัครพล นิยมลรัตน์. (2554). แบบจำลองการจัดการความรู้สำหรับการปมเพาะธุรกิจในมหาวิทยาลัยในประเทศไทย. วิทยานิพนธ์ครุศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษา, มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
	PrapatPawinan. (2005). Appropriate Tree Species and Techniques for Direct Seeding for Forest Restoration in Chiang Mai and Lamphun Provinces. Unpublished Master's Thesis, Chiangmai University.

บทความในนิตยสารหรือหนังสือพิมพ์	
รูปแบบ	ชื่อผู้เขียนบทความ/(ปีที่พิมพ์/เดือน/วันที่ (ถ้ามี))/ชื่อบทความ/ชื่อนิตยสารหรือชื่อหนังสือพิมพ์/ ปีที่/หน้า/เลขหน้า.
	ส้มโอมี้อ. (2558, มีนาคม). อาหารบำรุงสมอง. กุลสตรี , 20, หน้า 37-40.
	ไตรรัตน์ สุนทรประภัสสร. (2560, พฤศจิกายน 8). อนาคตจีน-อเมริกา. เดลินิวส์ , หน้า 6.
	Kington, J. (2005, December 23). East Timor's Search for Justice. Bangkok Post , p. 12.
คำสั่ง ประกาศ หนังสือสั่งการ	
รูปแบบ	ชื่อหน่วยงานเจ้าของเอกสาร/(ปี/เดือน/วันที่)/ชื่อคำสั่งหรือชื่อเอกสาร,/เลขที่เอกสาร (ถ้ามี).
	มหาวิทยาลัยรามคำแหง. (2551, เมษายน 22). ระเบียบมหาวิทยาลัยรามคำแหงว่าด้วย ความมั่นคงปลอดภัยของระบบเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร พ.ศ. 2551.
ราชกิจจานุเบกษา	
รูปแบบ	ชื่อกฎหมาย/(ปี/วันที่/เดือน)/ราชกิจจานุเบกษา./เล่มที่/ตอนที่/หน้า/เลขหน้าที่ใช้อ้างอิง.
	ประกาศกระทรวงศึกษาธิการ เรื่อง การแบ่งส่วนราชการในมหาวิทยาลัยราชภัฏธนบุรี. (2542, 12 ตุลาคม). ราชกิจจานุเบกษา . เล่มที่ 116 ตอนพิเศษ 79 ง, หน้า 17-18.
เอกสารโบราณ	
รูปแบบ	ชื่อเรื่อง/[ประเภทของเอกสาร]/(ปีที่สร้าง)/ลักษณะเส้นหรือรายละเอียดของเอกสาร (ถ้ามี)/ ชื่อหน่วยงานที่เป็นเจ้าของ,/เลขที่เอกสาร.
	กฎกระทรวงกลาโหมให้แก่พระยานครศรีธรรมราช จ.ศ. 1173 [กระดานเพลา]. (จ.ศ. 1173). อักษรไทย, ภาษาไทย, เส้นดินสอ. หอสมุดแห่งชาติ, เลขที่ 15 หมวดจดหมายเหตุ กท.ร.2.
	ความทรงจำเรื่องกรุงเก่าเสียแล้วเจ้าตากมาตั้งเมืองธนบุรี[หนังสือสมุดไทยคำ]. (จ.ศ. 1129). อักษรไทย, ภาษาไทย, เส้นขาว. หอสมุดแห่งชาติ, เลขที่ 28 หมวดจดหมายเหตุ ธบ.
พระไตรปิฎก	
รูปแบบ	ชื่อพระไตรปิฎก/เล่มที่/(ปีที่พิมพ์)/สถานที่พิมพ์:/สำนักพิมพ์.
	สุดตขุ. ขุททกปาฐธมมปทคถา สุตตนิปาตา เล่มที่ 25. (2537). กรุงเทพฯ: มหามกุฏราชวิทยาลัย.
เอกสารอิเล็กทรอนิกส์	
รูปแบบ	ชื่อผู้แต่ง/(ปีที่เผยแพร่บนอินเทอร์เน็ต)/ชื่อเรื่อง./สืบค้นจาก URL หรือตำแหน่งข้อมูลบน อินเทอร์เน็ต
	มนิรัตน์ ก้องโสตร์. (2555). หอยหลอด. สืบค้นจาก http://www.nicaonline.com/articles3/ site/view_article.asp?idarticle=11
	Blood, R. (2000). A History and Perspective. Rebecca's Pocket . Retrieved from http://www.rebeccablood.net/essays/weblog_history.html

บทความจากวารสารออนไลน์	
รูปแบบ	ชื่อผู้แต่ง./ (ปีที่พิมพ์)/ ชื่อบทความ. ชื่อวารสาร/ ชื่อวารสาร, ปีที่ (ฉบับที่), หน้า/ เลขหน้า/ สืบค้นจาก URL หรือตำแหน่งข้อมูลบนอินเทอร์เน็ต
	ธีระ รุ่งธีระ. (2552). การศึกษาปัญหาการออกเสียงภาษาฝรั่งเศสของผู้เรียนชาวไทย. วารสารสงขลานครินทร์ , 13(1), หน้า 857-869. สืบค้นจาก http://www.tci-thaijo.org/index.php
	Crane, G. (2006). What do You do with a Million Books? D-Lib Magazine , 12(3), Retrieved from http://www.dlib.org/dlib/03crane.html
จดหมายข่าวออนไลน์	
รูปแบบ	ชื่อผู้เขียนบทความ./ (ปีที่พิมพ์, เดือน/วันที่)/ ชื่อบทความ./ ชื่อนิตยสารหรือชื่อหนังสือพิมพ์./ สืบค้นจาก URL หรือตำแหน่งข้อมูลบนอินเทอร์เน็ต
	ทีมข่าวภูมิภาค. (2553, มกราคม 14). รุกอุทยานแห่งชาติหาดเจ้าไหมกว่า 200 ไร่. ไทยรัฐออนไลน์ . สืบค้นจาก http://www.thairath.co.th/content/region/58641
คลิปวิดีโอจากยูทูป	
รูปแบบ	ชื่อ Username./ (ปี, เดือน/วันที่)/ ชื่อเรื่องคลิปวิดีโอ/[Video File]./ สืบค้นจาก URL
	โพลีพลัส เอ็นเตอร์เทนเมนต์. (2561, พฤศจิกายน). 3 แสบ “เคน-เต้ย” คงแขน เข่าหักหมดเปลือก! กองละครมีเพียงรัก [Video File]. สืบค้นจาก https://www.youtube.com/watch?v=ewRga15
	GEICO Insurance. (2013, May 22). GEICO Hump Day Camel Commercial-Happier than a Camel on Wednesday [Video File]. Retrieved from http://youtu.be/kWBhP0EQ

*** สามารถส่งบทความออนไลน์ได้ที่ ***

https://so02.tci-thaijo.org/index.php/human_dru